

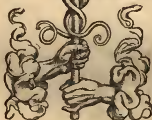
BEATI RHENANI
SELESTADIENSIS RERVM GERMANICARVM LIBRI TRES, AB IPSO AVTORE

diligenter reuisi & emendati, addito memorabilium rerum Indice accuratissimo.

Quibus præmissa est Vita Beati Rhenani, à Ioanne Sturmio eleganter conscripta.

FRO BEN

BASILEAE, M D LI

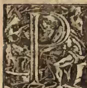
Cum gratia & priuilegio Cæsareo in quinque annos.

NICOLAO EPISCOPIO IOANNES STVRMIVS S. P. D.

SApidus officio se gratitudinis liberauit, & mihi impudentiæ onus imposuit, ut uitam Beati Rhenani conscriberem. neq; sane uideo qua ratione me contra reprehensores defendam, nisi amicitiæ officium me tueatur. Mitto tamen cuiusmodicunq; sit, uobis diuulgandam, donec diligentius & ab amicis & ex libris eius conquisitis sententijs factisq; uiri meo iudicio magni, aliquid mittam uobis perfectius. Placuit mihi affari Ducem Vuirtembergensem, quem propter probitatem & quasdam eximias uirtutes, amo & obseruo: uestrum est, ut omnia hæc emendate prodeant, in eoq; uobis potestatem facio, ut quæcunq; placebunt, ea aut addatis, aut immutetis, aut auferatis, iudicio arbitratuq; uestro. Vale. Argentorati XII. Calendas Martias, Anno Christi nati M. D. LI.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI ET DOMINO D. CHRISTOPHORO, DVCI VVIRTEMbergensi & Deck: Comiti Mombelligarti, Ioan. Sturmius S. P. D.

RAECLARE de mortalium merentur rebus, qui Imperatorum & Regum principumqȝ uirorum res fortiter & cum gloria gestas, ingenij & literarum monumentis, memoriæ posteritatis consecrare conantur. Cum enim omnis semper excellens in societate humana uirtus memorabilis extitit: tum bellica præcipuè, quæ absqȝ animi altitudine non potest elucere. Sed ingenij etiam & doctrinæ & sapientiæ honores, suam quoqȝ habent meritorum erga mortale genus illustrem famam: neqȝ enim excogitare & consulere, & docere sapienter alios minus quàm fortiter pugnare & belligerare gloriosum est. Quamobrem etiam illi in humanę cōmendationis possessione sunt, qui poetarum & oratorum, & philosophorum & sapientium uirorum uitas conscripserunt: neqȝ enim nulla uideri debet laus apud Xenophontem in Cōmentarijs dictorum & factorū Socratis: & illustris laus in altera utraqȝ eiusdem autoris de Persarum rege Cyro historia. Vtrunqȝ enim, scilicet fortissimorum facta, & sapientissimorum hominum consilia cōgerere atqȝ conscribere, ueritatem incorruptam, diligentiam summam, doctrinam peculiarem, iudicium acutum atqȝ perfectum requirit. Nam ut de bello superiore proximo Germanico dicam, quod à Carolo Cæsare recente memoria omnium gestum est: quàm multa continet quę ignorantur? Fui ego in aduersarijs castris: multa uidi: multa audiui: uersatus sum, ut uerecūdè loquar, cum multis, sentio tamen quot res & quales mihi desint ad historicā ueritatē, & ad operis confectionē, ut etiam ijs deesse sentio qui de hoc bello uel scribūt, uel loquuntur, uel iudicant. Et tamen in istis castris facilius fuit Ducum consilia animaduertere propter societatē & multitudinem: quàm in alteris, ubi Cæsaris uoluntate, & sapientia nutuqȝ omnia gerebantur: cuius non solum cogitationes semper occultæ sunt: sed etiam cōsilia recondita, & rationes inexplicabiles: qua in re inde à principio Imperij admirabili usqȝ huc & propè diuina fuit præditus prudētia. & tamē istud bellum neqȝ temporibus longum, neqȝ rebus gerendis numerosum fuit. quid si quis de reb. Germanicis uniuersis, aut de Gallicis, alijsqȝ scribere aliquid instituat: quod dignum esset sempiterna hominum

memoria, quàm operose? quàm diligenter? quanta cura elaborandum esset? Fatendũ ergo est mihi profecto, magnũ & arduũ esse Regum populorũq; historias conficere. sed eædẽ etiã uirtutes in uitis requiruntur cæterorũ uirorũ qui aliquibus laudibus enituerunt, conscribendis: quæ in historiarum contextu sunt necessariæ. Nam ut ad exempla ueniã, si quis inde ab ætate Laurentij Vallæ usq; ad nostra tempora memoriã antiquitatis repetat: inueniet in hoc paruo seculo permultos præclaros doctrina uiros extitisse: quorũ si quis uelit uitas explicare: sentiet longè plus in rerũ conquisitione, q̃ earũ cõmemoratione laboris esse suscipiendũ. Primũ enim multorũ annorũ uita est, & quæ dicuntur, quęúe faciunt homines: ea in locis uarijs, temporibusq; diuersis, & apud homines inter se remotos agitãt. Deinde multa uel propter pericula celãtur, uel propter uerecundiã & ostentationis pudorẽ prodi non possunt: eoq; simul cum morte omnia auferuntur. Omnia ista quisq; animo suo secũ reputans, uera esse cõperit, uel in hac tua præclarissima dignitate, uitæq; agitatione Illustrissime Princeps: q̃ multa sunt uel cogitata sapienter, uel dissimulata prudenter, etiã cõsiliarijs incognita: quæ post te nullũ habitura sunt neq; enunciatorẽ neq; scriptorẽ. Sed plerisq; in rebus consimilis dei hominũq; imago est: multo maxima pars diuinę bonitatis latet inuisa, inaudita, nulloq; sensu cognita. multa fieri diuinitus uident mortales: quibus uerò de causis fiant, ne sapientũ quidẽ quisq; potest animaduertere. ita etiã à celsi animi fit hominibus: ut propter reliquorũ aut stulticiã aut maliciã, multa animis occultata moliantur: multa suscipiant atq; perficiant: quibus uerò id rationibus cõsequantur, non indicent. unde fit ut sæpe humanũ genus absq; rationibus & laudet & admiretur. contra uituperet etiã atq; despiciat nullo iudicio. Idem mihi in magnę nostri seculi famæ uiro hac secunda Februarij mensis hebdomade accidit. nam cum rogatu amicorũ Beati Rhenani uitam propositũ mihi esset literis complecti: prius obseruantia, & reuerentia, & admiratione uiri occupabar: quàm adiuuarer argumentis, aut rerũ materia niterer. In uiri enim tanta nominis celebritate: & in tali doctrina: & tam amabili grauitatis & modestiæ, uitæq; & doctrinæ contemperatione: & in præsenti adhuc omniũ doctorũ hominũ recordatione: nihil mihi defuturũ putaui, aut ad ueritatẽ rerũ, aut grauitatẽ sententiarũ, aut orationis copiã. Sed uix opus in manus assumpsi cum inter stilũ materia & incudulã euanesceret. & cum hominem me in manibus uersare putarem: sensi ex ijsdem quasi dei umbrã effugisse subito. Eius incõmodi causæ sunt: primum priuatim exacta uiri

uita: deinde ingens quidem doctrina, sed modestia uerecundiaq; magis occultata, quàm fastu aliquo aut ostẽtatione uenundita. itaq; tantum annotaui, quantum à me per triduũ cognosci à familiaribus potuit: placuit tamen idipsum cuiusquemodi sit, illustrissimo tui nominis patrocinio cõmendare: non tamen absq; comitatu eorũ librorũ quos de rebus Germanicis ille uir scripsit, ut quod mihi decedet fidei propter rerũ ignorationẽ & ingenij imbecillitatẽ: id cumulatius horum librorum bonitate queat superare. Quanq; non eo istud scripsi quo exemplum sit formæ alicuius bonæ, sed ut incitamentũ, quo possit quiuis aliquid dare præstantius: in eoq; nominis tui autoritatem appellare: qua excitentur aut exteri, aut etiam tui, præsertim Tubingẽses, quorum nullus est, in ijs quos ego noui, qui maior non sit, quàm ipse sim, artifex: ut Ioannes Sichardus, qui cũ iuris scientia doctissimos nostri seculi Iureconsultos possit æquiparare: & Leonardus Fucsius, qui cum præstantissimis medicis non cedere debeat: tamen uterq; historicus non solum doctrina est, uerum etiam oratione esse potest & stilo. Deinde Iacobus Sceggius, non solum philosophus, uerum etiam philosophus disertus & copiosus. Prætereieram Melchiorem Volmarum, hominem q; plurimis annis insignite doctrinis linguisq; eruditum, & benignũ hospitem meum cum Tubingæ essem: magnum uirum naturæ bonitate, & eruditione eximium. Hos ego & in historijs & in cæteris artibus atq; disciplinis ingenij gloria excellere scio: dignos sanè qui in Regum Principumq; gymnasiis conspiciantur. Quos ego in hoc illustrissimo auspicio tuæ Rei publicæ, fidei tuæ cõmendo: ipsumq; gymnasium, quod ab Eberhardo patrueli proauo constitutum, & ab Vlrico patre renouatũ & amplificatum, tua nititur prudentia, autoritate, bonitate, liberalitate, in hisce miserabilibus ingeniorum & literarum temporibus. Sed ut ad Beatum reuertar: eius etiam memoriam cõmendo, & hosce tres de Germania libros, oratione pura, stilo acuto, iudicio subtili, doctrina ampla uariaq; compositos: uitam etiam eius innocentem, temperatam, uerecundam, pacificam, & in perpetuo ocio semper laboriosam: & in laboribus tranquillam, & in tranquillitate sollicitam de libertate paceq; publica, contra Turcarum uim, contra omnem temporum iniuriam: quam à te depellat Optimus, Maximus Iesus Christus.

BEATI RHENANI VITA
PER IOANNEM STVRMIVM.

BEATO Rhenano oppidum Rhenacum, unde pater Selestadium aduenerat, cognomentū dedit. Id oppidum supra Argentoratum ad quatuor milliaria Rheno alluitur: ab eodemq́ꝫ ex parte maiore alluuionibus aut diminutum lenibus, aut subitis absumptū est: quę causa nonnullis inde migrandi fuit. ex hoc loco quoniam pater aduena Selestadij erat, Antonius Rhenanus est cognominatus. Aliquoties ex Beato filio auditum est, sæpe se pœnituisse quòd aduenticium nomen retinuerit, auitum non usurparit. Nam maiores eius Bildij antiquitus appellabātur. Fuit Antonius pater diligens suarum rerum paterfamiliâs, qui cum artem lanioniam præcipue factitaret, ex parua pecunia quam Rhenaco apportauerat, parsimonia & assiduitate mediocriter magnam confecit: ratione bona, ut in Senatum paucis annis fuerit delectus, & consulatum gesserit, & functus sit omnibus eius urbis muneribus. Hoc parēte generatus fuit Beatus Rhenanus Anno M.CCCC.LXXXV. Friderícho tertio Imperatore Augusto: Pontifice Innocentio octauo: Rege Galliæ Ludoíco undecimo. Eodem quo natus fuit anno, matrem amisit Barbaram Kegeliam: cuius uirtutem mariti Antonij uita uidua comprobauit. nam eadem quæ prima, etiam postrema uxor fuit: cum unus solū filius esset Beatus, patris hæres, idq́ꝫ ante ætatis flexū. Audio enim ex familiaribus Rhenani, post filium natū & uxorem mortuam, ultra trigesimūquintum filij annum peruenisse: neq́ꝫ suæ uitæ attigisse annū octuagesimum. Ergo in spe pater non concepta sed cōfirmata de filij probitate mortuus est: & filius seculo literarum non infœlici fuit natus. Angelus enim Politianus usq́ꝫ ad uigesimumquartum annum Beati Rhenani uixit: intra quod tempus etiam Hermolaus Barbarus, qui ante Politianum natus fuit, & Ioannes Picus Mirandula, & Theodorus Gaza, & Georgius Trapezuntius, & Marsilius Ficinus, & Iouianus Pontanus literarum laudibus floruerunt. Quanquam in Germania eo tempore infantia adhuc studiorum & literarum erat. Nam præter Rudolphum Agricolam Alexandri Hegij magistrum, & Erasmum Roterodamum Hegij discipulum, Germania nihil magnum atq́ꝫ præclarum in literis uiderat. sed tamen horum scriptis probabile est: & ex eius æui hominibus intelligitur, istis exemplis tum excitata fuisse adolescentum & iuuenum ingenia: ad maiorem non modo doctrinarū, sed etiam sermonis atq́ꝫ linguarum puritatem. Ado-

lescebant

lescebant eadē tempestate studia Philippi Melanchthonis, qui duodecim annis, ut opinor, minor erat. Apparet etiam ex historijs, Pontifices & Imperatores & Reges & Respub: delegisse ad sua consilia homines eruditos: quibus Maximilianus cum primis fuit delectatus. Hisce hominum temporibus homo mediocriter locuples: unius filij pater: mortua uxore, filium literis deditum esse uoluit, & literarum causa ad alias gentes proficisci. Credo enim non solum naturæ bonitate patrem eò impulsum esse: uerum etiam autoritate Rerumpub. atq; Principum: & exemplo doctorum, & hortatu amicorum: ut hæredem unum literarum doctrina uellet à puero erudiri. Nam cùm primum idonea ætas esse cœpit: Cratoni Vdenhemio datus ad instituendū est, qui tum Selestadij literas docuit: magno & morum grauitate, & doctrinæ opinione, pro ut illa erant Germaniæ tempora, uiro: quo mortuo, Hieronymo Gebuilero traditus, spe statim de principio apud utrunq; bona, eos fecit progressus, ut cæteris condiscipulis inferiorum ordinum præficeretur & diligētiæ & profectus causa: quemadmodum ex Sapido intellectum est: qui se unum ex ijs fuisse dicit, quibus fuit præfectus, & quos non solum docuit, uerum etiam castigauit. Post hanc disciplinā missus Lutetiam est: quò etiam Sapidus tertio post anno subsecutus, Beatū domi Aristotelis Oeconomica explicantē audiuit. Florere ea ætate cœperunt magis q̃ antea in Gallia & Germania literæ. Græcas enim tū Lutetiæ Georgius Hermonymus Spartanus docuit, quem diu multūq; audiuit: & Dialectica Physicaq; Iacobus Faber, eiusq; discipulus Iodocus Clitoueus explicabant: quorū utriq; fuit familiaris. Fuit circa id etiā tempus Lutetiæ Erasmus Roterodamus: qui primū Adagiorū diuulgatione cœpit magis q̃ antea inclarescere. Faustus etiam Andrelinus ibi magna auditorum frequentia poetas docuit, & epistolas suas adagiales conscripsit: uter ab altero prouocatus, à Fausto ne Erasmus, qui adagia prope latinæ grecæq; linguæ omnia & collegit & digessit: an ab Erasmo Faustus, qui q̃ plurima paucis rerū argumentis contexuit, mihi incognitū est. Bona tūc tēporis literarū cōditio fuit, quę diuturna & inueterata barbarie suppressæ, posteaq; in lucē reuocari cœperūt, magnū sui desideriū excitarūt: tū natura sui, quæ est suauissima: tum etiā præmijs, laudibus, honoribus: quæ omnia nostris moribus sublata, inopiā breui prænūciant non solū doctorū hominū, uerumetiam studiosorū. Is huius temporis status magno adiumento Beato Rhenano fuit: nam primi præceptores Crato & Hieronymus Gebuilerus, tametsi pro doctis & bonis habebantur: tamen bonitas in

ijs maior quàm doctrina fuit. Occupabant enim tum adhuc literarum gymnasia Alexander Grammaticus, & Petrus Hispanus Dialecticus, & Tartaretus commentator: & in Theologia plus poterant authoritate Scotus & Lyra, quàm ij ipsi scriptores quos sunt interpretati. Id etiam quod ex Aristotele & cæteris scriptoribus Græcæ philosophiæ tradebatur, non solum uerbis impurum, uerum etiam sententijs aut obscurum erat, aut deprauatum, aut falsum. Sed uelut in plantis & herbis fit: in quibus quæ probæ naturæ sunt, eæ meliores succos è solo ad coalescendum exugunt: ita ingenijs etiam hominum accidit, ut qui meliore indole præditi sunt, illi meliora studia sequantur, & elegantiam barbariæ anteponant. id quod Beatus siue sua sponte: siue hortatu familiarium: siue exemplo aliorum fecit, & eos audire maluit, qui aut utranq; linguam, Græcam & Latinam tenebant: aut qui sermonem latinum ad elegantiam artium potius quàm ad earum fœdationem tradebant. Sed inter condiscipulos Lutetiæ cum ætate parem, tum industria & doctrina æqualem habuit Michaelem Humelbergium: quo plurimum in commentationibus studiorum, & eorum quæ audierant usus est: nam Sapidus utroq; annis suppar erat. contrà etiam Vuimphilingius maiore erat in obseruantia propter ætatem & æstimationem, quàm in amicitia esset propter studia iuuentutis. His initijs & artium & linguarum instructus, & in Germaniam reuersus, haud diu in patria hæsit: & primum Argentorati aliquot annis cõstitit: postea Basileam profectus est, ut magis excoleret eã quæ didicerat: & ut qui cursus cõficiendus esset in philosophorum literarumq; gymnasiis, cum non desereret anteaquam ad metam peruenisse uideretur. Cõmodum tum ex Italia uenerat Ioannes Cono Noricus: qui Græcam linguam ibi ab eruditissimis hominibus cognouerat: cõmodum etiã illud, quòd Ioannes Amerbachius D. Hieronymi libros diuulgare instituerat: qui ut hi emendatiores in lucem irent, Cononem ad se domum hospitio inuitauit: eoq; non solum in emendando Hieronymo adiutore: uerum etiam in liberis erudiendis præceptore est usus. Itaq; cum Brunone & Basilio & Bonifacio Amerbachijs fratribus Cononem Græcos scriptores interpretantem audiuit: quem etiam mortuum cum pietate coluit: Extat enim Basileæ Epitaphium monumentum, quod Beatus hoc titulo Cononi constituit. D. O. M. SACRVM. Τοὺς ἀγαθοὺς καὶ θανόντας εὐεργετεῖν δεῖ. In eo Epitaphio præceptori suo quinquagenario, anno M. D. XIII. mortuo, Theologiæ & linguæ Græcæ atq; Latinæ scientiam, uitæq; integritatem, & stu-

dium iuuandarum literarũ tribuit. Mortuo Conone aliquot annos Basileæ propter loci salubritatem atq; amœnitatem, & ob doctissimorum hominum optimorum uirorum consuetudines atq; familiaritates mansit: Amerbachiorum scilicet, Frobeniorum, Ludoici Beri theologi, Claudij Cantiunculæ Iureconsulti, Henrici Glareani, Gulielmi Nesseni, Ludoici Carini, Nicolai Briseri, Pauli Phrygionis, Marci Bersii: cum quibus aut amicè aut familiariter aut domesticè uiuebat. Sed posteaquam Erasmus Roterodamus eòdem aduenit: fructum ibi tum se Basiliensis uitæ percipere putauit: quem ita reuerenter coluit, & ita ab eodem amatus fuit, ut par esset & in Beato obseruantiæ, & in Erasmo amoris significatio. Nam ut de moribus eius dicamus, & de cæteris animi ornamentis: præter excellentem doctrinam, dum uixit, innocentiæ & humanitatis, & pudicitiæ laude fuit cõmendatus. De pudicitia constat, quòd non solum absq; crimine, sed etiam absq; suspicione criminis usq; ad exitum uitæ uixerit. Etiam de humanitate clarum est, neq; in amicitijs durum, neq; in familiaritatibus seuerum, neq; in congressionibus difficilem fuisse. De innocentia, quæ ab iniuria semper remota est: nihil uisum, nihil auditum ab eo aut factum aut susceptum aut institutum esse, in quo posset culpari, nisi illud sit, in quo maior uoluptas est, quàm esse possit reprehensio. Fuit Argentorati Doctor Ioannes Geilerus theologus: uir, ut eius temporis homines loquuntur, & ut ex eius concionibus potest intelligi, ea ætate in populo docendo ingeniosus, & in uita innocens atq; probus, & populo non solum gratus, uerum charus etiam et honoratus: in cuius locum mortuo Petro Vicramio, qui antea successerat, Doctor noster Gaspar Hedio non minore gratia, sed difficiliore tempore est substitutus. Geileri uitã Beatus Rhenanus ex Gallia reuersus cum Argentorati apud librarium Schurerum ageret conscriptam diuulgauit: in qua de Virginibus nostri seculi pœnitentialibus meminit, quarum religionem in cæteris eius ætatis religionum cæremonijs plurimum Geilerus amauit. In quo scripto Beatus his uerbis scribit de isto uirginum collegio. HAS cum luxu & delicijs diffluerent, nec pudicitia sic tuta satis uideretur, sub arctiorem uiuendi regulam redegit. Quibus uerbis exacerbatæ fœminæ iniuriarum instituerunt cum Beato agere. Et nisi composita offensio fuisset per uiros qui tum erant cum authoritate, metuenda erat ex delatione nominis Beato ex urbe Roma condemnatio. Hanc solam cognoui eius contentionem, cæteroquin nullis fuit prouocatus inimicitijs: neq; ab eo quenquam puto ulla

fuisse

fuiſſe uel percuſſum uel appetitum iniuria. Neq; enim hæc res ab æ-tatis meæ memoria remota eſt: etenim fuit annis ante me natus Bea-tus Rhenanus uiginti duobus, & quod ex lectione librorum, & me-moria meorum amicorum habere non potui, id ſi quid eſſet didiciſ-ſem ex uirorum ætate grandiorũ ſermonibus: ut de Eraſmo & Hut-teno: de Capnione & Hoſtratano: de Politiano & Merula: de Mur-melio & Liſtrio, & lectũ à nobis eſt, & ex amicis cognitum. Sed fuit Beatus uir (ut mihi perſuaſum eſt) probatis omnino moribus. Fue-runt tamen nonnulli, & ex noſtris qui in eo fortitudinem, & ex aliis qui liberalitatem requirerent: quæ uitia ſi fuiſſent in eo, tamen abſq; ullo publico extarent detrimento. Imò ego utrunq; temporibus acci diſſe, & non ſolum uituperabile neutrũ, ſed utrunq; laudabile fuiſſe arbitror ea qua ipſe erat natura, & eo ingenio eoq; uitæ inſtituto. Nemo enim aliquid ſuſcipit quod reipub. periculoſum ſit, niſi aut ex celſi ſit aut temerarij animi: mediocritas omnis pacem publicã ſequi-tur, ocium ſingulorum amat: & quod his aduerſariũ eſt, extimeſcit. mauult enim priuatim cum omnibus pati, quàm paucis autoribus moliri in quo incertos & periculoſos oporteat exitus pertimeſcere. Quanquam etiam Beatum Rhenanum & in patrimonio conſeruan do peperciſſe, & in matrimonio coeundo ſuæ naturæ diffidiſſe, & in religione ſuſcipienda timuiſſe animaduertam: uerumtamen hęc ipſa talia ſunt, ut potius prudentiæ laudem mereantur, quàm cõmereant timiditatis uituperationem. Nam ut de matrimonio dicam, primum quanq; uerіſsimè à diuo Paulo ſcribitur, Nubere melius eſſe quàm uri: tamen non uri eſt optabile: & reprehendendum eſt, temerè con-trahere matrimonium: & ſtultum flammam, antequam ſentias exci-tare. credibile etiam eſt non ratione ſolum, ſed etiam natura à connu-bio Beatum abſtinuiſſe, id quod ex patris iactura ſenſuq; intelligo. Nam poſt matris Barbarę obitum multis annis cùm pater ſolus cum ancillula uetula domi rem curaret, Ioannes Myllerus fur quidam in-genioſo inuento ex uini doliis, quæ in ueſtibulo erant, interdiu per dies compluſculos ædiũ notatis locis, poſtquã mille quingentos Ar gentinenſis precij aureos patri ex arcula abſtuliſſet, per literas à Sapi do Rhenanus petijt ut patrem conſolaretur, ea ratione, quòd ipſe ex literis & à præceptoribus cognouiſſet, talia & accidere hominibus ſæpe poſſe, ſæpe etiã ſapiẽtibus & bonis accidiſſe, & tamẽ eſſe ferẽda non ſolũ mediocriter, uerũ etiam forti altoq; animo: reſpõdit pater, non ſe de eo damno ſolicitũ eſſe, ſed magis dolere, filiũ à matrimonio abhorrere, & potius ſe ſucceſſorẽ uidere hæreditatis, quam patrem-

familiâs

familiâs aliud, propterea quòd de uxore non cogitaret. Non tamen plus potuit patris uotum quàm filij natura: quæ cuiusmodi fuerit, in ætatis cursu potuit animaduerti. uitæ enim ut tranquillæ appetens, ita solicitæ fugiens erat. ut in ea ætatem degere posset, à Carolo Cæsare priuilegium ciuilium uacationum obtinuit: quo liber in patria esset etiam à senatorijs & forensibus laboribus. Fortaßis hæc una causa fuit uitæ celibis, in qua minor est solicitudo atque molestia quàm in matrimonio, cuius tamen cupidus fuisse pòst apparuit. Paucis enim ante uitæ finem annis Annam Brunoniam uiduam sibi despondit, mulierem existimationis bonæ, quæ adhuc uiuit: & cum omnes mirarentur quid causæ esset quòd nuptias solennes non celebraret: tandem à medicis cognitū est, è uesicæ doloribus laborasse: cuius etiam exulceratione interijt. Probabilis coniectura est, inde à iuuentute & ab ætatis flore præsensisse id malum, quod cū senectus frigida nonnihil sedasset, sperata salute instituit quod perficere non potuit, connubium. Sed iniqui sumus, qui aliorum consilia & conscientiam perscrutamur, nostram negligimus. Inique etiam egerunt qui liberalitatem ab eo requirebant. quam enim liberalitatem exercere potest, cui satis est rem mediocrem conseruare? & animus non est eam amplificare ita ut liberalitatem ferre posset. Laudabile est si in facultate non ampla absit auaritia. Conuiuia sumptuose parare: preciose uestiri: locupletis familiæ, non sobriæ uitæ est. Existimauit naturæ & conscientiæ suæ conueniens esse, domi priuatim & temperanter nullo fastu, nullis contentionibus uiuere, in sua bibliotheca uersari: conuiuia non magnificè domi instruere, sed ea cum amicis per interualla concelebrare. Valeat ergo ille iocosus uersus, cuiuscunque fuerit: Beatus est beatus, attamen sibi. Ego hanc eius frugalem beatitatem omnibus omnium Cæsarum magnificis epulis antepono. Sed satis de re nugatoria: ueniamus ad religionem, in qua aliqui fortem eum non fuisse culpant: quòd cum probaret nostram, partes eius non susceperit. Fateor ego probasse Beatum in religione quod præcipuum est: doctrinæ lucem: & improbasse quæ pestiferæ semper fuerunt, doctrinæ tenebras. Sed omnes istæ calumniæ de pecuniarum usu & de religione, priuatæ conscientię sunt. Vixit Beatus dum uixit absque ullo maleficio, ullaue iniuria: uixit temperanter: uixit uitam philosophicam. Conuertit è Græco in latinum sermonem duas Gregorij Nazianzeni ad Themistium epistolas. Illustrauit res Germanicas, iuuit patriam libris tribus, in quibus doctrina ampla, & iudicium acutum elucet. Tertullianū, Tacitū, Plinium, Liuium cōmentariolis purga-

 uit

uit,explanauit:& propè restituere integros conatus est.Neqꝫ leuem sanè operā in Velleio Paterculo, scriptore planè lacero, & tenebris obruto, insumpsit, dum eum ita expurgat, ut iam magna cum gratia legatur. Eusebij prçterea historiam ecclesiasticam (quam tunc Græcè nusquā potuit cōquirere) ita adornauit, ut nisi Græca prodijsset, uix aliquid fuisset in ea desideratum. De minutioribus taceo, qualia sunt quæ edidit scholia in Ludum Annçi Senecç De morte Claudij Cæs.& in Caluicij encomiū autoris Synesii:item præfationes uariæ, quas uarijs prçmissas libris inuenias. Sed & ex ijs quæ scripta diuulgauit:& ex literis ad amicos missis,& ex sermonibus cōstat,antiquitatis eum studiosissimum fuisse:ad cuius imitationē multa Selestadij cum publica tū priuata ædificia inscriptionibus aut picturis exculta passim uisuntur. Deniqꝫ uir bonus & doctus fuit, imò fuit optimus atqꝫ doctissimus.Nimiæ est morositatis,in bonitate crimen inuestigare. Vt autem reliqua persequamur: quia de uita eius Parisiensi & Argentinensi & Basiliensi dubium nullum est quin plena fuerit, studij,diligentiæ,honestatis,quibus uirtutibus literarum cognitionem amplam comparauit:reliquam ætatē uideamus,quam in patria exegit.Patrimonium principio à patre mediocre,ut antè posui,expectabat,& uiuere cum patre liberaliter potuit:prçsertim cum auunculus Renardus Kegelius sacerdos bona sua ei testamento ad patris bona addidisset. Huius hæreditate & patrimonio quod à parēte utroqꝫ habuit contentus:primum præcipuumqꝫ uitæ suæ munus esse arbitratus est,literas colere:& ex literis prodesse rebus mortalium. Quamobrem ubi satis se Basileæ fuisse existimauit, domū reuersus est, cum annos ad triginta quinqꝫ natus esset: incensa disceptationū inimicitijs inter Pontificios & Lutherū religionis contentione:in cuius societate propter ingenij placabilitatem esse noluit. Magna fuit illius domus solitudo.Pater enim solus cū ancilla,ut antea scripsi,rem domesticam curauit:Postridie quàm filius Basilea propter patris ualetudinē uocatus aduenisset:pater diem suū obijt. Adduxerat secū Basilea famulū Rudolphum Berziū,cuius postea per uitam opera semper usus fuit: & præter mulierem uetulam & Rudolphū neminē ea domus habuit. Inter amicos Selestadij inprimis Beato Arnoldo & Iacobo Spiegelio,utroqꝫ Caroli Imperatoris consiliario,familiarissimè utebatur.Quos coràm amplecti non potuit amicos, eorū beneuolentiam missionibus literarū retinebat.fuit enim in respondendo perfacilis & perhumanus. ex nostris theologis magno amore & pietate doctorem Hedionem est prosecutus.Pluribus amicus,nulli ini-

micus

micus fuit:ipse etiã nullius fuit lacessitus iniuria. nam quòd Aquæus cum in cõmentarijs Plinianis reprehẽdit, cui respondit humaniter: nihil habuit contentionis aut odij ea disceptatio. Tempora studijs, quę erant quotidiana absq; intermissione, ita per uitam partitus est, ut uesperi plus nocti quàm mane adimeret. animi gratia quoties cœli tẽperies inuitabat, quotidie hora aliquã pomeridiana, post lectionem aut scriptionem domesticam in hortos suos suburbanos exire deambulatum solebat. prandio horam decimam, cœnæ sextam dederat. Victus quotidianus salubris magis quàm delicatus aut exquisitus erat. Eadem fuit in cultu frugalitas. Domum quoniam libidinibus & impudicitię clausam tenuit, comessationes admittebat nullas: conuiuia rara eaq; optimis parabat. Erasmus bis apud eum hospitio usus fuit, Basilea ad ipsum amoris causa profectus. & quanq; domi solitudinem propter studiorum rationes suamq; naturam amabat, foris tamen frequenter cum amicis conuiuabatur. In moribus eius nulla duricies, nullus fastus, nulla ostentatio, nulla de se cõmemoratio. Cum plurima legisset, scripsisset, audisset, sciret, nemini se antepo suit. in religione ne quidem quid ipse sentiret solebat enũciare: quãuis cõstat, synceriois theologiæ ipsum fuisse studiosum. De Erasmo fertur, quòd dicere solebat, Lutheranos bonã comœdiam male agere. eius ipse principio opinionis fuit, sed ætate accesit propius ut idẽ sentiret, tametsi idem non tueretur. dignus sanè uir cui religionis causa cõmitti debuerit si iudicibus fuisset opus: propter probitatem, ueritatem, doctrinam, iudicijq; acumen, id quod in scriptis perspectè extat. Oratio pura est, & copiosa, stilo artificioso: absq; imitationis tamen exemplicq; uestigijs, sed emendatior perfectiorq; annis reddita est: nam aliud in dicendo genus est, in uita Geileri, quam Argentorati anno M. D. X. conscripsit, & aliud in postremis suis lucubrationibus. Valetudine fuit non incõmoda, nec ullo unq; deiectus ante ætatem propè actam morbo, præter eam suspicionẽ quam de matrimonij consilio diximus: quanq; fluentibus erat oculis, & Sapidus dicit, id uitij etiam in adolescente fuisse. Illud uerò in ualetudine memorabile est, quòd post connubium inter se & uxorem constitutum, talis fuit statim significatio morbi, ut nulla fuerit cohabitatio, nulla etiam consuetudo, tametsi eam pro uxore uictu cultuq; domi non suæ sed mulieris sustentaret. Ex Rudolpho Berzio audiui, tantam fuisse uesicæ imbecillitatẽ ut urinam continere non posset, eamq; perpetuo uasculo uitreo exciperet. Idcirco medicorum consilio postq; curari non potuit, profectus ad balneas Badenses est: in quibus non alleuatio morbi, sed tanta exacerbatio extitit, ut inde Argentoratũ deportatus

ratus, impatiens propter imbecillitatē uectionis, ibi diem suum obierit decimotertio Calendas Iunias anno Christi M. D. XLVII. ætatis suæ sexagesimo secundo: & moritur intestatus, quod mirum est, hominem summi semper otij, maximæ prouidentiæ, cupidissimū honestatis, amantissimum existimationis bonæ, cuius bona essent circiter octo milium aureorum æstimationis Argentoratēsis, paucorum & obscurorum hæredum: cui factio testamēti semper fuisset, eum absq; testamento decessisse. Sed Rudolphus Berzius ait, sibi cum mortem adesse sentiret demandasse, quid sibi, quid alijs legaret: sed hæc absq; scriptura & absq; teste: itaq; in controuersiis petitorum bona eius absq; possessoribus consignata iacent. Quanq; bibliotheca Senatui ciuibusq; legata & concessa est ex sententia petitorum, & Rudolphi testimonio, qui Beati eam dicit extremam uoluntatē fuisse. Cadauer Argentorato Selestadium asportatum est, ut patriæ, à qua animam acceperat, etiam cadauer restitueretur, ad sepulturam, & ad doctissimi ciuis, optimi uiri, clarissimi hominis memoriam.

Beati Rhenani uitæ per Io. Sturmium conscriptæ finis.

MONVMENTVM BEATI RHENANI
Ioanne Sapido autore.

RHENANVS LOQVITVR.

Quòd nunc illustrata suis Germania rebus
Noscitur, est nostri non leue Martis opus.
Quòd ueterum purè autorum monumenta leguntur,
Accepium mihi, qui legerit illa, ferat.
Quòd uarijs inscripta notis & picta figuris
Patria culta mea est, autor & ipse fui.
Inde caduca mei pars sit licet obruta terra,
Parsq; mei, cœlum, non peritura, colar,
Non humana tamen totus commercia linquo:
Nam partem partes hæ pepere duæ.
Illa uiros doctos linquet, linquetur & ipsis
Quum sol occiduo tollet ab orbe caput.
Musa mei Sapidi me, consuetudinis ergò
Antiquæ, fecit post mea fata loqui:
Iussit & incidi saxo mea uerba perenni,
Vt sint officij pignus & arra sui.

RERVM IN GERMANIA BEATI RHENANI MEMORABILIVM INDEX COPIOSISSIMUS, in quo primus numerus paginam, secundus uersum subindicat.

B

Catual-

D

Germa-

Hernuuo-

I

N

Narbo-

O

Oppidum

Rhetia

S

Stepha-

Voltur-

X

Z

FINIS.

LOCI EX AVCTORIBVS IN HISCE LIBRIS A RHENANO uel expositi melius, uel à mendis repurgati, atque in integrum restituti.

INVICTISSIMO CAESARI FERDINANDO, BOHEMIAE VNGARIAEQVE REGI ETC. Beatus Rhenanus s. d.

OMERVS ille parens omnis eruditionis, inuictissime Cęsar, non frustra consultricem adhortatricemq; Telemacho Mineruã attribuit, innuens quantum expediat priusquam negocium aggrediamur, sapientiorem in consilium adhibuisse. Proinde quod uulgo fieri uidemus ab hominib. prudentibus atq; cordatis, ut quoties in longinquas regiones profecturi sunt, ac iter ignotũ ingressuri, uel sibi ducem aliquem ascifcant, uel saltem uiam à gnaris locorum exquirant, nimirum ut citius perueniant quò uolunt, & iter suum cõmodius explicent, id utinã semper imitentur qui se studijs literarum addicunt. Etenim ubicq; recta institutio præmonitioq; magnum momentum habet, in literis lõge maximum. Necq; enim statim adest discenti iudicium, quod usu longo multoq; labore uix tandem contingit, non quidem omnibus passim, sed felicioribus tantũ ingenijs, ut non est, iuxta prouerbium, cuiusuis adire Corinthum. Nam quosdam uidere licet in studijs tumultuantes nullum non mouere lapidem, quo propositam disciplinam aliquam consequantur, & tamen exactam siue mediocrẽ etiam cognitionẽ quotusquisq; est qui nanciscatur. Idq; si uspiam alibi, præsertim in historiarũ lectione solet usu uenire plerisq;. Nam quis non è triuio populorũ regionumq; nomina crepat, Germanos, Alemanos, Francos, Saxones, Sueuos, Heluetios, Germaniam superiorem & inferiorem, Germaniam magnam, Franciam, Alemanniam, Sueuiam, Baioariam? Quod si roget quispiam, unde & quando natæ sint hæ gentium & prouinciarum appellationes, hic uerò paucos reperias qui possint hisce de rebus exacte differere. Et tamen, ut ingenue quod uerissimum est fateamur, nisi hæc quis teneat nescio quo cum fructu legendis historijs sit uacaturus. Hoc uerò mirum, quòd in Romana antiquitate cognoscenda diligentissimi sumus, in media aut etiam uetustiori quæ ad nos maxime pertinet, negligenter cessamus. In causa fortassis est, quòd ex luculentissimis scriptoribus illa facile cognoscantur, qui nusquam non extant, hæc autem propter autorum inopiam iudicio magis colligere sit necesse, quàm alio quouis præsidio. Quam ob rem bene mereri de studiosis putandi sunt, qui rem minime obuiam non sine ingenti labore perquisitã in medium

candide

candide proferunt. Haud desunt fortasſis qui ueterem adhuc rerum ſtatum ſomnient, qui Iulium Cæſarem, qui Ptolemæum mordicus teneant, nec aliter perſuaderi poſsint, quàm ab illis traditum eſt: ſed tamẽ propter iſtos, ſi qui tales erunt, non ſunt deſtituendi cæteri ſtudioſi, quo minus bonis ac candidis ingenijs ſuccurratur. Quę me res mouit maxime princeps, ut poſt meum nuper ex Auguſta reditum, rogatu quorundam amicorum, de prouincijs Romanis quas à ſiniſtra Rheni fluminis, à dextra Danubij ripa contra ueterem Germaniam uictores orbis poſſederunt, & illarum ſtatu quo uidelicet gubernatæ ſint modò pręſertim ſub poſterioribus Imperatoribus, qui uidelicet Conſtantinũ illum Magnum inſecuti ſunt, aliquid annotarem adiutus libro uetuſto qui Præfecturas Romanas eius ſeculi recenſet: tum ut ſtilo proſequerer quemadmodũ illæ prouinciæ ſint collabente iam imperio Occidentali non à Francis modo, ſed & ab Alemannis ſiue Sueuis, Marcomannis, Nariſcis, ac Quadis occupatæ. Proinde populorũ iſtorum emigrationes, & mutatas in ipſa ante Germania ueteri ſedes quas nos demigrationes uocamus, quantum nobis poſsibile fuit, explicuimus. Nec ullos eſſe ſuſpicor quibus hic labor meus non futurus ſit utiliſsimus. nam doctiſsimos etiam uiros quoties de Prouincijs incidit ſermo uideo cæcutire. adeo nullum faciunt diſcrimen inter ueterem illam Germaniam, & eam quæ poſterius eſt occupata. Hinc Hermolaus apud Plinium de ueteri Germania loquentem pro Mœno Ænum legi poſſe putat, non hoc facturus ſi animaduertiſſet Germaniæ fluuiũ Ænũ eſſe non poſſe qui Noricum prouinciam à Rhetia diſtinguat. Itaq; quantũ momenti ſit allatura, hæc mea lucubratio ſtudioſis hiſtoriarũ non eſt facile dictu. plurimum enim erret neceſſe eſt, qui prouincias à ueteri Germania diſcernere neſciat. Equidẽ hinc ille ueterũ error manauit putantium Varũ Quintiliũ cum legionibus Rom. apud Auguſtã eſſe cæſum, qui in Teutoburgienſi ſaltu trãs Rhenũ in ueteri Germania, uincente Arminio occubuit. Quod ſi ſciſſent Rhetiã primam in cuius fine ſita eſt Auguſta, Romanorũ fuiſſe prouinciam, nemo hoc dicturus fuerat. Siquidem conſtat Varũ in Germania trucidatũ. at Rhetia ad Germaniã id temporis minime pertinebat, Romanis obediens. Iam litem illam ἀπανουδον quæ olim inter ciuem meum Iacobum Vuimphelingium & Murnarum me puero uiguit, de Galliæ Germanięq; terminis, promptum ſit hinc reſcindere. Fateor uerò non poſſe emigrationes iſtas Germanicarũ gentiũ tradi, ſic, ut curioſis per omnia ſatisfiat, puta qua parte anni, quot nauigijs tranſierint, quanto numero. ſed tamen ingenia candida non requirunt iſtiuſmodi minutias,

quibus

quibus abunde sufficiet, ista facta esse monstrasse. Porro quia de ueteribus Francis, Alemannis, Saxonibus, & cæteris quibusdã parum admodũ in literis extat quod non sit fabulosum, de ijs populis paulo prolixius ago, nihil tamen afferẽs quod non ex autoribus sit sumptum, sed quos multi non attingant propter deprauatam lectionem. Sed & ea persecutus sum quæ postq̃ illi Romanorum inuasere prouincias, accidisse comperi, tum de cultu specieq́ earum gentium pauca. Quarum rerum cognitionem tuæ maiestati gratissimam arbitror futuram, quæ nuper ad fasces regni Germanici quod hodie Romanum imperium appellatur, cõmunibus principum electorum calculis est euecta, approbante hoc fratre tuo CAROLO Augusto. Siquidem eius imperij primordia cognoscere iucundum erit, quod nunc superis fauẽtibus ipse feliciter es administraturus. Huc accedit quod maiores tuæ celsitudinis, à Germanis qui Rhenum olim transgressi sunt, Francos & Alemannos intelligo, suam ducunt originem. Nam Habinspurgios comites nihil aliud fuisse uideo quàm ueteris Vindonissæ dominos, quam uulgus Gallorũ Vindonẽ olim uocabat & Vendonẽ. unde Vendonensem ecclesiã appellatã reperio, & Auendum fortasse castrum citra aspirationem, quod Germani u in b uerso Habinspurgum, id est altam Vindonissæ siue Vindonis arcẽ dicebant. Quę res maiorum tuorum antiquissimã nobilitatem arguit, ut qui ante apud suos clarissimi post illam primam Francorũ & Alemannorum transmigrationẽ merito celeberrimæ ciuitatis & tractus Heluetiorum imperium adepti sint. Sed de Vindonissa abunde meminimus lib. III. Cæterũ uel hac de causa tuæ maiestati inscribi debuit hoc opusculum, quòd nullus hodie Germaniæ principum est, qui plures prouincias possideat propriæ suæ ditioni subiectas, in quas olim transcenderint Germani. Nam & Pannoniam secundam proximis annis acquisiuisti, iustissimo titulo rex illius post affinis tui Ludouici mortem factus. Ergo FERDINANDE Cæsar inclyte lucubrationem istam tot nominibus tuæ maiestati debitam animo beneuolo lubens accipito, uelut gratulatorium munus, quando nunc ab omnibus Cæsareo nuper auctus fastigio, passim salutaris, adiris, donis etiam conceptam animo lætitiam testantibus frequentaris. Quumq́ à maximarũ rerũ curis, & bellis contra grassabundos Christianæ religionis hostes Turcas susceptis, paulisper fueris feriatus, librũ hunc in manus sumito, cuius te lectio multas magnasq́ rerũ mutationes docebit. Deus Opt. Max. felicitatẽ rebus tuis, & orbi Christiano pacem largiatur. Bene ualeat Maiestas tua, cui me cõmendo. Selestadij Calendis Martijs. Anno M. D. XXXI.

AVCTORVM CATALOGVS QVORVM TESTIMONIIS in hisce libris Rhenanus utitur.

Abbas Vrspergensis.
Agathias.
Ammianus Marcellinus.
Annius.
Antoninus.
Arrianus Nicomed.
Asinius Quadratus.
Ausonius.
Bassus poeta.
Beda Presbyter.
Cassiodorus.
Cicero.
Claudianus.
Diodorus Siculus.
Dionysius.
Ebersheimensis monasterij Chronica.
Eratosthenes.
Eumenius Rhetor.
Eusebius.
Eutropius.
Felix Hemmerlinus.
L.Florus.
Francorum annales.
Gratianus.
Herodotus.
D.Hieronymus.
D.Hilarius.
Iosephus.
Irenæus.
Isidorus.
Iulius Cæsar.
Iustinus.
Kalendarium martyrum.
Leo Pont.Max.
Liber de magistratibus & præfecturis Romanis.
T.Liuius.
Lucianus.
Luitprandus Ticinensis.
Mamertinus Panegyrista.
Martianus Capella.
Maximus Planudes.
Nazarius.
Orosius.
Ottho Phrisingensis.
Oudarius.
Pacatus Panegyrista.
Paulus Æmilius.
Paulus Diaconus.
Plautus.
Plinius Iunior.
Plinius Senior.
Pomponius Mela.
Procopius.
Prouinciarum liber.
Prudentius.
Ptolemæus.
Ratherius Veronensis.
Regino Prumiensis.
Sex.Rufus.
Rupertus Tuitiensis.
Senonensis monasterij Chronica.
Sidonius Apollinaris.
Solinus.
Stephanus.
Strabo.
Suetonius.
Suidas.
Cor.Tacitus.
Theodoritus.
Vegetius.
Velleius Paterculus.
Fla.Vopiscus.
Vunefridus episcopus Magontinensis.

BEATI RHENANI
SELESTADIENSIS RERVM GERMANICARVM LIBER PRIMVS.

GERMANIA VETVS.

VI GERMANIAM ueterẽ ad Alpeis usqꝫ extendũt,& Rheni fontẽ à meridie,de quorum numero præcipuus est Põponius Mela,Rhetiæ bonam partem in dextera Rheni ripa Germaniæ:in sinistra Galliæ tribuere coguntur.At constat eos tractus qui Brigantinum lacum attingũt utrinqꝫ & etiam superiores,sub administratione fuisse ducis Rhetiarum.Siquidẽ apud Arborem felicem,quam Arbonam hodie uocant,præsidium Rhetiæ primæ collocatum fuisse,nõ aliter quàm Bregantiæ siue Confluentibus in opposita ripa,suo loco docebimus.Nec abs re Strabo de Germania loquens lib.VII.Primæ huius regionis partes,inquit,sunt Rheno proximæ,ab ipsius ferè fontis initio,quoad in pelagus infunditur. Dicit ferè.Ergo Germania nõ pertingebat ad Alpeis,& ortum amnis Rheni.Itaqꝫ sciendum supra Danubij fontem inter Germaniam ueterem & Rhetiam primam,limitẽ à Romanis fuisse constitutũ.Hũc à quibusdam Impp.promotum legimus arridente uictoria.Fuit is sanè terminus à meridie,partem hanc ueteris Germaniæ quæ & Alemannia postea dicta est,à prouincia Rhetia prima siue superiori dirimens.Confinium Germaniæ Rhetiæqꝫ hoc loci nõ latuit ueteres. Nam C.Solinus de Germaniæ terminis loquens, Vigeuonum qui sinus maris & Seuonem montem accolunt facta mentione, extendi illam inter Hercyniũ saltũ & rupes Sarmatarũ tradens,Vbi incipit, inquit,Danubio,ubi desinit Rheno perfunditur.Sicqꝫ Danubij caput à meridie propemodum Germaniæ ueteris terminũ facit. Quæ res mouit cultissimum poëtam Cl.Claudianũ,ut sic caneret ad Mœcenatem suum Stiliconem Vandilum.

Sublimis in Arcton
Prominet hercyniæ confinis Rhetia syluæ
Quæ se Danubij iactat,Rheniqꝫ parentem,
Vtraqꝫ Romuleo prætendens flumina regno.

Fontem Danubij Rhetiæ, ceu uides,assignat propter uicinitatẽ.

Poſtremũ uero carmen diligenter obſeruandum, Tranſdanubianas & Ciſrhenanas prouincias innuens: nam has intelligit Romulei regni nomine. Sane nũc melius uerba Taciti intelligẽtur, quum ſcribit, Germaniam à Gallijs Rhetijsq́ & Pãnonijs Rheno ac Danubio fluminibus ſeparari. Siquidẽ Danubius Germaniã ueterem, de qua ſcriptor ille loquitur, nec erat alia continentibus intra fines ſuos adhuc ſe Germanis, dirimit à Rhetiæ ſuperioris parte uerſus meridiẽ: nam ſupra fontem huius, ut dixi, confiniũ Germanię & Rhetiæ erat, loco non multum diſtanti, quem nos in ſequẽtibus certius indicabimus. Deinde ſeparat idem fluuius, de qua re minus ambigitur, Germaniã ueterem à Rhetia prima, & à ſecunda cui Vindelicię quoq́ nomen, ſed uetuſtius. Itẽ à Norico ripenſi, tum ab utraq́ Pannonia prima & ſecũda. A Gallijs ſecludit Rhenus. Enimuero Tacitus quũ pugnam Cecinæ cum Heluetijs deſcribit in hiſtoria Auguſta, commemorans nuncios ad Rhetica auxilia miſſos, & iuuentutem Rhetorum ſtatim affuiſſe, ſatis innuit qui nam utrãq́ Rheni Brigantiniq́ lacus ripam tenuerint ſupra Danubij caput: nam res non procul à caſtello Thermarũ geſta eſt ſub mõte Vocecio. Aſcribẽdum huc limitem per Danubium eſſe ductũ ſub Auguſto, quemadmodũ Sextus Ruffus autor eſt, non quòd Rhetiæ, Noricũ, & Pãnonię Germanis fuerint ademptæ, quas illi nunquã poſſederant, ſed quòd eas regiones quum uterentur libero iure, ſibi Romani ſubiecerint.

POPVLI VETERIS GERMANIAE.

VEterem Germaniã incoluere populi indigenę Teutones, Cimbri, Marſi, Gãbriuij, Sueui, Vãdali, Bataui, Caninefates, Mattiaci, Catthi, Vſipij, Tẽcteri, Bructeri, Chamaui, Angriuarij, Dulgibini, Chaſuari, Friſij, Chauci, Cheruſci, Foſi, Sẽnones, Lãgobardi, Reudigni, Auiones, Anglij, Varini, Eudoſes, Suardones, Nuithões, Nariſci, Hermũduri, Marcomãni, Quadi, Marſigni, Gothigni, Oſi, Burij, Lygij, Arij, Heluecones, Manimi, Elyſij, Naharuali, Gothones, Rugij, Lemonij, Suiones, Æſtiones, Sitones, Peucini ſiue Baſtarnæ, Fẽni ac Venedi. Ex Cor. Tacito. Ptolemęus qui poſt Tacitũ ſcripſiſſe creditur, ſed antiquioribus uſus tabulis, more Gręco mutãs ſubinde nomina, Teutonarios cõmemorat, Turogos, & pro Quadis Tuados, & cæteros: nam paſſim extat uolumen. Externi populi incoluere, ſed qui iam olim uel diſceſſerint uel euanuerint, pars Celtarum duce Elitouio in ſaltus Hercyniæ ſyluæ trãſgreſſa, Tectoſages, Boij, Heluetij. Hodie Sclauini ſiue Vinidæ, quos à ueteri loco Bohemos, & quos Polonos appellamus. Arrianus Nicomedienſis, qui libris octo uitam Alexandri Magni deſcripſit, accolas quoſdam Danubij recenſet

recenset in ripa Germanica. Secundum hanc, inquit, pugnam triduo Alexander ad Danubium fluuium profectus est, omnium quidem longe maximum eorum qui in Europa sunt: lōgissimo tractu per terras excurrit, gentes bellicosas præterlabitur, & eas magna ex parte Germanas, ex quibus ipsius amnis fontes oriuntur. Earum gentium postremi sunt Quades, ac Marcomanni, deinde Iazyges Sarmatarū gens: post hos Getæ. Deinde Sarmatarum magna pars, Postremo Scythæ, iięq; ad exitum fluminis pertinent, unde per quinq; ostia in Euxinum pontum effluit. Hæc ille lib. primo. Scripsit autem M. Antonino principe. Cæterum Plinij caput quo quinq; genera ueteris Germaniæ populorum enumerātur, castigabimus explicabimusq; non indiligenter lib. tertio.

STATVS GERMANIAE VETERIS ANTE IVLIVM Cæsarem, & postea sub Cæsaribus incolumi dum imperio Romano.

POpuli Germaniæ ueteris in summa libertate uixerunt. Ne tamē putes libertatē in anarchiam exisse, reges ex nobilitate quęq; natio, duces ex uirtute sumebant, ut scribit Tacitus. Nec regibus infinita aut libera potestas. Duces exemplo magis quàm imperio pręerāt, non ui sed dexteritate suis commendati. De maioribus rebus principes consultabant, de minoribus omnes, sic tamen ut apud principes consilia retractarentur, nam uulgus raro sapit. Regibus uel principibus autoritas dignatioq; ex ætate, nobilitate, seu laude bellica. In cōcilijs eligebantur principes, qui iura per pagos uicosq; redderent, Centeni singulis ex plebe consilij autoritatisq; gratia aderant. Sacerdotes religio uenerabileis faciebat. Adulteria seuerè puniebantur. Noctes interdum epulando transmittebant, nō solū dies: nā diem, inquit Tacitus, noctemq; continuare potando nulli probrum. Vnde quibusdā adhuc festis diebus apud nos à nocte cognomētum, ut est ille sub calendas Ianuarias, quo iuxta ritum Christianum, seruatoris nostri natalem celebramus, antiquo uocabulo, & haud dubie ex ethnicorum obseruationibus relicto, Vuinnacht appellatur, à uino uidelicet conuiuijsq;. nam Vunefridus Anglus qui Bonifacius mutato nomine dictus est, Archiepiscopus postea Maguneiacensis, indicat in epistola ad Zachariam summum Pontificem, Germanos hanc ob causam reprehensos, suæ consuetudini prætexere, quòd Romani circa templum D. Petri calendis Ianuarijs ethnicorum more choros ducant, & acclamationibus ubiq; personent, ac mensas eo die ac nocte onerent dapibus, nec quicquam supellectilis uicino roganti accōmodent, ne ignem quidem ipsum. Apparet igitur non so-

 lum

lum Germanos,sed etiam Romanos hic maiorum suorum cõsuetu-dinem diu retinuisse. Tametsi Zacharias in literis, quib. Bonifacio respondet,testatur præcessorem suum Gregoriũ eius nominis ter-tium,& se morem hunc damnabilem iam olim abolitum, sed denuo repullulascentem sustulisse. Proinde nõ esse quo se excusent Germani quin idem faciant. Sed redeamus unde digressi sumus. Bellabant olim Germani uagis incursibus,& disiectas per cateruas, deinde lõga aduersum Romanos militia, insueuerũt sequi signa, subsidijs firmari,dicta imperatorum accipere. Eos cõmercium cum prouincialibus populis in ripa tantum uel Rheni uel Danubij habere permittebant Romani,Hermunduris exceptis, quibus adeo fidebant,ut intra Augustam nobilẽ illã Rhetiæ coloniam, è regione trans Danubium sitam,& penitiora loca admitterẽtur, sine custode trãseuntes, quod alijs nõ licebat. Siquidem,ut alibi scribit Tacitus, quod cõtumeliosissimũ erat uiris ad arma natis,inermes ac propè nudi sub custode & precio cũ prouincialib. coibant. Porrò postq̃ armis Drusi Neronisq́ & Germanici sub Augusto ac Tyberio suis in sedib. obruti sunt Germani ueteres,aliquãdiu magis seipsos mutuis bellis atriuere,q̃ quòd prouincias Romanorũ trãsrhenanas uel transdanubianas incursarẽt. Hoc est quod Tacitus ait, Inde otiũ,donec occasio ne discordiæ nostræ & ciuiliũ armorum,expugnatis legionũ hybernis etiam Gallias affectauere. Catthi Cheruscos sibi subiecerũt. Ansibarios pepulere Chauci. Alios alij impetebant. Quæ inter ipsos discordiæ exitiales in causa fuerunt,ut Germanorum reges,ad Romanos subinde respicere cogerẽtur. Vnde uis,inquit Tacitus,& potẽtia regib. ex autoritate Romana:raro armis nostris, sæpius pecunia iuuantur. Vbi diligẽter obseruãdũ,id studio fuisse Romanis,ut Germanos ad discordias illicerent. Claudius Aug. Arminij nepotem ex fratre nomine Italum Romæ educatum, Cheruscis petentib. regem dedit. Is auum maternũ habebat Catumerũ Catthorũ principẽ. Amiserant aũt Cherusci tum nobileis suos per intestina bella, hoc uno reliquo stirpis regiæ. Marcomannis, Quadisq́,inquit Tacitus, usque ad nostram memoriam reges manserunt ex gẽte ipsorũ, nobile Marobodui & Tudri genus,iam & externos patiuntur. Velledam uirginem nationis Bructeræ tradit idem latè imperitasse, uetere apud Germanos more quo plerasq́ fœminarũ fatidicas,& augescente superstitione arbitrẽtur deas. Atq́ hoc est quod paulo post apud eundem Bataui Romanorum cliẽtes notant, quum inquiunt, Si dominorum electio fit,honestius principes Romanorum quàm Germanorum fœminas tolerari. Tyberius Aug. Germanico Cæsari reditũ

suadẽs in quadã epistola scripsit, se nouies à D. Augusto in Germaniam missum, plura consilio quàm ui perfecisse: sic Sicambros in deditionem acceptos, sic Sueuos, regemq́ Maroboduum pace obstrictum. Quemadmodũ uero per Drusum domitis Vsipijs & Sicambris, Tencteris, Catthis, Cheruscis, Marcomannisq́, & Sueuis inter Rhenum ac Albim profligatis, & ad Albim usq; promoto limite, Germaniam conatus est in prouinciæ formam redigere D. Augustus, imposito Varo cum tribus legionibus: sic Valerius Probus Cæsar deuictis Alemãnis in Germania prima, limitem Romanum usq; ad Nicrum fluuium, qui uulgo Neccer dicitur, protulit, exædificatis in eius amnis ripa uarijs munimentis, in quibus præsidia locaretur: æmulatus in hac re Drusum, qui in tutelam nouæ prouinciæ per Visurgim & Albim stationibus dispositis, per Rheni ripã quinquaginta amplius castella erexerat. Vlteriorem istum Nicri limitem diutius Probus tenuit, quàm ueterem illum D. Augustus. nam occiso mox Varo rebellauit Germania. Proinde in ripa Nicri quibusdã in locis mira adhuc antiquitatis Romanæ uestigia cernuntur, ut apud Vuimpinam, Rotẽburgum, & alibi. Bis itaq; Germania uetus redigi in formam prouinciæ cœpit, semel sub Augusto prouectis ad Albim usq; Romanorum exercitibus, deinde ad Nicrum promoto limite Probi Cæsaris principatu. Tradit enim Fl. Vopiscus, Probũ quum post Aureliani mortẽ à Germanis Galliæ planè possiderent, & in ripa Rheni Romana securi uagarẽtur, receptis sexaginta per Gallias nobilissimis ciuitatib. & propè infinitis millibus hostium occisis, reliquias ultra Nicrũ fluuium & Albim remouisse. Tu intellige reliquias Germanorũ ultra Albim, Alemannorũ ultra Nicrũ fuisse submotas. Tametsi mendosè legitur in Vopisci codice excuso, Nigrum pro Nicrũ, & Albam pro Albim. Ita accipiẽda Manlij quoque Statiani uerba quum apud eundẽ autorem paulo ante sic loquitur: Testes sunt, inquit, Germani & Alemanni lõge à Rheni submoti littorib. Inter posteriores porrò Cæsares tũ ferro tum incẽdio Gratianus qui in occidente imperabat, Alemãnos trans Rhenũ persecutus, ultra Nicrum propulit, cæsis illorũ amplius quàm xxx. milibus apud Argentuariam, quæ Colmariæ proxima est, nunc obscurus uicus, olim oppidũ illustre. Quam rem Ausonius in luculento carmine quod de Mosella lusit, his uersiculis celebrauit, Fl. Vopiscus emendatus

Dicamus læto per rura uirentia tractu
Felicem fluuium Rhenip' sacremus in undis,
Sola sub Augustæ ueniens quod mœnibus urbis
Spectauit iunctos natiq; patrisq; triumphos,

Hostibus exactis Nicrum super & Lupondum,
Et fontem Latijs ignotum annalibus Istri.

Significat autem triumphum in Augusta Treuirorum habitũ fu- isse, quam præterfluit Mosella ueterem Romanorum principum se- dem. Deprauatum est Ausonij carmen, nam uulgò legitur,

Ausonij locus

nigrum super & lupo nudum.

Quòd si quæras lector quid sibi uelit Lupondum, scito quantum ego cõiectura assequi possum, Lupondum siue Lupodunũ, aut Lu- ponum, eam arcem esse quæ nostratibus hodie Lupff dicitur, à qua nobilissima tractus eius Comitum familia nomẽ sortitur. Diruta fu- it anno decimosexto supra millesimũ & quadringentesimũ iussu Si- gismundi Cæsaris & cõcilij Cõstantiensis. Sed indicãt ruinæ quàm egregium munimentum fuerit, procul dubio olim à Romanis con- tra Alemannos pro militibus limitaneis cõstructum. Ego nuper Au gusta Rhetorum, ubi comitia Ro. Imperij Carolus Aug. celebrabat, rediens per Martianam syluam, quum Nicrum tortuosissimũ amnẽ propter perplexam uallium curuitatẽ toties transire cogerer, singu la satis diligẽter sum contemplatus. Ab origine Nicri & arce Lupon do nõ ita procul abest ortus Danubij, trans cuius fontem pulsos Ale mannos canit Ausonius: nam super usurpat pro ultra, confinium in- telligens Rhetiæ & Germaniæ, quod est supra Danubij caput: neq; enim ultra Danubium submoti sunt, alioqui Rhetiã inuasissent quæ Romanorum erat prouincia. Iam si scias Alemãnos collectitium po- pulum, ex Sueuis partim constitisse, & se Sueuos appellasse, hoc eñ loco Sueuos Strabo quoq; ponit, intelliges ex ijs quæ diximus lepi- dissimum epigramma Ausonij quo Danubius Nilum alloquitur, & Valẽtinianum patrem ac Gratianum F. Augg. Id quia promoti imò propemodum restituti limitis meminit & uictoriæ cõtra Aleman- nos obtentæ, uisum fuit huc adscribere:

Super pro ultra

Illyricis regnator aquis tibi Nile secundus
Danubius lætum profero fonte caput.
Saluere Augustos iubeo, natumq; patremq;,
Armiferis alui quos ego Pannonijs,
Nuncius Euxino iam nunc uolo currere Ponto,
Vt sciat hoc superûm cura secunda Valens,
Cæde, fuga, flammis, stratos perijsse Sueuos,
Nec Rhenum Gallis limitis esse loco.
Quòd si lege maris refluus mihi curreret amnis,
Huc possem uictos inde referre Gothos.

Nec uero quisquam miretur quod Ausonius Valẽtinianũ & Gratia num

num hic Augustos uocat, & alibi Valentem Augustum adhuc superstite Valentiniano. Nam is filium & fratrē nō Cæsares sed Augustos appellauit. Quam rem Am. Marcellinus libro uigesimoseptimo, qui nondum est euulgatus, annotauit his uerbis, In hoc tamen, inquit, negocio Valētinianus morem institutum antiquitus, supergressus, nō Cæsares sed Augustos germanum nūcupauit & filium, beneuolè satis. Nec enim quisquam antehac adsciuit sibi pari potestate collegam, præter principem Marcum, qui Verum adoptiuum fratrem absq; diminutione aliqua maiestatis imperatoriæ socium fecit. Hactenus ille. Extat & alterum epigramma gratulatorium apud eundem poetam, de fonte Danubij per Valentinianum & Gratianū Augg. reperto occasione uidelicet eius uictoriç cōtra Alemannos. Id est huiusmodi, Alloquitur amnis Valentinianū & Gratianū Augg.

Danubius penitis caput occultatus in oris
  Totus sub uestra iam ditione fluo.
Quà gelidum fontem medijs effundo Sueuis,
  Imperijs grauidas quà seco Pannonias,
Et quà diues aquis Scythico soluo ostia Ponto,
  Omnia sub uestrum flumina mitto iugum.
Augusto dabitur sed proxima palma Valenti,
  Inueniet fontes hic quoq; Nile tuos.

PROVINCIAE ROMANORVM, VETEREM GERMANIAM utrinq; quum à Rheni tum à Danubij ripis attingentes, & illarum sub Cæsaribus status.

PROVINCIAE IVXTA RHENVM.

PRouinciæ Romanorum à Gallica Rheni ripa ueterem Germaniam attingentes sunt,
Maxima Sequanorum,
Tractus Argentoratensis,
Germania prima, ac
Germania secunda.

MAXIMA SEQVANORVM

COmplectitur Maxima Sequanorū, Sequanos interiores, Heluetios, Rauricos, Sequanos exteriores siue cismontanos, ac, ut summatim dicā, totā diœcesim Basiliēsem, hoc est, Sungauiā & loca Colmariæ uicina usq; ad fossam illā terminalē Eccenbachi riui, ubi confinium est Maximæ Sequanorum & Tractus Argentoratensis, uno milliario supra Selestadium. Nam hucusq; Sequanos protendi satis indicat Ptolemæus, qui Sequanis Argentuariam tribuit, cuius ruinæ iuxta Colmariam uisuntur. Tametsi suspicor quicquid

trans Ellum amnem est & Marcam inter hunc & Rhenum, olim ad Sequanos, Cisellanam uero partem ad Tractum Argentoratensem & Germaniã primam potius attinuisse. Dicta Maxima, subaudi Prouincia: quod amplissima sit. Sequanorum ditio olim ad Rhenum usque pertingebat, ut & Mediomatricorum ac Treuirorum. Hinc Iulius Cæsar scribit Rhenum fluere per fines Sequanorũ, Basiliensem dioecesim & Sungauiam intelligens. Idem in Sequanis cum Ariouisto conflixit. quę pugna ad D. Apollinaris facta putatur. is locus miliario Germanico à Rheno & Basilea distat. Postea quum hæ regiones omnes in formam prouinciæ cessissent, & præfecturæ constituerentur, Heluetij Rauriciq; Sequanis sunt adiuncti. Multum autem uetustatis Romanæ, quantum ad distinctionem prouinciarũ attinet reperire est in dioecesibus episcopalibus apud Christianos, quemadmodũ libro tertio fusius docebimus. Vtq; iam olim Sequani, quorum fines præterlabitur Rhenus, Visontionem caput habebant, & Visontionensem magistratum agnoscebant: sic hodie Sungaui totaq; Basiliensis dioecesis, quantum ad ecclesiasticum imperium attinet, Visontinum archiepiscopum agnoscunt. Regebat Maximam Sequanorũ suus præses: nam inter triginta ac unum præsides quos Romani in occidente habebant, etiam Maximæ Sequanorum præses enumeratur. Is, ut uidetur, apud Visontionem habitabat, uiro spectabili Vicario septem prouinciarum subiectus. Habebat hæc quoq; prouincia suum Ducem militarẽ, qui Dux Sequanici, subaudi limitis uel tractus, siue prouinciæ Sequanicę, siue per Sequanicũ, appellabatur. Is apud Olinonem castellũ, ubi hodie nemusculum est uulgo Holé dictum, & uiculus, ueteris uillæ nomine proxime Basileam, præsidium perpetuum habebat pro custodia limitis in Rheno contra Alemannos. Ibi loci liber præfecturarũ Romanarum milites Batauienses commemorat. Porrò tum Præses ipse tum Dux ad dioecesim uiri illustris Præfecti Prætorio Galliarum pertinebant. De Sequanis interioribus intelligit Ausonius, quum Allobroges hijs iunctos esse dicit, sic canens,

Ausonij locus Insinuant quà se Sequanis Allobroges oris.
Tametsi uulgò mendose legitur, qua sese Cauis.

TRACTVS ARGENTORATENSIS.

MAximam Sequanorũ excipit Tractus Argẽtoratensis ad fossam terminalem Eccenbachi fluuioli miliario supra Selestadiũ, ijsdem propemodum finibus olim inclusus quibus nunc dioecesis Argẽtoratensis circũscribitur, nisi quod uersus Mosellã fluuiũ huic multum decessisse uidetur, quousq; Germaniam superiorem siue primam

primam Ptolemæus extẽdit, cuius hæc pars fuit. Cõtinebat Argentoratum, Brocomagum, & Elcebum. Hãc regionem olim Mediomatrici tenuerunt, quorum fines præterfluere Rhenum autor est Iulius Cæsar. Proinde & episcopalem Mediomatricorum diœcesim hucusq; protensam fuisse sunt qui tradant, priusq; Argentorati sedes episcopalis per Frãcorum regem Dagobertum cõstitueretur. In hũc Mediomatricorum tractum qui postea Argentoratensis dictus est, olim ante Iulij Cæsaris aduẽtum immigrarant Tribocchi, qui & Triboni Ptolemæo, è ueteri Germania uenientes, ceu Strabo prodit, & nos infra rursus cõmemorabimus. Argẽtoratensi tractui præerat, ut arbitror, Cõsularis Germaniæ primæ, præerat & Comes Argẽtoratensis, qui inter sex Comites rei militaris quos Romani in occidente habebant, quarto loco refertur. Quem facilis est coniectura non solum Magistro peditum in præsenti, quem & Præsentalem uocant, sed & Magunciacensi Duci, Cõsularicq; Germaniæ primæ paruisse, quando Argentoratensis antistes hodie Magunciacẽsem agnoscit, ut sic sciamus ad Germaniam primã hunc tractũ pertinuisse. Alsatia uulgo Prouinciæ nomen est, ab Alsa fluuio qui mediam interfluit, olim Elli nũc Illæ nomenclatura celebratus. Alsæ & Alsatiæ uocabula rudi seculo Francorum regum debemus: quorum domestici scribæ & ab Epistolis homines Gallici, quiduis quolibet uocabulo nominabant, modo latinam formam imitaretur: nam hac lingua omnia tum diplomata scribebantur. Sincerior est apud nos uulgaris appellatio Elses, quæ ab Elcebo originẽ habet, quasi Elces c in s mutato. Elcebus, ab Ello fluuio quem Alsam uocari diximus, & Cebo riuo. Eius oppidi meminit Cl. Ptolemæus. Nõ procul abfuit à Selestadio.

GERMANIA PRIMA

HInc Germania prima quam elegãtiores superiorem uocãt, limitibus Argẽtoratensis diœceseos, Nemetẽsis, Borbetomagẽsis & Magunciacẽsis præcipuè finitur, Mediomatricos ac Treuiros attingẽs. Siquidem hanc ad Obrincã amnẽ, hoc est, ad Mosellæ ripam Ptolemæus extẽdere uidet. Magnã itaq; Lotharingiæ partẽ olim cõplectebat. Vt minus mirãdũ sit quòd Ammianus fontẽ Araris Germaniæ primæ tribuit, sic lib. xv. scribens ubi de Rhodano loquitur, Et emensus, inquit, spacio flexuoso Ararim, quem Sanconnã appellant inter Germaniã primã fluentẽ suum & nomẽ adsciscit. Vbi aut legẽdum in fluentum suum & nomẽ adsc. Aut, suum ei nomen adsciscit. Oritur autẽ Araris proxime Vosaginas Alpeis in collimitio Sequanorũ & Germaniæ primæ. Proinde & Maro de hac Germania prima locutus uideri potest in carmine Bucolico quum inquit, Ammiani locus

Aut

Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim.

Igitur libenter dicerem Germaniam primã olim à Belgica prima fuisse diremptam fluuio Mosella: à Maxima Sequanorũ, parte Araris & fortassis amne Ello. Cæterum Argentoratos & tractũ Argentoratensem Ammianus apertè Germaniæ primæ tribuit, Dein, inqt, prima Germania, ubi prçter alia municipia, Magonciacus, & Vãgiones, & Nemetes, & Argentoratus, Barbaricis cladibus nota. Appellata Germania à Vangionib. Nemetibus & Tribocis Germanis, qui in hanc Belgicæ regionem à ueteri Germania transito Rheno immigrarunt. Atq; hoc est quod Tacitus ait, Ipsam, inquit, Rheni ripam hauddubiè Germanorum populi colunt, Vangiones, Triboci, Nemetes. Rexit Germaniam primam suus Consularis, quem arbitror Magonciaci sedem suam habuisse subditum Vicario septem Prouinciarum. Dux certe limitum Rheni Magonciacensis est dictus, quòd illic fortasse domicilium haberet. Huic parebant Præfecti militares undecim, hijs locis, Saletione, Tabernis, Vico Iulio, Nemetibus, Alta ripa, Vangionib. Magunciaco, Bingio, Bodobriga, Confluentibus, & Antonaco. Verum ipse Magistro peditum Præsentali subiectus erat, qui porrò Præfectum prætorio Galliarum respiciebat. Superiorem Germaniam, inquit Marcellinus, Belgasq; duæ iurisditiones ijsdem rexere temporibus. Quod uero D. Hilarius, qui sub Constantio Aug. Valentinianoq; & Valente floruit, ac Theodosiani seu Marcianici seculi Romanus pontifex Leo, scribunt ad Episcopos Germaniæ primæ & secundæ, uetustatem Christianismi in hijs prouincijs arguit, de quibus & Irenæus antiquissimus autor loquitur libro primo, nosq; in sequentibus mentionem faciemus. Seuerum D. Lupi Trecassenorum antistitis discipulum, episcopum apud Treuiros ordinatum primæ Germaniæ uerbum prædicasse Beda tradit. Idq; Valentiniani principatu factũ, eius qui huius nominis tertius fuit. Cæterum inter primam Germaniam & secundam Treuiri mediam adhuc ditionem tenent ad Rhenum, nõ exclusi quemadmodum Mediomatricis cõtigit. Præterit autore Cæsare fines Treuirorum Rhenus.

GERMANIA SECVNDA

SEquitur Germania secunda siue inferior quæ ripam Rheni finit. Habebat urbes maximas Vbiorũ Agrippinã, quæ hodie est florẽtissima, priscã magnificẽtiam opib. & magnitudine lõge superans, & Tungrorũ oppidũ, cui uersa uice multum de ueteri splendore decessit, adempta etiam episcopali sede, quæ Leodium hinc in Eburonas fertur translata. Secundam Germaniam ab occidentali exor-

dientem

dientem cardine scribit Ammianus Agrippina & Tungris munitā esse ciuitatibus amplis & copiosis. Hanc quoqꝫ rexit Consularis. Nā hæ sex Galliarū prouinciæ gubernabātur à Cōsularibus, Viennensis, Lugdunēsis, Germania prima, Germania secūda, Belgica prima Belgica secunda. Cōsulares Vicario septē Prouinciarū parebāt. Libellus qui De prouincijs inscribitur, inter Galliarū prouincias nonam facit Germaniam primam super Rhenū: decimā Germaniā secundā uersus Britanniam. In elogio quod ciuitas Treuirorum optimo Præsidi T. Vario Clementi, in Norico posuit, inter cætera ascriptum est illum Proc. prouinciar. Belgicæ, & utriusqꝫ Germaniæ ac Rhetiæ fuisse. Marcellinus Germaniarū prouinciarum meminit libro XXVI. sic scribens, Et Orientem quidem regebat potestate Pręfecti Sallust. Italiam uero cum Africa & Illyrico Mamertinus, Gallias & prouincias Germanias Agentes. Sic lego distinguoqꝫ. Agentium autem nomine Procuratores intelligit. Titulū primatus Germaniarum Archiepiscopus Senoniēsis hodieqꝫ retinet. De duabus istis prouincijs accipiendum prima ac secunda. Enumerauimus Romanorum prouincias quæ Rhenum à ripa Romana attingūt, quàm longus fluit à confinio Rhetiæ & Germaniæ ad occidentem, nunc Prouincias alteri ueteris Germaniæ limiti Danubio proximas indicemus. Agentes

PROVINCIAE IVXTA DANVBIVM

Omanam Danubij ripam è regione Germaniæ ueteris attingebant Prouinciæ Romanæ, Rhetia prima, Rhetia secunda, siue Vindelicia, Noricum, Pānonia prima, Valeria, ac Pannonia secunda.

RHETIA PRIMA

TRans Danubium, & etiā huius fontem à meridie statim occurrit Rhetia, quæ in primam & secundam diuiditur, hoc est, superiorem ac inferiorem. Prima Alpes etiam cōplectitur quas Grisonū uocant, qui sunt Rheti alpestres supra Curiam: Tacitus Rhetica iuga appellat de Cecina loquens, In Alpe, inquit, Graia ipse paululum cōctatus, num Rheticis iugis in Noricum flecteret. Sed & trās Rhenum & Lacum Brigantinum uersus occidētem & Rhodanum fluuium, partē suā habet Rhetia prima. Nam non solum Bregantia ad hanc prouinciam pertinet, sed & Arbor felix. Plin. libro tertio Nat. Hist. Vennones, inquit, Sarunetesqꝫ ortus Rheni amnis accolunt: siue quemadmodum ego legendum arbitror, Vennonetes, Runtesqꝫ. Complectitur insuper bonam partem eius regionis, quam Athesinam Germani uocant, quæ latinè Rhetia Athesina dici potest. Plinij locus

Lycus

Lycus fluuius primam à secūda disterminat. Rhetia prima numeratur inter diœceses ad uirum illustrem Præfectū prætorio Italiæ pertinentes. Habuitq́ præsidem suum. Alpestrem Rhetiam elegantissime describit Cl. Claudianus ad Stiliconem his uersiculis,

Sed latus Hesperiæ quo Rhetia iungitur oræ
Pręruptis ferit astra iugis, panditq́ tremendam
Vix æstate uiam. multi ceu Gorgone uisa
Obriguere gelu, multos hausere profundæ
Vasta mole niues, cumq́ ipsis sæpe iuuencis
Naufraga candenti merguntur plaustra barathro.
In tergum subitam glacie labente ruinam
Mons dedit, & trepidis fundamina subruit astris
Pendenti male fida solo.

Rheticum agrum Solinus tradit optimum & feracem esse, Brigantino lacu nobilem.

RHETIA SECVNDA

A Lyco Rhetia secunda ad Oenum usq́ fluuium porrigitur, qui Rhetiæ Noriciq́ terminus est. Apud Tacitum in historia Augusta lib. xix. legitur, Igitur Sextilius, inquit, Felix cum ala Auriana & VIII. cohortibus ac Noricorum iuuentute, ad occupādam ripam Rheni fluminis, quod Rhetos Noricosq́ interfluit, missus. Vbi scribendum est Oeni fluminis, non Rheni. De fluuijs in Danubium exeuntibus agens Arrianus Nicomediensis libro octauo, pauca dicit esse quæ nauigationem recipiant. Ex quibus, inquit, Oenum uidi ac Sauum. Oenus in confinio Noricorum ac Rhetiorum ipsi Danubio se immiscet. Vtraq́ Rhetia uersus Italiam alpestris est, ad Danubium planior. Pars quæ Danubij ripam attingit ripensis uocatur. Quod interiacet, Mediterranea sunt Rhetiæ. Ammianus lib. xix. Misit alios, inquit, per mediterranea Rhetiarum Magistro equitum Neuitæ cōmissos. Secunda Rhetia Vindeliciam cōprehendit: quæ res fecit ut Vindelicorum nomē obsoluerit, id quod & Heluetijs accidit in Maxima Sequanorum. In libro De præfecturis Romanis tantum mentio fit Augustæ Vindelicensis in Rhetia secunda, Nam illic Præpositus thesaurorum erat eius prouincię, Comiti sacrarum largitionum subiectus, aut potius Comiti largitionum Italicianarū. Autores pluratiue nonnunquam usurpant Rhetias primam & secundam intelligentes. Rhetiam secundam suus quoq́ Pręses rexit, pertinebatq́ ad diœcesim pręfecti Prætorio Italiæ. Iam inter duodecim Duces quos Romani in Occidente habebāt, annumeratur etiā Dux prouinciæ Rhetiæ, primæ & secundæ, qui plerūq́ Pręfectos militum

Taciti locus

militum & legionum hijs utriusque prouinciæ locis habebat, Augustanis, Fabianis, Ponte Oeni, Submontorio, Castris Regenis, Vallato, Cambiduno, Guntia, Fortibus, Teriolis; Quintanis, Batauis, Abusina, Venaxamodoro, Parroduno, Pinianis, Cælio, Confluentibus siue Bregantia, Vimania, ac Arbore. Porrò de Rhetia Vindeliciaque in prouinciæ formam redacta per Tiberiũ & Drusum Augusti iussu, sic meminit Velleius Paterculus, Reuersum inde Neronẽ, inquit, Cæsar haud mediocris belli molem experiri statuit, adiutore operis dato fratre ipsius Druso Claudio, quem intra Cæsaris parietes enixa erat Liuia: quippe uterque diuisis partibus Rhetos Vindelicosque adgressi, multis urbium & castellorum oppugnationibus, nec non directa quoque acie feliciter functi, gentes locis tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, maiore cum periculo quàm damno Romani exercitus, plurimo cum earũ sanguine perdomuerunt. Hæc Velleius.

NORICVM

NOrici initium est ab Oeno fluuio, qui Rhetiam secundã à Norico, ceu diximus, disterminat. Huius pars quæ Danubio imminet, & ueterem prospicit Germaniam, Noricum ripense dicitur. Idem nomẽ tractibus interiora quoque flumina attingentibus datum. Nam in Kalendario peruetere quod natales martyrum per mẽses indicat, legitur, apud Laureacũ in Norico ripensi D. Florianus decollatus iussu Præsidis, & in Anisum fluuium postea præceps fuisse cõiectus. Alpinis omnibus uictis Noricorũ prouincias accessisse Sex. Rufus tradit. Id sub Augusto factum est. Inter sex Illyrici prouincias Noricum Mediterraneum, & Ripense Noricũ annumerãtur. Nam duas faciunt Noricorum prouincias. Gubernabatur Noricũ ripense per suum Præsidem, qui inter præsides Illyrici quarto loco recensetur. Noricis, inquit Florus, animos dabant Alpes atque niues; quò bellum non posset ascendere. Sed omneis illius cardinis populos, Brennos, Senones atque Vindelicos, per priuignum suum Claudium Drusum pacauit Augustus. Quæ fuerit callidarum gentium feritas facile uel mulieres ostendere: quæ deficientibus telis infantes ipsos afflictos humo, in ora militum aduersa miserunt. Hæc ille. Porrò Noricum ripense cum Pannonia prima communi Ducis unius militaris administrationi subiecta erat: quemadmodum mox commemorabimus. Noricum agrum frigidum esse scribit Solinus, & parcius fructuosum: quà subducitur à iugis Alpium, admodum lætum. Noracum Stephanus esse tradit oppidum Pannoniæ, citans Epaphroditum, qui in commentarijs in Homerum dicat in Pannonia prouenire

nire ferrum, quod si quis perpoliat, splendidissimum reddatur, Vnde Poeta dixerit νώροπα χαλκόν, quasi νωράπιον pro ære ualde splendente. Carnuntēsem chalybem intelligit cuius inclyta fama hodieq́ durat, & usus apud nos creberrimus existit. Nam Carnuntum Norici locus est.

PANNONIA PRIMA

HÆc ad montem Cæcium Norico coniungitur. Habebat suum Præsidem. Inter Illyrici prouincias quartum obtinebat locum. Huic uero prouinciæ & Norico ripēsi Dux unus militaris præerat, qui milites & legiones sub se habebat huiusmodi nōnunq́ statiuis collocatas, Flexo, Arrabone, Quadriburgio, Ala noua, Æquinoctio, Adherculē, Gerolata, Quadrato, Vindomana, Carnunto, Arrianis, Caratis, Ad Mauros, Lentiæ, Lacu felicis, Arlapc, Augustanis, Comagenis, Iouiaco, Laureaco, Fasiana, Boiodoro, & Cannabiaco. Porrò quiuis poterit multis oppidis & uicis sua uetusta nomina reddere, cui sint istæ prouinciæ paulo exactius cognitæ, Dux idem sub se habebat Præfectum classis Arlapensis & Maginēsis siue Cōmagenensis, & Præfectum classis Laureacensis.

VALERIA

INter Danubium & Drauum Pānoniæ pars est Valeria, sic in honorem Valeriæ Diocletiani filię tum instituta tum cognominata, queādmodum Marcellinus memoriæ prodidit. Huius & alibi mentio fiet hoc primo libro. Croatiam hodie uocāt. Hæc prouincia Valeria ripēsis appellata Præsidem habuit, & proprium Ducem militarem, qui inter duodecim Romanorum duces quinto loco refertur. Is militares præfectos equitum & peditum hijs plerumq́ locis habuit, Solua, Intercisa, Lussonio, Ripa alta, Conradcuza, Altino, Odiabo, Crumero, Ad Herculem, Cirpo, Constantia, Campona, Matrice, Vetusalina, Ad statuas, Florentia, Burgo contra Florentiam, Cardabianca, Bregetione, Acinco, Vincētia, Quadriburgio, Iouia, Burgo centenario, Alesta, ac Marinana. Liber præfecturarum Romanarum ascribit Valeriam ad diœcesim Italiæ, quo Rhetiæ etiam utræq́ pertinebant.

PANNONIA SECVNDA AC SAVIA

VLtima prouinciarum quæ è regione ueterem Germaniam spectant in Danubij ripa, est Pannonia secunda. cuius pars Sauo flumini imminens Sauia dicta est Romanis, & Sauiensis regio. Sextus Rufus uir Cōsularis ad Valentinianum Aug. Amātinis, inquit, inter Sauū & Drauū prostratis, regio Sauiensis ac secundorū loca Pānoniorum obtenta sunt. Pannonia secunda præsidem suum habuit

buit, Sauia Correctore, qui unicus per Panno niã erat. Nec Italia plures Correctores habuit quàm duos. Porrò dux Pãnoniæ secundæ ripariensis siue Sauiæ prefectos militares oppidis diuersis collocatos habebat, hijs nempe, Cornaco, Teutiburgio, Burgenijs, Cuccis, Secundis, Nouis, Albano, Bononia, Acimirco, Rictis, Tauruno, Ad Herculem, Arsacianis, Castello Onachrino quod est in Barbarico cõtra Bononiã, Castris Herculis, Marsouia, Aureo monte, Quintario, Syrmio, Graio, Mursa, Siscia, ac Leonata. Hæc locorũ nomina quæ hic & alibi retulimus, cõtinet uolumẽ de Præfecturis Romanis, elegantissimum antiquitatis monumẽtum. Porrò Pãnoniam secundã & Sauiam, Sarmatæ & Quadi subinde rapinis exhauriebãt, & fatigabant obsidione, sic ut nõ liceret miseris Pãnonijs uel agros colere uel uineas, præsertim in ripa Danubij. Itaque Claudianus Stiliconem Vandilum suum etiam à liberatis Pannonijs commendat, his uersiculis,

Hinc obsidione solutus
Pannonius potorque Saui, qui clausa tot annis
Oppida laxatis ausus iam pandere portis,
Rursum cote nouat nigras rubigine falces,
Exesosque situ cogit splendere ligones.
Agnoscitque casas, & collibus oscula notis
Figit, & impresso glebis non credit aratro.
Exectis inculta dabant quas secula syluis
Restituit terras, & opacum uitibus Istrum
Conserit, & patrium uectigal soluere gaudet
Immunis qui clade fuit.

Tradit Arrianus Nicomediensis libro octauo De gestis Alexandri Magni, Danubio Sauum apud Pæonas immisceri, Locumque ubi hæc duo flumina cõfunduntur uocari Taurunum. Addit, se nõ modo Sauum uidisse, sed & Oenum. Recenset ex Liuio Florus, Pãnonios duobus saltib. ac tribus fluuijs, Drauo, Sauo, Histroque uallari: qui populati proximos, intra ripas se recipiebant. In hos domandos Vibium missum, cæsosque in utrisque fluminibus. Arma uictorum nõ ex more belli cremata, sed capta & in profluẽtes iacta, ut cæteris qui resistebant uictoria sic nunciaretur. De Tyberio Cæsare loquẽs Velleius, Rhetiam autẽ, inquit, & Vindelicos ac Noricos, Pãnoniamque & Scordiscos nouas imperio nostro subiunxit prouincias. Scribit Tranquillus, D. Augustum domuisse partim ductu, partim auspicijs suis Cãtabriam, Aquitaniã, Pannoniã, Dalmatiã cũ Illyrico omni. Quòd nisi maturè debellatum fuisset, Germani Varo occiso cũ legionibus insolẽtes, se cum Pãnonijs proculdubio iuncturi fuerãt.

Idem autor eſt, Pannonico bello Breucos & Dalmatas à Tyberio Cæſare ſubactos. Paulo pòſt tamẽ iterum Pannonia cum Dalmatia rebellauit. Sed quum Pãnonios eius rei pœnituiſſet, depoſitis & collatis apud amnem Bathinum armis, ſupplices à Tyberio pacem impetrarunt, Pinete duce capto, Batonecp̃ ſe dedente. quem ingentibus donatum præmijs Rauennam tranſtulit, gratiam referens, quòd ſe quondam cum exercitu iniquitate loci circumcluſum paſſus eſt euadere. Iam indicatis iſtis ad Danubij ripam prouincijs quas Romani ſuo ſubdiderunt imperio, facile eſt intelligere, quod Sex. Rufus de hac ipſa re ſcribit hunc in modum, Sub Iulio, inquit, & Octauio Cæſare per alpes Iulias iter factum. Alpinis omnib. uictis, Noricorũ prouinciæ acceſſerunt. Batone Pannoniorum rege ſubacto, in deditionem Pannoniæ uenerunt. Amãtinis inter Sauum & Drauum proſtratis, regio Sauienſis & Secundorum loca Pannoniorum obtenta ſunt. Marcomanni & Quadi de locis Valeriæ quæ ſunt inter Danubium & Drauum, pulſi ſunt. Et limes inter Romanos & Barbaros ab Auguſto per Vindeliciã, per Noricum, Pannoniam ac Mœſiam eſt conſtitutus. Hæc ille. Pannoniam uiro fortem, & ſolo plano lætam atcp̃ uberem eſſe Solinus aſſerit, Drauo Sauocp̃ inclytis amnib. circumfluam. Nunc ut alijs quocp̃ nationibus gratum faciamus, puta Gallis, Britannis, Italis, & orbis Romanus quaqua uerſum ſtudiis innoteſcat, aliarum regionum prouincias obiter commemorabimus. Nam ad cognitionem autorum qui hiſtorias poſterius ſcripſerunt, hæc res nonnihil afferet momenti.

ENVMERATIO CAETERARVM VBILIBET PROuinciarum, integra dum re Romana.

PRæter prouincias illas ad Rhenum proximè uergẽtes interior Gallia habuit, Viennenſem, Lugdunenſem primã, Belgicã primam, Belgicã ſecundã, Alpes maritimas, Alpes Pœninas & Graias, Aquitaniã primã, Aquitaniã ſecundã, Nouempopulanã, Narbonenſem primam, Narbonenſem ſecundã, Lugdunenſem ſecundã, Lugdunenſem tertiã, ac Lugdunenſem Senoniã. Britanniarum quincp̃ erant prouinciæ, Maxima Cæſarienſis, Valentia, Britannia prima, Britannia ſecunda, ac Flauia Cæſarienſis. Subſcribit nobis Sex. Rufus ad Valentinianum Aug. Sunt, inquit, Galliæ cũ Aquitania, Britannijs, prouinciæ xvij, Alpes maritimæ, Prouinciæ, Narbonenſis, Viennenſis, Nouempopulana, Aquitaniæ duæ, Alpes Graiæ, Maxima Sequanorũ, Germaniæ duæ, Belgicæ duæ, Lugdunẽſes duæ, in Britãnia, Maxima Cæſariẽſis, Britannia prima, ac Britãnia ſecunda. Hactenus ille. Sed in eo libello nomina hæc ſunt ualde corrupta.

Sex. Rufi locus

Prouin

Prouinciæ Hispaniarum quinq; fuerũt, Betica, Lusitania, Gallecia, Tarraconẽsis, Carthaginẽsis, Tingitania, ac Balearis. Italiæ prouinciæ XVII. Venetia, Æmilia, Liguria, Flaminia & Picenũ, Annonorium, Tuscia & Vmbria, Picenum suburbicariũ, Campania, Sicilia, Apulia, Calabria, Lucania, Brutij, Alpes Cottiæ, Samniũ, Sardinia ac Corsica. Rhetiam primã, Rhetiã secundam & Valeriã enumerauimus suprà. Habebat Illyricũ præter Pãnoniam secundam, Sauiam, Pannoniã primã, Noricũ Mediterraneũ ac Noricum ripense, etiam Dalmatias. Aphricæ prouinciæ, Byzaciũ, Numidia, Mauritania Sitifensis, Mauritania Cæsariensis, ac Tripolis. ORIENTIS uero prouinciæ quindecim extiterunt, Palestina, Phœnice, Syria, Cilicia, Cyprus, Arabia, Isauria, Palestina salutaris, Palestina secunda, Phœnice Libani, Euphratensis, Syria salutaris, Osrhoena, Mesopotamia, ac Cilicia secũda. Prouinciæ Ægypti quinq;, Libya superior, Libya inferior, Thebais, Ægyptus, ac Arcadia. Asianæ diœceseos prouinciæ decem, Pamphylia, Hellespontus, Lydia, Pisidia, Lycaonia, Phrygia Pacatiana, Phrygia salutaris, Lycia, Caria, ac Insulæ. Põticæ diœceseos prouinciæ decem, Galatia, Bithynia, Honorias, Cappadocia prima, Cappadocia secunda, Pontus Polemoniacus, Helenopontus, Armenia prima, Armenia secunda, ac Galatia salutaris. Thraciarum prouinciæ sex, Europa, Thracia, Hemi mons, Rhodopè, Mœsia secunda, ac Scythia. Illyrici prouinciæ octo, Thessalia, Epirus uetus, Epirus noua, Dacia ripensis, Mœsia prima, Præualitana, Dardania, ac Macedonia salutaris. Sed hæc narratio uelut interiecta putetur studiosorum gratia. Nos ad Germaniam nostram, unde digressi sumus, reuertamur.

GERMANIA POSTERIVS OCCVPATA AC RECENTIOR.

A Parte Rheni portiunculã Rhetiæ supremã, deinde magnã partẽ Maximæ Sequanorũ, mox Germaniã primã cum Argentoratensi tractu, & nõ minimã portionẽ primæ Belgicæ Mediomatricorum uidelicet & Treuirorum, item Germaniã secundam cũ toto tractu qui à Morinis, Nerujs, & Eburonib. hoc est à Teruana, Tornacoq; & Leodio sumens initium uersus Oceanum Septentrionalem porrigitur: Similiter à parte Danubij Rhetiã primam & secundam, Noricum cum Carnunto, Pannoniam primam & secundam cum Valeria & Sauia, Germaniam uocamus posterius occupatam & recentiorem. Nam omnes hæ prouinciæ à D. Augusti principatu Romanæ ditionis fuerũt, donec sub Valentiniano tertio inclinatis Romani imperij reb. à Germanis è ueteri inter Rhe-

num & Danubiũ Germania agminatim erumpẽtibus occuparẽtur, & prorsus Germanici iuris fierẽt. Porrò Rheti, Norici & Pãnonij, nihil unquã cum Germanis commune habuerũt, præter Danubiũ, qui utrisq; limitis loco fuit, proprio sermone, cultu, institutisq; semper distincti. Hij prouinciales postea facti Romanam linguam edidicerunt, qua alpestres Rheti etiamnum utuntur. Heluetij uero, Sequani atq; Mediomatrici Galli fuere. & hij simul cum iugo Romanorum, etiam linguã acceperũt. Neruij, Veromandui, Cõdrusi, Verocasses, Eburones, Bethasij, Tungri, & cæteri Belgarũ populi qui longe ante Iulium Cæsarem è ueteri Germania Rhenum transgressi fuerant, nõ tam sua lingua, hoc est Germanica, putãtur usi quàm Gallica, præsertim interiores. Sed tamẽ postquam in Romanorum ditionem cõcesserunt facti Prouinciales, certum est pòst Romanè locutos. Nam planè bilingueis fuisse suspicor ad Rheni ripam habitãtes Germanos prouincialeis Tribonos, Nemetas, Sebusios, ac Vangionas, prius Gallicè, deinde Romanè & Germanicè loquentes. Hæc proptęrea dicere cogor hoc loco, ne quis Germaniã ueterem in prouincijs somniet aut quærat, etiam antequam prouinciæ factæ sunt. id quod de transdanubianis, & Sequanis uerissimum est. Nunc facile est uidere quanta Germaniæ ueteri facta sit accessio. Siquidem ut summatim dicamus, quicquid terrarũ hodie uel transdanubium uel cis Rhenum utitur Germanico sermone, totum id à Germanorũ populis occupatum est, ereptum Romanis. Sed hoc manifeste docebũt emigrationes nationum, quas operæpretium erit indicare.

GERMANOR. VETERVM EMIGRATIONES

TAmetsi Germaniæ populorum illæ primæ emigrationes de quibus in literis aliquid extet, nõ propriè ad hoc argumẽtum pertineant quod nos præcipue tractamus, nempe distinctionem ueteris Germaniæ & prouinciarum: tamen ut absolutior euadat libellus, primum uetustissimos ueterum Germanorũ exitus breuissime commemorabimus.

GERMANI IN ITALIAM CISPADANAM, VBI NVNC Brixia ac Verona urbes sunt.

LIuius ab Vrbe cõdita lib. v. de Bellouesо locutus Ambigati Celtarum regis ex sorore nepote, qui beneficio sortium in Italiã ingentibus peditum equitumq; copijs profectus, Mediolanium condiderat, Alia subinde manus Germanorum, inquit, Etytouio duce uestigia priorum secuta, eodem saltu fauente Belloueso quũ trãscendisset Alpeis, ubi nunc Brixia ac Verona urbes sunt, locos tenuere Libui, considunt. Hoc factum Prisco Tarquinio Romæ regnante,

aut non diu post. Ab hijs tum conditum Bergomū. Nam Berg Germanis montem significat.

CIMBRI TEVTONI'QVE IN GALLIAM

DVas olim fuisse causas uideo propter quas populi nouas sedes quærerent, unam ut melius atq; uberius solum haberent, alterā ut prægrauāte multitudine regio patria leuaretur. Eadem, inquit Cerialis apud Tacitum Gallos alloquens, semper causa Germanis transcendendi in Gallias, libido, atq; auaritia, & mutandæ sedis amor, ut relictis paludib. & solitudinib. suis fœcundissimū hoc solū uosq; ipsos possiderēt. Igit Cimbros Teutonosq; è Germania ueteri in Galliam trāsisse reor bonitate agri illectos. nā illos auitarū sediū ad Germanicū mare prope Saxonas iam tædebat. Proinde facto per Chaucos & Frisios itinere trās Rhenū in ultimis Galliarū oris ad Septentrionalem Oceanum cōsedere. Vbi quū diutius manere nō possent ob maris Gallici inundationē, quod uelut lōgius extrudebat nouos hospites, per Galliā errabundi ad Rhodanū usq; uenerūt, ibiq; sedes figere cōstituerant. Dum autē uagarentur in Gallia, cōiunxerant se illis Tigurini Ambronesq; Gallicæ nationes, & ipsæ regnis suis pulsæ sedes nouas quæritantes. Itaq; ferociores facti uiriū incrementis, quū terram à Romanis tanquā stipendiū sibi dari postulassent, & repellerentur, cōtra legatos armis insurrexerūt, Syllanoq; & Seruilio Cepione ac M. Manlio fugatis, castrensi præda & quidem ingēti potiti sunt. Hos postea uicit C. Marius, partim in tractu Cotiarū alpiū ad Aquas Sextias, partim in Italia in campo Raudino. Sed hæc ex historijs nota sunt. Nostrum est ostendere Cimbros Teutonosq; Germanos fuisse, & è ueteri Germania in extremas ad Oceanum Belgicæ Galliæ terras transgressos. nam uulgus eruditorum Flandros hoc nomine uocat, quum transisse magis quàm multis illic seculis habitasse Cimbros satis appareat. Causam errori prębuerūt hæc L. Flori uerba perperam intellecta, Ab extremis Galliæ profugi, quū terras eorum inundasset Oceanus. Neq; enim de primis & auitis Cimbrorum Teutonorumq; sedibus loquitur, sed de his quas in Galliæ uacua parte trāsito Rheno occupauerant, nisi nauigijs ostia Rheni circūuectos credere libet. Deinde quū legimus apud Paulū Orosiū, Cimbri & Teutones Tigurini & Ambrones Gallorū gentes, sic distinguenda uerba sunt, ut Tigurinos & Ambrones tantum, Gallicas fuisse nationes intelligamus, quæ sint à Cimbris in commilitium ascitæ. Apud Iustinum Mithridates orans ait, A Germania Cimbri co bello immensa millia ferorum atq; immitiū populorū, more procellę inūdasse in Italiā. Velleius Paterculus de Metellis fratribus loquens

quens,qui uno die triumpharint,Tum,inquit, Cimbri & Teutoni trãſcendere Rhenum, multis mox noſtris, ſuisq; cladibus nobiles. Idem paulo pòſt,Effuſa,inquit,ut prædiximus,immanis uis Germanorum,gẽtium quibus nomẽ Cimbris ac Teutonis erat,quũ Cepionem Mãliumq; Coſs.& antè Carbonẽ Syllanumq; fudiſſent fugaſſentq; in Gallijs,& exuiſſent exercitu, Scaurumq; Aurelium Cos. & alios celeberrimi nominis uiros trucidaſſent,Populus Romanus nõ alium repellẽdis tãtis hoſtibus magis idoneũ imperatorẽ q; Marium eſt ratus. Tum multiplicati cõſulatus eius. Tertius in apparatu belli cõſumptus. Quarto trãs alpeis circa Aquas Sextias cũ Teutonis conflixit, amplius CL. M prioreac poſtero die ab eo trucidatis. gensq; excisa Teutonũ quinto citra alpeis, in campis quibus nomẽ erat Raudis. Tacitus quoq; ueterem Germaniã deſcribẽs,Eundem, inquit,Germaniæ ſinum proximi Oceano Cimbri tenẽt, parua nũc ciuitas,ſed gloria ingens.ueterisq; famæ lata ueſtigia manent,utraq; ripa caſtra ac ſpacia, quorũ ambitu nũc quoq; metiaris molem manusq; gẽtis,& tam magni exitus fidem. Sexcẽteſimum & quadrageſimum annũ urbs noſtra agebat, quũ primũ Cimbrorũ audita ſunt arma. Intellige tam magni exitus fidem,hoc eſt,tam magnæ emigrationis. Scripſit autẽ Tacitus ſub Traiano,ſenectæ uicinus. Huc adde quod & Ptolemæus & Pomponius Cimbrorum ac Teutonorũ maritimarũ nationum in deſcriptione Germaniæ meminerũt. Quin & hodie reliquias alterius gentis ſupereſſe ferunt Imbrorum nomine. Huc aſcribenda D.Hieronymi uerba,qui in Epiſtola ad Gerontiam,Gens Teutonũ,inquit,ex ultimis Gallorum Oceani atq; Germaniæ profecta littoribus omnem Galliã inundauit, ſæpiusq; cæſis Romanis exercitibus apud Aquas Sextias Mario pugnãte ſuperata eſt. Claudianus ad Stiliconem ſuum de Italia ſic canit,

Sæpe laceſſitam ſed non impune fatemur
Auſoniam. Hæc Senonum reſtinxit ſanguine flammas.
Hæc & Teutonico quondam patefacta furori
Colla cathenati uidit ſqualentia Cimbri.

Tradit Iul. Cæſar Cimbros Teutonosq; quũ iter in Prouinciam atq; Italiã facerẽt,hijs impedimẽtis quæ ſecum agere ac portare non poterant,citra flumẽ Rhenum depoſitis, cuſtodiæ ex ſuis ac præſidio ſex milia hominum unà reliquiſſe, ex quibus Aduatici ſint procreati. Pro Catuacis libro ſecundo comm. fortaſſis, Atuaci ſcribendum. Porrò Tigurinorum ueteres ſedes tenere uidentur, qui in Heluetijs hodie uernaculo ſermone Vrij uocantur, quaſi dicas gurini. Sed de hac re fortaſſis alio loco commemorabimus.

Cæſaris locus

GERMA-

GERMANI IN BRITANNIAM

INuictã Caledonum in Britannia gentem, à Germanis originẽ duxisse, satis indicat Cor. Tacitus in uita soceri sui Iulij Agricolæ, quem ei insulæ regundæ Domitianus Cæsar præposuerat. Eius hęc sunt uerba, Britanniam describentis, Habitus, inquit, corporum uarij, atq; ex eo argumenta. namq; rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus, Germanicam originem asseuerãt. Caledonia post à Scotis occupata, Scotia dicta est, quum antè Romanum agnoscẽs imperium Britannia minor, & secunda Britannia appellaretur.

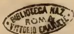
TVNGRI TRANS RHENVM

EX Teutonibus, qui primi trãs Rhenum in Galliam migrarint, reperio fuisse Tungros. Eosq; quũ res successisset, ob tam egregiũ facinus suspicor nouo tum uocabulo Germanos esse dictos. Nã Germanus Teutonica lingua prorsus uirilem significat, ut Gerhardus prorsus durum, & Gerbrechtus prorsus celebrẽ. Atq; hoc Germanorum nomen est quod Tacitus ab ipsis Teutonibus inuentum asserit, id est excogitatum & sibi inditum. nam cũ uictricis Tungrorum nationis peculiare uocabulum nõ omnibus commilitonibus fortassis usurpare liberet, proprium sibi nomen excogitarunt insignem audaciam exprimẽs. quo deinde Teutones omnes in patrijs adhuc sedibus agentes se plausibiliter appellarũt. Itaq; Tacito Germaniæ uocabulum recens & nuper additum. Intellige recens si cum priscis illis Marsorum, Gambriuiorum, Sueuorumq; appellationibus conferatur. Alioqui Germania nomen uetustissimum est & multis ante Iulium Cæsarem seculis auditum. Porrò Tungri eo tractu consederunt, ubi hodieq; eius nominis oppidulũ est. quæ regio postea appellationẽ secundæ Germaniæ acquisiuit, pluribus uidelicet Germanorum nationibus, Tungrorum exemplo transgressis.

TRIBOCI IN MEDIOMATRICOS

INdicauimus antè Mediomatricorum ditionem olim ad Rhenum usq; fuisse porrectam, unde Cæsari Rhenus per Mediomatricorũ fines fluat. In horum tractu Tribochos quos Tribonos Ptolemæus uocat, Cæsar Triboces, cõsedisse Rhenum è ueteri Germania transgressos autor est Strabo lib. iiij uerbis huiuscemodi, Post Heluetios, inquit, Sequani & Mediomatrici Rhenũ incolũt, in quibus Tribocchi natione Germani, relicto natali solo Rhenoq; traiecto sedes posuerunt. Hæc ille. Constat Ariouistum à Tribocis adiutum aduersus Iulium Cæsarem. Hic tractus postea sub postremis Cæsaribus, Argentoratẽsis est dictus, hodie Elsatiã appellamus, uino non uulgari nobilem. Vulgus Elses uocat, quasi dicas Elcebs ab Elcebo oppido quod Selestadio propinquum fuit, ceu suprà meminimus.

NEMETES

NEMETES ET VANGIONES IN GALLIAM

EX ueteri Germania Nemetes & Vangiones Rhenum trãſcendere fixis ad ripã ſedibus. Tacitus exponẽs quæ nationes è Germania in Gallias cõmigrarint, Ipſam, inquit, Rheni ripã haud dubie Germanorum populi colũt, Vangiones, Treboci, Nemetes. De hijs intelligit Cæſar quum apud hunc libro ſecundo Comm. Remi narrant Germanos qui ripas Rheni incolũt ſeſe cum Belgis cõiunxiſſe. Proinde hæ nationes Arionisto cõtra Cæſarem pugnaturo ſuppetias miſerũt. De quibus & cæteris Belgis elegãter ad Atticum Cicero, Hos tu, inquit, exiſtimas cõfidere ſe illa habituros ſtantibus nobis? Implent autem hodie qui in Nemetum & Vangionum loca ſucceſſerunt Alemanni duas diœceſeis epiſcopaleis, Spirenſem uidelicet & Borbetomagenſem, id eſt Vuormacienſem, inſtar Romanæ & ueteris olim adminiſtrationis, de quo nihil dubito.

NERVII, ATREBATES, EBVRONES, VEROMANDVI, CONdruſi, Verocaſſes, Cæræſi, Pæmani, qui uno nomine Germani appellantur autore Cæſare, trans Rhenum.

IVlius Cæſ. libro ſecũdo Com. de ueteribus Germanis qui in Galliam olim commigrarint ſic ſcribit, à Remis ſe eſſe edoctum, pleroſq; Belgas eſſe ortos à Germania, Rhenumq; antiquitus tranſductos propter loci fertilitatem ibi cõſediſſe, Galloſq;, qui ea loca incolerent, expuliſſe, ſoloſq; eſſe, qui patrum noſtrorum memoria omni Gallia uexata, Teutonos Cimbroſq; intra fines ſuos ingredi prohibuiſſent. Qua ex re fieri, uti earum rerum memoria magnã ſibi autoritatem, magnoſq; ſpiritus in re militari ſumerent. De hijs Auſonius loquitur in Narbone,

Germanaq; nomina Belgas.

Auſonij locus Sic enim legendum arbitror, non, panaq; nomina Belgas.

VBII TRANS RHENVM

VBij ripam Rheni Germanicã olim tenuerũt, ſicut poſtea aduerſam in Gallia. De hijs Cæſar libro quarto Cõmentariorum, Ad alterã, inquit, partem, hoc eſt uerſus Rhenum ſuccedũt Vbij, quorũ fuit ciuitas ampla atq; florẽs, ut eſt captus Germanorum, paulo, qui ſunt eiuſdem generis etiã cæteris humaniores, propterea quòd Rhenum attingunt, multiq; ad eos mercatores uentitant, & ipſi propter propinquitatem, quòd Gallicis ſunt moribus aſſuefacti. Hos quum Sueui multis ſæpe bellis experti, propter amplitudinẽ grauitatemq; ciuitatis, finibus expellere non potuiſſent, tamen uectigales ſibi fecerunt, ac multo humiliores infirmioreſq; redegerunt. Hactenus Cæſar. Nihil autem magis eos mouiſſe reor ut in ulteriorem ripam trajci

traijci cuperent, quàm quòd multarum nationum ſed præcipue Sueuorum iniurijs illac in Gallias incurſiones facientium perpetuo forent obnoxij. Id quod Cæſar ſatis indicat, quum ait: Vbij magnopere orabant, ut ſibi auxiliū ferret, quòd grauiter à Sueuis premerent. Deinde refert Vbios à ſe obſidione liberatos, illiſq; cōtra Sueuos auxilium pollicetur. Equidem hæc hauddubie cauſa fuit, cur patriā eiurarint, nō Vbios, ſed Agrippinenſeis ſeſe uocātes. Hos Rheno trāſgreſſos in fidem accepit Agrippa auus Agrippinæ eius quæ Claudio Cęſari poſtea nupta fuit quum Neronē antè pepeciſſet. In Vbiorum oppido genita Agrippina quum apud Claudiū maritum nihil nō poſſet, ueteranos coloniamq; deduci illuc impetrat, cui nomē inditum ex uocabulo ipſius. Poſterioribus annis ſub Vitellio Cæſare quum rebellarent Galliæ, Agrippinenſes poſt longam obſidionem adigente fame ſe dedentes hoſtibus, in oratione qua Tencteris iniqua petentibus reſpondent, ſe Tencterorum cæterorumq; Germanorum cōſanguineos profitētur. At illi rediſſe eos in corpus nomēq; Germaniæ, communibus deis ſed præcipuo deorum Marti grates prius egerāt. Vbij, inquit Tacitus, quanq; Romana colonia eſſe meruerint, ac libentius Agrippinenſes cōditoris ſui nomine uocentur, origine erubeſcunt, trāſgreſſi olim & experimento fidei ſuper ipſam Rheni ripam collocati, ut arcerent, nō ut cuſtodirentur. Vt arcerent ſubaudi Germanos ingruentes.

BATAVI IN INSVLAM RHENI.

QVum Catthi inteſtino bello laborarēt, una horum natio rebus ſuis cōſultura, ad Rhenū longius digreſſa eſt, ibiq; in inſula conſedit. Bataui, inquit Tacitus, nō multū ex ripa ſed inſulā amnis Rheni colunt, Catthorū quondā populus, & ſeditione domeſtica in eas ſedes trāſgreſſus, in quibus pars Romani imperij fierent. Manet honos & antiquæ ſocietatis inſigne. nam nec tributis cōteruntur, nec publicanus atterit, exempti oneribus & collationibus, & tantum in uſum præliorum ſepoſiti, uelut tela atq; arma, bellis reſeruātur. Idē autor hiſtoriæ Auguſtę libro decimo octauo ſic de ijſdem ſcribit, Bataui, inquit, donec trans Rhenum agebāt pars Catthorum, ſeditione domeſtica pulſi, extrema Gallicæ oræ uacua cultoribus ſimulq; inſulam inter uada ſitā occupauere, quā mare Oceanum à frōte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit, nec opibus Romanis, ſocietate ualidiorum attriti, uiros tantum armaq; imperio miniſtrant, diu Germanicis bellis exerciti, mox per Britanniam gloria, tranſmiſſis illuc cohortibus, quas ueteri inſtituto nobiliſſimi popularium regebant.

Marco-

MARCOMANNI ET QVADI IN VALERIAM

Marcomannos & Quados olim occupasse Valeriam quæ hodie Croatia dicitur, satis ex eo constat, quòd auspicijs D. Augusti ex ijsdē locis inter Danubiū & Drauū autore Rufo pulsi sunt. Quin & postea sæpe eam prouinciam repetierunt, quemadmodum infra narrabimus. Marcomannorum Rex partem superioris Panno niæ per pactionem obtinuit à Gallieno Cæsare, quòd ei filiam matri monij specie tradidisset, nomine Pipam, quam tamen ille concubinæ loco semper habuit, Saloninam coniugem repudiare nolens. Fecit hoc Gallienus magis firmandæ pacis gratia cum Marcomannis, quos ualde timebat.

CARPI IN PANNONIAM

Diocletianus Cęsar Carpos in Pannoniam, hoc est Valeriam tra duxit, autore Marcellino, qui sic scribit libro 27. Maximinus, inquit, regens quondam Romæ uicariam præfecturam, apud Sopianum Valeriæ oppidum obscurissimè natus est, patre tabulario Præsidialis officij orto à posteritate Carporum, quos antiquis excitos sedibus Diocletianus transtulit in Pannoniam. Hactenus ille. Nimirum hoc est quod Eusebius in opere Chronico refert, Carporum & Bastarnarum gentes in Romanum solum esse translatas. Vbi obseruandum, quod de Bastarnis addit simul traductos fuisse cōmemo rans. Apparet Carpos Quadis uicinos fuisse, & è Bastarnarū nationibus unam. Porrò transferebātur externæ nationes intra fines Ro manæ ditionis, tum ut uacuatæ prouinciæ cultoribus non carerent, tum ut quiescerent agros nacti fertiliores & negata subinde erumpendi copia.

SICAMBRI IN GALLIAM

Fatetur ad Germanicum scribens Tiberius, consilio suo potius quàm ui effectum, ut Sicambri sese dederent. Hi fuere traiecti in Galliam, & iuxta Menapios collocati. Quæ res facit ut illorum in de scriptione Germaniæ non meminerit Tacitus, qui sub Traiano scri psit. In loca Sicambrorum arbitror immigrasse Chamauos & Angri uarios. Quòd autem eorundem mentionem facit Ptolemæus, argumento est prima Germaniæ chorographia uetustissimaq́ quæ unquam Romam perlata sit usum fuisse, quum tamen Tacito recentior existat & aliquanto pòst scripserit, nempe sub Antonino.

MARCOMANNI SIVE SVEVI, ET GOTTHONES, inter Marum & Cusum fluuios.

Florentissimus ille Marcomannorum rex Maroboduus cōspira tione suorum autore Catualda, quem Gothones exulem recepe rar.

rant, regno pulsus ad Tiberium Cæsarem perfugit. Idem fecit paulo post Hermundurorũ opibus eiectus Catualda. Barbari utrumque comitati, ne quietas prouincias immixti turbarent, Danubium ultra inter flumina Marũ & Cusum locantur, dato rege Vannio gẽtis Quadorum. Tacitus historiæ Augustæ libro secundo. Marũ & Cusum suspicor esse fluuios qui hodie Marisus & Chrysa dicuntur in Daciæ parte quæ hodie uulgo Transsyluania appellatur, ut fortassis apud Tacitum Crusus scribi debeat. Quæ si uera coniectura est, cognoscere licebit antiquitatem Septemcastrensium, qui tot seculis etiã antequam in prouinciam à Traiano redigeretur Dacia, tractũ eum incoluerint. Equidem uocantur Saxones ab accolis nõ ob aliam causam, nisi quòd Saxonũ legibus utuntur, ut quidam putant. Satis autem constat trans Germanicam siue sinistrã Danubij ripam deportatos, si quis rem exactè perpẽdat. Nam Germani tam Maroboduũ ipsum quàm postea Catualdã ultra Danubium comitati fuerant in Noricum uel longius. Vnde ex prouincialium agris trãslati sunt ultra Danubium, proximè Sarmatas Iazyges & Dacos, & Vannio natione Quado subiecti. Porrò cõfirmat opinionem nostram Plinius scribens libro quarto Nat. hist. cap. xij. Iazyges Sarmatas & Dacos Pathissum amnem accolentes à Sueuis & regno Vanniano separari interlabente amne Amoroi siue Duriá. Verba illius hæc sunt à nobis sic emendata ac distincta, Campos, inquit, & plana Iazyges Sarmatæ, montes & saltus pulsi ab his Daci ad Pathissum amnem. Amorois siue Duriá est, à Sueuis regnoque Vanniano dirimens eos. Hæc Plinius. Vbi animaduertendum quòd Marus siue Marisus fluuius ipsi Amorois dicitur. Et Sueuos illos uocat, Nam constat Maroboduum aliquot Sueuorum nationibus imperasse. Regnũ autem Vannianum eleganter appellat à Vannio qui illis rex impositus est.

Marus flu. Cusus flu.

Taciti locus

Antiquitas transsyluanorum

Plinij locus

Regnũ Vannianum aliquam magnæ Sueuorum gentis, conterminũ Dacis

MARCOMANNI IN ITALIAM

IVlius Capitolinus scribit, à M. Antonio Marcomannos in deditionem acceptos fuisse eo bello quod aduersum illos gestũ est, plurimis in Italiam traductis. Porrò reor eo tempore hæsisse quosdam inter Pœninas alpeis, ubi uallem aiunt adhuc esse quæ Marcomanna uocetur.

SVEVI IN PANNONIAM

VAnnium Drusi Cæsaris beneficio Sueuorum, de quibus modo meminimus, regem, quum suis xxx. annis præfuisset à Iubilió Hermũdurorum rege pulsum, Claudius Cæsar unà cum clientibus & parte populariũ suorum in Pannoniam datis agris recipi iussit. Quã rem elegantissimè describit Tacitus historiæ Augustæ lib.

duodecimo,cuius uerba apponere libet quòd ad Germanicas res id pertineat.Per idem,inquit,tempus Vannius Sueuis à Druso Cæsare impositus,pellitur regno,prima imperij ætate clarus, acceptusq́ popularibus.mox diuturnitatem in superbiam mutans, & odio accolarum,simul domesticis discordijs circumuentus. Autores fuere Iubillius Hermundurorũ rex,& Vando ac Sydo sorore Vannij geniti.Nec Claudius quanquam sæpe oratus arma certantibus Barbaris interposuit,tutum Vannio perfugium promittens si pelleretur, scripsitq́ P. Attilio Histro, qui Pannoniæ præsidebat,legionem ipsaq́ è prouincia lecta auxilia,pro ripa componeret subsidio uictis,& terrori aduersus uictores, ne fortuna elati nostrã quoq; partem turbarent.nam uis innumera Lygij aliæq́ gentes aduentabant fama ditis regni quod Vannius xxx.per annos prædationibus & uectigalibus auxerat.Ipsi manus propria pedites, eques è Sarmatis Iazygib. erat,impar multitudini hostiũ,eoq́ castellis sese defensare, bellumq́ ducere statuerat.Sed Iazyges obsidionis impatientes, & proximos per campos uagi,necessitudinem pugnæ attulere,quia Lygius Hermundurusq́ illic ingruerant.Igitur digressus castellis Vannius funditur prælio,quanquam rebus aduersis laudatus,quòd & pugnam manu capessiuit,& corpore aduerso uulnera excepit.Cæterũ ad classem in Danubio opperientem perfugit. Secuti mox clientes, & acceptis agris in Pannonia locati sunt.Regnũ Vando ac Sydo inter se partiti sunt egregia apud nos fide. subiectis suóne an seruitij ingenio,dum adipiscerentur dominationes multa charitate, & maiore odio dum adepti sunt.

SVEVI IN HISPANIAM

SVeui plerunq; magis transdanubianas prouincias uexabãt propter uiciniam. Vnde etiã olim Germanicus Cæsar ueteranos milites ex Vbijs in Rhetiam misit specie defendẽdæ prouinciæ,ob imminenteis Sueuos.Id quod de illis etiã Sueuis accipi potest qui prope Danubij fontem habitabãt.At tandem Rheno quoq; transgressi,sed lõge maxima manu Gallias misere euastarũt, & Pyreneis alpibus superatis omnia depopulantes in Gallecia postremo sedes fixerunt,ubi regnũ nouũ septimus Sueuici sanguinis rex administrauit. Et hoc nimirũ est quod Orosius significat,quũ inquit,Germani ulteriores abrasa potiũtur Hispania. Quotiescunq; enim aliquis populus emigrarat,nõ emigrabat totus, & multi se ex uicinis nationibus adiungebant.Id factum sub Valeriano & Gallieno.

VANDALI IN HISPANIAM

HOnorij principatu Vandali in Hispaniã penetrarũt, iuxta flu-

uium Hispalim Beticæ tractũ occupant, qui ab ipsis olim Vandalia, ab Hispanis uulgo Vuandalusia appellatur. Inter Honoriũ Aug. & Gogidiscum Vandalorum ducem cõuenit, ut occupatam Hispaniæ partem tenerent cæteris incolis nihil incommodantes. Nec uero cõcessa Vandalis etiam triginta annorum præscriptio contra ueteres dominos. Autor Procopius. Vandali diuersa gens fuit à Vuinidis, quos Sclauenos appellant. Tametsi fateor aliquot Vandalorum nationes in Scythiam olim immigrasse, fortassis à uicinis propulsas. In catalogo Germanicarum gentium apud Plinium Vandili primas obtinent.

CATTHI ET ALANI IN HISPANIAM

CATTHI cum Alanis iuncti in Hispaniam prorupere, regno illic constituto, quod uernacula lingua à consociatis nationibus occupatricibus hodie Cathaloniam uocãt. Tametsi quidam à Gothis & Alanis deriuent. Cuius causa est quòd minus noti sunt Catthi uulgo, quàm Gotthi. Posibile est Catthos à Francis uexatos aut pulsos Alanis illàc in Gallias iter facientibus se coniunxisse.

GERMANORVM QVORVNDAM SEPTENTRIONALIVM Orientaliumq́ ex insulis & maritimis locis ac ultimis uersus Sarmatiam terris in mediam Germaniam emigrationes.

FRANCI IN LOCA TENCTERORVM ET PARTIM Catthorum usq́ ad Mœni ripam & Salam fluuium.

VANQVAM nõ est nostri instituti gentes ipsas describere, nã hæc notitia ex Cæsare, Strabone, Mela, Ptolemæo, Plinio, historicisq́ cõparanda, Tamẽ hic quãdo de Francis dicendum, cõmittere nõ potui, quin de origine nobilissimæ gentis lõge compertiora traderẽ quàm à quoquam in hunc usq́ diem prodita sciam. Nihil autem huc afferam quod nõ testimonijs autorũ fide dignis sim cõprobaturus. Neq́ enim Hunnibaldos & similes scriptores, si dijs placet, sequar, quorum somnijs nihil inanius. Primũ omniũ, satis demirari nequeo ueterũ istorũ licentiã, qui quoties de origine rei cuiuspiã parum constaret, statim ad fabulas cõfugerint, fortassis in hoc Romanos & alias nationes imitati. Hinc est quòd Francos nobis ex Troia deducũt, & de sæpe mutatis horũ sedibus atq́ extructa tandẽ Sicambria meras ineptias cõminiscuntur. Nec mirũ si rudibus illis seculis olim ausi sunt talia confingere haud dubiè monachi, nam præter hos tũ nemo norat literas. Hoc magis demiror, Gregoriũ illum Turonensem

non indoctum uirum, Annonium, & cæteros qui Frācorum res describere sunt aggressi, easdem fabulas amplexos fuisse, quibus consta re poterant omnia, nimirum uiuentibus apud Gallos ea tempestate qui à maioribus suis certissima accepissent. Sed hæc fuit illorum temporum infelicitas, ut obscurè res traderent. Sic quum Iornādem qui de Gothis scripsit, Paulum item Diaconum, & Luitprādum de Langobardis legimus, iuret quis fabulas ab illis narrari. ita parum explicant unde gentes suæ progressæ sint, & quas olim tenuerint sedes. Quo magis nūc nobis opera danda est, ut studiosos hic adiuuemus, ac simul ad alia quærenda extimulemus. Igitur Franci maritimus populus fuit, Oceani Septentrionalis littus colens iuxta Chaucos ut arbitror & Saxones. Potest autem fieri ut aut ex insula se effuderint in cōtinentem, aut olim sua fortuna contenti & proinde ignobiliores, tandē bellis inclaruerint. Id quod & Catthis accidisse uidemus, qui primum obscuri, neq; enim horum meminit Ptolemæus, sub Domitiano & Traiano Cheruscis nobilissimæ genti præferebantur. Fuere autem apud Germanos multæ nationes, quæ tamē quòd celebres minime essent, à scriptoribus nō sunt commemoratæ, qui tantum insignia persequuntur præsertim de externis tractātes. In Panegyrico qui dictus est Cōstantino Aug. quē Magnū uulgus uocat, de Frācis sic legimus. Quid loquar rursus, inquit Panegyristes, intimas Franciæ nationes, nō iam ab his locis quæ olim Romani inuaserant, sed à proprijs ex origine sui sedibus, atq; ab ultimis Barbariæ littoribus auulsas, ut in desertis Galliæ regionibus collocatæ pacem Romani Imperij cultu iuuarent, & arma delectu. Hæc ille. Proinde facile est uidere quæ nam propriæ Frācorum sedes fuerint, & quidem auitæ: siquidem nō frustra addit Panegyristes, ex origine sui, siue ex originis suæ sedibus, nempe tractus littoralis Oceani Germanici. Hinc quum in Galliā itinere pedestri incursare libuisset, præcipue Batauiam per Chaucos & Frisios infestabāt, & extrema Galliæ. Significat hoc aperte Eumenius Rhetor in Augusto Cliuiensium oppido scholis præfectus, in oratione quā pro ludi instauratione habuit ad Præsidem Gallicanum. Aut hæc ipsa, inquit, quæ modo desinit esse Barbaria, nō magis feritate Frācorum uelut hausta desederat, quàm si eam circumfusa flumina & mare alluens operuisset. Id præcipue factum sub Constantio Aug. patre Constantini. Batauiæ liberationē omnes Panegyristæ Constantio ferunt acceptam, quorum unus ad Maximianum & Constantinum orans sic Constantij patris meminit, Multa ille, inquit, Francorum milia, qui Batauiā aliasq; cis Rhenum terras inuaserant, interfecit, depulit, abduxit. Alius ad Constantinum

tinum rursus, Purgauit ille, inquit, Bataviam aduena hoste depulso. Tertius similiter ad Constantinum, de patre Constantio loquens, Terram Bataviam, inquit, sub ipso quondam alumno suo, à diuersis Francorum regum gẽtibus occupatam, omni hoste purgauit: nec contentus uicisse, ipsas, in Romanas transtulit nationes, ut nõ solum arma sed & feritatem ponere cogerentur. Hoc nimirum est quod Panegyristes alibi dixit, Tuo, inquit, Maximiane Aug. nutu, Neruiorum & Treuirorum arua iacentia lætus postliminio restitutus & receptus in leges Francus excoluit. Idem autor liberatæ semel Bataviæ laudem ad Maximianum Cæsarem quem sibi collegam in imperio Diocletianus asciuerat, referre uidetur sic scribens, Quanquam, inquit, illa regio diuinis expeditionibus tuis Cæsar uendicata atq; purgata, quã obliquis meatib. Scaldis interfluit (uulgo callidis mendóse legitur pro Scaldis) quamq; diuortio sui Rhenus amplectitur: penè ut uerbi periculo loquar, terra nõ est: ita penitus aquis imbuta permaduit, ut nõ solum quà manifestè palustris est, cedat ad nixum, & hauriat pressa uestigium, sed etiam ubi paulo uidetur firmior, pedũ pulsu tentata quatiatur; & sentire se procul mota pondus testetur. Ita ut res est subiacentibus innatat, & suspensa latè uacillat, ut merito quis duxerit, exercendum fuisse tali solo militem ad nauale certamen. Sed neq; illæ fraudes locorum, nèc quæ plura inerant perfugia syluarum, Barbaros tegere potuerunt, quo minus ditioni tuæ diuinitatis omnes sese dedere cogerentur, & cum coniugibus ac liberis cæteroq; examine necessitudinum ac rerum suarum, ad loca olim deserta transirent, ut quæ fortasse ipsi quondam deprædando uastauerant, culta redderent seruiendó. Porrò quód Franci piraticam exercuerunt, satis arguit illos littus Oceani Germanici coluisse. Mamertinus ad Maximianum, sedati piratici belli gloriam quod Franci gerebant, Diocletiano ascribit, Itidem hic, inquit, gens Chabionũ Herulorumq; deleta, & transrhenana uictoria edomitis oppressa Francis bella piratica Diocletianum uotorũ compotem reddiderũt. De hac uictoria hauddubie Panegyristes ad Maximianũ & Diocletianũ alibi loquitur, Quorũ, inquit, ductu proximè quũ felicissimis uestris auspicijs uterentur, lubrica illa fallaxq; gens Barbarorũ ut merebatur affecta est. Nõ alienum arbitror hoc loco referre, exiguũ olim Francorũ numerũ quos captos Probus Aug. in Pontũ procul transtulerat, arreptis nauibus totã ferè Europã circumuectos esse, & Asiæ Libyæq; littoribus depopulatis per Oceanum tãdem ad suos reuertisse. Vnde Francorũ admirabilẽ in piraticis bellis audaciã colligere licet, id quod cũ Saxonib. uicinis habuerũt cõmune. Quã rem

Panegyristæ locus

Panegyristes ad Maximianum Aug. eleganter hijs uerbis cōmemorat, de Britannis loquens, Recursabat quippe, inquit, in animos illa sub diuo Probo & paucorū ex Francis captiuorū incredibilis audacia, & indigna felicitas, qui à Ponto usq;, correptis nauibus Græciā Asiamq; populati, nec impune plerisq; Libyæ littoribus appulsi, ipsas postremo naualibus quondam uictorijs nobiles ceperāt Syracusas, & immenso itinere peruecti, Oceanū quà terras rupit, intrauerant, atq; ita euentu temeritatis, ostenderant nihil esse clausum piraticæ desperationi, quò nauigijs pateret accessus. Nec dubito quin de

Panegyristæ locus

Francis intelligat, quod idem Panegyristes paulo superius cōmemorat, Statim itaq; Gallias, inquit, tuas Cæsar ueniendo uicisti. Siquidem illa celeritas qua omnes ortus atq; aduentus tui nuncios præuertisti, cepit oppressam Gessoriacensibus muris pertinacem tūc errore misero manum piraticæ factionis, atq; illi soli mari fretis alluente, portus ademit. Quæ uerba deprauatissime leguntur in uulgatis exemplaribus. Quin & Nazarius ostēdit Francos etiam Hispaniarum extrema uexasse, nimirum piraticis incursionibus quum sic loquitur ad Constantinum: Franci, inquit, ipsi præter cæteros truces, quorum uis quum ad bellum efferuesceret, ultra ipsum Oceanum æstu furoris euecta, Hispaniarum etiam oras armis infestas habebat. ij igitur sub armis tuis ita ciciderunt, ut deleri funditus possent, nisi diuino instinctu quo regis omnia, quos ipse affeceras, conficiendos filio reseruasses. Vbi cogitandum quātum calamitatis Galliarum populis ad Oceanum habitantibus incursatione cotidiana attulerint Franci, à quibus nec Hispaniæ tutæ erant tanto distantes interuallo. Sed & Eutropius in Diocletiano refert Frācos & Saxonas mare Gallicum infestasse, Per hæc, inquit, tempora etiam Carausius, qui uilissime natus, in Serenæ militiæ ordine famam egregiam fuerat consecutus, quum apud Bononiam per tractum Belgicę & Aremoricę pacandum mare accepisset, quod Franci & Saxones infestabant, multis Barbaris sæpe captis, nec præda integra, aut Prouincialib. reddita, aut Imperatorib. missa, quū suspitio esse cœpisset, cōsultò ab eo admitti Barbaros, ut trāseuntes cū præda exciperet, atq; hac occasione ditaret se, à Maximiano iussus occidi, purpurā sumpsit, & Britānias occupauit. Gratulatr̄ Panegyristes Maximiano Cæsari uictoriam de Frācis. Enimuero Cæsar, inquit, inuicte, tanta deorū immortaliū tibi est addicta cōsensu uictoria, omniū quidē quos adortus fueris hostium, sed præcipuè Francorū, ut illi quoq; milites uestri qui per errorem nebulosi, ut paulo antè dixi, maris abiuncti ad oppidū Londiniense peruenerāt, quicquid ex mercenaria illa multitudine Barbaro

rum

rum prælio superfuerat, quũ direpta ciuitate fugã capessere cogitaret, passim tota urbe cõfecerint, & nõ solã Prouincialibus uestris in cæde hostiũ dederint salutẽ, sed etiã in spectaculo uoluptatẽ. Et addit, O uictoria multijuga & innumerabiliũ triumphorũ, qua Britanniæ restitutæ, qua gentes Francorũ penitus excisæ, qua multis præterea gẽtibus in cõiuratione illius sceleris deprehensis, imposita est necessitas obsequẽdi. Mamertinus ad Maximianũ & Diocletianũ, Prætereo Francos, inquit, ad petendã pacem cũ rege uenientes, Parthumq; uobis munerũ miraculis blandientẽ. Iam Cõstantius utcũq; Francos compescuerat. sed quũ digressus esset in illas prouincias, & alijs bellis occuparet, obliti fœderũ Franci rursum in Galliã incursionem fecerũt. Itaq; Cõstantinus adhuc adulescens patrem imitatus, Frãcos depellere est aggressus, & affuit fortuna, Siquidẽ duos Francorum reges cepit, Ascarichũ & Ragaysum, qui primi sunt quorum apud idoneos autores fiat mentio, nec illorũ uitæ pepercit, sed in terrorẽ Francorũ, diris excruciatos supplicijs trucidari iussit. Atq; hoc est quod Panegyristes ad Constantinũ loquitur, Sciũt, inquit, posse Franci trãsiri Rhenũ quos ad necem suã libenter admittas. sed nec uictoriã possunt sperare, nec ueniã. Quid ipsos maneat, ex regũ suorum cruciatibus metiunt. Ideoq; tantũ abest ut amnis illius trãsitum moliantur, magis ut coempta pace desperent. Vbi est nũc illa ferocia? ubi semper infida mobilitas? Iam ne procul quidẽ Rhenũ audentis accolere, & uix securi flumina interiora petitis. Cõtrà hinc per interualla disposita magis ornãt limitem castella, quàm protegũt. Arat illam terribilẽ aliquãdo ripam inermis agricola, tutò nostri greges flumine bicorni mersantur. Hæc est tua Constantine de Ascarici Regaysiq; supplicio cotidiana atq; æterna uictoria, omnibus quondam secundis prælijs anteponenda. Semel acie uincitur, sine fine documento. Cladem suã quamuis multi pereant, uulgus ignorat. Cõpendium est deuincendorũ hostiũ, duces sustulisse. Idem Rhetor paulo ante Constantinum alloquens, Affecisti, inquit, pœna temeritatis reges ipsos Franciæ, qui per absentiam patris tui pacem uiolauerant; nõ dubitasti ultimis punire cruciatibus nihil ueritus gentis illius odia, & inexpiabiles iras. Hoc est quod Nazarius apud eundẽ principem uerba faciẽs dixit, Vt Herculẽ, inquit, ferunt tenerũ adhuc atq; lactentẽ, duos angues manu elisisse, ut iam infantulo indoles futuri roboris immicaret: sic tu Imperator in ipsis imperij tui cunabulis q̃si geminos dracones necares, per sęuissimorũ regũ famosa supplicia ludebas. Genus supplicij q̃ Francorũ reges affecit, explicat Eutropius sic scribens, Cõstantinus, inquit, in Gallijs & militum & prouincia-

lium ingēti iam fauore regnabat, cæsis Francis atq; Alemannis, captisq; eorū regibus quos etiā bestijs quū magnificū spectaculū innumeris parasset, obiecit. Ante modo nominatos Impp. etiam Aurelianus Cæs. tum tribunus legionis sextæ Gallicanæ apud Magontiacum, Frācos irruentes quū uagarētur per totam Galliā, sic afflixit, ut trecentos ex his captos, septingētis interemptis sub corona uendiderit. Vnde de eo facta est cantilena militaris, Mille Francos, mille Sarmatas, semel occidimus, Autor Vopiscus. Idem quoq; refert, Francos à Probo Cæs. prostratos in inuijs paludibus. Vnde acclamatum Romæ, Tu Francicus, tu Gotthicus. Ab eodem scriptum est, aruspices prædixisse, ex Taciti familia nasciturum imperatorem, qui det iudices Parthis ac Persis, qui Frācos & Alemannos sub Romanis legib. habeat. Frācos ferina uictitare solitos prodit Panegyristes. Trucem, inquit, Frācum ferina sola carne distētum, qui uitam pro uictus sui uilitate cōtemnat, quantæ molis superare, uel capere. Cæterū ut ad id tandem ueniamus, quod hoc loco dicēdum est: Franci quū toties pedestribus incursionib. intrata Galliarū regio, nō tam prædæ dulcedine quàm ubertate soli si sedes in ea figere liceret, prorsus allubesceret, relicto Oceano Germanico, ad Rhenū in Tencteros iuxta Chamauos, ueteres illas Sicambrorum sedes, usq; ad Mœnum amnem & Salam etiam Catthorum locis partim occupatis demigrarūt: nimirum habitaturi propius, & commodius ad uexandam Galliam incursionibusq; cottidianis obruendam. Id quod sub Constantio factum arbitror. Et iam hæc loca propter emigrationes gētium & excidia bellorum cultoribus destitui cœperant. A quo tempore relicta aliquantulū piratica terrestribus præcipuè bellis aduersum Prouinciales usi sunt. Hæc autem Francorum in hos tractus demigratio quibusdam ineruditis impostoribus ansam dedit, ut de Sicambria nescio qua constructa ampullosas nugas comminiscerētur. Nec me fugit, à ueterum Sicambrorum sedibus, quibus saltem proximi fuere Franci, ipsos etiam id nomen meruisse, quod illis non ineleganter reperio tributum à semidoctis illius æui poetastris, quorum uersiculos historiographi recentes citant. Itaq; sicut Vbij sinistram Rheni ripam, ita Franci dextram tenuerunt. Hinc Ausonius exhortās Rhenum ut Mosellam amnem libenter recipiat (fluit autem in Rhenum apud oppidum quod Confluentes uocant infra Bingium) sic canit,

Accedent uires quas Francia, quasq; Chamaues,
Germaniq; tremant, tum uerus habebere limes.

Et Claudianus Stiliconem effusè laudans, quòd obsequētem haberet Germaniam, inquit,

Rhenumq;

Rhenumq́ minacem
Cornibus infractis adeo mitescere cogis,
Vt Salius iam rura colat, flexosq́ Sicambri
In falcem curuent gladios, geminasq́ uiator
Quum uideat ripas, quæ sit Romana requirat,
Vt iam trans fluuium non indignante Chayco
Pascat Belga pecus, mediumq́ ingressa per Albim
Gallica Francorum montes armenta pererrent.

Porrò Claudianus Salij nomine Frācum intelligit, quanquā scio lus quispiam ausus est pro Salius substituere Sueuus, quemadmodum in excusis codicibus legitur. Sed nos manu scripti uoluminis fidem sequimur nō hic tantum. Sic Ammianus lib. xvij. de Iuliano Cæsare loquens, Quibus, inquit, paratis, petit primos omniū Francos, eos uidelicet quos consuetudo Salios appellauit, ausos olim in Romano solo apud Toxiandriam locum habitacula sibi figere prælicenter. Vna sanè præstans Frācorum natio Salingos sua lingua, hoc est Germanica, die Saeling à Sala fluuio se nuncuparunt, unde condita ab ipsis colonia ad Mœni ripam postquam maritimā oram reliquerunt, Sæligunstadium est appellatum, hoc est Salingorum oppidū. Cæterū Toxiandria, ad quam Francos sedes fixisse scribit Marcellinus, nō procul abest à Mosa amne sub Tungrorū oppido. Nam profligatis trans Rhenum Francis & Chamauis Iulianus Cæsar tres arces recta serie Mosæ fluuij superciliјs impositas quas subuerterant Franci, id temporis reparauit, pro tutela Prouincialiū. Iam Frāci dextram Rheni sub Cōstantio Cōstantini Magni F. uicinā sibi ripam incolentes Coloniā Agrippinā ut à qua solo Rheno medio dirimerentur, quū alia bella Romanos exercitus in Oriente distinerent, post lōgam obsidionē ceperūt euastaruntq́. Sed urbem postea Iulianus recepit firmata cum Francis pace. Prodit eam rem Marcellinus primam Iuliani noui Cæsaris militiā describens hijs uerbis, Deductus, inquit, Iulianus ab Augusto, uidelicet Cōstantio, usq́ ad locum duabus columnis insignem, qui Laumellū interiacet & Ticinum, itineribus rectis Taurinos peruenit: ubi nūcio perculsus graui, qui nuper in comitatū Augusti perlatus de industria silebat, ne parata defluerent. Indicabat autē Coloniā Agrippinā ampli nominis urbē in secūda Germania, pertinaci Barbarorū obsidione reseratā, & magnis uirib. deletā. Ex hijs uerbis nesciat quis an de Frācis intelligat, nisi infra aperte explicaret. Igit Iulian. inquit, Agrippinā ingressus, nō antè motus est exinde quàm Francorū regib. furore mitescēte perterritis, pacem Reip. firmaret interim profuturam, & urbem reciperet muni-

munitissimam. Non ita diu post quum Iulianus illam memorabilem pugnam cum Alemannis apud Argentoratum adornaret, rursum Franci Galliæ tractum qui ad Mosam fluuium est supra Iuliacū, depopulati sunt. quare Iulianus Castellum oppidum quod Mosa fluuius præterlabitur, obsedit quatuor & quinquaginta dies hyemali tēpore, nempe Decembri mense & Ianuario: inediaq; fatigatos ad deditionem tandem compulit, ac sese dedentes abduxit. Proinde è Germania frustra suppetias ueniens ingens Francorum exercitus, quum rem cognouisset, in sua retrocessit. Hoc factum describit Ammianus mendosa lectione sic per nos restituta: Remos, inquit, Seuerus Magister equitum per Agrippinam petens, & Iuliacum, Francorum ualidissimos cuneos M. sexcentis uelitibus, ut postea claruit, uacua præsidijs loca uastantes offendit: hac opportunitate in scelus audaciam erigente, quòd Cæsare in Alemannorum secessibus occupato, nulloq; uetante, explere se posse præclara opportunitate sunt arbitrati: sed metu iam reuersi exercitus munimentis duobus quæ olim extructa sunt, occupatis, se quoad fieri poterat, tuebātur. Hac Iulianus rei nouitate perculsus, & conijciens quorsum erumperet si ijsdem transisset intactis, retento milite circumuallare disposuit Castellū oppidum quod Mosa fluuius præterambit. Et ad usq; quartum & quinquagesimum diem, Decembri scilicet & Ianuario mense obsidionales tractæ sunt moræ, obstinatis Barbarorum animis incredibili pertinacia reluctatis. Tunc pertimescens solertissimus Cæsar, ne obseruata nocte illuni, Barbari gelu uinctum amnem peruaderent, cotidie à sole in uesperā flexo, adusq; lucis principiū lusorijs nauibus discurrētes flumē ultro citroq; milites ordinauit, ut crustis riparū disfractis, nullus ad erumpendi copiam facile perueniret. Hocq; commentato, inedia, & uigilijs, & desperatione postremo lassati sponte se propria dediderūt. Statimq; ad comitatum Augusti sunt missi. Ad quos eximendos periculo multitudo Francorum egressa quum captos comperisset & asportatos, nihil amplius ausa repedauit ad sua castra. Hucusq; Marcellinus. Apud eundem scriptorē in oratione quadam ad milites gloriatur Iulianus Cæsar quòd Francorum irruptiones fregerit. Non omittendum hoc loco, Ansibarios illos quos Tacitus libro xiij. historiæ Augustę pulsos à Chaucis, uacuos iuxta Frisiorum regionem agros insedisse scribit, sed inde rursum eiectos ab Auito inferioris Germaniæ legato, Francos fuisse. Vnde colligere licet, ueteres Francorum sedes Chaucis extitisse uicinas, imò uerius Chaucorum gentem fuisse. Nam Chaucis immensum terrarum insularumq; spacium attribuunt autores. Ansibariorum reliquias,

nam

(nam ipsam gentem excisam Tacito prodente cõstat) aggressus est transito Rheno Iulianus. Sic enim Ammianus scribit, In limitem, inquit, Germaniæ secundæ est egressus, omniq; apparatu, quem flagitabat instans negocium, communitus, Toxandro oppido propinquabat. Rheno deinde transmisso, regionem subitò peruasit Francorum, quos Ansuarios uocant, incertorum hominum, licẽtius etiam perscrutantium extima Galliarũ. Quos adortus subitò nihil metuentes hostile, nimiumq; securos, quòd scrupos amniũ difficultate arcẽte, nullum ad suos pagos introisse meminerãt Principem, superauit negocio leui, captisq; plurimis & occisis, orantibus alijs qui superfuere, pacem ex arbitrio dedit, hoc prodesse possessoribus finitimis arbitratus. Hæc ille. Refert idem scriptor, Iulianum Cæsarem priusquam Alemannos inuaderet extructis horreis quæ incensa erant, ubi annona reponi posset à Britannis solita adduci; septem ciuitates multo ante excisas recepisse communisseq;, nempe has, Castra Herculis, Quadriburgium, Vtricesium, & Nouesium, Bonnam, Antenacum & Bingium. Quas ciuitates Germaniæ secundæ nemo alius indubiè excidit, nisi Franci, propter situm gẽtis quem indicauimus. Huc adde, quod in charta prouinciali quam apud Chunradum Peutingerum amicum nostrum Augustæ uidimus sub ultimis Impp. depictam, & à Celte in quadam Bibliotheca repertam planè ueterem, ubi hæc oppida sic leguntur ab Ostijs Rheni ascendẽdo, Caruo xiij. Castra Herculis viij. Nouiomagus vi. Burgiantium v. Colonia Traiana xl. Vetera xiij. Asciburgium xiiij. Nouesium xvi. Agrippina, supra Rhenum fluuium quem linea protracta designat in dextro latere & à parte Germaniæ hoc uocabulum est ascriptum,

F R A N C I A

uersus ostia Rheni uerò, hæc nomina leguñt, CHAMAVI QVI ELI PRANCI. Item CHAVCI. VAPLVARII. CHREPSTINI. Vnde manifeste liquet quod nos hic astruimus, in Tencterorum loca qui Rheno tantum ab Vbijs discernebantur, ut Tacitus inquit, & testatur in cõmentarijs Cæsar, demigrasse Francos. Afferam adhuc aliud testimonium, In cœnobio Diuitensi contra Agrippinã, uulgus Tuitium uocat corruptè, quum murus quidam dirueretur, reperta est tabula lapidea cum inscriptione, quæ docebat, Diuitense munimentũ in terra Francorum ab Imp. Cæs. M. Val. Constantino pro militibus illic in tutelam Galliarũ collocandis esse erectum. Cuius castelli mentionem alibi quoq; faciemus. Hanc rem narrat Rupertus, quem uulgò Tuitiensem appellant, editis in sacras literas cõmmẽtarijs nemini ignotus. Veteres istos Frãcorum terminos de quib. nũc loquimur,

nusquam exactius descriptos reperi quàm in Chronicis quę titulum Abbatis Vrspergensis habent. In ijs scriptum est, Saxones quum Carolum magnum in Hispania abesse cognouissent, & transire Rhenum non potuissent, quicquid à Tuitio ciuitate usq; ad fluuiũ Mosellam uicorum uillarumq; fuit, ferro & igni populatos esse. Nullum discrimẽ sexus aut ætatis ira hostis fecerat, ut liquidò appareret, eos non prædandi, sed ulciscendi se gratia terminos Francorum introisse. Hæc illic. Quid autem hic facit Mosella, quũ præcedat, quòd Rhenum transire nequiuerint, quod tamen facere sit opus si quis è Saxonia ad eum amnem accedere uelit. Tu pro Mosella scribe Salam, & habebis totum tractum quem è Chaucis progressi Franci priusquã trans Rhenum in Galliam migrarunt, nõ paucis annis tenuere. Nec omittendum quod Orosius scribit, Romanæ irruptionis excitatas per Stiliconem gentes, Alanorum, Sueuorum, Vandalorum, multasq; ex hijs alias, Francos protriuisse, Rhenum transisse, Gallias inuasisse, directoq; impetu Pyrenæum usq; peruenisse, cuius obice ad tempus repulsæ per circumiacentes prouincias effusæ fuerint. Vbi attendendum quod inquit, Francos proterunt, Nam quum gentes illæ Transalbianæ cuperent in Galliam penetrare, cogebantur transire Rhenum, quem illic Franci incolebant, quibus uerisimile est nõ usquequaq; placuisse quòd septentrionales illæ nationes in Gallias irrumperent quas ipsi spe iam deuorauerant. nec uana spes fuit. Vnde inter illos natum bellum, nõ minus quàm ex maleficio transeuntis, ut fit, exercitus. Haud aliter accipiendum, quum legimus Saxones eruptionem magna mole meditanteis in ipsis Francorũ finibus à Valentiniano oppressos. Claudianus Franciam appellat fallacem, sed laudi datur hostem fefellisse. reges præterea à Romanis accipere solitam significat. Sic enim ad Stiliconem canit uerè poetã agens.

Prouincia missos
Expellet citius, fallax quàm Francia reges
Quos dederis.

Id uerò quod subdit, magis ad historiam pertinet, captos uidelicet duos Francorum reges, tam ampla gens fuit, ut complures Principes haberet, Marcomerum uidelicet & Sonnonem, alterumq; exulasse apud Ethruscos, alterum dimissum ut exulis interim ditionem uexaret, à suis mox iugulatum. Versiculi hi sunt, sed incorrupti, quũ uulgo mendosissime legantur,

Acies non iam pulsare rebelles
Sed uinclis punire licet. Sub iudice nostro
Regia Romanus disquirit crimina carcer.

Marco

Marcomer Sonnoq́ꝫ docet. quorũ alter Etruſcum
Pertulit exilium. quum ſe promitteret alter
Exulis ultorem, iacuit mucrone ſuorum.
Res auidi concire nouas, odioq́ꝫ furentes
Pacis, & ingenio ſcelerumq́ꝫ cupidine fratres.

Illud ad Stiliconem Vandalũ adulantius ab eodem dictum eſt, de domitis Frãcis, & Alemannis quos Sueuos appellat. utrorũq́ꝫ reges prõmiſſam cæſariem alebant, ſed præcipue Francorum. unde dixit,

Crinigero flauentes uertice Reges.

Verſiculi illi ſunt eiuſmodi,

Miramur rabidis hoſtem ſuccumbere bellis,
Quum ſolo terrore ruant? Non claſſica Francis
Intulimus, iacuere tamen, non Marte Sueuos
Contudimus, queis iura damus. quis credere poſſit?
Ante tubam nobis audax Germania ſeruit.
Cedant Druſe tui, cedant Traiane labores,
Veſtra manus dubio quicquid diſcrimine geſſit,
Tranſcurrens egit Stilico. totidemq́ꝫ diebus
Edomuit Rhenum, quot uos potuiſtis in annis.
Quem ferro, alloquijs, quem uos cum milite, ſolus
Impiger à primo deſcendens fluminis ortu
Ad bifidos tractus, & iuncta paludibus ora
Flumineum perſtrinxit iter. Ducis impetus undas
Vincebat celeres, & pax à fonte profecta
Cum Rheni creſcebat aquis. Ingentia quondam
Nomina, crinigero flauentes uertice Reges, Reges Francorum & Sueuorum, hoc eſt Alemannorum
Qui nec principibus, donis precibusq́ꝫ uocati
Paruerant, iuſſi properant, ſegniq́ꝫ uerentur
Offendiſſe mora. tranſuecti lintribus amnem
Occurſant ubicunq́ꝫ uelis. Nec fama fefellit
Iuſtitiæ, uidere pium, uidere fidelem.
Quem ueniens timuit, rediens Germanus amauit.
Illi terribiles quibus ocia uendere ſemper Germani, hoc eſt, Franci & Alemanni Romanis pacem uendebant
Mos erat, & fœda requiem mercede paciſci,
Natis obſidibus pacem tam ſupplice uultu
Captiuoq́ꝫ rogant, quàm ſi poſt terga reuincti
Tarpeias preſſis ſubeant ceruicibus arces.

Porrò Chaucorum nomine Claudianus Francos intelligit quibus olim erant non modo finitimi, ſed etiam, quod Græci dicunt ὁμοεθνεῖς, ſicut per Sueuos, rurſum Alemannos, quum inquit,

Tum forte decorus
Cum Stilicone gener pacem implorantibus ultro
Germanis, responsa dabat legesq; Chaycis
Arduus, & flauis signabat iura Sueuis.
His tribuit leges, his obside fœdera sancit
Indicto. bellorum alios transcribit in usus,
Militet ut nostris detonsa Sicambria signis.

Apud eundem Rhoma gratias agit Honorio Aug. ob oppressos Francos & Alemannos: carmen sic habet,

Ante pedes humili Franco, tristiq; Sueuo
Perfruor, & nostrum uideo Germanice Rhenum.

Idē Galliā inducit quæ Stiliconē Vandalū hijs uersiculis alloquat,

Qui mihi Germanos solus Francosq; subegit,
Quur nondum legitur fastis? quur pagina tantum
Nescit adhuc nomen, quod iam numerare decebat?
Vsq; adeo ne leuis pacati gloria Rheni?

Honorium Cæsarem idem Poeta laudibus ornans, rursum canit,

Ante ducem nostrum flauam sparsere Sicambri
Cæsariem, pauidoq; orantes murmure Franci
Procubere solo. iuratur Honorius absens,
Imploratq; tuum supplex Alemannia nomen.

Sidonius Apollinaris Francos natatu ualuisse testatur, in Panegyrico quodam de Auito sic scribens,

Tibi uincitur illic
Cursu Herulus, Chunus iaculis, Francusq; natatu,
Sauromatę clypeo, Salius pede, falce Gelonus.

In eodē carmine Septētrionales populos multos enumerās addit tandem, Prorumpit Francus.

Idem Consentium Narbonensem celebrans qui legationibus obeundis clarus erat, sic canit,

Hinc si fœdera soluerentur orbis,
Pacem te medio darent feroces,
Chunus, Sauromatæ, Getæ, Gelonus.
Tu Tuncrum, & Vachalim, Visurgin, Albim.
Francorum & penitissimas paludes
Intrares uenerantibus Sicambris,
Solis moribus inter arma tutus.

Porrò militarunt etiam Franci sub signis Romanis. Nam Marcellinus lib. xv. nominat Malarichum Francum & Syluanum pedestris militiæ rectorem, qui Cæsaris nomen usurpans sub Cōstantio Con-

ſtantini F. interemptus eſt apud Coloniã Agrippinã in ſacello Chriſtiano. Puto iam ſatis conſtare ex tot autorum teſtimonijs, ubi primas ſedes ſuas Franci habuerint, quamq; regionem pòſt inuaſerint dextram Rheni ripam inhabitaturi. Conſtat præterea puros putos Germanos fuiſſe. quod alio loco magis cõfirmabitur, ubi de lingua Francorum diſputabimus. Iſti uero Barbari nobiliſſimum in Gallijs regnum conſtituerunt, quæ perpetua Germanorum laus eſt, multisq; ſeculis tenuerũt, donec paulatim abſorberẽtur. At inter Gallos hodie ut quiſq; procerum plus Francici ſanguinis à maioribus ſuis habet, ita regno fit propior. Et durat adhuc durabitq; inclytum Francorum nomen. Quem enim pudeat à tam ſtrenua gente duxiſſe originem? Certe Romanis minus de ſui initio gloriari licet. Sed nunc de præſtantiſſima Alemannorum gente diſſeramus.

ALEMANNI IN GERMANIAM INTER MENVM Rhenum, & Danubium iuxta ſyluam Martianam.

FRancorum origo nõ multo pluribus hactenus nota fuit, quàm eſt & Alemannorum. De nomine uero ut paſſim ineptiunt ſcriptores, dum alius à Lemanno lacu trahit prorſus alienam etymologiam, feſtiuam alius ab ala magna. quod põtifex quidam Romanus feciſſe dicitur exhortaturus Germanos ad bellum cõtra Turcas. Nõ nulli à Limmaha amne qui è lacu Turegienſi profluit, deducere ſunt auſi. Sed omnium ineptiſſimus eſt Annius quidã in Beroſum, autoris fabuloſi fabuloſior interpres. nam quoties ille hircũ mulget, iuxta prouerbium, hic cribrum ſupponit. Non nego tamen doctum fuiſſe qui nobis Beroſum effinxit quiſquis fuit. nam ita rem tẽperauit, ut nõ cuiuis impoſtura ſtatim ſuboleat. Is legerat apud Tacitũ, Germanos dicere Herculem apud ſe fuiſſe, quare quum forte deeſſet nomen regis, aſcripſit, apud Tuyſcones regnat Hercules Alemannus, & hunc Teutanis filium facit. Annius nugis nugas cumulãs Hebraicam etymologiam, ſi dijs placet, affert ex Talmutiſtarum arcanis literis, אלי enim alueum ſignificare, & Mannum eſſe Rhenum. proinde dictos Alemannos, quod ad Rhenum habitent. O ſomnia. Nouum eſt Alemannorum nomen, & multo recentius quàm Germanorum. Auditum autem eſt primum, ut ſuſpicor, ſub Probo Aug. Fl. Vopiſcus in uita Proculi. Nam Alemannos, inquit, qui tunc adhuc Germani dicebantur, non ſine gloriæ ſplendore contriuit. Cuius cauſa, quia Germanorum nomen uſitatius erat, Alemannorum uero nouum & ignotius, præſertim Prouincialibus. Itaq; reperio longe antea Antoninum Caracallam Alemannici cognomen uſurpaſſe,

passe, quòd Alemannorum gentem uicisset. & Claudium Cęsarem, qui post Gallienum imperauit, legimus innumeras Alemannorum cohortes non procul Benaco lacu contudisse. Huius uocabuli etymologiam rectius explicat Asinius Quadratus, qui apud Agathiã, collectitiam gentem fuisse testatur, quam rem ipsum nomen præferat. Nec ideo ἀπὸ τοῦ ἀλήμεναι deduci debet, quod Græcis errare significat, perinde ac Alemãni sint ἀλήμονες, sed Germanica dictio est. Enimuero suspicor quum Germani illi Septentrionales ex magna parte Sueui Transalbiani cum aliquot ulterioribus nationibus, mutare sedes & opportuniora ad deprædandas Romanorum prouincias occupare loca constituissent, nam illic præ multitudine potentissimorum populorum, hinc Francorum, illinc, Sueuorum, Quadorum, Marcomannorum uix ullus incursioni patebat aditus, imitati priores Germanos, qui transito Rheno primi sibi hoc nominis indiderunt, & ipsi nouo uocabulo se Alemannos appellarunt, glorioso quidem nomine, sed formidabili consanguineis populis ac miseris prouincialibus, nempe quòd fortissimi bellatores essent & uiri omnes. Nam hæc est huius uocis Germana interpretatio. Afferam huius rei simile exemplum. Nostra ætate militũ manus in inferiori Germania se diabolos appellarunt, ad incutiendum terrorem ijs aduersum quos mittebantur. Vestes erant nigræ, hastæ nigræ, uultus ipsi nihilo candidiores. & certè multis iuxta nomen perniciem attulerũt donec crebris bellis consumerentur. Non aliter ambitiosum hoc uocabulum collectæ Germanorum genti fortunamq́ʒ nouam tentaturæ placuit. Et hactenus de nomine. Porrò Alemanni inter Mœnum amnem, Danubium, Rhenum, & fontem Danubij siue limitem qui Rhetiam ac Germaniam diuidit, nouas sedes fixerũt. nõ quòd hanc latam Germaniæ partem antè nõ tenuerint Germani, ac partim Suei, sed quòd tum pauciores incolas haberet is tractus, & cõmodior esset illinc ad Rhetiam primam, hinc ad Maximam Sequanorum & Primam Germaniam incursandã opulentissimas prouincias: quod unum spectabant Alemanni. Quo nomine nihil ambigo prioribus cultoribus gratum fuisse consanguineorum suorum aduentum. Argumento nobis est illos à Septentrione uenisse, quòd quum Gothi Burgundiones adhuc in suis sedibus agenteis excinderent, Alemanni profligatos restituere uoluerunt, nõ hoc facturi nisi aliquid uel amicitiæ uel fœderis inter ipsos intercessisset, ex ueterum fortassis sedium uicinia. Docet hoc quod dixi Mamertinus Panegyristes in Genethliaco ad Maximianum Aug. Gothi, inquit, Burgundiones penitus excindunt. Rursum pro uictis armantur Alemanni. Adde huc quod

quòd quum à Gothis eiecti Burgundiones, in Germania sedis inopes uagarentur, ad Alemannos tanquam amicos cõcessere. Sed quũ potentem gentem recipere nollent, illi ui & ferro in Alemanniam, non tamẽ citra damnum suum irrupere: & aliquot illic annis consedere, donec in Sequanos maturius transirẽt. Nam discordiam inter Alemannos & Burgundiones pepererat illa uiolenta irruptio. Colligere licet hoc ex Mamertino: Burgundiones, inquit, Alemannorũ agros occupauere, sed sua quoq; clade quæsitos. Alemanni terras amisere, sed repetũt. Porrò Martiana sylua siue Hercynia Alemannis tutum perfugiũ erat aduersum Romanos insequenteis, quod aliquoties accidit. Narrauimus suprà quum de statu ueteris Germaniæ loqueremur, Probum Germanos ultra Albim, & Alemãnos ultra Nicrum submouisse, emaculantes Vopisci locũ & Ausonij carmẽ. Nec frustra Manlius Statianus apud Fl. Vopiscũ in uita Probi, dixit, Testes Germani & Alemanni longè à Rheni submoti littoribus. Nam cõmuni Germanorum uocabulo, nationes cis Albim habitantes intelligit, Bructeros, Cheruscos, & Chattos. Per Alemãnos autem innuit eos qui Martianas syluas incolebant, quos Schuartzuualderos appellamus uulgo, quasi nigræ syluæ cultores, quòd uernacula simplicitas Martianam in Schuartzam, hoc est nigram detorserit. Amianus de Iuliano Cæsare, Profecturus itaq; per Martianas syluas uiasq; iunctas Histri fluminis ripis, inter subiecta uehementer incertus id uerebatur, ne contemptus, ut comitantibus paucis, multitudinem offenderet repugnãtem. Erat autem tum Iulianus in Rauracis. Maximianus Herculeus regẽ quendã Alemannorũ cepit, & per põtem Magonciacensem ingressus totam Alemanniã populando percurrit usq; ad traiectũ Guntiensem, hoc est usq; ad pontem qui apud Guntzeburgũ oppidum hodieq; seruatur. De qua re Panegyristes, Captus, inquit, rex ferocissimæ nationis inter ipsas quas moliebatᷓ insidias, & à ponte Rheni usq; ad Danubij transitũ Guntiensem deuastata atq; exhausta penitus Alemãnia. Sic enim illic legendũ, nõ, cõtinensem. Idem ad eundẽ Maximianũ paulo pòst, Nũc uero toto orbe terrarum, inquit, nõ modo quà Romanus limes fuerat, uirtute uestra recepto, sed etiam quà hostilis edomito, quum toties proculcata esset Alemannia, toties obtrita Sarmatia, Vitungi, Quadi, Carpi toties profligati, submittente se Gotho pace poscenda, supplicante per munera rege Persarum, urebat animos, quod nũc deniq; confitemur, una illa tanti imperij contumelia, eoq; nobis intolerabilior uidebatur, quòd gloria sola restabat. Hæc ille. Facilis erat Alemannis iam ad Martianã syluam considentibus in Galliã interiorem per Panegyristæ locus

Rauracos uel Tribochos irruptio. Proinde Constantius Cæsar pater Constantini Magni, prope Lingonas in Sequanis ingentem de Alemannis reportauit uictoriam principatu Diocletiani Aug. in eo conflictu grauiter uulneratus. Quam rem Eutropius hijs uerbis describit, Per idem tempus, inquit, à Constantio Cæsare (sic enim illic legendum, non, Constantino) in Gallia pugnatum est circa Lingonas, die una aduersam & secundam fortunā expertus est. Nam quū repente Barbaris ingruentibus intra ciuitatem esset coactus tam præcipiti necessitate, ut clausis portis per murum funibus tolleretur, uix quinqꝫ horis medijs aduentāte exercitu, sexaginta ferè milia Alemanorum cęcidit. Panegyristes ad Constantinū de patre Cōstantio loquens non modo huius Lingonicæ uictoriæ meminit, sed & alterius apud Vindonissam, quod Heluetiorum oppidum fuit, nunc exiguus uiculus, aduersum Alemannos obtentæ. Quid cōmemorem, inquit, Lingonicam uictoriam, & Imperatoris ipsius uulnere gloriosam? Quid Vindonissæ campos hostium strage completos, sed adhuc ossibus opertos? Indicat Nazarius in Panegyrico suo, quasdam Germanorum gentes, & in hijs Alemānos, primū sigillatim quāqꝫ, deinde coniunctis uiribus contra Constantinum mouisse. Quid memorem, inquit, Bructeros, quid Chamauos? quid Cheruscos, Chabiones, Alemannos, Tubantes? bellicum strepūt nomina, & immanitas Barbariæ in ipsis uocabulis adhibet horrorem. Hij omnes sigillatim, dein pariter armati, cōspiratione fœderatæ societatis exarserant. Addit Nazarius, collectum istarum gentium exercitum ab ipso Constantino duobus tantum comitato, sed priuato cultu confidenter aditum, fecisse cum uerba, spem illorū agitasse, & uersasse credulitatem (sic enim illic legendum) negasseqꝫ Cōstantinum esse præsentem. Quæ res fecit ut Germani incuriosius agerent, faciliusqꝫ profligarētur. Nam Romanos propter absentiam Imperatoris cōtemnebant. Hic fuit astus Constantini aduersum Germanos. Imperiale fastigium præcipuè debet Alemannis Cōstantinus. Siquidem quū in Britanniam ex Roma adiutus cursu publico profugisset, & tum forte pater ipsius Constantius illic uitam cum morte commutaret, præcipuus illi autor fuit capessendi imperij Rex Alemannorum Erocus qui in aula Constantij agebat. Id quod à Sexto Aurelio proditum est. de Constantino enim loquens, Mortuo patre cunctis, inquit, qui aderant adnitentibus, sed præcipuè Eroco Alemannorum Rege auxilij gratia Constantium comitato, imperium capit. Huius filius Constantius quum aduersum Gunomadum & Vadomarium fratres Alemannorum reges qui superiorem partem syluæ Martia-

Eutropij locus

Victoria Lingonica

Victoria Vindonissensis

Nazarij locus

næ tenebant contra Rauracos bellum instituisset propter deuastatam Galliam, & Romani milites pontem cōiunctis nauibus in Rheno suspendissent, ita restiterunt Alemanni, ut hostes retrocedere cogerentur. Quare tentarūt per uadum quod quidam ostēderat, Rhenum furtim transire. Sed illic uigilabant Alemanni. Mirū autem est quòd tum à Constantio pacem orarunt, quam impetrare facillimum erat. putat Marcellinus aruspices dissuasisse pugnam. Eodem autore constat Alemannos apud Constantium meruisse, & quosdā ad summa honorū fastigia prouectos. nam Latinus (forte Altinus) domesticorum Comes fuit, Agilo tribunus stabuli, Scudilo, rector scutariorum. Hij tūc, inquit ille, uelut dextris suis gestantes rempublicam colebātur. Vnde Alemannorū signiferū legimus ad Persas discessisse quòd ei parū cōueniebat cum Iouiniano qui post Iuliani mortem imperiū est adeptus. Paulo post rursum ob eandē causam Alemannis indixit bellū Constantius. Egressus tum in Rhetias quū ad campos quos Cauinos uocant, uenisset, præmisit Arbetionē iussum ut ripam Brigantini lacus emetiens, Alemannos si quos offendisset, mox inuaderet. At hij è latebris quibusdam exilientes, Romanos in fugā uerterunt. Ob quam uictoriam elati, circa munimenta Romanorū, quæ ad Rhenum & lacum Brigantinū erant, ubi hodie Constantia uisitur, castellū siue munimentū id temporis contra Alemānos à Cōstantio conditum, superbè obambulantes à conuitijs in illos non abstinebant. Sed quū prædis inhiarent dispersi, fugati sunt & ipsi à Romanis. Coactus est deinde Constātius Iulianum patruelem suum titulo Cæsaris ornatum ad defensionem Galliarū mittere contra Alemannos & Francos, qui propter absentiam Imperatoris longinquis distenti bellis prouincias subinde uexabant, sed præcipuè Gallias. Obsederant tum Augustodunū in Heduis Alemanni. Iulianus nouus Cæsar primo ueluti rudimento depulit illos. Liberauit & Trecasses, Senonasq́. Postea per Decem pagos (loci nomen est) in primam Germaniam profectus quam Alemanni iam possidebant, ciuitates omnes à Barbaris uēdicauit, primam omniū Brocomagū, uulgò Bromat hodie uocatur frigidus uicus infra Argentoratum, nam per tres Tabernas ut puto uenerat Iulianus, deinde Argentoratum, Tarbellos, Sebusianos, Nemetas, Vangionas, & Magonciacū. Digresso Senonas in hyberna Iuliano rursum cuncta uastabāt Alemanni. Quare Barbatio cū xxv. milib. armatorū missus est ad Rauracos. Proximo loco Seuerus exercitum habebat. Nihilominus Alemanni inter hostiū gemina castra feliciter in Galliā irruperūt, & Lugdunū depopulati sunt. Forte legendū apud Marcellinum, Ebredunum, quod Marcellini locus

quod oppidum nō procul aberat à Rauracis. Verum quum rediret onusti præda, ab equitibus Romanis partim male sunt accepti. Non tamē ausus fuit Barbatio illos aggredi, cum Bainobaude tribuno, & Valentiniano qui postea fuit imperator, equestrium turmarū recto ribus. Tantum uero terroris exercitus isti Romanorum Alemānis incusserunt, ut qui trans Rhenum sedes fixerant dum absunt diu Romani, domicilia sua alioqui ob difficultatē uiarum inaccessa cęsis etiā arboribus communirent, & multi diffidentes se tueri posse in insulas Rheni profugerent. Ad unam insulam scutis in modum alueorū suppositis, nando Romani milites peruenere. Trucidati ibi uiri mulieresq́;, nec ab infantium cæde temperatum. Eam insulā esse reor in qua cœnobium est hodie Benedictinorū quod Rheni augiā appellant prope cataractas eius amnis infra Scheffhusium. Cæterū dum Romanus miles partim agrarijs stationibus occupatus est, ne uis inferretur illis qui frumēta colligebant, Alemanni Barbationem adoriuntur, & usq; ad Rauracos fugatum, captis calonibus sarcinis iumentisq́; spoliant. Quæ uictoria commouit octo reges Alemannorum, ut coniunctis uiribus Rhenum cum Iuliano pugnaturi trāscenderent. Apud Argētoratum fixere castra sua. Cæsar relictis Tribus tabernis quod munimentum tum reparabat, Alemannis obuiā proficiscitur. Cōseruntur manus. Equitum cuneos primum nostri disiecere. Sed pedites fortiter resistebant. Hos inclinatos, auxiliares Bataui restituunt. Itaq; uincunt Romani. Capitur ingens ille & obesi corporis Chōdomarius Alemannorū rex, qui cū Serapione eū exercitū duxerat. Is ab Iuliano primū missus ad comitatū Cōstantij Aug. tū apud Mediolanū agētis. sed ab illo Romā deductus, in Castris peregrinis quæ in mōte sunt Cælio, morbo ueterni cōsumptus est. Iulianus occisorū corporibus humari iussis per Tres tabernas, ubi aliquā diu cōmoratus est, prædā omnē cū captiuis in Mediomatricos aduehendam curauit. Ipse mox cū exercitu Magonciacū est profectus, & illic ponte transito, terras Alemannorum intrauit. Qui pleni terroris ob cladē nuper acceptā, primum pacem petere uisi sunt. sed subito mutatis animis bellum indicebant. Itaq; Iulianus astu cum illis agēdum ratus, noctu manū militū nauigijs imposuit, iussitq; ut egressi tum ferro tum flammis omnia uastarent. Quū postero die fumum hinc inde uidissent Alemanni, perterriti, nam ingentem exercitum transisse suspicabantur, & equites Romani passim discursabāt, trans Mœnum amnem (sic enim in Marcellino legendum, nō, Rhenū) aufugerūt. Multū damni tum Alemānis illatū est. nā abacta pecora, uillæ & domus ritu Romano cōstructę exustę sunt, frumēta asportata,
abducti

abducti captiui. Iam ad decimum lapidem à Magonciaco in Alemãniam processerat miles Romanus, quum repertis semitis quæ abiegno robore erant obstructæ, nõ tam ob inclementiam cœli, præterierat enim æquinoctium autumnale, quàm ob uiæ difficultatem asperitatemq́, progredi nequiuit. Et timebãtur in secessibus auijs hostium insidiæ. Cæterum nemine prodeunte rem egregiam Romani sunt aggressi. Marcus Vlpius Traianus, is qui adoptatus à Nerua Cocceio, Traianus Nerua dictus est, quum Germaniã prouinciã administraret, nã agens Agrippinæ est adoptatus & Cæsar factus, omnia munimẽta ac castra quæ olim Drusus Germanicus in ueteri Germania trans Rhenum sub Augusto cõstruxerat, diligenter restituit, quædam à fundamẽtis erexit. Atq; hoc est quod de eo prodit Eutropius, quũ inquit, Vrbes trans Rhenũ in Germania reparauit. Is Traianus etiã in Germania, quæ postea ceu docuimus Alemannia dicta est, nõ procul à Meno Rhenoq́; fluminib. arcẽ cõstruxerat, dum Germanos persequitur, quã à suo nomine Traiani arcem appellauit aut Traianum. Fuit autẽ ille nõ minus uir fortis quàm & laudis cupidus quod uel solæ inscriptiones testentur quæ hodieq; in Dacia extant innumeræ, & Vlpia Traiana ciuitas eius prouinciæ sic nominata. ut hunc herbam parietariã nõ infestiuè uocarit iocans Cõstantinus. Id munimẽtum partim à Germanis dirutum, partim ab ipsa uetustate cõsumptum quũ reperissent in ista de qua nũc loquimur expeditione Romani milites, & nemo obsisteret, iussu Iuliani primũ tumultuariè repararunt, & defensores in eo collocarũt aduersus Alemannos. deinde pace cũ hostibus firmata accuratius munierũt, nõ solum tormentis muralibus sed & annona. Nam quũ tres Alemannorũ reges, ex hijs qui uictis apud Argentoratum suppetias miserãt, tandem uenissent, ea cõditione pacem obtinuerunt, ut nõ minus fœdera quàm ipsum munimentum seruarent illæsum, si opus esset frumenta afferrent, locumq́; defenderent. Id munimentum esse conijcio quod hæc ætas Cronburgum uocat, quasi Tronburgum, hoc est Traiani burgum, à Principe Catthorum superioribus annis occupatum, quod Hartmannus loci dominus Siccingij partes sequeretur. Porrò non poterãt quiescere nostri. nam Vithũgi Alemãnorũ pars, quos possibile est Vuirtenbergẽsi ditioni dedisse nomẽ, ab illis profectos qui Trebellio Pollioni Virtingi dicũtur, Italiæ minãtes, Rhetias misere deuastabãt, ita ut etiã oppida obsiderẽt, quod prioribus incursionibus nõ erat factũ. Sed Barbatio magister peditũ post Syluanũ Francum, & Neuita præpositus equitũ, cũ ualida manu illos depulerunt. Sub Valentiniano tertio Vithungos rursum, in Rhetiam secundam

Castrũ Traiani

dam quæ Vindelicia prius dicta fuit,& in Noricum incursasse constat,qui eosdem ab Auito repulsos commemorat, hoc carmine,
Iam post Vithungos,& Norica bella,subacto
Victor Vindelico.

Cæterum quum Iulianus Francos & Chamauos in Germania secunda compescuisset,supra Magoneiacum ponte facto Rhenū transijt Alemānis iugum impositurus. Vbi Marcellus Seuerus adeo cognitam ante uirtutem Alemannorum timuit,ut extrema sit minatus indicibus uiarum qui præcedebant ni iurarēt se penitus iter ignorare.Hoc faciebat ne progredi cum exercitu cogeretur. Et tamen quū sic cunctarentur Romani,suapte sponte uenit Sunomarius Alemannorum rex,& cum Iuliano pacem inijt, redditis captiuis quos domi detinebat,& annonam mittere pollicitus. In Hortarij deinde regnū itum est per occultam semitam indicio captiui cuiusdā.nam uiæ cæsis arboribus interseptæ erant.uici exusti,pecora abacta,homines interempti.Quod uidens Hortarius rex & ipse ueniam precaturus accurrit.Reddidit captiuos,& in usum reparandarum urbium quas in Germania prima Alemanni exciderant,materias & ligna subuehere iussus est.nec enim frumenta dare potuit propter uastationē paulo ante factam & incendium.Reditum in hyberna.At quoniam nondum tota pacata erat Alemannia,nam adhuc sex reges hostes erant, Macrianus,Hariobaudus,Vadomarius,Varius,Vrsicinus & Versalpus,ineunte uere exploratorem Hariobaudem,Germanici sermonis peritum, specie legationis ad Hortarium regem iam pacatum misit.Quo reuerso quum totus exercitus Magunciaci collectus esset,noluit Iulianus illic ponte Rhenum transire, quanquam hoc faciendum Florentius & Lupicinus contenderent, ueritus ne fœderatorum regum terræ uiolarentur,quando transitus militū citra maleficium nō fiunt.Et iam Sunomarium regem amicum Romanis cuius pagi ulterioribus Rheni ripis adhærebant, Alemanni monuerant ne uenientem exercitum trāsire sineret. Quum uero negaret se solum hoc posse,magnis illi uiribus Magonciacum properant, ipsi ripas obseruaturi.Nō placebat Iuliano consiliū cōtexendi pōtis, q̄d nollet periculo suos exponere. Verū noctu trecētos tantū milites ad hostilē ripā summo silētio nauib. transuehi iubet. Qui cū Alemānos trāseundo fefellissent,ad ignes hostiū tantū intētos, inciderūt adhuc ea nocte in reges,regaleis,& regulos quosdā quos Hortarius rex nihil de Romanorū traiectione sciens,ne quis id actū dolo putet,ad cōuiuium uocatos,usq; ad tertiam uigiliā extentis epulis more gentili tenuerat.nec contingere ullo modo potuerūt, tenebrarū & equorū Marcellini locus adiu-

adiumento, quŏd dubius impetus trusit, abreptos. sic enim castigan- da Marcellini uerba. quos autem ex seruis nacti sunt, occiderūt. Co- gnito Romanorum transitu, territi sunt reges, & qui pōtem ne strue retur obseruabant, domum reuolant suis rebus cōsulturi. Quo tem- pore, ponte constituto cæteræ cohortes sunt Rhenum transgressæ. Seruauit Hortario fidem miles nihil damni inferens. At secus actū in hostili terra. In regione Cappellatiana, quæ à Palas nomen habet, cui hodie præest Comes hinc dictus Palatinus, castra sunt posita. nā expectabantur Macrianus & Hariobaudus germani fratres, & re- ges, qui pacem & fœdus petituri ueniebant. Superuenit & Vado- marius rex contra Rauracos habitans limiti uicinus, hoc est, è regio ne uiculi, cui Augustæ nomen est, miliario supra Basilcam, nō suam solum sed & Varij, Vrsicini, & Vestralpi sociorū regū causam actu rus. Macriano & Hariobaudo data pax, & Vadomario qui pridem in clientelā à Constantio fuerat receptus. Absentibus regibus nihil responsum est. Sed paulo pōst in ipsorum fines immissis populato- ribus didicerūt, proprijs legatis pacem esse seriò petendam. Quam omnes simili conditione obtinuerunt, ut uidelicet captiuos redde- rent, quos crebris excursionibus abduxerāt. Atq; hinc fama nata ce- lebris de Iuliano, quòd Alemanniæ regna quædam prostrauisset, re cepissetq; oppida Gallicana antè direpta à Barbaris & excisa, quos ipse tributarios fecerit & uectigaleis. Quæ res illi non mediocrem inuidiam conciliauit apud Constantium arrogātissimum principē, quem adeo non pudebat manifestæ uanitatis, ut Chonodomarium Alemannorū regē à se captū prædicaret, seq; stetisse inter signiferos: nam hæc in annaleis suos referri iussit, quum tamē nemo nō sciret id horæ quū cōmissa pugna est, quadragesima mansione fuisse Cōstan tium ab Argētorato diremptū. Is timens quòd postea accidit, ut est nulla fides regni socijs, ne discederet è Gallijs Iulianus ueluti re con- fecta, monet occultè per literas Vadomarium Alemannorū regem ueterem clientē, qui, ceu diximus, è regione Augustæ Rauricę Mar tianam syluā accolebat, ut dissimulans interim se esse hostē, nam nu- perrimè cū Iuliano fœdus sanxerat, quemadmodū mox retulimus, submitteret aliquos qui collimitia uicina popularentur. Itaq; uidēs Iulianus tum Rhetiæ cōfinia uastari, misit Libinonem quendā qui populatores arceret. Is nō procul Sanctiōe oppido quod hodie Sec cingā dici puto D. Fridolino nobile, nisi Vesontiōe legēdū illic est, cū Alemānis cōfligens occubuit, ex suorū numero nō paucis deside ratis, & ob ducis mortē mox in fugā uersis. Postea Vadomarius ua- ferrimus princeps cœpit Iuliano suspectus esse, cui subolebat, illud

autorę

autore Constantio factum. Sed aperta res est, quum paulo post scriba Vadomarij à stationarijs militibus comprehensus est literas ad Augustum perlaturus, in quibus & hoc inerat præter alia multa, Cæsar tuus disciplinam non habet. Proinde Iulianus comprehendi Vadomarij consilium init. Obsignatam schedam ob alia negocia quædam in Rauracos proficiscenti Philagrio cuidam tradit, iubens ne aperiret nisi cis Rhenum uiso Vadomario: nam in castra Romanorũ uel apud Augustam Rauricã uel apud Cõfluentes, Vindonissam, Forum Tiberij, item alijs locis subinde trans Rhenum commeabat. nec tum quicquam mali suspicabatur. Forte contigit ut apud Præpositum militũ utriq; in cœna accumberẽt. Philagrius inspectis prius literis, à conuiuio Vadomarium capit, comitibus ipsius dimissis. Ad Cæsarem inde ductus est, & mox in Hispanias relegatus. Hic postea Phœnicen rexit Ducis nomine, missus ad Nicæam oppugnandam sub Valente. Exregem Alemannorum uocat Ammianus, quòd rex

Exrex esse desijsset, ut ætas ea dixit, Expræfectum, Exconsulem, Exquæstorem, Excomitem. Sic enim eius uerba legenda sunt, Ad quam obsidendam, cũ huiusmodi pugnarũ peritis Vadomario misso duce Exrege Alemannorum, Valens Nicomediam pergit. Quid igitur mirum si Iulianus Cæsar post tot bella cum Alemãnis gesta, apud Marcellinum milites pro concione alloquens sic glorietur: Retexere superfluum, inquit, puto, quoties hyeme cruda, rigẽtiq; cœlo, quo tempore terræ ac maria opere Martio uacant, indomitos antea, cum iactura uirium suarum repulerimus Alemannos. Id sanè nec prætermitti debet nec taceri, quòd quum prope Argentoratum illuxisset ille beatissimus dies, uehens quodammodo Gallis perpetuam libertatem, inter confertissima tela me discurrente, uos uigore usuq; diuturnitate fundati, uelut incitatos torrentes, hostes abruptius inundanteis superastis, ferro prostratos, uel fluminis profundo submersos, paucis relictis nostrorum, quorum exequias honestauimus celebri potius laude quàm luctu. Et in alia rursum oratione quã in Rauricis apud milites habuit per Martianas syluas profecturus ad Danubiũ, quod tutò licebat Vadomario rege iam capto: Arbitrio dei cœlestis, inquit, uobis inter ipsa iuuentæ rudimenta permixtus, irruptiones Alemannorum assiduas & Francorum, populandiq; uigẽtem licentiam fregi, uigoremq; comminui. Romanis agminib. quoties liberet Rhenum peruium feci, contra murmura, fremitus, gentiumq; ualidarum uiolentos excursus stãdo immobilis. Ammianus fautor pietatis Christianæ ridet Iulianum, qui gaudens opinionum dissidijs quæ inter Christianos erant, quòd sic uidelicet impius homo di-

mo discordē plebem minus timeret, exhortatus sit Episcopos intra palatium ad se cum populo uocatos, ut ciuilibus discordijs consopitis quisq; nullo uetāte reginæ suæ seruiret intrepidus, exclamaritq;, Audite me quem Alemanni audierunt & Franci. Quibus uerbis allusit ad Plautinum illud in Sticho, Suus rex reginæ placet, Sua cuiq; sponso sponsa. Item ad id quod ex Attilio Tullius citat, Suam cuiq; sponsam, mihi meam, Suum cuiq; amorem, mihi meum. Non tacuit Iuliani uictoriam de Alemannis apud Argentoratum Nazarius Panegyristes, addens causam offensi Constantij. Florentissimas quondam, inquit, antiquissimasq; urbes Barbari possidebant. Gallorum illa celebrata nobilitas aut ferro occiderat, aut immitibus addicta dominis seruiebat. Porrò aliæ quas à uastitate Barbarica terrarum interualla distulerant, Iudicum nomine à nefarijs latronibus obtinebantur, ingenua indignè cruciātibus corpora. sic enim illic legendū. Nemo ab iniuria liber, nemo intactus à contumelia, nisi qui crudelitatem prædonis precio mitigasset, ut iam Barbari desiderarentur, ut præoptaretur à miseris fortuna captorū. In hoc statu Imperator noster Gallias nactus, minimum (sic enim legendum est) habuit aduersum hostem laboris atq; discriminis. Vna acie Germania uniuersa deleta est. Vno prælio debellatum. Sed emendatio morum iudiciorumq; correctio, & difficile luctamen & periculi plenum negocium fuit. Nam ut quisq; improbissimus erat, ita maximè Cæsaris rebus inimicus, uitandis legum pœnis de nouo scelere remedia quærebat. & quia defendere admissa flagitia nō poterat, in autorem iuris (sic enim legendum) inuidiam congerebat. Et quum sancti Principis artes (sic scribendum) atq; instituta, falsarum opinionum uituperationem licentem (ita lego) submouerent, callido nocendi artificio accusatoriam diritatem laudum titulis peragebant, in omnibus conuenticulis quasi per beniuolentiam illa iactantes, Iulianus Alemanniam domuit, Iulianus urbes Galliæ ex fauillis & cineribus excitauit. Illæ prouinciæ obsessæ, expugnatæ, ferro igniq; uastatæ, beatiores sunt hijs oppidis quæ habet sine hoste Cōstantius. Æstates omnes in castris, hyemes in tribunalibus degit. Ita illi anni spacia diuisa sunt, ut aut Barbaros domitet, aut ciuibus iura restituat, perpetuum professus aut contra hostem, aut contra uitia certamen. De rebellante Alemannia rursusq; superata, ac de profectione Iuliani per Martianam Alemannorum syluam in Illyricum, subdit Nazarius, Mitto cunctā, inquit, Barbariam aduersus uindicē Romanę libertatis in arma commotam, gentesq; recens uictas, sed (ita namq; lego) aduersus iugum nuper impositum ceruice dubia contumaces, rediuiuo furore, nefan

Nazarij loci emendati

Pugna Argentoratensis

dis ſtimulis excitatas. quæ omnia, obſtinatam & immobilem Principis tandem uicere patientiam. Itaq; quum in ipſo molimine oppreſſiſſet Alemanniam rebellantem, qui paulo antè inaudita regionum, fluuiorum, montium nomina exercitu uictore peragrauerat, per ultima ferarum gentium regna, calcata regum capita ſuperuolās, in medio Illyrici ſinus apparuit. Quod autem dixit, nefandis ſtimulis, intelligit de Vadomario ad rebellionem incitato per Cōſtantium. Idē Nazarius Nepotianum & Syluanum Francū Imperialis faſtigij inuaſores ſub Cōſtantio, negat æſtate Alemannicū puluerem, hyeme pruinā Thraciæ intectis uerticibus perferre potuiſſe. Hactenus de Iuliani bellis aduerſum Alemānos. Sub Valētiniano rurſum in Gallias acerrimā incurſionē Alemanni fecere, cuius hæc fuit cauſa. Mos erat id temporis apud Romanos principes quarumlibet gentium legatos muneribus certi ualoris honorare. Miſerant tum, incertum cuius rei gratia, ad comitatum Cæſaris legatos ſuos Alemanni, quibus minus datum eſt quàm aliâs exhiberi ſolebat. quare munera accepta propter uilitatem coram Imperiali procuratore fruſtra ſuccenſente in terram abiecerunt, durioribus etiā uerbis expoſtulante cum illis Vrſatio Magiſtro officiorum. quæ res eos longe commotiores reddidit. Reuerſi domum contemptos ſe prædicant, & à Cæſareis miniſtris contumelioſius acceptos. Dignáq; ea cauſa uiſa eſt quam bello ſtatim ulciſcerentur. Igitur Dagalaiphum miſit contra Alemannos Valentinianus, qui ingreſſus regionem illorum, parum hoſtes afflixit, copias ſuas cito reducere coactus. Agebat tum Pariſijs Valentinianus, & libēter Conſtantinopolim abiſſet propter Procopiū qui in Oriente res nouas moliebatur. Verum adeo Galli timebant Alemannos, ut rogarent etiam nobiles miſſis legatis ciuitates, ne ſe immanibus hoſtibus exponeret propugnatore carenteis. Itaq; precibus Gallorum uictus manere decreuit, plus ſemel publice profatus, hoſtem ſuum fratriſq; ſolius eſſe Procopiū, Alemannos totius orbis Romani. Quæ uerba mendoſiſſime leguntur apud Marcellinū, hoc modo, Hoſtem ſuum fratreſq; ſolius eſſe Procopium Alemannico ſitu totius orbis Romani. Sic olim M. Aurelius Claudius prius Gothos perſequendos cenſuit Reipublicę hoſtes, quàm Tyrannos qui ſoli Principi inſidientur. Adhuc urebat Alemannorum animos uetus illa contumelia quam concoquere nō poterāt, ſimul incitabat nouum damnum quod inferēte Dagalaipho nuper perpeſſi erant. Proinde Galliā exercitu ualidiſſimo rurſum ingrediuntur. Sed hos aſſecutus Gratianus apud Argentuariā tum oppidum, nūc uicum agro Colmarienſi finitimū (diſtat autē tribus miliarijs à Seleſtadio) magna

Ammiani locus

gna ſtrage deleuit,xxx. milibus profligatis. Cuius uictoriæ triumphum in carmine Moſella Auſonius cõmemorat,ultra Nicrũ fluuium Martianæ ſyluæ fugatos hoſtes canẽs, ut ſuprà citauimus. Poſt iſtam cladem acceptam aliquandiu ſe continuerũt.Pacatus tamẽ Panegyriſta ſcribit Alemannos omnes in auias ſolitudines compulſos à Theodoſio,ut Alemannicus merito dici poſſit.intelligit autem ſeceſſus Martiani nemoris.Redactum, inquit, ad paludes ſuas Scotũ loquar,compulſus in ſolitudines auias omnis Alemannus & uterq; Maurus occurrẽt.Claudian. ad Honoriũ de obſequio Alemãnorũ,

Imploraítq; tuum ſupplex Alemannia nomen.

Idem in laudibus Stiliconis Vandili. Rheni calcator & Iſtri
Oſtentare ſuos priſco ſi more labores,
Et gentes cuperet uulgo monſtrare ſubactas,
Certarent utroq; pares à cardine laurus,
Hæc Alemannorum ſpolijs,auſtralibus illa Ditior exuuijs.

Scribit Eutropius,ſub Valeriano & Gallieno Impp. Alemannos exhauſtis Gallijs etiam in Italiam tranſiſſe. Idẽ accidiſſe reperio ſub Iulio Val.Maioriano qui Auito ſucceſſit.quo tempore ſpoliatis Gallis quos Romani nomine Sidonius intelligit,per Alpeis & Cauinos Rhetiæ primæ campos prædando domum rediere. Sic enim eſt apud Sidonium,

Conſcenderat Alpeis
Rhetorumq; iugo per longa ſilentia ductus
Romano exierat populato trux Alemannus,
Perq; Caui dictos quondam de nomine campos,
In prædam centum nouies dimiſerat hoſtes.

Idem de Alemannorum incurſione ſub ingreſſum Attilæ in Galliam,facta in partem Germaniæ primæ & Sequanos,ad Auitum,

Vt primum ingeſti pondus ſuſcepit honoris,
Legas qui ueniam poſcant Alemanne furoris.

Cæterum antè quoq; diximus,Sueuorum nomine ſæpe ſignificari Alemannos,nõ apud Claudianum modo ſed & apud hiſtoricos. Sic Marcellinus de Conſtantio Conſtantini Magni F.quem rumor Alemannorum in Rhetiam irrumpentium Romam coegit relinquere.Cupiens itaq;,inquit,auguſtiſſima omnium ſede morari diutius Imperator,ut ocio puriore frueretur & uoluptate, aſſiduis nuncijs terrebatur & certis,indicantibus Sueuos Rhetias incurſare. Paulus Diaconus in Mauritio.Iſte,inquit,ex Sueuorum, hoc eſt, Alemannorum gente oriundus, inter Longobardos creuerat. Cuius cauſa eſt quòd inter collectam Alemannorum gentem complures & præ-

cipue Sueuorum nationes essent. hæcq; ad Danubiũ uergebant, quæ se hodieq; Sueuos nominãt. Eo uero loco ueteres etiam autores ponunt Sueuos. Accolarum Martianæ syluæ uersus Rhenum uarians etiam inter se dialectus, ueterum nationum diuersitatem arguit. Qui uero populi istos Alemannorum tractus olim incoluerint, in sequẽtibus ostendemus. Hoc postremo referendum, in charta itineraria illa quæ est apud Chunradum Peutingerum, trãs Rhenum supra Tenedonem, Iuliomagum, Brigobannem, & Aras Flauias, nemus esse depictum cum arboribus & ascriptum maiusculis literis,

S Y L V A M A R T I A N A

Et supra hæc uerba

A L E M A N N I A

In latere uero è regione Borbetomagi & Brocomagi, superadditũ

S V E V I A.

Sed posuit in latere pictor ille quod trans syluam melius locasset, ni uetuisset angustia membranę, & Germanica uelut aliena duxisset modice attingenda, prouincias tantum describens.

BVRGVNDIONES IN ALEMANNIAM ET IN REGIONEM quæ Capellatium siue Palas dicitur.

C Plinius Burgundiones primi Germanorũ generis, hoc est Vãdalici facit, eos inter ultimos Septentrionis populos referens: ut planè uetustius nomen arbitrer, quàm quod primum Cęsaris Tyberijq; ætate natum sit, à Burgis, hoc est castellis limitum. quam opinionem secutus Orosius innumeros qui subscriberent reperit. Agathias Græcus author Burguziones uocat, & Gotthici generis esse tradit, nimirum propter uicinitatem. Autor est Mamertinus Panegyrista, Burgundiones penitus à Gotthis excisos, Alemannorum agros inuitis illis proinde nõ citra sanguinem occupasse, qui oppressis antea auxilio uenire uoluerint. Cæterũ ignoraturi eramus quemnam Alemanniæ tractum inuasissent Burgundiones, nisi Marcellinus hanc rem explicuisset. Is de Iuliano Cæsare scribens qui reges quosdam Alemannorum castigaturus nolẽtes Romanum Imperiũ agnoscere, primum nauigijs, deinde ponte prope Maguntiacũ constructo, milites trans Rhenum miserit, Quum uentum, inquit, fuisset ad regionem cui Capellatij uel Palas nomen est, ubi terminales lapides Romanorum & Burgundionum confinia distinguebant, castra sunt posita. Quid hic faciunt lapides Romanorum, quum Alemannia prouincia non fuerit, nisi quòd Probus Cæsar partem quæ cis Nicrum fluuium est, aliquot annis obsequentem habuit. Lego, ubi terminales lapides Alemannorum & Burgundionum confinia

Marcellini locus

distingue-

distinguebant. Nam uerisimile fit, Alemannos quum aduenas Burgundiones ui repellere nō possent, quod tamen tentatum est, tandē, ubi inter eos cōuenisset, in sua regione sedes ponere permisisse, sed limitibus distinctas. quæ res ad pacem populorum pertinebat. Obiter hinc animaduertere licet, principem Palatinum nō à palatio Cæsaris uel ædificiolo illo quod in Rheno ostenditur, nomenclaturam suam possidere, sed uetustissimam à regione esse natam appellationē. Innuit Apollinaris Burgundiones Belgicam uexasse, hoc est, ut arbitror, Germaniam primam, quum canit ad Auitum,

Belgam Burgundio quem trux
Presserat, absoluis uinctum.

Inter populos Septentrionales, idem Burgundiones commemorat in eodem carmine, sic scribens,

Gepida trux sequitur, Scotum Burgundio cogit.

Et ad Iulium Valerium Maiorianum,

Bellonothus, Rugus, Burgundio, Vesus, Alites.

SAXONES IN LOCA SVEVORVM IVXTA ALBIM, sed prius in ueterum Sicambrorum regionem proxime Francos.

SAxonum nō meminit Cornelius Tacitus sicut nec Francorum, quòd incelebres essent & obscuri, meminit Ptolemęus, qui tamē antiquiorem chorographiā est sequutus, quod multis colligitur argumētis. Accolasq; maris Germanici partim fuisse docet, sed potissimum insulares. Recenset enim Saxonum insulas. Itaq; Francis uicini fuere, eosdem mores & instituta sequentes. Piratę Franci quod supra docuimus, piratę & Saxones. Traditum enim est in historijs, Carausium quendam tractui Belgicæ & Armoricæ tuendo præfuisse, quòd Franci & Saxones maritimas Galliarum oras infestarent Diocletiano principe. Piraticam Saxonū sæuitiam uel ex eo animaduertere licet, quòd decimum quemq; captorum mactare solebant piaculari quodam sacrificio priusquam soluerent in patriā redituri. Verū pręstat ipsius Apollinaris uerba ascribere, qui rem istam & piratarū Saxonum mores suo quidem stilo graphicè depingit ad Nammatiū. Sed ecce, inquit, dum iam epistolam quę diu garrit, claudere optarē, subitus à Santonis nuncius: cum quo dum tui obtētu aliquid sermocinanter extraximus, constanter asseuerauit, nuper uos classicum in classe cecinisse, atq; inter officia nunc nautæ modo militis, litoribus Oceani curuis inerrare cōtra Saxonum pandos mioparones, quorū quot remiges uideris, totidē te cernere putes archipiratas. ita simul omnes imperant, parent, docent, discunt latrocinari, ut nūc etiam ut

quãplurimũ caueas,causa subsit maxima monẽdi. Hostis est omni hoste truculentior. Improuisus aggreditur,prouisus elabit̃, spernit obiectos,sternit incautos:si sequat̃,intercipit, si fugiat,euadit. Adhoc, exercent illum naufragia,nõ terrent. Est eis quædam cum discriminibus pelagi nõ notitia solum,sed familiaritas. Namq; ipsa siqua tempestas est,hinc securos efficit occupandos,hinc prospici uetat occupaturos.in medio fluctuum scopulorumq; confragosorũ,spe superuentus,læti periclitantur. Preterea priusquam de cõtinenti in patriã uela laxantes,hostico mordaces ancoras uado uellant,mos est remeaturis,decimum quemq; captorum per æquales & cruciarias pœnas plus ob hoc tristi quòd superstitioso ritu necare,subq; collectam turbam periturorum,mortis iniquitate sortis æquitatẽ dispergere. Talibus se ligant uotis (uulgò mendose legitur, Talibus eligunt) uictimis soluunt,& per huiusmodi nõ tam sacrificia purgati,quàm sacrilegia polluti,religiosum putant cædis infaustæ perpetratores, de capite captiuo magis exigere tormenta quàm pretia. Quamobrem me tuo multa,suspicor uaria. Hactenus Sidonius. Idem multo felicior in carmine, in Hendecasyllabis ad Lampridium, sic Saxonum meminit de Burdegala loquens ubi Theoderici regis Gothorum regia erat, ipse legatus,

Sidonij locus

Istic Saxona cærulum uidemus
Assuetum antè salo,solum timere.

Rursum in Panegyrico,quem in Auiti laudẽ scripsit,ait, dum primum Attila,deinde Franci & Alemanni, Germanias prouincias euerterent & Belgicam primam,populos Aremoricos timuisse Saxonum incursionem:usurpat autem sperare pro timere,

Quin & Aremoricus piratam Saxona tractus
Sperabat,cui pelle salum sulcare Britannum
Ludus,& assuto glaucum mare findere lembo.

Vbi obseruandũ,Saxones coriaceis lintribus olim usos. Atq; hic uenit mihi in mẽtem Ascitarum Arabum,quibus,ut Solinus scribit, è re nata datum nomẽ. Nam bubulis utribus cõtabulatas crates superponunt,uectatiq; hoc ratis genere,prætereuntes infestant sagittis uenenatis. De Saxonibus iterum Sidonius in eodem carmine,

Saxonis incursus cessat,Chattosq; palustri
Alligat Albis aqua.

Arbitror autem in Belgica extrema contra Britanniam Saxonicũ littus à præsidio quod illic perpetuò Cæsares posteriores aduersum Saxones piratas habuerunt,denominatum. Cuius præfecturæ mentio fit in libro De magistratibus Romanorũ. Pacatus Panegyristes

Theo-

Theodosium laudat à debellatis Saxonibus, Attritam, inquit, pedestribus prælijs Bataviam referam? Saxo cōsumptus bellis naualibus offeretur. Addit, Saxonicum dici potuisse, sicut & Sarmaticū, & Alemannicum. Apud Claudianum Roma gratias Honorio refert,

Quantum te Principe possim
Non longinqua docent, domito quòd Saxone Thetis
Mitior &c.

Porrò quum Saxones stimularet æmulatio, quippe qui uiderent Francos Alemānosq; mutatis sedibus, cottidianis Prouinciarū prędis ditari, decreuerūt & ipsi in Romanos fines incursionē facere, sed præuenit hoc Valentinianus qui in Frācorum finibus eos obtriuit priusquā Rhenum transirent. mirum ni uolentibus adiuuantibusq; Francis, ut qui soli cuperent inuadere Galliā absq; socijs Saxonibus. Hoc est quod Paulus Diaconus refert: Valentinianus, inquit, Saxones, gētem in Oceani littoribus & paludibus inuijs sitam, uirtute atque agilitate terribilem, in Romanos fines eruptionem meditātem, in Francorū finibus oppressit. Porrò Saxones sic repulsi, uacuas Sueuorum & aliarū nationū quæ se Alemānis demigrātibus pridem cōiunxerant, sedes ad Albim occupant, & ad Rhenum uergentem regionem, ubi hodie est Vuestphalia proxime Frācos, ex insulis in cōtinentem, & ex ora littorali in terras interiores effusi. Postea quum sub Valētiniano tertio post Etij mortē Franci Belgicā utrāq; & Germaniam secundā sui iuris fecissent, Saxones etiā partim Francorū & Chamauorū loca inuaserūt, ubi nūc sunt Vuestuali. Cōstare iam potest ex nostra demonstratione ubi Franci, ubi Alemāni, & Saxones, sedes suas post demigrationem habuerint. Quare facilimū nūc erit hoc præsidio D. Hieronymū intelligere, quum in Hilarionis uita sic scribit, Inter Saxones, inquit, & Alemannos gens nō tam lata quàm ualida, apud historicos Germania, nūc uero Francia uocatur. Nā ætate diui Hieronymi gentes istæ suas mutarāt sedes, ceu nos exposuimus, sed nondū Rhenū transierant sui iuris facta Gallia, de Frācis loquor & Alemannis, toties Etio repellēte. Sed tamen quod cœperant Hieronymo iam sene, paulo post mortē eius abunde sunt cōsecutæ. Itaq; erāt Franci ad Rhenum & Mœnum, ad Albim à tergo Saxones, ultra Mœnū Alemanni. quare rectè Francos locauit inter Saxones & Alemannos. Animaduertendū etiā, tres istos populos fermè cunctas Germanorū nationes in se cōprehendisse. Nam Alemannis Sueui, Cherusci, Chatti: Francis Chauci Chamauiq;, similesq; populi immixti erant. Odoacrum Saxonem quem Hildericus Francorum rex Merouei F. Aureliā usq; persecutus est, insignem piratam

fuisse cōijcio. Vunnefridus Anglus, cui postea Romæ Bonifacij nomen obtigit Latinum pro Barbarico, scribit in epistola ad Edoaldū Anglorum Principem, in antiqua Saxonia, ubi nulla sit Christi cognitio, si uirgo in paterna domo stuprata, uel matrona fuerit adulterio polluta, strangulatā illam cremari, & supra sepulchri foueam suspendi uiolatorem aut cingulotenus uestibus recisis flagellari, castis matronis oppidatim pungentibus donec interimant. Appellat autē hic antiquam Saxoniam quæ in Germania sita est, uelut Anglica Saxonia noua sit. Porrò Saxones Francis confines fuisse Marcellinus autor est libro uigesimoseptimo: Gallicanos uero tractus Franci & Saxones ijdem confines, quò quisq; erumpere potuit, terram uel mare prædis acerbis, incendijsq; & captiuorum funeribus omnium uiolabant.

Saxones Francis confines

TORINGI ET MISNI IN CHERVSCOS

BOna pars Cheruscorum cū Alemannis discesserat. Itaq; in horū sedes Toringi & Misni immigrarunt, populi Septentrionalis illius Germaniæ. Sanè Toringorum Apollinaris meminit inter gentes quæ sunt Attilam secutæ, Chunus, Bellonotus, Neurus, Bastarna, Toringus. Equos Toringos commendat Vegetius in opere De medicina ueterinaria, Scribit enim equos tribus usibus esse necessarios, prælijs uidelicet, circo, & sellis, id est uectioni. Atq; equorum Hunnicorum primam utilitatem esse ad bellum, propter patientiam laboris. Toringos & Burgundiones equos ad bellum aptos ob iniuriarum tolerantiam: tertio loco Phryges cōmendari, non minus uelocitate quàm cōtinuatione cursus inuictos. quos ipse Frigiscos appellat, Vnde appareat fuisse eos dum in auitis sedibus degerent, Cōstantinopoli notiores, ubi Vegetius librū illum cōscripsit quantum cōijcio. Proinde quod apud Paulum Diaconum legitur de populis Attilæ subiectis, Fortissimæ nihilominus gentes, Marcomanni, Sueui, Quadi, præterea, Heruli, Turcilingi siue Tungri. Scribo, siue Turingi. Nam pro Turingis doctus quispiam cui nomē gentis notum nō erat, supposuit, siue Tungri. Horū enim crebrior fit in historijs præsertim Romanis mentio. Reperio Toringos Longobardis fuisse uicinos & affineis. Theodoricus Gotthorū rex sororis suæ neptem Amalbergam Hermenfrido Toringorum regi in matrimonium collocauit, huius gentis amicitiā expetens. Extāt in uarijs Cassiodori scriptæ ad Hermenfredū epistolę nomine Theodorici Vuisogotthorū principis. Huc adde quòd Franci tametsi felicissimi semper bellatores, multum tamen sudoris exhauserunt in subiugandis Toringis, dum neminem in consortium regni Galliarum admittere

P. Diaconi locus

uolunt. Vnde colligere licet Toringorum præstantiam. Tradūt annales Francorum, Hildericum patrem Lutuuichi, quem Gallia Clodoueum appellat, quum à suis proscriptus esset, apud Bissinum Toringorum regem exulasse. Quæ res ueterem Toringorum ac Francorum amicitiam testatur. Hermenfridus nobilissimus Princeps uictus ad flumen quod Onestrut uocant, deinde ad colloquium amicum uocatus, Tolbiaci prope Coloniam Agrippinam de muro præcipitatus est à Theoderico Hildeberti Francorum regis fratre. Porrò Misnos uerisimile est etiam à Septentrione uenisse.

HESSI IN CATTHOS

ARbitror aduenam Hessorum nationem ex ulteriore Germania partim Catthorum ueterum sedes occupasse, qui uel bellis erant absumpti, uel cum Alanis in Hispaniā, cum Alemānis in Martianam syluam, concesserant. Nam Catthos Meliboci montis accolas remansisse, reliquias gentis, nomen nobis argumento est. Siquidem pro Cattmelibocis, hoc est Catthis Melibocis uernacula simplicitas Catzenelenbogios hodie eos uocat, ridicula sane appellatione si ad Germanicam etymologiam trahatur, significat enim cubitū felis. Subinde uero contingit ut g pro c usurpetur. Debet nobis gratiā Catthorum Melibocorum natio, quòd nomen suū postliminiò mea industria receperit. Meliboci mōtis meminit Ptolemæus. Et est nūc facile uidere ubi sit: quando Catthorum Melibocensium ditio nemini ignota. Dij boni si docti uiri in hanc partem incumberēt, quantum lucis afferri posset rebus antiquis? Hoc uerè esset illustrare Germaniam.

Cattmelibo ci Catthi Meliboci

SLESII IN QVADOS

INdubium est hāc gentē alicunde ex remotiore Aquilonaris Germaniæ parte emersisse, & Quadorum interiora partim loca tenere. Equidem Quados adhuc Danubij ripæ prætexi contra Vindobonam, quam truncato uocabulo Viennam appellamus, à uero non abhorret, & ex hijs quæ pòst dicturi sumus magis liquebit, tametsi nomen obsoluerit.

PRVSSII POMERANI ET LIVONII IN LOCA BVRGVNdionum, Toringorum, Misnorum & Hessorum.

SIcut in amnibus, aquis aquæ perpetuò succedūt, ita aliò digressarum gentium agri uacui semper nouos cultores inuenere. Mirè fœcunda populorum parens Aquilonaris Germaniæ regio. Maris Germanici insulæ ut innumeræ sunt, ita populosissimæ. Ex illis igitur ultimis tractibus, Prussij, quos quidam Pruthenos & Borussios uocant: & Liuonij, quorundam Vandalorum, Burgundionū, Toringorum, Misnorum, Hessorumque uacuis terris sese superfudere.

DANI

DANI IN CIMBRICAM CHERSONESVM

DAnos ex insulis Oceani Germanici in Cimbrorum ueterum sedes aduenisse satis constat. Ab hijs Nortmanni sunt progressi, nobiles illi terra mariq; Galliarum uastatores, sed exceptis Hungaris recentissimi. Danorum exercitum fineis. Mediomatricorum populantem deleuit Theodebertus Theoderici regis F.

GERMANORVM COLLABENTIBVS REBVS ROMAnis, in prouincias immigrationes.

GOTTHI IN ITALIAM, ET MOX IN GALLIAM

GOtthi multis annis Romanorum prouincias Mœsiam Thraciamq; uexauere priusquam in Italiam proficiscerentur. Id factũ Honorio demum Principe dum Stilico Vandilus totum ferè Imperium administrans, Gotthis quos sibi deuincire parabat, nihil non permittit, Eucherio filio fasces Imperiales uendicaturus. Post Radagaisi copias deletas, ipsum ducem captũ, superuenit Alaricus, agros ab Honorio petens in quibus cum gente sua domicilium figeret, Datæ sunt Galliæ. Euntes eos nec insidias ueritos adortus Saulus quidam Honorij præfectus bonam eorum partem sua sponte cedẽtem profligauit. nam religio Gotthis utputa Christianis erat arma tractare eo die qui Resurrectioni seruatoris nostri dicatus erat. Sed quum acceptum damnum eos cõmoueret, sumptis armis Saulum in fugã uertunt, & ex amicis iam hostes facti ferro & igni uastãt omnia. Romam contendunt. urbem capiunt diripiuntq;. Deinde Campaniam Brutiumq; depopulantur. Tum demum tempus fuit ut Barbaris fides seruaretur. Igitur Valliæ Gotthorum regi qui Alarico Consentiæ extincto suffectus erat, Aquitaniam Galliæ prouinciam cum aliquot uicinis ciuitatibus habitandã Honorius concedit. Vnde Gotthiæ regnum in Gallia à Gotthis constitutum, sicut & à Frãcis, Franciæ. Meminit Gotthiæ Sidonius ad Basilium Episcopum, fortẽ eam appellans. Agite, inquit, quatenus hæc sit amicitiæ cõcordia principalis, ut Episcopali ordinatione præmissa, populos Galliarum quos limes Gotthiæ fortis incluserit, teneamus ex fide, etsi nõ tenemus ex fœdere. Erat autem Sidonius, patre, auo, proauo & socero præfectorijs uiris clarus, priusquã Christo nomen daret Iudicis functus officio, tũ Aruernorũ episcopus, quod oppidũ adhuc Romanis erat subiectũ. De quo populo sic ad Grecũ episcopũ scribit. Aruerni, inquit, ij sunt qui uiribus proprijs hostium publicorũ arma remorati sunt. Cui sæpe populo Gotthus non fuit clauso intra mœnia formidini, quũ uicissim ipse fieret oppugnatoribus positis intra castra terrori.

Idem ad Agretium Senonensem præsulem ait, de urbibus Aquitaniæ primæ solum oppidum Arupnum Romanis reliquũ partibus bella fecisse. Idem ad Tonantium Ferreolum præfectum prætorio Galliarum sub Valẽtiniano tertio, ceu suspicor, Prætermisit, inquit, regem Gotthiæ ferocissimum, inflexum affatu tuo melleo, graui, arguto, inusitato, & ab Arelatensium portis quem Etius nõ potuisset prælio, te prandio remouisse. Describit ad Auitũ in panegyrico carmine Gotthiam, hijs uersiculis,

Gotthicæ Galliæ descriptio

Iamq; ad populos & rura feroci
Tenta Getæ, protendit iter, quâ pulsus ab æstu
Oceanus refluum spargit per culta Garumnam
In flumen currente mari. transcendit amarus
Blanda fluenta latex, fluuijq; impacta per alueum
Salsa peregrinum sibi nauigat unda profundum.

Gotthiæ ciuitates alio loco recenset, Burdegalã, Petrogorios, Rutenos, Lemouices, Gabalitanos, Helusanos, Vasates, Conuenas, Ausenseis. Nec tamen (ut hominibus propagandæ semper ditionis est insita à natura cupiditas) præscriptis ab Imperatore limitibus erant cõtenti Gotthi, quin proximas terras inuaderent. Ad Auitum, Vel Gotthis, inquit, credito, qui sæpenumero etiam Septimaniam suam fastidiunt, uel renuunt (sic enim lego) modo inuidiosi huius anguli desolata proprietate potiantur. Sed fas est præsule deo, uobis inter eos & Rempublicam medijs, animo quietiora concipere. Quia etsi illi ueterũ finiũ limitibus effractis, omni uel uirtute uel mole, possessionis turbidæ metas in Rhodanum Ligerimq; proterminãt: uestra tamen autoritas pro dignitate sententiæ sic partem utramq; moderabitur, ut & nostra discat quid debeat negare quũ petitur, & poscere aduersa desinat quũ negat. Rursum ad Mamercũ Claudianũ Viennensem episcopum. Rumor est, inquit, Gotthos in Romanũ solum castra mouisse. Huic semper irruptioni nos miseri Aruerni ianua fumus. Namq; odijs inimicorum hinc peculiaria fomenta, quia necdũ terminos suos ab Oceano in Rhodanum Ligeris alueo limitauerũt, solam sub ope Christi moram de nostro tantum obice patiũtur. Circumiectarum uero spacia tractumq; regionũ iampridem regni minacis importuna deuorauit impressio. Nõ siluit hoc Paulus Diaconus, Interea Gothi, inquit, pacis placita perturbãt, & pleraq; municipia uicina suis sedib. occupãt. De hac re Sidon. in Panegyrico Auiti,

Panegyristæ locus

In Rhodanum proprios producere fines
Theudoridæ fixum, nec erat pugnare necesse,
Sed migrare Gethis.

Porrò

Porrò Vuisigotthi isti erant, hoc est Occidentales Gotthi, quod hodie Germani dicerēt Vuestigotthi, à Vuest uento. Ostrogotthorum enim regnum fuit in Italia. Hinc Apollinaris Vesos eos appellat in Panegyrico carmine de laudibus Auiti,

Hic iam disposito laxantes frena duello
Vesorum proceres.

Idem in Panegyrico Maioriani,

Bellonotus, Rugus, Burgundio, Vesus, Alites.

Theodoricum Vuisigotthorum regem idem commendat in Encomio Narbonensis oppidi, quod à Gotthis diu fuit obsessum oppugnatumq́.

Hinc te Martius ille rector, atq́
Magno patre prior, decus Getharum,
Romanæ columen salusq́ gentis
Theodoricus, amat, sibiq́ fidum
Aduersos probat antè per tumultus.

In Panegyrico ad Auitum quem modo citauimus, Theodoricus fatetur Auito se debere quòd literis adolescens sit adhibitus,

Mihi Romula dudum
Per te iura placent, paruumq́ ediscere iussit
Ad tua uerba pater, docili quo prisca Maronis
Carmine leniret Scythicos mihi pagina mores. Sic enim lego.

Sidonij locus Extat huius autoris epistola ad Agricolam de moribus & statura Theoderici regis Visigothorum. Hæc gens è Gallia tandem in Hispaniam concessit. De Gotthis scripsere Procopius, Ablabius & Iornandes.

BVRGVNDIONES IN SEQVANORVM ET HEDVORVM prouinciam, ac tractum Auenticensem.

SVb Theodosio Arcadij filio, quem Iuniorem uocant, Burgundiones primi in Sequanos & Heduos è Germania transgressi sunt. Nam hos propemodum extruserūt Alemanni, qui suos agros in quibus illi uiolenter consederant in Capellatio, hodie Palatini Comitis ditio est circa Heidelbergam, assidue repetebāt, quemadmodū scribit Mamertinus. Cæterum Nuithones quorum Tacitus meminit, arbitror prius in Germaniam, deinde in Maximam Sequanorū unà cum Burgundionibus transcendisse, à quibus tractus Auenticensis appellatur hodie Nuithlandia. Sed & eadem regiuncula Burgundiæ nomen habet, ut appareat Nuithones partē fuisse Burgundionum. illis namq́ se coniunxerant. Porrò Burgundiones occupatis nouis sedibus insolescentes, & uicinas ciuitates cottidianis excursionibus

sionibus uexantes, Etius aggressus est, & profligatis eorum copijs, Regeque Gunditario capto, pacem cum illis firmauit. Quamobrē auxilio uenere Etio cū Gotthis aduersum Hunnos in Catalaunicis campis pugnaturo. Multo maximum uero fuit olim huius gentis in Gallijs imperium. Nam & partem uallis Pœninæ Sedunosque & quam Sabaudiam uocāt, prçterea Lugdunum & Viennam & alias item ciuitates Burgundia complectebatur. Nec Gotthis conueniebat cum Burgundionibus, quorū erat potentia suspecta. Vnde perpetui materia belli. Significat hoc satis Apollinaris ad Felicē, de Aruernis loquens. Oppidum siquidem nostrum, inquit, quasi quendam sui limitis oppositi obicem circumfusarum nobis gentium arma terrificant. Sic æmulorum sibi in medio positi populorum lachrymabilis præda, suspecti Burgundionibus, proximi Gotthis, nec impugnantum ira, nec propugnantum caremus inuidia. Idem ad Vincentiū de Aruando Præfectorio læsæ maiestatis reo, literas interceptas fuisse scribit, quibus ille Theodorico Gotthorum regi suadebat, cum Burgundionibus iure gentium Gallias diuidi debere. Quæ res declarat potentiam Burgundionum. At postquam & Franci in Galliam transiere, & deuictis Alemannis Romanos undique è ciuitatib. quas adhuc tenebant, eiecerunt, nō destiterunt cum Burgundionibus belligerari multis seculis, donec uires eorum imminuerent, ut fuit mira Francorum felicitas. Proximis seculis ducatus esse cœpit, olim regnum. Nec possunt ipsi Franci negare Burgundionum potētiam, cum quibus tamen æternum discordant, ut de Catthis & Cheruscis scripsit Tacitus, Nam in annalibus Francorum hæc uerba leguntur: Burgundiones sequenti tempore, Sequanos, Allobroges, prouinciāque partim Narbonensem & Lugdunum occupauere. Arelate siquidem atque Aureliæ regni sui sedem aliquando posuerūt. Nam Otho quartus Germanus Imperator se Arelatensem regem appellauit, & possedit. Hæc illic.

FRANCI IN GERMANIAM SECVNDAM, ET utriusque Belgicæ partem.

SIdonius Apollinaris astruit, Francos Germaniam primam Belgicamque secundam id temporis uastasse dum Attila rex Hunnorum cum Gotthis pugnaturus in Galliam interiorem proficiscitur. Eius uersiculi hi sunt in Panegyrico Auiti,

Et iam terrificis diffuderat Attila turmis
In campos se Belga tuos. Deinde de Francis,
Francus Germanum primum Belgamque secundum
Sternebat. Id sic accidisse arbitror. Attila habebat in animo sub-

f uertere

uertere totum Romanū imperium adiutoribus Gotthis qui in Gallia habitabant, Sed hoc præsensit Etius unicum columen rerum Romanarum. Itaq; misit Auitum ad Gotthos suasurum ut Hūnis resistant. Hoc enim Attilæ esse consilium ut inprimis Romanorum uires excindantur, sed nō quieturum, nisi paulo post & Gotthos ipsos penitus obterat. De monarchia namq; cogitare Attilā. Gotthus hijs auditis auxilium Etio pollicetur. Dum hæc aguntur, & legatos suos ad tentandum Gotthum missos opperitur Attila, simul animaturus eos quorum societatem ambiebat, & territurus Romanos, Belgicā Galliam miserè deuastat, hoc est, Germanias prouincias primam & secundam, & Belgicam primam, quas præcipuè maxima crudelitate populatus est. Nam nō frustra Attilam Rheni hostem appellat Sidonius in Epistola ad Tonantium Ferreolum. Dixi præcipuè, quòd nō ignorem urbem Aurelianensem ab eodem obsessam, oppugnatam, irruptam, nec direptā ut ad Prosperum idem autor scribit. Vtinam uero nobis absoluisset Attilę bellum Sidonius quod inchoarat scribere. Potuisset enim exacte omnia tradere, multarum rerum non tantum auritus sed etiam oculatus testis. Deinde post Attilam in interiorem Galliam digressum quicquid supererat quod ille nō perdidisset, in proximis Rheno prouincijs, hoc est in Germania prima atque secunda, & Maxima Sequanorum, Franci & Alemanni Hunnū statim subsecuti prorsus euerterunt. Nihilominus tota uastatio, populatori Attilæ ascribitur. Tum Colonia Agrippina, Tungrorū oppidum, Nouesium, Vtricesium, Castra Herculis, Vetera, Asciburgium, Nouiomagus, Antennacum, Bingium, Magonciacum, Borbetomagus, Sebusium, Saletio, Brocomagus, Argentoratum, Elcebus, Argentuaria, Augusta Rauricorum, Vindonissa, Forum Tyberij, Vitudurum, Auenticum, & multa alia oppida funditus destructa sunt. Nō diu post Etius auxiliantibus Gotthis profligauit Attilā apud Catalaunos. Et est uerisimile sic afflictum Hunnū fugientemq; nō multum temporis in prouincijs Romanis quæ ad Rhenum erāt, fuisse moratum, hostium insequentiū timore, sed cursim etiam alias terras transisse dum redit in Pannoniam. Francis tametsi prouincias nuper depopulati forent, nihilominus Etius ueniam dedit, & illorū auxilijs cōtra Hunnum usus est. Nam cogebat extrema necessitas ad multa cōniuere. Et incusserat etiam Barbaris timorem Attila præuidentibus futurum ut uictoriæ cōpoti nemo nō seruire adigeretur. Accepta uigilantissimi Galliarū tutoris Etij morte, qui toties Barbaros repressit, alia mercede dignus quàm ut à Valentiniano huius nominis tertio immeritò occideretur, Franci, quod felix esset ac faustū,

transito Rheno Germaniam secundam cum utriusq; Belgicæ parte primum occupant nunquam amplius cessuri. Nam ita post Valentinianũ labare cœpit in Occidente Romani Imperij maiestas, ut pau lo pòst sub Augustulo, Odoacre Herulo perturbante, tota concideret. Quod si Franci præsciissent, statim se Gallicarum aliquot prouinciarum dominos futuros, mitius cum Germania secunda & Belgica prima fuisset actum: & starẽt adhuc eximia Romanorum in prouincijs opera, quorum hodie ne tantillum quidem superest, quando omnia à fundamentis euersa sunt à Francis & Alemannis, reditum Romanorum metuentibus, quod antè erant sæpe experti. Igitur Franci Germania secunda, & prima Belgica cum parte secundę feliciter potiti, paulatim interiores Galliæ ciuitates subiugãt. Nam insigniores urbes adhuc à præfectis Romanis tenebantur, ut Suessio à Gillone & mox à Syagrio, Aurelia à Paulo, ab alijs aliæ. Sicq; mira felicitate regnum suum Franci indies propagabãt. Vix enim integræ Romanorum uires suffecissent ad resistendum Burgundionibus antè trãsgressis, tum Francis istis, & qui sub idem tempus habitaturi transierant Alemannis, quemadmodum mox ostendemus, ut nihil dicam de Vuisigotthis qui nec ipsi quiescebãt. Cum Burgundionibus multis seculis cõtendere Franci de finibus. Alemãnos ad Tolbiacum uicum in Vbijs superarunt, propagatis ad Pœninam usq; uallem Franciæ limitibus, quantum ad ditionem attinebat. Nam Alemanni qui Germaniam primam, Elcebensem tractum & Maximam Sequanorum occuparant, in ius & nomen Francorum cõcessere. quemadmodum mox de Alemannis dicturi latius commemorabimus. Enimuero Germania secunda & utriusq; Belgicæ pars ubi consedere Franci cũ uxoribus & liberis appellata est Francia Teutonica, quòd Franci Teutones essent, hoc est Germani Teutonicéq; loquerẽtur. Idem nomen Germaniam primã postea complecti cœpit. Vnde legimus Spirã inter oppida Franciæ numeratã, intellige Teutonicæ siue Germanicæ. Vnde & in hac Francia præcipuas sedes habuerunt prisci Frãcorum reges omnes, & Carolus ipse Magnus ac huius nepotes. Declarant hoc regia ædificia, Aquense Palatium, Ingelheimum prope Magonciacum. Præterea Kircheimũ inter Selestadium & Argẽtoratum uersus Vosagum. Rufacum supra Colmariam. Nam, ut modo diximus, post uictoriam Tolbiacensem quicquid prouinciarum Gallicarum occuparant Alemanni, totũ id in ius Francorum transierat. Interior uero Gallia cuius dominium indies auctum est, Francia Romana dicebatur, quòd homines Romanè ibi loquerẽtur, hoc est Gallicè. Hæc uocabula reperimus apud Luitprandum Ticinensem,

qui sub Othone primo scripsit. Teutonica Francia Austrasiæ quoque nomen habuit. quod uocabulum Gallicani scribæ effinxerunt, quum à Francis ipsis dubio procul Ostrich uocaretur, id est, Orientale regnum. Sicut & Francia Romana, hoc est Gallica, Vuestrich dicebatur, id est Occidẽtale regnũ. Pro Vuestria nescio an Galli Neustriam usurparint: à uentis hæc nomina sunt deducta. Nemo uero miretur quod dixi, Alemanniam nouam & Cisrhenanam in nomen & ius Franciæ Germanicæ cessisse, quando post subiugatos Boieros & Saxones Francia Germanica totum regnum Germanicum complecti cœpit, quod hodie Romanum Imperium appellatur, propter titulum quem Germanorum reges habent. De Francis & Alemãnis accipiendum quod D. Hieronymus scribit, quum inquit, Remorũ urbs præpotens, Ambiani, Attrebatæ, extremiq; hominum Morini, Tornacum, Nemetæ, Argentoratus, translati in Germaniam. Sanè per hoc quod dicit, translati in Germaniam, ostendit in hijs locis domicilium gentes istas fixisse. Postremæ duæ ciuitates ab Alemannis occupatæ sunt, priores omnes à Francis. Sed tamen Etius illos semel atq; iterum repulit. Verum paulo post mortem D. Hieronymi solidam prouinciarum possessionem adepti sunt, trucidato per Valentinianum Etio, quemadmodum suprà docuimus. Porrò nemo putet à Romanis nõ tentatum ut Francos è Gallijs exturbarent, sed deerant iustæ uires. Maiorianus certè qui post Auitum Imperio præfuit, adortus est cum patre suo Francos apud uicum Helenam in Attrebatibus, nuptiale cõuiuium agitanteis, & quia nec opinato super illos irruerat, in fugam uertit omneis. Quam rem Sidonius in Panegyrico Maioriani hijs uersibus celebrat,

Post tempore paruo
Pugnastis pariter Francis, quâ Cloro patentes
Attrebatum terras peruaserat. Hinc coeuntes
Claudebant angusta uias, arcuq; subactum
Vicum Helenam flumenq; simul sub tramite longo,
Arcu suppositis trabibus transmiserat agger.
Illic te posito, pugnabat ponte sub ipso
Maiorianus eques. Fors ripæ colle propinquo
Barbaricus resonabat hymen, Scythicisq; choreis
Nubebat flauo similis noua nupta marito.
Hos ergo, ut perhibent, strauit. Crepitabat ad ictus
Cassis & appositis hastarum uerbera thorax
Arcebat squamis, donec conuersa fugatus
Hostis terga dedit. Plaustris rutilare uideres

Bar-

Barbarici uaga festa thori, coniectaq́ꝫ passim
Fercula capturisq́ꝫ dapes, cirrosq́ꝫ madentes
Ferre coronatos redolentia serta lebetas.
Ilicet increscit Mauors, thalamiq́ꝫ refringit
Plus ardens Bellona faces. Rapit esseda uictor
Nubentemq́ꝫ nurum.

Quæ de Francis prodit Agathias, de illis sunt accipienda post istã in Gallias immigrationem, & Alemannis iam subiugatis.

ALEMANNI TRANS RHENVM IN GERMANIAM PRIMAM & partem Maximæ Sequanorum, hoc est Heluctiorum & Rauricorũ, ac in superiores ad Rhenũ agros ac Turgauiam uallemq́ꝫ Pœninam, & trans Danubium in Rhetiam primam.

NEc Alemanni cunctantur, posteriores minime laturi ubi de Imperio Galliarum diuidendo ageretur. Mors Etij certã & duraturã prouinciarũ possessionem spõdebat. Igitur ruinas urbiũ uerius quàm urbes quas sæpe suis ipsi manib. sed post Attilã funditus exciderãt, occupare pergunt. Trãsgressi Rhenum Germaniã primã inuadunt, & Maximæ Sequanorum partem usq́ꝫ ad Burgundiones, qui prius transcenderãt: item superiores ad Rhenum agros, & Turgauiam, ac uallem Pœninã, quam Valesiã uulgus nominat. Trans Danubium uero latissimã illam Rhetiã primã, & hanc antè sæpe tentatã nunc tandem sibi uendicãt. Nunquã florentiores fuere Alemannorum res quàm eo tempore tam latè prolatis ditionis suæ pomerijs. Inuidit Alemannis fortuna. Dum cogitant de summa rerum & exigendis è nouo Galliarũ regno Francis, cum quibus ut adamatæ Galliæ riualibus cõuenire nõ poterãt, inauspicatã pugnã cum Francis apud Tolbiacum in Vbijs quæ iam Francia Germanica erat, cõmiserunt. Victi illic Ludouico Frãcis imperãte partim seruitute damnati sunt, cuius adhuc occurrunt uestigia. Alemannia Cisrhenana in ius & nomen Franciæ Germanicæ concessit. Quam rem alibi prosequemur. De uastatione prouinciarum sub aduentum Attilæ per Alemannos facta, sic Sidonius,

Rhenumq́ꝫ ferox Alemanne bibebas
Romanis ripis, & utroq́ꝫ superbus in agro
Vel ciuis uel uictor eras. Sic enim lego, nõ, uel cunnus. Per hoc autẽ quod dicit, Romanis ripis bibisse, significat fuisse transgressum in Galliã, cuius ripæ erant Romanæ, quoniã prouincia Romanis parebat. Proinde in Rheno Gallica ripa modo Romana uocatˀ, modo nostra à scriptoribus Italis, modo sinistra. sicut cõtraria ripa, hostilis

Sidonij locus

appellatur,& Barbara,ac dextra.Claudianus, geminasq́ꝫ uiator
Quum uideat ripas,quæ ſit Romana requirat.
Idem de Honorio,
Et hoſtileis,tanta eſt fiducia,ripas
Incomitatus adit. Idem ad Manlium Theodorum,
O quoties doluit Rhenus quâ Barbarus ibat
Quòd te non geminis frueretur Iudice ripis.

In Danubio dextra ripa Romana erat,ſiniſtra Barbarica. Sic de Iuliano Cæſare per Danubiũ nauigãte Mamertinus: Proh ſancta diuinitas,quæ nauigationis illius fuit pompa quũ dexteriorẽ inclyti fluminis ripam,utriuſq; ſexus,omniũ ordinũ,armatorũ atq; inermium perpetuus ordo prætexeret,Deſpicerecͭ ad læuã in miſerabileis preces genu nixa Barbaria. Quod uero dicit Sidonius, Vel ciuis uel uictor eras,uerißimũ eſt.nam Alemãni in agro Germanico,hoc eſt ſuo ciues erant,in Gallico uelut uictores agebãt. Porrò nũc licebit intelligere quur Vrſpergenſis abbas,qui ex uarijs autorib. Chronica ſua cõſarcinauit,Alemanniã à Baioaria Lyco flumine dirimi ſcribat. Nã de Tranſdanubianis prouincijs Rhetiã primã tantũ occuparunt Alemãni,cuius terminus eſt Lycus, ſeparãs hãc à Vindelicia ſiue Rhetia ſecunda. Atq; ex hoc apparet eam Martianorũ nemorũ partem quæ ad Danubiũ uergit,Sueuos cũ Hermunduris ueterib. cultorib. quorũ in hoc tractu meminit Tacitus,qui ſub Traiano ſcripſit, habitaſſe.Nam cõtra Rhetiã primã hij habitabãt,intra cuius ſplendidißimam coloniã ueluti amici fidiq; Romanis,benigne admittebãtur eodem autore,nempe Auguſtã. Rhetia prima à Sueuis nouis cultorib. Sueuiæ nomen accepit. Apud hiſtoricos qui citra emigrationẽ iſtã ſcripſerunt,præſertim uetuſtiores,& in diplomatis antiquis, Alemãnia appellatur,quòd Alemãnorũ pars,ceu ſuprà diximus, Sueui fuerint. Hinc Turegũ oppidũ Sueuiæ uendicat,quod Sueui,id eſt, Alemanni pagũ Turgauenſem poſſederint,in quo ſitũ eſt Turegũ. Reges Francorum in diplomatis ueteribus totã Alemanniã,id eſt tam Rheticã quàm Germanicã, uocabulo Ducatus Alemannici intelligunt. Carolus Magnus in diplomate quodã quod Volradus abbas Cœnobij Dionyſiani quod nõ procul Lutetia pariſiorũ abeſt,impetrauit de monaſteriolis annectendis, Similiter,inquit,in Ducatu Alemanniæ cellam quæ uocatur Haubertinga cum rebus & mancipijs ad ſe pertinentib.& aliam cellam nomine Ezilingã, & Adalungam cellã,ſimiliter & Gamundiã. Fuerat autem Volradus ille quondam à ſacris Caroli Magni nobili familia natus, cœnobiolaq; iſta de patrimonio ſuo in Alemannia, hoc eſt Sueuia inſtituerat. In literis

Baſilicæ

Basilicæ martyrum Turegiensium, Ludouicus rex. Curtim, inquit, nostram Turegum in Ducatu Alemannico in pago Turgauensi. In Lexico quod Isidori titulo circumfertur, in capite de uestibus gentium, ascriptum est, Alemannos esse sagatos.

QVADI IN PANNONIAM PRIMAM ET VALERIAM

AB Iulio Capitolino relatū est in literas, M. Antoninū Aug. Pannonias, Marcomannis, Sarmatis, Vandalis, simul etiā Quadis extinctis seruitio liberasse. Et Ammianus autor est, Cōstantiū Aug. Cōstantini F. quū diutius Romæ manere cuperet, ubi nō fuerat antea, assiduis nuncijs territū & certis, indicantib. Sueuos Rhetias incursare, Quadosq; Valeriā (sic enim ibi legendū) & Sarmatas, latro cinandi peritissimū genus, superiorem Mœsiā & secundā populari Pannoniā. Est autem, eodē teste, Valeria Pannonię pars inter Danubium & Drauū, ad honorē Valeriæ Diocletiani filiæ & instituta & cognominata, hodie Croatiā appellamus. Alio loco, Cōstantio quiescenti, inquit, per hyemem apud Sirmiū indicabāt nuncij graues & crebri, permixtos Sarmatas & Quados uicinitate & similitudine morū cōcordes, Pannonias Mœsiarumq; alterā cuneis incursare dispersis: quibus ad latrocinia magis quàm aperto habilibus Marti hastæ sunt lōgiores, & loricæ ex cornibus rasis & leuigatis plumarum specie, linteis indumentis intectæ, equorumq; plurimi ex usu castrati, ne aut fœminarū uisu exagitati cunctentur, aut in subsidijs ferocientes prodāt hinnitu densiore uectores. Et per spacia discurrunt amplissima sequētes alios, uel ipsi terga uertētes insidēdo uelocib. equis & morigeris, trahentesq; singulos interdū & binos, uti permutatio uires foueat iumētorū, uigorq; ocio integret alterno. Hactenus ille. Cōstantius Aug. è Sirmio mouens post ęquinoctiū uernū, pōte ex nauibus facto Danubiū trāsit, uastatacq; ea Sarmatiæ parte quę secūdā prospectat Pannoniā & direpta, nōnullis hostiū cæsis alijs in syluas profugientib. quū superuenissent ob rerū amissarū recuperationem Valeriani, hoc est, Valeriæ Pānonicæ cultores, toties ab hostibus istis nihil nō calamitatis ꝑpessi, perrexit in regna Quadorū qui Sarmatis locorū cōfinijs & feritate iūctissimi sunt. Quadis sanguine regio ortus iuuenis Zizais nomine pacē impetrauit, redditis prius captiuis & datis obsidib. Quo exēplo motus Araharius Trāsgutilanorū Quadorūq; rex (sic enī legendū arbitror in Marcellino, nisi malis Trāsuistulanorū) & adhuc alius Sarmatarū rex qui parebat Arahario, ueniā petitū uenerūt, quā tandē obtinuere. Post hos alij multi reges pacē adepti sunt obsides ex intimis regni filios procerū offerētes. Vnde Quadorū regionis immensitatem colligere licet, nec enim

Ammiani locus

Quadorum hastæ & loricæ: & cur equi castrati

Discursus uelocissimꝰ.

Equos uacuos post se trahunt

frustra dixit Marcellinus, regna Quadorũ. His rebus cõfectis in Germania, trans Danubium rediit Cõstantius. nam pars Quadorũ iuxta Brigetionem oppidum Pannoniæ primæ sedes fixerant, quos in fidem Augustus recepit, & in prouincia habitare permisit. Quã rem fideliter narrat Marcellinus superioribus historiam attexens, Hijs, inquit, in Barbarico gestis, Brigetionem castra cõmota sunt, ut etiã belli Quadorum reliquias circa illos agitantiũ tractus lachrymæ uel sanguis extingueret. Quorum Regalis Viduarij filius regis, & Agilimundus Subregalis, alijq́ optimates & Iudices uarijs populis præsidentes, uiso exercitu in gremio regni solíq́ genitalis, sub gressibus iacuere militum, & adepti ueniã iussa fecerũt, sobolemq́ suã obsidatus pignore, & obsequuturi cõditionibus impositis tradiderunt. Eductisq́ mucronib. quos pro numinib. colunt, iurauere se permãsuros in fide. Hæc ille. Apertius penè renarrat Marcellinus quod diximus, in epilogo quo Cõstantius milites alloquitur. Cõmunitis, inquit, aditibus Rheticis, tutelaq́ peruigili Galliarũ securitate fundata, terrore nullo relicto post terga, uenimus in Pannoniã, textis põtis cõpagibus transgressi: obstinatis ad mortem animis conatos resistere Sarmatas, absq́ nostrorũ dispendio strauimus, parìq́ petulãtia ruenteis in agmina nobiliũ legionum Quados Sarmatis adiumenta ferẽtes attriuimus: qui post ærumnosa dispendia inter discursus & repugnandi minaceis anhelitus, quid nostra ualeat uirtus experti, manus ad dimicandũ aptatas, armorũ abiecto munimine fune texto uinxerunt, restareq́ solam salutem cõtemplantes in precibus, affusi sunt uestigijs Augusti clementis, cuius prælia sæpe cõpererant exitus habuisse felices. Et hæc ille. Rursum Valentiniano principe Marcellinus idẽ autor est Quados Rhetias incursasse, Gallias, inquit, Rhetiasq́ simul Alemanni populabantur, Sarmatæ Pãnonias, & Quadi Rhetias. Nisi quis ita legendũ & distinguendũ putet, Sarmatæ Pãnonias & Quadi, Rhetiasq́. Iam hæc omnia nobis euidentissimũ argumentum præstant, collabenti iam imperio, Quados in Pannoniam primam siue superiorem emigrasse, qui incolumi dum re Romana prope Brigetionem domicilium figere fuerant ausi, quãdo Sextus quoque Rufus Quados de locis Valeriæ quæ sint inter Danubium & Drauum, auspicijs D. Augusti pulsos scribit, cuius rei suprà meminimus. Proinde dubiũ mihi nõ est, eos qui hodie superiorem Pannoniam incolunt, quam Austriã Germani uocant, ipsissimos esse Quados. Iulius Capitolinus tradit M. Antoniũ Aug. post Marcomannicum illud bellũ quod uerius Germanicũ dici debebat, adhuc triennium postea cum Marcomannis, Hermunduris, Sarmatis & Quadis etiam

Quadi per nudos enses iurant

dis etiam belligeratum esse, ut nõ mirum sit eum exclamasse, fœtentium Iudæorum & subinde tumultuantium tædio cõmotum, quum per Palæstinã iter faceret in Ægyptum proficiscens, O Marcomanni, ô Quadi, ô Sarmatæ, tandem alios uobis inertiores inueni.

MARCOMANNI CVM NARISCIS ET HERMVNDVRIS in Noricum & Rhetiam secundam, quæ & Vindelicia.

Boios illos priscos qui in Italiam olim ex Gallia transcenderant cum alijs quibusdam nationibus iam uictores Consule Marcello oppresso, Furius alter Consul ad unum ferè occidit. Iterum à Scipione manus alia Boiorum deletur. Eam uero Boiorũ partẽ quæ in Hercynio nemore cõsederat, unde adhuc loco Boiohemi nomẽ, inclytus ille Marcomannorum populus eiecit. qui trans Danubiũ pulsi quum Noreiam frustra oppugnassent, errore uago tãdem ad Heluetios delati sunt excidium Galliarum meditanteis. Verba Cæsaris sunt, Boiosq́ue qui trans Rhenũ, inquit, incoluerant, & in agrum Noricum transierant, Noreiamq́ue oppugnarant, receptos ad se socios sibi asciscunt. Dicit eos in agrum Noricum transisse, Noreiamq́ue oppugnasse, nõ autem expugnasse, ne quis domicilium eos in Norico fixisse putet. Vicit Heluetios Cæsar cum uniuerso cõmilitio. Boios in finibus Heduorum collocauit. Horum meminit postea Tacitus in Historia Augusta. Nullus uero scriptorum ueterum de hijs ullã amplius facit in Germania mentionẽ. Nec uerisimile est fertilissimos in Heduis agros unquã eos deseruisse. Iam collabente imperio Romano, num putamus Quados, Marcomannos, Nariscos, Hermunduros & Alemannorum Sueuos qui ripam Danubij tenebant, Gallicã gentem in cõsortium admissuros fuisse, gentem inquam ualidissimæ Marcomannorum nationi inuisam, & olim ab ipsis eiectam. Quòd si quis ex Aquilonari tractu hunc populum deducere uelit, mirũ est ab omnibus ignoratos. Neq́ue Sidonius inter Septentrionales nationes horum meminit, neq́ue Claudianus, nec quispiam alius. Præterea quum Gallica gens fuerit, Gallico sermone est usa, quem facile retinere potuit quũ Hercynij nemoris saltu undiq́ue includeretur, quemadmodum & hodie Sclauini Bohemi faciunt. Postremo gentium origines plerunq́ue sunt fabulosæ: de Francis, Scotis, Sclauinis Bohemis, & alijs item populis quæ figmenta afferuntur, in proprijs illorũ annalibus: ut nõ sim hic cuilibet autori facile crediturus, nisi testimonijs utenti. Quare expeditissimum uidetur dicere, Marcomannos cum proximis Nariscis, & Hermundurorum parte, Danubiũ transgressos, Noricum & Vindeliciam, id est Rhetiã secundã cum

Alpibus

Alpibus occupasse. Sed unde Boierorum nomen? Dicam quid ego conijciam. Marcomannos qui Boiohemū incolebāt, suspicor à loco Boieros, id est nō Boios sed boicos esse dictos. Vnde etiamnum Boioariorum nomen & ditio cis Danubium. Certè ausim iurare Marcomannorum linguam esse qua Noricum utitur hodie & Rhetia secunda, & quicquid est illorum tractuum Alpibus uicinū. Hoc quod dixi, fortasse nō omnibus persuasero. nec de hac re sum solicitus. Nolui tamen studiosos celare mentē meam. Quia uero Nariscorum antè meminimus, libet hic monere, esse deprauatū in Capitolino uocabulum in uita Marci Antonini. Nam ubi uulgo legitur, Marcomanni, Varistæ, Hermunduri, & Quadi, scribendū Marcomanni, Narisci, Hermunduri, & Quadi. Fuere uero Hermunduris finitimi Narisci. Porrò Tiberius Cæsar aggressurus Marcomannos, iussit Sentiū Saturninum per Catthos excisis continentibus Herciniæ syluis, legiones Boiohemum ducere. Id enim regioni quam Marcomanni incolebant, nomen est: ipse à Carnunto, qui locus Norici regni proximus erat, mouit. Autor Velleius. Tandem Druso res in Germania gerente, Marcomannorum rex Maroboduus Catualda persequente, quum à suis undiq; desertus esset, transgressus Danubiū qua Noricam prouinciā prçterfluit, ad Tiberium Cæsarem se cōtulit in Italiam. Triennium etiam in Carnunto cōsumpsit M. Antonius aduersus Marcomannos belligerās. Hęc propterea citaui, ut appareat cōmoditas situs, & solitus transitus à Marcomannis in Noricum.

Capitolini locus

VICTOPHALI IN DACIAM

DAci montibus inhærent. Quoties concretus Danubius uinxerat ripas, decurrere solebant & uicina populari. Visum est Cæsari Augusto gentem aditu difficillimā submouere. Misso igit Lentulo ultra ulteriorem repulit ripam, citrà præsidia cōstituit. Sic tunc Dacia nō uicta, sed summota atq; dilata est. Florus ex Liuio. Daciā postea Decibalo rege iterum uicto Traianus Aug. prouinciā fecit, idq; in solo Barbarico. De ea re extat uetus illic inscriptio, sed proximis annis effossa.

IOVI STATORI
HERCVLI VICTORI. M. VLP. NERVA
TRAIANVS CAESAR, VICTO DECEBALO,
DOMITA DACIA, VOTVM SOLVIT.
ASPICE ROMVLE PATER, GAVDETE QVIRITES,
VESTRA ISTA EST GLORIA

Proinde Traianus urbes in Dacia condidit, deduxit colonias. Sanè Zarmizam illam inclytam, ubi Decebalus sedem suam habuerat,

in Vlpiam Traianam coloniam mutato nomine conuertit. Ei rei testimonio est uetus lapis huiusmodi uerbis illic insculptus,

I. O. M.
ROMVLO PARENTI, MARTI AVXILIATORI.
FELICIBVS AVSPICIIS CAESARIS
DIVI NERVAE TRAIANI
AVGVSTI CONDITA
COLONIA
DACIA ZARMIZ
PER
M. SCAVRIANVM
EIVS PROPR.

Quinetiam in nouæ prouinciæ tutelam fornicatũ pontem in Danubio fecit operis admirandi. Is habebat uiginti pilas lapideas, altas centum & quinquaginta pedes, latas sexaginta, distãteis inter se centum & septuaginta pedibus. Diuersum ueritus Adrianus Aug. ne Barbaris pateret aditus per pontem ad depopulandas Mœsias, quicquid structurarum eminebat supra aquam, demolitus est. Nec inscriptione pons caruit, sanè perquam eleganti, nempe hac,

PROVIDENTIA AVG.
VERE PONTIFICIS, VIRTVS ROMANA
QVID NON DOMET? SVB IVGVM ECCE
RAPITVR ET DANVVIVS.

Studiosus autem admodum fuit huiusmodi monumentorũ Traianus, ad propagandam nominis sui memoriam. Itaq; quum Decebali thesauros subter uada amnis Sargetiæ defossos, per indiciũ captiui cuiusdam reperisset, saxum cum huiusmodi epigrammate erigẽdum curauit, cuius Taurinus quoq; meminit.

IOVI INVENTORI, DITI PATRI, TERRAE MATRI,
DETECTIS DACIAE THESAVRIS
CAESAR NERVA TRAIANVS
AVG.
SAC. P.

Dacia prouincia amissa est imperante Gallieno, Gotthorum nationibus illam occupantibus. Nam de Dacia sic meminit Eutropius, qui historiã suã Valenti Augusto dicauit, Daciã, inquit, Decibalo uicto subegit. Prouincia trans Danubium facta, in hijs agris quos nũc Taiphali, nunc Victophali & Teruigi habent. Porrò Teruigos & Taiphalos esse Gotthorũ populos Mamertinus Panegyrista docet, Itemq; Teruigi, inquit, pars alia Gotthorũ adiuncta manu Taiphalorũ, aduersum Vandalos Gipedesq; cõcurrunt. Ammianus refert,

seruos Sarmatarum quum hæc gens cum Constantio Aug. pacem firmaret, ad Victobalos longius discretos confugisse. Castiga Capitolini locum in uita M. Antonini, ubi legitur in enumeratione gentium quæ Marcomannico bello nomen dederant, Et Burei, hi aliiq; cum Victuali Sosibes. Tu scribe, Et Buri, Taiphaliq; cum Victophalis. Cæterum Imp. Aurelianus quod Romanorum colonorū superat, trans Danubium reduxit, & in Mœsiæ regionibus duas Dacias constituit, Ripensem & Mediterraneam, quas ante cōmemorauimus inter prouincias Romanas.

Capitolini locus

HERVLI ET RVGI IN ITALIAM.

RES Romana tendens ad interitū misere fluctuabat in Italia, Anthemium socerum Ricimere perimente, & nūc post Olybrium & Liberium Glycerio, nunc Nepote patricio, sibi certatim Imperij titulum uendicante, quum Odoacer à populandis agris nomen habens ingentibus Herulorum copijs Turcilingorum quoq; siue Scyrorum auxiliaria manu, è Pannoniæ extremis finibus per Noricum in Italiam contendit: obuiumq; in Liguria factum Orestem qui tum pulso Nepote Imperator dictus erat, primū retrocedere coegit, mox Ticini mœnibus inclusum cepit, & adductum Placentiæ capite trūcauit. Tum expugnatis urbibus, & si quæ fortius restitissent euersis, breui totam sibi subdidit Italiam, & se regem appellauit. Quare motus Augustulus Orestæ F. Imperialem purpurā abiecit. Mox in Vrbem uenit Odoacer, tenuitq; xiiij. annis Italiam. Sed tandem à Theodorico Ostrogothorum rege, qui Italiam à Zenone Græco Imperatore hac conditione impetrauerat, nō tamen absq; longis multisq; certaminibus iugulatus est. Sub hæc Rugi Ticinum Gotthorum sedem qui tunc erāt digressi, uicinumq; tractum, nō minus quàm biennium uastant. Docet Sidonius Herulos esse Germanici maris incolas, quum de regia Theodorici Vuisigotthorum regis apud Burdegalam scribens, canit,

Hic glaucis Herulus genis uagatur,
Imos Oceani colens recessus,
Algoso prope concolor profundo.

Velocitatē alibi tribuit Herulis, quū inquit, Tibi uincitur illic Cursu Herulus, Chunus iaculis, Francusq; natatu,

Nam aiunt Herulos tātum campestribus indutos olim solitos pugnare. Vicini fuere Langobardis. Rugos uero pugnacium titulo ornat, Septentrionaleis populos describens,

Pugnacem Rugum comitante Gelono,
Gepida trux sequitur. Et alibi,

Bello-

Bellonotus,Rugus,Burgundio,Vesus,Alites.

Eorum regio Rugilandia dicta fuit.

LANGOBARDI IN PANNONIAM ET DEIN IN ITALIAM

Langobardos inter Sueuorum gentes refert Tacitus,& nobilitate cæteris antecellere dicit: Velleius Germana feritate ferociores esse scribit,nec ita procul ponit à Chaucis cis Albim, ut mirer ex terrestribus aut littoralibus insulares factos.Sed fortè fuere propulsi à Francis siue alijs gētibus.Ptolemæus Rheno proximos facit.Dij boni quæ fuit illis gentibus mutandarum sedium libido? Quòd autem Germanico sermone fuerint usi, declarat,quòd uiuarium piscium qualamam uocant à scaturigine. Sic enim ego legendum reor. Dein de quòd pateram Schalam appellant. Nam in gestis Langobardorum narratur Alboinus ex craneo Chunimundi Gepidarum regis schalam fecisse. Aiunt & Vuinilis fuisse nomē, & de Scandinauia in Scoringam,Maringam,Gotthlandiam,Rugilandiam, & post profligatos Herulos in Pannoniam eos transcendisse. Hos tum Narses munerib.& beneficijs sibi cōciliauit, cogitans hanc gentem usui sibi posse esse in opprimēdis Gotthis,quod id temporis agi sciebat, propter insolentiam illorum in Italia prorsus intolerabilem. Nam malo nodo malus quærendus erat cuneus,iuxta prouerbium. Odoacarē Herulum delerant Gotthi,ad hos opprimendos alia natione forti opus erat.Itaq; paulo post Langobardorum auxiliaribus copijs quos iam fœderatos habebat Narses,Gotthos cum rege Totila felici prælio obtriuit.Remisitq; eos omneis qui suppetias uenerant cum præda luculentisq; stipendijs in Pannoniam, operam suam in posterum pollicenteis.Excisis Gotthis quum ob partam Reipublicæ quietem duces militares quorū quæstus est ex diuturnis bellis, Narsetem odisse cœpissent,aggrediuntur hominem uarijs calumnijs apud Iustinianum Aug.& Sophiam eius uxorem traducere, partim de auaricia,partim de ambitione eum insimulantes.Quæ res creduli principis animum,ut omnes deteriora pronis auribus accipimus, à Narsete prorsus alienauit.Mittitur igitur Longinus qui Italiam gubernet, illo in ordinem redacto.Nec abstinuit ab intempestiuo cōtumeliosoq; ioco Sophia Augusta,ridens hominem quòd exectus esset:mādat enim illi ut domum redeat & pensa puellarū in gyneceio dispenset.cui renunciari iussit Narses,iocum tristi ioco referiens, Talem se telam exorsurum,quam ipsa finire nequiret. Proinde Langobardos missis hornis fructibus quibus uulgus alliceretur, cum coniugibus ac liberis in Italiam uocat pro Pannonia possidendam regionem fertilissimam opulentissimamq;,Hos deinde Græci Imperatores opera

Francorum opprimere frustra conati sunt, donec Pipinum & Carolum Magnum ad hanc rem querelæ Romanorum Pontificum extimulassent. Tamdiu regnarunt in Italia. Licet hic uidere Germanos semper Germanorum uiribus ex Italia depulsos. Tantum cęteræ nationes ingenio prævalent. Herulos profligauere Ostrogotthi, Langobardi Ostrogotthos, Langobardos Franci.

SCOTI ET PICTI, AC ACTACOTTI, IN BRITANNIAM

Ammianus libro xxvi. gesta sub Valentiniano describens, Hoc, inquit, tempore, uelut per uniuersum orbem Romanum, bellicum canentib. buccinis, extitere euentus sæuissimi. Limites sibi proximos persultabant, Gallias & Rhetias simul Alemāni populabantur, Sarmatę Pannonias, & Quadi Rhetias: Saxones, & Scoti, & Actacotti, Britannos ęrumnis uexare cōtinuis, Armoricæq; aliæ gentes Aphricam solito acrius incursant, & Thracias diripiebant prædarij globi Gotthorum, Persarum rex manus Armenijs iniectabat, easq; in suam ditionem ex integro uocare. Hactenus ille. Habes hic paucis uerbis, Prouinciarum Romanarū sortem uelut in tabella depictam. Notæ uero sunt incursiones fermè omnes ex superioribus. Nunc propter Saxones, Scotos, & Actacottos tantum citauimus. Ammianus rursus libro xxvij. Illud tamen, inquit, sufficiet dici, quòd hoc tempore Picti in duas gentes diuisi, Calidonas & Vecturionas, deniq; Actacotti bellicosa hominum natio, & Scoti per diuersa uagantes multa populabantur. Panegyristes ad Maximianum Aug. Adhoc, inquit, natio etiam tum rudis & solis Britannia Pictis modo & Hybernis assueta hostibus adhuc seminudis, facile Romanis armis signisq; cesserunt. Pacatus ad Theodosium, Attritam pedestribus prælijs Batauiam referam? Saxo consumptus bellis naualibus offeretur. Redactum ad paludes suas Scotum loquar? compulsus in solitudines auias, omnis Alemannus & uterq; Maurus occurrent. Autor est Beda, à Maximo Tyranno nō solum legionibus, sed & iuuentute habito ibi militum delectu spoliatam Britanniam. Quæ res mouerit transmarinas gentes sæuissimas Scotos à Circio, Pictos ab Aquilone, ut destitutam insulam obruerent. Quam sic uastatam direptamq;, multos annos uexauere. Semel tamen atq; iterum à legionibus Romanis repulsi sunt, primum inter duo maria è cespitibus terreo muro, deinde quum rursum hostis irruisset, Saxeo opposito, additis meridiano mari per interualla turribus. Sed post discessum legionariorum redit hostis, & solito crudelius sæuit. Scribūt Britanni in hunc modum Etio.

ETIO VIRO ILLUSTRI AC PATRITIO, III CONSULI, gemitus Britannorum.

Repellunt Barbari ad mare, repellit mare ad Barbaros. Inter hæc oriuntur duo genera funerũ. aut iugulamur, aut mergimur. Nullam ab eo opem ſenſere. Tandem fame coacti ſunt ſe Pictis dedere, qui extremam inſulæ partem occuparãt. Reuertũtur & Scoti, in Britanniæq́ꝫ tractu domicilium figunt. Poſt iſtos, ſuperuenerũt. Angli. Saxonum erat natio, ad tuendam regionem & eijciẽdos hoſtes promiſſa mercede euocati, quemadmodũ proximo loco narrabiť. Claudianus de gentibus quæ Britannias uexabant, ad Honorium Aug. canit, Romam loquentem inducens,

Quantum te principe poſſim,
Non longinqua docent, domito quòd Saxone Tethis
Mitior, aut fracto ſecura Britannia Picto,
Ante pedes humili Franco, triſtiq́ꝫ Sueuo
Perfruor. Idem alibi de auo Honorij,
Ille leueis Mauros, nec falſo nomine Pictos
Edomuit, Scotumq́ꝫ uago mucrone ſecutus
Fregit Hyperboreas remis audacibus undas. Idem de eodem alibi,
Ille Caledonijs poſuit qui caſtra pruinis,
Qui medios Libyæ ſub caſſide pertulit æſtus,
Terribilis Mauro, debellatorq́ꝫ Britanni
Littoris, ac pariter Boreæ uaſtator & Auſtri.
Quid rigor æternus, cœli quid ſidera proſunt,
Ignotumq́ꝫ fretum? maduerunt Saxone fuſo
Orcades, incaluit Pictorum ſanguine Thule.
Scotorum cumulos fleuit glacialis Hyberne.

Apud eundem Britannia de Stilicone Vandilo loquitur,
Inde Caledonio uelata Britannia monſtro,
Ferro picta genas, cuius ueſtigia uerrit
Cærulus Oceaniq́ꝫ æſtum mentitur amictus,
Me quoq́ꝫ uicinis pereuntem gentibus, inquit,
Muniuit Stilico, totam quum Scotus Hybernam
Mouit, & infeſto ſpumauit remige Tethys,
Illius effectum curis, ne bella timerem
Scotica, ne Pictum tremerem, ne littore toto
Proſpicerem dubijs uenturum Saxona uentis.
Idem rurſum ad Stiliconem,
Venit & extremis legio prætenta Britannis,
Quæ Scoto dat frena truci, ferroq́ꝫ notatas

Perlegit exanimeis Picto moriente figuras.

Qui postremi uersiculi melius intelligentur, & quod ex eodem supra citauimus, Nec falso nomine Pictos, si de Pictis ex Isidori lexico gentis morem ascripserimus, apud quem sic legēdum arbitror, Nec

Isidori locus abest à Pictorum corpore minutis opifex acus punctis. Hæc expressos natiui graminis succos includit, ut has ad sui specimen cicatrices ferat pictis artubus maculosa nobilitas.

Meminit rursus harum gentiū Claudianus de patre Serenæ loquēs quæ Palladio nupserat,

Regnorum tractat numeros, cuneosq́ recenset,
Sparsas Imperij uires constringit in unum
Depositum, quæ Sarmaticis custodia ripis,
Quæ sæuis obiecta Getis. quæ Saxona frenat
Vel Scotum regio.

Meminit & Sidonius Apollinaris in Panegyrico carmine quod de laudibus Auiti scripsit.

Fulgentibus armis
Tot maria intraui duce te, longeq́ remotas
Sole sub occiduo gentes. Victricia Cæsar
Signa Caledonios transuexit adusq́ Britannos.
Fuderit & quanquam Scotum & cum Saxone Pictum,
Hostes quæsiuit, quem iam natura uetabat
Quærere plus homines.

Significat Prudentius, Scotos in prelijs uti canibus solitos, quum aduersum Sabellianos canit,

Semifer & Scotus sentit, cane milite peior.

Potuit illis etiam esse canum usus in inuestigādis hominibus, qui in syluas & alios secessus sese metu hostium abdebant. Nam erant piratæ Scoti. In Isidori lexico legimus, Horrent & malis tecti cum la-

Heteromalla Scotorum trantibus linguis Scoti. Scribo, Horrent heteromallis tecti. Vt accipias pro uestibus altera tantum parte uillosis.

ANGLI SAXONES IN BRITANNIAM

BRitanni tot iam annis à piratis uexati, quū nulla superesset spes ullius à Romanis auxilij, iamq́ hostes insulæ partem occupassent, cogitant de Saxonibus cōducendis, quorum præsidio occupatores istos Actacotos, Pictos & Scotos exturbare possent. Aduehitur igitur cum innumera multitudine per legatos accitus Vortigernus Anglorum, hoc nationi nomen erat, regulus. Iamq́ uictoriā aduersum hostes sperabant, nec infeliciter res procedebat, quum à defensoribus amœnæ insulæ & diuitis amore captis, cōsilium occultū initur de inuadendo illius imperio. Prætexunt itaq́ stipendia nō so-

luta

luta,ficq; nato tumultu,facillime fumma rerum potiūtur ciuibus op preſſis. Verum cum aduenis qui tamen propemodum erant iſtis cō ſanguinei,diuturnum bellum geſtum eſt. Annales Anglorū extant, indigena Beda autore. Vunnefridus Anglus qui Bonifacius Romæ tranſnominatus eſt, Archiepiſcopus Magonciacēſis poſtea ac Martyr,in epiſtola ad Zachariam pontificem Romanū, Angliam uocat Tranſmarinam Saxoniam. Anglia,trāſmarina Saxonia

BRITANNI IN GALLIAM

QVum aſſiduis Pictorum, Scotorum, & Saxonum incurſionibus cōcuteretur Britānia,ingens ueterum incolarum numerus in oppoſitum Armoricum Galliæ tractum nauigauit,& multo quietiori loco ſedes fixit. Sic autem in Galliā tranſgreſſi ſunt,ut olim Galli in Britanniam,autore Tacito. Hos quidam diſcriminis cauſa mutilato nomine Britones uocant. Retinent etiamnū linguam ſuam antiquam Britannicam,quemadmodum Sclauini Bohemi & Poloni ſuam apud Germanos. Meminit horū Sidonius, loquens de Aruando læſæ maieſtatis reo,cuius forent interceptæ literæ ad Theodoricum Vuiſogotthorum regem,inter alia ſuadentes, Britannos ſuper Ligerim ſitos impugnari debere. Rurſum meminit, quum Riochamo quendā cōmendat,cuius mancipia Britānis clàm ſollicitantib. erant abducta. Gallis incōmodaſſe Britānos indicāt Leges Francorū in quib. aduenæ recipi iubentur,à Nortmannis uel Britānis oppreſſi. Contra hos & Hildericus Francorum rex Luitharij F. bella geſſit.

NORTMANNI IN GALLIAM

NOrtmāni Danorum pars fuere,ſic dicti quòd Septentrionales homines eſſent. nam Nort lingua Germanica Septentrionem ſignificat,& man uirum. Horum piratarum nomen ultimis Magni Caroli annis primum auditum eſt,quū Friſia ac proximis inſulis euaſtatis ductu Gotefridi regis,etiam Aquenſi Palatio celeberrimo minarentur. Et fortè perrexiſſent ni ſuorum manu Gotefridus cecidiſſet. Gallias nō minus quàm annos quadraginta uexauere. In Germaniam ſuperiorem aduerſo Rheno nauigijs delati,quâ ſacra,quâ prophana depopulantes omnia,per Lotharingiam in Campaniam Catalaunenſem incurſarunt,occiſo Mediomatricorum antiſtite Saillo. Sub Carolo Simplice quum in Neuſtriam,quam ego Vueſtricham appellatam ſuſpicor,irruiſſent magna claſſe Nortmanni,per oſtium Sequanæ fluminis ſæpe conati irrumpere,dedēteis ſe Rothomagenſeis in fidem accipiunt:deinde per Ligerim amnem,Naneten urbem expugnant,mox Andegauiam incendunt,Turonum deſtruunt; & totam Aquitaniam depopulantur. Alia manus Sequana aduerſo ue

cta Parisiensem agrũ,& Senonensem uastant. postremo è Burgundia per Ararim in Aruernos excursionem faciunt. Vix unquam similem sæuitiam uel à Francis uel ab Alemannis hostibus est experta Gallia, quũ adhuc inter Prouincias Romanas numeraretur. Quæ res Carolum Galliarũ regem mouit, ut Franconẽ Rothomagensem præsulem ad Nortmannorũ ducem cui Rolloni nomen erat, mitteret, persuasurũ illi, Christianam pietatem amplecteretur, habiturus uxorem regiam filiam Gillam, & totam Neustriam cũ Britannis super Ligerim dotali titulo possessurus. Placuere Barbaro cõditiones. Tinctus est sacris aquis, Robertíq; uocabulo nominatus pro Rollone, duxit uxorem, & donatam regionem à nouæ gentis appellatione Nortmanniã uocauit. In præfatione quadã de Meldensi synodo quæ Anno salutis D. CCC. XLV. Charoli uero regis anno sexto celebrata est, sic legit̃ in Legibus Francorũ quas Ausegisus abbas cõportauit, Quia diuinas, inquiunt, iussiones nõ est secuta obedientia, dedit dominus ab Aquilone, unde iuxta Prophetam pandet̃ malũ, dignos meritis nostris Apostolos, crudeleis uidelicet & immanissimos Christianitatis persecutores Nortmannos, qui Parisios usq; ueniẽtes, quod iussit dominus, mõstrauerunt. Theodebrechtus Theoderici regis F. Ludeuuichi, quem Galli Clodoueũ appellant, nepos, Danos Mediomatricorum agrum incursanteis deuicit. Tum Nortmannorum nomen nondum fortè natum erat.

Meldensis Synodus

VITAE SAXONES IN HELVETIOS

VNde sit natum Suitensium uocabulũ à multis quæri scio. Nam quæ rationes à quibusdam afferũtur, nasutioribus nõ satisfaciunt. Ego nodum hũc feliciter, ni fallor, expediã. In populosissima Saxonum gente, & Vitarũ natio fuit. horũ pars, quam ob causam nescio, mutatis sedibus in Heluetijs cõsedit proximè Tigurinos, quorum hodie pagus mutilato uocabulo Vri dicit̃. Nam Turegũ à Turo fluuio nomen habet, quasi Turgauiẽsis tractus extremitas aut angulus. Maior pars cũ Anglis in Britanniam antè fuerat transgressa. Nec ab re cæteris quoq; hæc indita appellatio, uel Subsyluanis, uel Lucernatibus, tametsi uni pago, cuius caput Kilchgassium, peculiaris. Suiteros ipsi uocant. S literam adiecit amans sibili lingua uulgaris. Adiuuat nostrã opinionem, quòd ipsi Suitenses, à maiorib. acceptum tradunt, à Suitis Germanici maris incolis originem se ducere, quos ingens orta fames domiciliũ mutare coegerit. Hos peritiores interpretant̃ Suedos, quorũ hodie fama celebris. At Beda docet, inter Saxones regionem Vitarũ esse desertã, nimirũ propter istam emigrationẽ de qua nũc agimus, & quòd antè pars illorũ cũ Anglis in

Britanniā transcenderit. Asserit aūt tres fortissimos Germaniæ populos fuisse, Saxones, Anglos, & Vitas. Enimuero magna fuit Heluetiorū ueterū in bellis fortitudo: sed posteaquā Prouinciales facti sunt, paci magis studuerūt. Innuit hoc satis in historia Augusta Tacitus, Heluetij, inquit, Gallica gens, olim armis uirisq;, mox memoria nominis clara. Sic em̄ illic legendū, nō, soli in armis. Nam aduerbiū, mox, ad olim refertur. Cæterum noui isti incolæ tantū sibi laudis intra ducentos annos peperere, tot adoreis sunt insignes, ut ueteres illos non æquent modo, sed longè superent. Tacit locus

SAXONES IN GERMANIAM SECVNDAM

Qvum Saxones rebellandi finē nō facerēt, Carolus Magnus ad decem milia Albingorū, hoc est, eorū qui utramq; ripam Albis fluuij colebant, in Brabantiā, Flandriā, & uicina loca traduxit. Vnde regionibus illis adhuc ea uirorū proceritas, qualem à Langobardis etiamnū referunt Insubres. Tum accessione nouorū habitatorū frequentior facta, Germania secūda. Equidem facile adducor ut credā, ob portuū cōmoditatem urbes istas quas illic ætas nostra maximas uidet, è modicis uicis ad istā uisendā amplitudinē opulentiāq; intra quingentorū annorū spaciū paulatim peruenisse. Nā in historijs me diæ ætatis pagi Gandauensis mentionē fieri uideo, sicut & Flādriensis, ac Mempisci, uici Muntæ, Anduuerparum, Ostburgi ciuitatis in littore Oceani sitæ, præterea portus Gandauensis, nec nō Brugensis, sed & Tornacensis, & eius cui Einhama nomen est.

VNGARI IN PANNAONIAM SECVNDAM

Hvnnos, qui & Auares, extructis nouem Hagis, hoc est circulis, in Pannonia habitanteis octennali bello Carolus Magnus edomuit, exciditq; prorsus. Horum uero nationem unam cui Vgrorum & Vngarorum nomen, nam multos secum è Scythia populos eduxerant Hunni, uelut nihil nocituram illis extinctis, submouit tantum, & uallo quodam obstruxit. Verum quum Arnulfus Cæsar bellum gereret aduersus Zuentenbaldum Marauanensium Sclauinorum principem, in Care periculū facturus, quemadmodū Grçcis est in prouerbio, submotam istam Hunnicarū reliquiarū gentem quæ tot annis quieuerat, in subsidiū reseratis aditibus euocat. Et uictoriā quidem de Zuentenbaldo reportauit Vngarorū auxilijs, sed quem hostem regnare præstitisset, illis non excitis. Siquidem post eam Imperatori nauatam operam, rursum ad depopulandum orbem animati maiorum suorum exemplo, & iam uiæ patebant, assiduis uastationibus, Baioariam, Alemanniam, Saxoniam & utramq; Franciam exhauserunt, in Pannonia secunda fixis sedibus, donec D. Henricus

Aug. eius nominis secundus, regi ferocissimæ nationis sororem Giselam in matrimoniũ collocaret, Christianis sacris prius initiato, cui Stephani uocabulũ inditum. Porrò fuerant submoti intra angustias quasdam, quales erant angustiæ Thracias dirimentes & Daciã, quarum Marcellinus meminit libro uigesimo septimo. Vbi quidam sic conantur legere, Cuius in summitate occidentali, montibus præruptæ densitatis, Vcrorum patescunt angustiæ, Thracias dirimentes & Daciam. Talia quoq; fuerunt claustra Sueucunnorum apud eundem autorem, aut eadem fortassis. Inde Claustrini dicti.

EXTERNAE NATIONES IN GERMANIAM VETEREM. GALLI IN HERCYNIVM SALTVM.

PRisco Tarquinio Romæ regnante, Celtarum, quæ pars Galliæ tertia est, penes Bituriges summa imperij fuit. Hij regem Celtico dabant. Ambigatus is fuit, uirtute fortunaq; quum sua tum publica præpollens, quòd in imperio eius Gallia adeo frugũ hominumq; fertilis fuit, ut abundans multitudo uix regi uideretur posse: hic magno natu ipse iam exonerare prægrauante turba regnum cupiens, Bellouesum ac Sigouesum sororis filios, impigros iuuenes, missurũ se esse in quas dij dedissent augurijs sedes, ostendit. quantũ ipsi uellent numerum hominum excirent, ne qua gens arcere aduenienteis posset. Tum Sigoueso sortibus dati Hercynei saltus. Liuius lib. v. ab urbe condita.

TECTOSAGES EODEM.

FVit antea tempus quum Germanos Galli uirtute superarent, & ultro bella inferrent, ac propter hominum multitudinem, agriq; inopiam trans Rhenum colonias mitterent. Itaq; ea, quę fertilissima sunt Germaniæ loca circum Hercyniam syluam (quam Eratostheni, & quibusdam Græcis fama notam esse uideo) quam illi Orcyniã appellant uulgo, Tectosages occuparunt atq; ibi consederunt. Quę gens ad hoc tempus hijs sedibus se continet, summamq; habet iustitiæ, & bellicæ laudis opinionem. Nunc quòd in eadem inopia, egestate, patientiaq; Germani permanent eodem uictu & cultu corporis utuntur: Gallis autem propinquitas, & transmarinarum rerũ notitia, multa ad copiam atq; usus largitur, paulatim assuefacti superari, multisq; uicti prælijs, ne se quidem ipsi cum illis uirtute comparant. Cæsar commentariorum lib. vi. Istam Tectosagum gentem arbitror Nicri ripã accoluisse, quo loco uetusta adhuc arx uisitur quæ Deccensibus postea ducibus nomen dedit. Ea Teck appellatur uulgo, quæ prima Tectosagum est syllaba.

HELVETII IN GERMANIAM

VAlidiores olim Gallorum res fuiſſe ſummus autorum D. Iulius tradit. Eoq́; credibile eſt etiam Gallos in Germaniã tranſgreſſos. Quantulum enim amnis obſtabat, quo minus, ut quæq; gens eualuerat, occuparet permutaretq́; ſedes promiſcuas adhuc, & nulla regnorum potentia diuiſas? Igitur inter Hercyniam ſyluã, Rhenũq́; & Mœnim amnes, Heluetij incolunt, Tacitus in de ſitu Germaniæ. Hic Ptolemæus Eremum Heluetiorum conſtituit.

BOII IN GERMANIAM

DE Heluetijs ita locutus Tacitus, ſubdẽs, Vlteriora Boij, inquit, Gallica utraq; gens, tenuere. Manet adhuc Boiemi nomen, ſignificatq́; loci ueterem memoriam, quamuis mutatis cultoribus. Vbi ſciendum, non ſic Tacito uel Heluetios uel Boios dici Gallos, quemadmodum uetuſtiſſimi Græcorũ autores, quos Diodorus Siculus, Herodotus, Ariſtoteles, & hiſtorici cæteri ſequuntur, Celtarum nomen uſurpant, quod promiſcuè quum Germanis tum Gallis accommodant. Nam non ſolum iſtæ noſtræ & uicinæ noſtris regiones priſcis illis Græcis ignotæ fuere, ſed & Italia atq; adeo Roma ipſa parũ cognita extitit, id quod Ioſephus aduerſum Appionem abunde teſtatur, cuius nobis copiam ſuperioribus annis fecit Ioannes à Laſco Polonus Græcũ exemplar impertitus. Nam Latinè ſic uerſum imò peruerſum habemus, ut nullus intelligere poſſit. Quo magis appareat nothum & ſubdititium eſſe libellum qui Beroſi illius Chaldæi & Manethonis titulo circũfert. At Tacitus, qui ſub Veſpaſiano militauit in Germanijs Prouincijs, & ſub Traiano ad ſcribendum ſe cõtulit, ut ſit nobis uериſimile, ac Liuius hoc paulo uetuſtior, diſtinctè de populis loquuntur, neminem appellantes Gallum, niſi qui inſtitutis, ſermone, moribus deniq; Gallus dici mereatur. Proinde ſatis admirari nõ poſſum ambitioſos illos Germanorum dilaudatores, qui etiam Senonum Gallorum ſpecioſos triumphos ſtudeãt uendicare Germanię, hoc tantũ prętextu, quòd Celtarũ uocabulũ amplũ ſit, & quòd Sennonũ Sueuorũ meminerint Chorographi. Satis laudũ habet Germania, quãtum ad bellicam gloriã attinet, etiamſi ſuas Gallis nulli ſuffuremur. Quin potius Liuio credendũ, qui libro quinto ab Vrbe cõdita, Celtarũ, inquit, quæ pars Gallię tertia eſt, penes Bituriges ſumma imperij fuit. hij regẽ Celtico dabant. Ambigatus is fuit. Vide quã exactè rẽ diſtinguat. Poſtea de Belloueſo Ambigati nepote loquẽs, quẽ auunculus in Italiã miſſurus erat, Is, inqt, q̃d eis ex populis abundabat, Bituriges, Aruernos, Senones, Heduos, Ambarros, Carnutes, Aulercos exciuit. Mox de trãſitu cęterorũ Gallorũ in

Italiam

Italiam subiungens, Deinde Boij, inquit, Lingonesq; trãsgressi, quũ iam inter Padum atq; Alpeis omnia tenerentur, Pado ratibus traiecto nõ Etruscos modo sed etiam Vmbros agro pellunt: intra Apenninum tamen sese tenuere. Tum Senones recentissimi aduenarũ ab Vsente flumine usq; ad Athẽsim fineis habuere. Hæc Liuius. Igitur Senones eos qui Romam ceperunt, nemo Germanos esse putet, nemo Boios. tametsi hij trãs Rhenum cõsederunt, medium fermè Germaniæ tractum incolentes, quem Hercynius saltus circumquaq; obsepit. A quibus regio, Boiohemi nomẽ accepit. Hos, ut alio loco narrauimus, illinc potentissimus ille Marcomannorum populus depulit paulo ante aduentum Iulij Cæsaris, quæ fuit illis causa uel necessitas potius in Noricum transeundi, & cum Heluetijs exituris iungendæ societatis. Atq; hoc est quod Tacitus refert de mutatis cultorib. Exponens em̃ seipsum infrà, Præcipua Marcomannorũ, inquit, gloria uiresq;, atq; ipsa etiã sedes pulsis olim Boijs uirtute parta. Quòd uero manere dixit Boiemi nomen, satis indicare queat, Marcomannos nõ in locũ solũ, sed etiã in appellationẽ successisse. quos ego Boieros inde dictos, suspicor in Noricũ & secundã Rhetiã unà cũ Nariscis & Hermundurorũ parte transgressos. Si quis enim hodie earum prouinciarum aliquem incolam è uulgo medio roget, cuiâs sit, Boierum se esse dicet, nõ Bauarum, nõ Boioarium, quorum prius ab imperitis natum est, à nasutioribus alterum. Tametsi inter Boierum & Boioarium parum interest. Non minus autem hallucinari puto, qui illud ab Auaribus deducant, qnàm qui hoc à Boijs Gallis. Vtriq; enim populi iam olim euanuere. Sed de hoc suprà satis testati sumus mentem nostram. Strabo libro septimo Bubiemum Marobodui regiam uocat, quod Tacitus Boiemum, & melius Boiohemum Paterculus. De qua re lib. tertio fusius differemus.

GOTHINI IN GERMANIAM

GOthinos Gallica, Osos Pannonica lingua coarguit nõ esse Germanos, & quòd tributa patiuntur. Partem tributorum Sarmatæ, partem Quadi ut alienigenis imponunt. Gothini quo magis pudeat, & ferrum effodiunt. Tacitus in De situ moribusq; Germanorum. Præcipuum argumentum Tacitus ducit à lingua Gallica. Vel hic locus satis reprehendat errorem eorũ qui putant, Germanorum & Gallorũ olim eandem fuisse linguã. Apud Tacitũ lib. xx. historiæ Augustę, Tẽcteri suadẽt Vbijs qui nuper in corpus nomẽq; Germaniæ redierãt, ut instituta cultumq; patrium resumant. Nihil addunt de lingua. Nam hæc difficulter & sero dediscitur, non mutanda nisi populum ipsum excindi contingat, quod Langobardis accidit in

Italia:

Italia: aut temporum prolixitate paulatim absorberi, quod Burgundionibus & alijs gentibus euenisse satis manifestum est.

OSI IN GERMANIAM

EX Taciti uerbis quæ mox citauimus, constare potest, Osos in Germaniam è Pannonia uenisse. Vbi rursum à lingua sumpto argumento rem probat. Significat autē Pannonios diuersum à Germanis habuisse sermonem. Porrò bilingueis illos extitisse reor, propter linguam suam ueterem ac propriā, de qua Tacitus loquitur: & prouincialem siue Romanā, quam mixtam sunt qui uocent. De quo fortassis alibi disputabitur.

SCLAVINI IN BOIOHEMVM ET REGIONEM quæ Morauia appellatur

INter Mimos Publianos nobilis uersiculus extat, Ab alio expectes, alteri quod feceris. qua sententia nihil uerius. Fit autem plerunque ut quod alijs intulimus, ipsi perferre etiam cogamur. Germani Romanorū prouincias uicinas perpetuis incursionibus exhauserūt, deinde totas occuparunt, quemadmodū ex hijs quæ diximus supra, liquidò cōstat. Interim superuenere qui Germaniā ipsam miseris modis uexarēt, & in fertilissimis regionibus domiciliū figerēt nunquam excutiendi, nēpe Sclauini, quos ab occupato Boiohemo uulgus Bohemos appellat, & qui se Polonos à planis campis uocant, ut de Velatabis & Auaribus sileam. An nō habet hic elegantissimū illud Persij carmen locum,

Cędimus, inque uicem præbemus crura sagittis.

Porrò Sclauinorū gens, ut arbitror, sub Mauritio Cæsare primū innotuit, quum legati illorū cum cytharis ad Caianū Auarûm Principē proficiscētes à Cæsarianis militibus sunt intercepti, & mox Heracleam ab Imperatore missi. Subornante autem Caiano quū Thraciam inuasissent, & omnia igni ferroque deuastantes usque ad Longos muros quos uocant Constantinopoli uicinos peruenissent, missus contra illos Cōmentiosus cum exercitu, maximas horum copias partim deleuit, partim repressit. Aduersum hos etiam Mauritio Principe semel atque iterum destinatus Priscus Prætor nunc ne Danubium transirent cohibuit, nunc ipse transmisso fluuio feliciter cum illis pugnauit, Musatio rege eorum capto, opimaque præda ablata. Sunt autem Sclauini, sic em̄ Græci illos appellant quos nos uulgo Sclauos uocamus, Scythicæ originis, quorū patriæ lōginquitas uel ex eo colligi potest, quòd qui eius gentis legati Caianū Auarûm regē adibāt, quū à satellitibus Mauritij Cæsaris, ut diximus, intercepti, rogarentur quamdiu fuissent in itinere, decem & octo menses aiebāt se peregrè con-

grè consumpsisse. Ex Transdanubiana Barbaria uenisse Sclauinos docet Suidas quum inquit, Σκλαβινῶν ἔθνος, τὸ πέραθεν τοῦ ἴστρου. Hij finitimis Barbaris Auaribus & alijs quum sępe uenissent auxilio, terræ melioris occupandæ gratia tandem populariter Danubium transeuntes, quanquam antè crebro per Imperatores repressi quũ idem tentarent, tandem languescentibus Imperij uiribus in Illyrico cõsederunt. Parsq́ horum una deinde Boiohemiam occupauit, & regionem proximam quam à Marauaha fluuio Marauaniam appellant. nam Boieri Marcomanni cũ Nariscis & Hermunduris iam pridem in Noricum & Vindeliciam transierant.

SCLAVINI IN REGIONEM VISTVLANAM quæ hodie Polonia appellatur.

ALtera Sclauinorum pars longius profecta, in deserta Vandalorum regione circa Vistulam amnem & Sarmatiæ cõfinia sedes suas fixit, & eum tractum nouo Poloniæ uocabulo donauit.

VENEDI SCLAVINI IN GERMANIAM

VEnedi Sclauinorum natio passim habitant in agris Saxonũ & Toringorum, urbibus carent. Vunnefridus Anglus, qui postea Bonifacius appellatus est, & Archiepiscopus Magonciaci factus, in epistola ad Edoaldum Anglorum Principem, tradit Vuendos fœdissimum genus hominũ, huc habere morem, ut marito morstuo mulier se in rogum cremandam pręcipitet. Porrò quos alij Sclauinos appellant, Germani Vuilcos uocabant. Ipsi se Velatabos nominabant, & Vuinidas. Varias autem nationes comprehendit Sclauinorum nomen, Heuellos, Sorabos, & simileis.

Rerum Germanicarum libri primi, Finis.

BEATI RHENANI SELESTADIENSIS RERVM GERMANICARVM LIBER SECVNDVS.

FRANCORVM ADVERSVM ALEMANNOS uictoria, apud Tolbiacum.

ACTENVS gentium aliquot Germanicarũ primum mutatas tantum sedes, Deinde etiã in Romanas prouincias trans Rhenũ & Danubium emigrationes explicauimus: nunc quid nostris acciderit postea, quáue fortuna sint usi tum Franci tum Alemãni, paucis perstringemus: hijs adiecturi nõnulla ad illustrãdam antiquitatem pertinentia de moribus, lingua, cultuq; quorundam populorum. Igitur Franci & Alemanni quamdiu intra ueteris Germaniæ limites mãsere, pacem utrinq; seruarunt. Menus fluuius horum fineis interlabens dirimebat. Verum posteaquam prouincias Romanorum extinctis Imperij uiribus occuparũt, Franci Germaniam secundam & utriusq; Belgicæ partem, primam Germaniam & Rauracos cum Heluetijs Alemanni, graues inter illos simultates ex æmulatione sunt exortæ, dum alteruter populus alterius potentiam increscentem reformidat. Nec defuisse credo qui frigidam, quod aiunt, suffunderent, quibus publicè & priuatim expedire uidebatur, alterutrã gentem excindi. In horum numero præcipui erant Romanorum magistratus, qui insignes aliquot in Gallijs urbes adhuc defendebant, nondum amissa spe restituendi Imperij Romani. Burgundiones & Gotthi clanculum ad pugnam incitabant. Haud aliter olim inter Pœnos & Romanos de summa rerũ certatum est. Igitur Alemanni nihil territi infelicibus pugnis cũ Hilderícho rege habitis (uide mirabilem gentis audaciam) priores non modo lacessiere bellum, sed etiam in medium illud nouum Francorũ regnum, nempè in secundam Germaniã, Tolbiacum usq;, qui Vbiorum uicus est, progredi instructis cohortibus sunt ausi: ubi tanto periculo Frãcorum pugnatum est, ut nihil superfuerit Ludouico regi, quem Galli Clodoueum appellant, nisi ad diuinam opem cõfugere, cuius tum præcipua cura, ceu quidam inquit, quum salutis spes nulla est. Itaq; promittit se Christianę pietati nomen daturum, ad quam Gothildis uxor Burgundionica, frustra toties illum adhortata fuerat, si de periculoso hoste uictoriã reportare cõtingat. Affuit statim

invocanti ex animo, Christi numẽ. Vidisses ibi labentes Frãcos rursum erigi, uersos in fugam ad pugnam redire, conglobari dispersos: quid multa, totas acies in prælium restitui. Versa uice fatigatos Alemannos fortuna destituit. Terga uertunt, & innumera millia à Francis occidione occiduntur. Eo die cecidit uniuersa gloria & libertas Alemannorum. Neq enim destitit persequi uictor quàm latè patet nomen Alemannicũ, nõ solum Germaniam primam, cum Elcebensi tractu, parteq Maximæ Sequanorum, sed etiam traiecto Rheno ueterem Alemanniam, & trans Danubiũ Rhetiam primã penetrans, nec usquam cõquiescens donec partim ferro partim seruitute totam Alemannorum gentem perdomuisset. Quæ Francorum incredibilis sæuitia fecit ut aliquammulti ex Alemãnis trans Alpeis ad Theodoricum Ostrogotthorum regem perfugerent. Quos ille tuendos suscipiẽs, epistolam deprecatoriam scripsit ad Luduichum Francũ, cultiorem mehercule sententijs quàm uerbis. extat autem in Varijs apud Cassiodorum. nos partem apponemus quæ nobis seruit.

LVDVICHO REGI FRANCORVM THEODORICVS REX

GLoriosa quidẽ uestræ uirtutis affinitate gratulamur, quòd gentem Francorum prisca ætate residem feliciter in noua prælia cõcitastis, & Alemãnicos populos causis fortioribus inclinatos, uictrici dextera subdidistis. Sed quoniam semper in autoribus perfidiæ, irresecabilis uidetur excessus, quinetiam primariorũ plectibilis, pro culpa enim debet esse uindicta, motus uestros in fessas reliquias temperare, quia iure gratiæ merentur euadere, quos ad parẽtem uestrorum defensionem respicitis confugisse. Esto illis remissus, qui nostris finibus cælant exterriti. Memorabilis triũphus est, ALEMANNVM acerrimũ sic expauisse, ut tibi eum cogas de uitæ munere supplicare. Sufficiat illum regem cum gentis cecidisse superbia. Sufficiat innumerabilem nationem, partim ferro, partim seruitio subiugatam. Nam si cum reliquis cõfligis, adhuc cunctos superasse non crederis. Accipe in talibus causis frequenter expertum. Illa mihi feliciter bella prouenerũt, quæ moderato fine peracta sunt. Is eñ uincit assidue, qui nouit omnia tẽperare. dum iucunda prosperitas illi potius blanditur, qui austeritate nimia nõ rigescit. Cede itaq suauiter genio nostro, quod sibi gentilitas cõmuni remittere cõsueuit exemplo. Sic eñ fit, ut & meis petitionib. satisfecisse uideamini, nec sitis soliciti ex illa parte quam ad nos cognoscitis pertinere. Et quę sequũtur. Significat autem ultima clausula, se nõ tam ex officio fortassis & amicitia, quàm fœdere cogi, ut exules Alemannos restituat, si ille nolit à persequendo desistere. Siquidem apertè testatur Agathias Græcus au-

tor,extitiſſe Gotthorum clientes Alemannos,quibus erant tributarij. Fuit uero Luduichi gener Theodericus. Humanitatem itaqꝫ cõſidera quam Alemannis oppreſſis Oſtrogotthi præſtitere. Porrò tanti fuit Luduicho uiciſſe bellicoſiſſimam gentem, ut non detrectaret doctrina Chriſtianæ pietatis imbutus, baptiſmo tingi, Remigio ſacrorum antiſtite. Nam uictoriam Superis planè ferebat acceptã. Exemplum regis proceres ęmulati ſunt, & cœpit Francia paulatim tota Chriſtiana fieri. Nam plurimis Gallorum Chriſtus ignotus non erat, quippe Prouincialibus.

STATVS ALEMANNIAE POST EAM VICTORIAM

Hinc ſeruitus nata, quæ tam frequẽs occurrit apud Alemannos, quũ Alemannos dico, Prouincias etiam intelligo occupatas ab illis. Equidem rectè conijciunt Iureconſulti, ſeruitutem noſtratium à bello habuiſſe initium. Sed hoc illud bellum eſt quod maioribus noſtris priſtinam libertatem ademit: non quòd tota gens fuerit ſeruitute damnata, ſed quòd bonam partem ſic Franci deiecerint, ne reſumere poſſent arma, ne ſe in libertatem auitam uendicare. Nec enim fruſtra ſcripſit in literis ſuis Theodoricus, multo maximam gentis partem, quũ ferro tum ſeruitio ſubiugatam. Sanè hoc Francis ſummo ſtudio fuit ut Alemannos premerent, quorum rebellionem ſummopere extimeſcebant. quid autẽ poſſint pauciores liberi inter innumeros ſeruos. Atqꝫ adeo fuit multis admiſſis pœna cõſtituta, ſeruitus. Hij ſerui Fiſcales, & ſimpliciter Fiſcalini uocabãtur, quod res & corpus Fiſco Regis ceſſiſſet. unde & regijs ſeruis nomen. Erant inſuper Eccleſiaſtici ſerui, quos ipſe Rex, aut Dux, aut Comes monaſterio donaſſet. Hinc uidemus Abbates noſtrates adhuc talia mãcipia poſſidere ex liberalitate Francorũ Principum. Hinc illæ pẽſitationes originem habent, quibus multos ſcimus obnoxios, ut mortuo patrefamiliâs præſtantiſſimum iumentum è ſtabulo procurator Abbatis abducat, uel ueſtium pretioſiſſimam auferat. Quidam etiam in illo recenti Chriſtianiſmo res ſuas eccleſiæ donabant, & rurſum agros aut domum in beneficij modum recipiebant ad uitæ ſuæ tempus, nõ citra tamen penſitationem. nec filius poſt mortẽ patris aut hæres uẽdicare ſic donata poterat. Hij coloni eccleſiaſtici dicebant. Erãt & regij coloni. Si qua libera puella colono regio uel eccleſiaſtico nupſiſſet, nullã agri paterni partem accipiebat propter inæquale cõiugium. extat hoc in legib. Alemannorũ. Tum regnũ quod olim in cõplureis reges diuiſum erat, quemadmodũ ex Ammiano licet intelligere, uerſum eſt in Ducatũ. In hoc Romanos imitati ſunt Franci. nam illi Prouinciarum rectores, Duces appellabant. id quod ex libro Magiſtra-

tuum Romanorum satis liquet. Vnde Formula Ducatus Rhetiarũ apud Cassiodorum in Varijs. Deligebant autem Ducem ex nobili familia. Sic Boieris Agilolfingorum antiqua gens diu Duces dedit: è qua Vuelphones prodijsse suspicor, quos Ottho Frisingensis ab Aldulfio cognominat. Vbi quidam putant legendum, ab Altdorpio. Hoc autem priuilegium habebat ea familia à priscis Francorum regibus, ut siquis fidus regno prudensq; ex eadem progenitus com pertus fuisset, nõ aliunde quisquam ascisceretur in Ducem. Testatur hoc in legibus Boioariorum ipse legislator Theodoricus. Nec tantam potestatem habebat Dux, quantam hodie uidemus habere. Siquidem persæpe se tantum Duces militum nominabãt, quemadmo dum in uetustissimo diplomate apud D. Leodegarium Lucernatem scriptum est, Ego Vuighardus, & frater meus Ruopertus Dux militum regis Ludeuuichi, & quæ sequũtur. Fuit autem is Ruopertus Alemanniæ Dux siue Sueuiæ. Ergo primam dignationem sub Fran cis in Alemannia habebat Dux, proximam Comites. Regiones ipsę per Centenas distinctæ erant. unde Centenarij nomen. Is magistratus Centenæ pręsidebat Comiti subiectus. Proximè Heidelbergam adhuc apparet Centenæ uestigium in aliquot pagis, & mansit uocabulum. Nam Franci in gubernanda plebe Romanorum cõsuetudinem in Gallijs repertam etiam ad alios populos unà cum ipsis uocabulis transtulerunt. Ludeuuichus rex. Volumus, inquit, atq; iubemus ut missi nostri diligenter inquirant, quot Liberi homines in singulis Comitatibus maneant. Hinc uero ea diligentia & ratio examinetur per singulas Centenas, ut ueraciter sciant illos atq; describãt, qui in Exercitalem ire possunt expeditionẽ. Hæc illic. Nam quæ de Centenarijs apud Germanos scribit Tacitus, non sunt huc trahenda. Nec Duci Vicarius deerat, nec Comiti. Qui in consilium adhibe bantur, Ratzenburgij sunt appellati Germanica dictione. Nouum Francorum imperium etiam cultum Christiani nominis in Alemanniam inuexit. Nam, ut antè diximus, Ludeuuichus, quẽ Clodoueũ appellant, iam Christo nomen dederat. Nec inauditum erat sacratissimæ religionis nomen in Gallijs & Germanijs prouincijs, sicut nec in cæteris prouincijs, uidelicet utraq; Rhetia, Norico & Pannonijs. Nam de Materno, qui hic D. Petri iussu doctrinam Euãgelicam primus enunciauerit, non puto prorsus inanem esse famam. Apud Hellum uicum tribus milliarijs à Selestadio distantem adhuc conditorium ostenditur, in quo iacuerit mortuus aliquandiu, sed mox uitæ restitutus, ut adhuc Treueros Agrippinenseisq; erudiret. De tempore dubito, de re ipsa satis certus. Irenæus namq; uetustissimus inter scri-

ter ſcriptores Chriſtianos, qui ſaltim extent, proximusq; temporib. Apoſtolorum (nam auditor Polycarpi illius fuit cum Ioanne Euangeliſta uerſati) ſatis indicat Germaniam ad Chriſtum cito cõuerſam, eam uidelicet quæ prouincia fuit, & in primam & ſecundam diuiditur, ſic ſcribens in primo libro Aduerſus hæreſes. Nam etſi, inquit, in mundo loquelæ diſſimiles ſunt, ſed tamen uirtus traditionis una & eadem eſt. Et neq; hæ quæ in Germania ſunt fundatæ, Eccleſiæ aliter credũt aut aliter tradunt, Neq; hæ quę in Hiberis, neq; hæ quæ in Celtis, neq; hæ quæ in Oriẽte, neq; hæ quæ in Ægypto, neq; hæ quæ in Libya, neq; hæ quæ in medio mundi ſunt cõſtitutæ. Sed ſicut ſol creaturæ dei uniuerſo mundo unus & idem eſt, ſic & lumen prædicatio ueritatis ubiq; lucet, & illuminat omnes homines qui uolunt ad cognitionem ueritatis uenire. Hactenus Irenæi uerba retulimus. In Rhetia prima apud Auguſtam, habes Afram, Largionem & cæteros, In Norico ripenſi Florianum: quorum ſupplicia ſatis declarant Chriſtianam ibi pietatem pullulaſſe, non ita diu poſt Apoſtolorum tempora. Sic enim Rhetos Narciſſus docuit, ut Seruatius Tungros & Vtriceſienſeis, quos Traiectenſeis dicimus, Beatus Agaunenſeis. Sanè de Magonciaco nota eſt D. Hieronymi ſententia, qui nobilem quondam ciuitatem captam atq; ſubuerſam ſcribit, de Francorum & Alemannorum in Galliam immigrationibus loquens, & in Eccleſia multa hominum millia trucidata. Per hoc enim ſignificat, multos illic Chriſtianos occubuiſſe. At in ipſam Germaniam, quam ego diſcriminis cauſa, ueterem appello, nemo facile fuiſſet admiſſus, qui contra receptas gentium ſuperſtitiones aliquid ſe dicturum foret pollicitus. Rudiores enim erãt quàm qui noua doctrina caperentur, aut à delirijs auocari poſſent. Sic tum deo uiſum eſt, qui gratiam hominibus impertitur pro uoluntate ſua. Prouinciales prius amplexi ſunt Chriſtum, utputa ciuiliores, & linguam callentes Romanam: qua diuini uerbi præcones utebantur, ex urbe Roma ſi nõ ab Apoſtolis, certè ab Apoſtolicis uiris ſummiſſi. Nam Occidentalia iſta regna Chriſti cognitionem Romanæ ſedi debent. Prouincialibus immixti prius Burgũdiones, nam maturius Rhenum tranſgreſſi ſunt, poſterius Franci inſtigante Gothilde Burgundionica Ludeuuichi uxore, Chriſtum adorare cœperunt. Ab hijs Alemanni, & qui poſt hos à Francis deuicti ſunt, ut Toringi, Boioarij, Saxones, Sclauini, Nortmanni. Poſtremo, Heſſi, Friſij, & cæteri religionem ſuſcepere. Nam apud Maguncíacum Vunefridus Anglus, qui & Bonifacius, Amandus, Florentius, & Arbogaſtus apud Argentoratũ, apud Augiam maiorem Gallus & Pirminus, inſtauratores dici debent nõ au-

h 3 tores

tores primarij Christianæ religionis. Sed ne quis de Alemannis me putet hæc fingere, Agathiæ uerba ascribam, uel potius interpretis: nihil autem nouit is autor ut homo Græcus de cõflictu Tolbiacensi: sed tantũ scribit Alemannos à Gotthis quibus tributarij erãt (quod tamen ego minime credo) propter bella difficillima quæ in Italia gerebant, dimissos, & postea à Francis susceptos. Scilicet Alemãni fortissimi Germanorũ elatissimiq́ꝫ, sua sponte se Francis, quibus nõ modo pares, sed etiam superiores esse uolebant, submisissent. Sic itaque Alemannorũ gentem, inquit, per Gotthos dimissam Theodibertus in ditionem accepit, Quo mortuo, ut suprà iam diximus, ad Theodebaldum filiũ, cũ cæteris & hij simul in potestatem cesserũt. Huic genti legitima quædã & patria sunt instituta. Siquidem in rebus publicis administrandis & magistratib. Francorũ politiam sectantur & leges. In hijs tamen quæ ad religionem ac deũ spectant, ab hijs longe dissentiunt, nimirum qui arbores quasdam adorẽt propitientq́ꝫ, nec secus & fluminũ aquas, collesq́ꝫ & saltus, quibus perinde ac religiose id agant, equos & boues & infinita huiusmodi pecora desectis ceruicibus immolant. Sed cũ Francis assidua cõuersatio maximũ hijs in modum cõducit, & ornamenti plurimum affert, ad seq́ꝫ cottidie trahit, qui sui cõpotes sint. Et spero fore ut nõ longo pòst temporis interuallo, istorum peruicatura sit pertinaciam. Hactenus interpres. Attendendum uero quod dicit, ab Alemannis arbores & saltus adorari. Sic narrat Tacitus, Sueuos in syluam quãdam stato tempore coire, & alterius nemoris meminit in Oceani insula. Sed & de Germanis omnibus generatim loquẽs, Lucos, inquit, ac nemora cõsecrant, deorumq́ꝫ nominib. appellant secretũ illud quod sola reuerentia uident. Item de sacerdotibus, Effigiesq́ꝫ & signa quædam detracta lucis in prælium ferunt. Porrò quod ait, Francorum politiam ab Alemannis receptam, hoc arguit iam subiugatos fuisse. Sic & riparijs & Boieris præscriptæ leges. At difficile fuit deliria superstitionum relinquere. Metu pœnarum erant adigendi. Nam extat lex nõ ferianti die dominico perpetuã interminans seruitutem. Antiquiores Alemanniæ Duces nõ reperio quàm duos fratres huius nationis Leutharium & Buccelinum, quos Agathias Leutharim & Bultinum appellat. Misit hos Theouualdus rex Luitmeri F. quem Galli Clodomirum uocant, cum septuaginta duobus millibus Alemãnorum & Francorum in Italiã pro Gotthorũ subsidio quos Narses delere parabat. Nam legatos miserant in Franciã Gotthi. Campania ab hijs uastata est, Apulia, & Calabria. Parcebant templis Franci, iam Christiani. Secus agebant Alemanni sacrosanctę religionis adhuc expertes,

nea

ne à loculis quidem mortuorũ uiolandis manus abstinendo. Leutharius cum opima præda domũ rediens in tractu Venetiæ periјt. Bucelinus ab Aligerno Gotthorũ Duce quorum propugnandorũ gratia in Italiam uenerat, & Sinduuale Herulorũ præfecto, qui Narsetis partes adiuuabant, occisus est. Erãt in exercitu uates Alemãnicæ, quę prędicebãt incipiẽdi pręlij tẽpus, & euentũ. Autor Agathias. Talium fatidicarũ mulierũ apud Germanos, meminit Tacitus, & Cæsar lib. primo cõmentariorum. Porrò Carolus Martellus Luitfridũ Alemanniæ Ducẽ rebellantẽ profligauit, Sueuis denuo subiugatis.

FRANCORVM CVM BVRGVNDIONIBVS BELLVM ET VICTORIA.

GVndeuualdus Burgundionũ rex, ille Liguriæ populator dum Ostrogotthorũ Herulos Italici regni possessores exturbantium armis sursum atq; deorsum omnia miscentur, à Ludeuuicho Francorum rege profligatus in campo, obsessus post & deditus, annuo tributo promisso liber dimissus est. Luitmerus qui & Clodomirus Ludouuichi F. in Sigismundum, qui post Gundeuualdi patris mortem Burgundionũ regnum susceperat, mouit, & fugatũ assecutus, interiectis aliquot diebus unà cum liberis iugulatum in puteum abiecit. Huius crudelitatis causa fuit, quòd ipse Gundeuualdus neptis suæ Gothildis quæ Ludeuuicho nupserat, parentes sustulisset, sicq; regnum usurpasset. At Clodomirus postea cũ Gundomaro Burgũdione cõgrediens, qui regnum ad se trahebat, interfectus est, cognitus hostibus à promissa Cæsarie cum cecidisset. nam hoc Francorũ regũ insigne erat cæteris omnibus attonsis. Burgundiones abscisum Clodomiri caput Francis ostendentes, tantã illis incussere formidinem, ut acceptis cõditionibus qui daturi uenerant discederent. Huius pugnæ meminit Agathias. Nõ diu pòst Luitharius & Hildebertus cæsum fratrem ulturi cum magnis copijs in Burgundiã proficiscunt̃, Gundomarũ cum uxore capiunt, toto Burgundiæ regno potiti. Cæterum in annalibus Francorũ relatũ est Burgundiã centum & xxx annos paruisse Francis. sed ætate Henrici regis ad Chunradũ Augustum respicere cœpisse. sicq; diuisam, ut regionis partem quæ Campaniæ est uicina, Franci: quæ ad Vesontionem adiacet, Germani sibi uendicent. Hæc diuisio bellorum seminarium fuit. De latissimis Burgundiæ finibus monuimus suprà. Nam Aureliã & Ligeris partem, & totum ferè Rhodanum complectebatur. Vnde D. Mauritij cœnobium Agaunense, proximè Octodorũ, à Sigismundi Burgundionum regis fratre extructum est. nam illuc usq; & longius multo Burgundiæ regnum protendebatur.

FRANCORVM ADVERSVS TORINGOS bellum & uictoria.

HIrminfridum Toringorum regem, cui Theoderici regis Ostrogotthorũ ex Almafrida sorore neptis Amalberga nupta erat, Hildebertus Ludeuuichi, qui & Clodoueus, F. ad Onestrotum amnem fudit castrisq; exuit. mox Tolbiacum, qui uicus Vbiorum est, per blanditias ad se uocatum, de pergula mœnium in qua colloquentes obambulabant, nimis securũ hospitem præcipitat, uniuerso Toringiæ regno potitus, postquã Hirminfridi liberos trucidasset. De hac re longam historiam narrat Abbas Vrspergensis, belli causam exprimens. Eodem autore sororem Theodorici Francorũ regis Hirminfrido fuisse cõiugem apparet: fortè post mortem alterius, de qua antè meminimus. Is uero scriptor omnia refert ad Theodoricum qui fuit Heldeberti frater germanus. Toringi postea cũ Saxonibus ductu Ludeuuichi prouinciarum Orientalium regis, Carolũ cui Calui cognomen fuit, in ipsis Rheni ripis castrametatum, in fœdam fugam relictis impedimentis & rebus omnibus uerterunt.

FRANCORVM ADVERSVS SAXONAS DIVtinum bellum, & uictoria.

CVm hac gente Franci multis seculis bella gesserũt. Luitharius Hildeberti frater, Ludeuuichi F. domitos à se Saxones quũ promissum tributum, id erat quingentorum boum, nõ persoluerẽt, bello repetens, absq; gloria sed nõ absq; damno, Suessionem rediit. In hos quum post aliquot temporum interualla Dagobertus alterius Luitharij F. mouisset, transito Rheno cõmissa pugna graue uulnus accepit in capite animosus adolescens, sed tamen euasit. Ea re pater Luitharius accepta filio suppetias uenit. Berchtoldum Saxonũ principem obtruncat in fuga cõprehensum, & penetrata regione, uastatisq; cunctis, mares pueros omneis occidit, quos gladio suo reperit lõgiores. Sub Carolo Martello rebellarunt. Pipinus eos huc adegit ut singulis quibusq; annis trecentos equos uelut tributũ penderent. Sed edomandæ gentis uera laus Carolo Magno Pipini F. reseruabatur. Is tandem xxxiij anno hoc bellũ cõfecit, quo nullũ neq; difficilius neq; lõgius unquam à Francis gestum est. Transtulit decem milia Saxonũ cum uxoribus & liberis in Germaniam inferiorem, hoc est in Flandriam & Brabantiam ex magna parte. Columnam uero ligneam illam quam sub diuo positã gentiliter adorabant, euertit. Hirminsul ab illis appellabatur. Et Vuitikindus Saxonũ princeps Christianam pietàtem professus est, susceptore Carolo Aug. salutaribus aquis ablutus, plebe ducis exemplum haud segniter æmulante.

FRANCO-

FRANCORVM ADVERSVS FRISIOS VICTORIA

FRisij Gallias incursabant: quare Carolus Martellus rex expeditione nauali Radbotonem ducem eorum adortus, uictoriam de hostibus reportauit.

FRANCORVM ADVERSVS BAIOARIOS VICTORIA

BAioarios olim à Francis fuisse subiugatos, Theodoricus Francorum rex Ludeuuichi F. argumēto nobis est. Nam is leges ei genti dedit. In quibus Agilolfingorum familia celebri elogio ornatur. In Baioarios, fortasse tumultuantes, legimus Carolum Martellum mouisse. Sed Tassilonem rebellantem uxoris instigatione, cui dolebat pater regno pulsus & exul, nempè Desiderius Langobardorū rex, & promiserant auxilia Auares proximi, Carolus Magnus facile cōpescuit. Læsæ maiestatis reus Dux cum Theodone F. quem obsidē Carolo dederat, in monasterium mutato cultu detrusus est, & prouincia aliquandiu per Comites tantum administrata.

FRANCORVM ADVERSVS LANGOBARDOS VICTORIA

PIpinus Hilderico deiecto Francorum rex, hortatu Stephani Romani Pontificis contra Hastulfum Langobardorū regem trans Alpes profectus est, & tandiu Papię illū obsedit, donec obsides quadraginta daret, nō dimittendos nisi Romano pręsuli foret satisfactū. Anno euoluto quum nihil eorū præstitisset quæ fuerat pollicitus, iterum à Pipino obsessus est, & Exarchatu Rauennate spoliatus. Huius filium Desideriū Carolus Pipini F. in deditionem receptū post longam obsidionē, exulare iussit, eius quoq; filio Adalgiso extra Italiam summoto. Tum Italiæ rex datus Pipinus quem ex Hildigarde Sueua Carolus Magnus susceperat.

FRANCORVM DE SCLAVINIS VICTORIA

SClauinos quos hodie Bohemos, Polonos, & Vuendos, hoc est Venedos appellamus, qui totam Germaniam turbabāt, una tantum expeditione domuit Carolus Magnus, ductu Caroli filij, sed nō sine Saxonum auxilijs. In Toringiam irrupisse Sclauini Dagoberto principe leguntur. Henricus, secundus Germaniarum rex qui Chonrado Franco successit, Sclauinos Bohemos tributarios regno Germanico fecit, quod hodie Romanum Imperium appellatur.

STATVS GALLIARVM ET GERMANIARVM sub Francis regibus & Impp.

OMnia redundabant seruis, ut diximus suprà, tam fiscalinis siue regijs, q̄ Ecclesiasticis. Proinde tædio seruitutis multi monasticā uitā profitebant̄. Vnde lex extat eatenus hoc fieri permittens, ne pagi iustis cultorib. destituātur. Erant & Tabularij siue chartularij,

larÿ,libertorum genus,In hos ius habebat ecclesia.Sed Fiscalini priuilegÿs ecclesiasticos uincebant. Nam liber homo habens uxorem Fiscalinam regiam,aut mulier libera habens Fiscalinum maritum,nihilo deterioris cōditionis hoc nomine efficiebatur. Quin ipsi nobiles & ciues habebant mancipia, unde de coniuratione seruorum in Flandris,Mempisco,& cæteris ad mare locis facta,meminerūt leges Francorum. Vnicuiq; ferè ciuitati Comes præsidebat.Is uelut aduocatum quendam Episcopi agere cogebatur. nominatur aliquando Iudex Fiscalis.Centenarios à Centenis dictos,quarum antè memini mus,Vicarios,& Scabinos sub se habebat.Erant præterea Comites ad custodiam maritimam,item ad Marcam tuendam deputati,quos hodie Marchiones uocamus,Germanicè Marcgrafios.Nobiles beneficÿs regÿs ornabātur,& Alodÿs.Hæc propÿ iuris erant, fortasse Germanico uocabulo sic dicta,quòd familiæ uelut coagmentata sint & cōiuncta,hoc est,inseperabilia à familia.ein Anlod. Vnde plerūq; negligebantur beneficia regia,Alodia curabantur.quæ res ædita lege prohibetur.Diuites interdum colonis agros locabant sub reditu Tertiarum.Proscriptio xxx.annorū robur habebat.Ciuitates quædam Romanis legibus utebantur. Ipsi Franci nunc Salicam legem, nunc Romanam,nunc Gombatam præferebāt. Salici Franci maius priuilegium habebant.Nam hÿ solidum xÿ denariorum pro multa soluebant.Si Frisius aut Saxo offendisset Salicum Francum,xl.denariorum solido multabatur.Res ecclesiarum in beneficÿs ex liberalitate regia possidebant nobiles,etiam dominicas decimas quæ ad sacella regia pertinebant,diuersas à Parochianis. Sed aduersus hunc abusum non desinebant clamare episcopi. Vel libero homini non licebat sese addicere monasterio,nisi consulto principe.Nam quidam hoc faciebant,non studio pietatis,sed ut pericula bellorum & ciuiliū functionum molestias euitarent. quidam quòd opibus pollerent à callidis monachis circumueniebantur, illos uelut piscem in nassam pellicientibus.Quam ob causam legitimis testibus opus erat,si quis aliquid Ecclesiæ donare uoluisset. In puniēdis facinorosis multo clementiores fuerunt,quàm hodie sumus.Illis enim etiam tonderi pœna erat. Deseruisse exercitum inter capitalia numerabatur. Id flagitium Franci uocabant Herischlitz, quasi dicas exercitus scissionem. Vtebantur iudicio aquæ frigidæ, aquæ feruentis, nouem uomerum candentium, & examine Sanctæ Crucis. quæ omnia pòst prohibita fuere. Saxonum deuictorum auxilÿs multa gesta sunt. Si in remotas regiones proficiscendum erat, puta Hispaniam aut Auariam quæ Noricū ab Alpibus cōtingebat,quinq; Saxones sextū instruebant

bant. Si contra Sclauinos Bohemos, duo tertium instructum mittebant. Si in Sorabos, omnes uenire cogebantur. Sic sex Frisij tenuiores septimum armabant. Sed infinitum esset omnia persequi. Volumen legum Francicarum in uetustis bibliothecis extat: ex quo nos unam aut alteram adhuc apponemus.

LEGES ALIQVOT FRANCORVM

MEndici per regiones uagari non permittuntor. Suos pauperes quæque ciuitas alito. Illis nisi manibus operentur, nullus quicquam dato.

Mangones uagabundi & Cotiones qui imposturis homines ludunt, coercentor. Mangonum adhuc nomē & res apud Germanos manet. die Mengen.

Nemo pluris uendito aut emito quàm sagum optimum & duplum xx. solidis. Simplex. x. Vilius autem minoris. Roccum Martrinum seu Lutrinum optimum xxx. solidis. Sismusinum optimū x. solidis. Qui secus faxit, xl. solidis multator, & delatori xx. solidos exsoluito. Hæc lex satis declarat qua lingua sint usi Franci. Gaudebant autem pellibus.

Facinorosus oculum pro prima culpa perdito, culpam iterans nasum truncator, Tertio deprehensus capitalem pœnam luito.

Qui faidam deserere noluerit, ad regem mittitor. Faidam uocabāt Franci simultatem apertam, qua unus aliquis uni uel pluribus bellū denunciat. Ab hac Gallicani scribæ Faidosum appellant qui faidam exercet. Germanis notum nimis uocabulum est.

Nemo, militiæ, socium suum aut quemlibet alium ad potandū inuitato. Quòd si quis ebrius repertus fuerit, eiectus quoad culpam agnoscat, aquam bibito.

Ad regem uel in bellum proficiscens aut rediens, à uectigali quod Straſturā uocant, immunis esto. Straſturā Germani hodie, & Vuegsturam appellant.

De rebus quæ ad uictum pertinent, nisi quis huiusmodi negociationem exerceat, & de Saumis, nullus teloneum pēdito. Hac immunitate & qui sacra loca adeunt, gaudento. Saumarum nomine clitellaria iumenta intelliguntur.

PIETAS FRANCORVM, ET DE TEMPLIS AC hospitalibus Scotorum.

STudium suum erga Christianam religionem uix alia re magis declararūt prisci Francorū reges, quàm quòd insignia templa Christo Opt. Max. passim dicarunt, adiunctis cœnobijs & sodalitijs quæ ueluti seminaria quędā essent ac pręsidia religionis, ut si ferarū natio

num

num incursionibus contigisset nos opprimi, superessent qui pietatē extinctam restituerent. Itaq; post Tolbiacensem uictoriam Christianis mysterijs nuper initiatus rex Ludeuuichus, qui & Clodoueus, nihil prius habuit, quàm apud Argentoratum oppidum Alemannorum populatione sæpius antè uexatum, sed superiori tempore sub Attilanicā irruptionem funditus euersum, diuæ Virgini matri templum extruere. Sic enim iactat fama. Nec dubito quin Magonciaci idem fecerit. Nam scribit D. Hieronymus, Magonciacum quondā nobilem ciuitatem captam atq; subuersam, quod Alemannis patratum arbitror, Francis Agrippinā & Tungros potius aggressis. quāquam Magonciacum gentis utriusq; cōfinia aspectabat. Quis uero credidisset futurū, ut quod tanta rabie erant demoliti, tanto rursum ardore restituerent? Iam ipsa templa cœnobialia ansam præstitere reædificandis oppidis. Verbi gratia. Multis annis habitatum est in ruinis ueteris Argentorati, & locus à palatiolo regis, qui ibi nonnunquā agebat, nam iam erat uicus, aut à prædio, Kunigeshofen dictus. Verum monasterium ipsum nonnihil distante ædificatum loco, cui cupiebat optimus quisq; ædes habere coniunctissimas, muniri cœpit & muro claudi. Itaq; ex oppidulo cœnobiali, nam cœnobium potior pars erat, cōtractis eò uicis proximis tāta posteriori tempore est urbs constituta. Eadem ratione nunc propius Rhenum uisitur Magonciacum, quod olim plusculum distabat. Idem accidisse Spirę conijcio, quem ego locum à Romanis militibus, ad Pirum olim uocitatū suspicor. Nam Neomagus Nemetum, ni fallor, fuit, ubi diui Germani templum aliquando stetit. Igitur occasione cœnobiorum in Germanijs prouincijs oppida ista fieri cœpta. Cęterum nō minorem laudem meruere pij reges extructis Xenodochijs amplissimis in Gallia quę luculento reditu donarunt. Sed & ea tempestate Scoti monachi multa xenodochia passim erexere, locupletiorum hominū auxilijs, qui res suas in rem tam sanctam nō grauatim communicabant. Huius generis diuersorium fuit apud D. Thomam Argentorati, multiq; inde ad episcopi munus asciti sunt. Extat in uolumine legū Francicarum, caput Meldensis synodi, quo rex admonetur, ut hospitalibus tam regijs quàm Scoticis prospiciat, quorum res in longe alium usum ab improbis hominibus uertantur. Huc pertinet quod Dagobertus rex nouas diœceseis episcoporum instituit, ut Argentoratensem, quum Mediomatricorum ditio olim ad Rhenum usq; protenderetur, & Cōstantiensem, quam à Vindonissa antè nomen habuisse sunt qui tradant, ubi primum ea sedes fuerit. Sane reperi in quodā uetusto codice qui de cōcilijs antiquis Galliarum tractat, inter sub-

scribentes

ſcribentes ſic annotatum, Bubulcus epiſcopus Vindoniſſenſis. Item Cōſtantius epiſcopus Octodurenſis, quæ tamen ſedes hodie nō eſt Octodori quod uulgo Martenacum appellatur, ſed in oppido Sedunorum. Nec inſtituit modo, ſed & prouentibus & prædijs exornauit. Nam quod hodie Ruuahenſi tractu fruitur Argentoratenſis antiſtes, Dagoberti munus eſt. Manthatum uernacula lingua Franci uocabant, à mannis, hoc eſt clientibus ſiue beneficiarijs qui illic agros colebant. Neq; enim Romanè Franci loquebantur, ut Munus datum interpretari debeamus, ceu multi fecere. Conſtantienſi ſedi prædia ſua & tributum ſiue uectigal quod in uico Colmarienſi dotis nomine poſſidebat, liberaliter largita eſt Berthrada regina: cuius filius Carolus cognomento Magnus ueterum beneficentiam longe uicit. Nam quum octauo demũ anno bellũ Hunnicũ perfeciſſet, theſauris Caiani principis potitus, quos ea gens id temporis in Pannonia habitans, ex toto orbe ſpoliato conuexerat, nec unquam opimiorem prædam nactos Frācos legimus, in primis pium exiſtimauit epiſcopalibus cœnobijs, & cæteris monaſterijs bonam acquiſitarũ opum partem decidere. Hinc illæ diuitiæ templi Maguncíacenſis, ubi crux ex auro ſolido fuit nomine Benna, pondere mille & ducentarũ marcarum, cui uerſiculus huiuſmodi inſcriptus uiſebatur, Crux ex auro ſolido Maguncíaci

Auri ſexcentas habet hæc crux aurea libras.

Conſtituunt autem libram duæ marcæ. Fuerunt illic inſuper duo calices aurei, quorũ minor decem & octo marcas auri optimi habebat, maior longe plureis, adhæc anſatus utriſq; & tam supernè quā infernè gemmis pretioſiſſimis exornatus, craſſitudine digitali, altitudine ulnæ, nō multum diſſimilis mortario, capiebatq; uini ſeſtarium dimidiatum. Sed longũ eſſet ornamenta cætera recenſere, puta pallas pretioſiſſimas, quarum altera centum, altera ſexaginta marcis æſtimabatur: præterea Grues argenteas quæ pro maxima ara ſtantes fumum reddebant, item thuribula ac acerras & cola argentea pro uino propter ſacrificium. Verum primus theſaurum iſtum imminuit Rudulfus Clobelouchus frater ducis Zeringenſis, quem Arnoldo cæſo populus Maguncíacenſis ſubſtituit, dum regalibus, ut uocant, ſuſcipiendis & pallio redimendo quærit pecuniam. nam Bennæ, cruci fixi nomen eſt, alterum brachiũ abſtulit. Porrò facile eſt perſpectu, tam immenſam auri uim à priuatis donatoribus nō ueniſſe, ſed à magnis principibus, in primis autem à Carolo Magno, poſtquam Hunnorum opibus potitus eſt. Cæterum epiſcopaleis ſedes etiam in Metropoliticas curarunt prouehendas Franci ueteres. Sic Maguncíacũ ad hoc faſtigium peruenit, ſic Agrippina, quum Vunefridum An-

glum in agro Londinensi natum, qui Romæ Bonifacius transnominatus est, ad instaurandum in Germanijs Christianum cultum, Francorum principibus, & Episcopis Alemaniæ, id est, Augustano, Constantiensi, Curiensiq; Romanus antistes cōmendaret. Siquidem ad Bonifacium eum scribens Zacharias pontifex, De ciuitate, inquit, illa quæ nuper Agrippina uocabatur, nunc uero Colonia, iuxta Francorum petitionem, Metropolim cōfirmamus. Sic idem Christianismi instaurator apud Germanos, fauentib. Francis & assentiente duce Odilone, treis adhuc in Boioaria cōstituit episcopos, quum antea fuisset unicus, nomine Vnulo. diuisitq; prouinciam in quatuor partes, quo facilius Christianum uiuendi morem populus acciperet, & Paganismi reliquias abijceret. Apud Erphesfurdiam quoq; tum rusticanam sed ethnicam urbem, idem episcopalem sedem instituisse se scribit in epistola gratulatoria ad Zachariam pontificem recens electum. Fuerat autem is à Gregorio secundo missus in Germaniam, ut populos quosdam antea Christianos sed in paganismū paulatim relabenteis, salubri doctrina ad puritatē Christianismi reduceret, quales erant Toringi, Boioarij, quales Frisij, qui, ut Gregorij secūdi uerbis utar, uelutí sub religione Christiana, idolorum cultui seruiebāt, à Vuigbrodo per Sergium pontificē illuc misso pauloante primum cōuersi: quosdam nihildum de Christo edoctos nostræ doctrina religionis imbueret, ut Saxones, & Frisiorum ac Toringorum aliquā partem. Hic est ille Bonifacius, qui rogatus an liceret ligneis calicib. sacrificare, respondit, olim aureos sacerdotes ligneis uasculis litasse, nunc uersa uice ligneos aureis uti. Cuius dicti memorabilis, in Decretis canonicis fit mentio, sed uerbis inuersis.

Decretorū locus

DIVTVRNITAS VETERVM FRANCORVM

FRanci qui in Gallias è Germania transcenderūt, diutissimè regnum administrauere, quum Gallicum tum Germanicū, per duas familias, unam Merouingorum, alteram Carlingorum. Priori initiū dedit Meroueus, quem ego Meruuichum Germanico uocabulo nominatum fuisse conijcio. nam sic ex Ludeuuicho nobis Galli Chlodoueum fecerunt. Est autem Mer idem quod Maier. Inde Merouingi uernacula deriuatione, quemadmodū à Sala Salingi, ab Harelo Harlingi, quorum olim fuit Brisacum, & ab Albi fluuio, Albingi. Nota est gens Nordalbingorū. Eadem forma à Carolo Carlingi dicti sunt qui à Pipino & Carolo Magno descendere.

GERMANICVM REGNVM

VErum quum Carlingorum stirps defecisset, Ludouico Arnulfi F. sine liberis uita functo, Germanicæ Franciæ populus, & Saxones

xones, Othonem Luitholdi F. Saxoniæ ducem in regem eligere uoluerunt Germanicarum prouinciarum, hoc eſt, Germanica utentiū lingua, quæ tamen antè nunc uni & eidem Gallicum regnum & Germanicum ſimul adminiſtranti paruerant, nunc proprium habuerāt regem, ſed ex Carlingorū genere, hoc eſt, Germanici ſanguinis. Ideo uero regem deligere ſtatuerant, quòd Francis Germanicis iam planè in Gallia abſorptis, parum decorum cenſebant imperio Gallicano ſubdi. Sed is Otho diadema regni Germanici noluit ſuſcipere, propter ſeniū iam ingraueſcens. Indicauit tamen quiſnam regno foret præficiendus, nempe Chunradum Orientalium Francorū ducē. Is quum ſeptem annis regnaſſet, & ſentiret inſtare mortem, prꝫterito fratre Germano Eberhardo, ſuaſit Francis & Saxonibus, ut Henricum Saxonum & Toringorū Ducem, Othonis F. Lutholdi nepotem, moderandis regni habenis admouerent. Hunc quum ab archiepiſcopo Magonciacenſi Herigero ad unctionem & coronā Aquis ſuſcipiendam inuitaretur, reſpondiſſe ferunt, Abunde ſibi ſufficere quòd fauentibus ſuperis & ſciſcente populo rex eſſet cōſtitutus, hac gloria maiores ſuos ſuperaturo quam primus in familiā ſuam inferret. Alius eas pompas captaret nempe præſtantior. Se enim tāto honore parum dignum. Mouit deinde in Rudolfum Alemanniæ ducem, & Arnoldum ducem Boioariæ, quorū uterqꝫ libenter Germanici regni faſtigium inuaſiſſet, Sed facili negocio uicti ſunt, ſe ſuaqꝫ omnia Henrico ſubijcientes. Quū hæc fieri uiderent ciuitates quędā in Gallijs quæ nō ſeruiebant, ſed tantum certis conditionibus agnoſcebant Francos, de quarum numero præcipua fuit Arelas cum circumiacentibus oppidis, Geneua ad Lacum Lemannum, in Sequanis Viſontio, Tullum in Leucis, in Neruijs Tornacum, & ſimiles, ad Germanicum imperium reſpicere cœperunt, ſic ſuæ libertatis cōpotes permanſuræ. Nam compluſculæ ciuitates Romanis præfectis uſæ, Viſogotthis & Burgundionibus pertinaciſſime reſtiterunt, ut boni conſulerent Barbari quòd certis pactis & fœderibus haberent obnoxias. Vnde regnum Arelatenſe natum, cuius ſe Cancellarium ſcribit antiſtes Treuirorum, unus è Septemuiris quibus Imperatoris deligendi cōmiſſa cura. Arelatenſis regni pars fuit Sabaudia. Proinde ei tractui primum Comitem oriundum è Saxonia dedit Imp. Cæſ. Otho. A quo familia iſta Ducum deſcendit, quem titulum Sigiſmundo Cæſari debent. Verum Carolus Lucelburgius eius nominis quartus Imperator, quum aliquando Lutetiam Pariſiorum ueniſſet ad Carolum Galliarum monarcham, comite filio ſuo Romanorum rege Venceslao, magnificeqꝫ & benignè fuiſſet exceptus, filiū

regis Vicarium Imperialem in regno Arelatensi instituit,& aliquot castellis donauit. Sic enim in annalibus Gallorũ proditum est. Porrò duo isti Germanici regni monarchę Chunradus & Henricus, primi per Franciam Germanicam & totam Germaniam regnarunt. Sanè Chunradus apud Aquasgrani, quam primariam regni sedem cis Alpes Carolus Magnus instituerat, unctus est & coronatus ab Archiepiscopo Maguncíacensi. Henricus eam rem neglexit, ut antè diximus.

ROMANVM IMPERIVM.

HVius Henrici filius Otho rex est ab Saxonibus & Francis Germanis electus, ut patri uita functo succederet. Hũc enim ex Mathilde genitum priusquam regia gubernacula capesseret, quòd primogenitus esset & uirtute excelleret, nam Mũdi amor dictus est, cęteris filijs prætulit. Vnctus est apud Aquas ab Hildiberto Maguncíacensi præsule. Pugnauit uero cum Vngaris feliciter in campis Lyci fluuij nõ procul Augusta, treisq́ꝫ deuictorũ hostium duces laqueo strangulauit. Terminos Germanici regni promoturus, in Burgundiam profectus est, & regem cum regno in suam accepit potestatẽ. Ad preces Gozelini Leucorum antistitis oppidum Tullum euastatum cum templo restituit. In Saxonia argenti fodinas aperuit. Hugonem ducem, nescio an Capetus sit qui Galliarum regnum usurpauit, missis legatis irridentem Germanos ut qui septẽ Saxonica tela uno haustu se deglutire posse iactaret, & de copiarum multitudine quantam Otho nunquam uidisset, insolenter gloriantem, una expeditione compescuit. Nam illi referri iusserat, tantum se numerum stramẽtitiorum galerorum adducturum, quãtum nec ille uidisset unquam. Vtebant̃ autem Saxones pileis huiusmodi textilibus, cuius rei quoque Ratherius Veronensis meminit. In eo exercitu solus abbas Corbeiensis cum tribus clientibus, laneo capitio tectus fuit. Tandem in Italiam iuit Otho, nõ solum Ioannis Romani pontificis & aliorũ episcoporum, sed & prophanorum principum & aliquot ciuitatum, querelis ac supplicibus literis euocatus: ibiq́ꝫ Berengarium qui sua tyrannide premebat Italos, biennio obsessum cepit, & cũ uxore Vuilla Adelbertoq́ꝫ filio Babenbergã abduxit. ubi regulus ille exul mortuus est, & monumentum habet. Ducem Beneuentanum subegit, Græcis è Calabria & Apulia exturbatis. Italiæ liberator Otho iam Magnus, Langobardorum regno Germanis uendicato, progressus Romam, à summo pontifice Imperialem unctionem & benedictionem accepit, & Augustus appellatus est. Hinc Germanicum regnũ Romani Imperij nomen sortitum.

STATVS GERMANIAE SVB IMPERATORIBVS Saxonibus, & ijs qui hos insequuti sunt.

PRimus sub ueteribus Francis liberæ potestatis dux fuit in Saxonia Henricus Othonis pater qui postea Germanico regno præfuit, ceu diximus. Idq; eam ob causam ut Sclauinos arceret. diligentius autem custodiuntur quæ propria sunt. Nec hoc ius cuiquã aliorum præsidũ cõcessum est. At sub Saxonib. libertatẽ nacti sunt nõ solum prouinciarũ gubernatores, sed & ciuitates ipsæ. Nam ut quæq; plus bonorũ quæ ad regnum pertinebant, habuit, ita maturius & facilius ad libertatem peruenit. Verbi gratia, Selestadij uectigal quod in ponte & portu fluminis Elli soluitur, id olim propter frequentissimam nauigationem nõ fuit cõtemnendum, partim ad res regni spectabat. erant & alij hic reditus eodem pertinentes. Nihilominus allodia, hoc est prædia propria possidebant Comites quidam à ueterib. Francis donata, possidebant & alia iura, quæ postea dotium cõiugalium nomine in Comitũ Hohenstaufensiũ dominiũ uenerunt, quos duces Sueuorũ posterior ætas uidit. Ab his ad Cœnobialem præpositum diuæ Fidei. Sed tamen bona regni uicerunt, ut solida libertate sit donatus uicus, qui iam olim inter quatuor Romani uicos imperij annumeratur. Idem de cæteris oppidis accipiendum. Proinde ciuitates istis seculis mirum in modum creuere, & munimentis alijs super alia firmiores factæ. Proximis autem annis ciuilitatis & literarũ ornamenta accesserũt. Libet hoc loco referre pacis cõuentionem ab Elsatiæ proceribus & ciuitatibus olim initam. Nam ueterem esse uel hoc arguit, quòd Leonis Romani põtificis hic fit mentio, qui Comitum Dagespurgensium familia fuit progenitus. Vnde cognoscere licebit eius temporis statum qui sanè licentiosorũ hominũ turbis nõ caruit. Sed iam apponemus ipsam pacis formulã rudi illius seculi stilo perscriptam. Notum sit omnibus pacem cupientibus, qualiter Alsatienses cũ suis primatibus subnotatam Pacis æditionem, iuxta cõprouincialiũ suorũ decretũ cõiurauere, & cõiuratã perpetuo, pro ut homini licet, in hunc modũ confirmauere. Pacem uero præcipuè & semper & ubiq; omnibus ecclesijs, & earum atrijs, pacem Clericis omnibus & fœminis, mercatoribus, uenatoribus, & causa orationis transeuntib. & agricolis dũ operant̃ in agris, uel ad agrũ exeuntib. uel redeuntib. Huius autẽ cõdictionis obseruantiã in dies & in tempora consideratè distributam, à uespera scilicet quartæ feriæ usque ad ortum solis feriæ secundæ, & in legitimis uigilijs, & in canonizatis sanctorum festiuitatibus, & in quatuor ieiuniorum temporibus, & ab Aduentu domini usq; ad octauam Epiphaniæ, & à Septuage-

ſima uſq; ad octauam Pentecoſtes, ita iureiurãdo ſanxere, ut nullus in huius cõdictionis termino arma ferat, exceptis neceſſario tranſeuntibus, excluſis omnibus publicis regiæ maieſtatis hoſtibus. Quicunq; autem in prænominatis diebus & temporib. aliquem ſuũ cõiuratorem, aut rapina, aut incendio, aut captiuitate, aut aliqua temeraria præſumptione infra cortis aut domus ipſius cõſeptum aut conclaue inuaſerit, aut aliquem ad ſanguinis effuſionem temere percuſſerit, Liber capitali ſumma puniatur, Seruus autem manu priuetur. Si quis huius cõditionis reum occultauerit, uel occultatum aufugere fecerit, ipſe rei damnationi ſubiaceat. Et quiſquis furore uel aliqua hoſtili occaſione coniuratores ſuos iniuſte acclamauerit, uel temere euocauerit, & liber & ſeruus præfata damnatione puniat̃. Et ſi quis aliqua intentione quaſi reus acclamatus fuerit, & ipſe innocentiæ ſuę expurgationem appellauerit, liber uel perſonatus ſeruiens, ſi infra patriam eſt, poſt vij dierum inducias cum totidem ſuæ comparitatis teſtibus: Plebeius autem & minoris teſtimonij ruſticus, aquæ frigidæ ſe expurget iudicio. Si quis ſicli 1. aut duorum pretij furtum aut prædam fecerit, corium cum capillis perdat. Si ſecundo uel tanti uel quinq; ſiclorum furtum uel rapinam fecerit, manu priuetur. Si tertio, abſq; omni dubietate ſuſpendatur. Si autem publica Imperatoris expeditione aut cõditionali excitati fuerint acclamatione, tribus diebus proprio pergant uictu. Si autem iter prolixius fuerit, caballorum tantum cibaria, & ad uefcendũ ſumant neceſſaria. & nihil præter herbam, olera, poma, ligna, & quæ ad uenatoria pertinent exercitia tollere præſumãt. Equi autem admiſſarij, quod uulgariter Stuot uocatur, & uineæ, & ſegetes, ſub hac pacis cõdictione perpetuo permaneant, niſi forte aliquis ad paſcendum equũ ſuum in tranſeundo indigeat, ſumat quod in paſcẽdo ſufficiat, in uia tamẽ publicè. Quod quiſq; ante huius cõdictionis decretum aliquo uel proprietatis uel regiminis iure poſſedit, & nunc eodem iure poſſideat. Si quis autem ſeſe ab huius pacis ſacramento ſubduxerit, aut iuraſſe falſo cõfeſſus fuerit, prænotato teſtium numero, prædictoq; teſtimonij iudicio, ſi infra huius decreti terminum conuerſari uoluerit, affirmet. Et ſi affirmare noluerit, uel aliqua occaſione cõtradixerit, aut conditionali legi ſubiaceat, aut diſcedens diſcedat. Summopere autem omnibus huius decreti inuigilandum eſt & prouidendum autoribus, ne quid in hac cõdictione temere agatur & ſine diſcretione. Ad huius ſacramẽtum iuniores ſemper inducant̃, uel etiam cogant̃, hoc attendentes, quia quanto iuniores, tanto negligentiores. Et ne tam utile tamq; ſacroſanctæ pacis decretũ odioſe negligatur, à ſacerdotib. diligẽter caueatur

Coniuratorem uocat, huius iuramenti fœdere coniunctum. Eidgnos

Imperiales, Alſatici

ueatur,& quia LEONIS papæ banno sancitum est,cũctis dominicis diebus cõstanter doceat.Et semper in quartæ feriæ uespera, dei pacis aduentus,ut oportet, cum sonitu campanarũ publicè indicetur. Leo ix. qui ante Bruno à Dagispurgo Comes

BVRGVNDIONES RELICTIS GALLIS GERMANICO se regno coniungunt.

QVum uiderẽt ueteres Frãcos iam absorptos esse,& rem ad Gallos redisse,Germanico regno,quod & Romanũ dicebatur, ob eam nuper causam instituto, Burgundiones se cõiunxerunt, Germani Germanis.Ac pridem Otho Magnus Arelatense regnum & Burgundiam in fidem acceperat. Verum interiectis aliquot annis Rudolphus Burgundiæ rex iam uitam cum morte cõmutaturus, coronam suam ad Chunradũ Aug.huius nominis primum, misit. Vnde Germanis certum in Burgundiam & Arelatense regnum ius. Siquidem Arelate quondam Burgundionum regia fuit.

FRANCORVM NOMEN APVD CICERONEM NON extare,deprauatumq́ esse fœdè locum.

APud M.Ciceronẽ Epistolarũ lib.xiiij.quas ad Pomponiũ Atticũ scripsit abstrusis sensis & ænigmatis plenas,in editione uulgata sic legit,Redeo ad Theobassos, Sueuos,Frãcones. Est aũt eius epistolæ initiũ,Pridie Iduũ Fundis accepi tuas literas cœnãs. Quare plerique eruditorũ hoc loco freti tradũt Francones à Cicerone nominatos.Equidẽ mihi perpẽsis Tullij uerbis quũ uiderẽ eũ de Germanis agere qui in Galliã ante Iulij Cæsaris aduentũ trãsijssent, suspitio nasci cœpit,totũ locũ esse deprauatũ. Quis eñ Theobassorũ nomẽ unquã aut audiuit aut legit? Et quid Sueui in Gallia faciunt adeo procul à Rheno dissiti? Itaque uolumen manu scriptum requiro quod ex Laurisheimensi Bibliotheca Ioan.Sichardus noster nuperrime attulerat.In eo mera portenta uerborũ scripta reperi,in hunc modũ,Redeo adtebassos seacuas Frãgones.Cœpi deinde literarũ ductus scrupulosius rimari,deprehendiq́ germanã Ciceronis lectionẽ hãc esse, Redeo ad Betasios,Atuas,Vangiones.Quid seduxerit scribã nõ pigeret me referre,nisi lectori molestũ id futurũ putarẽ, nec respõdent ueterib.notulis formulæ Typographorũ. Iam ut melius Ciceronis mens intelligat,operæpreciũ est ascribere uerba quæ precedunt. Ea sunt huiusmodi.Idem Balbus meliora de Gallia xxi die literas habebat,Germanos,illasq́ nationes re audita de Cæsare,legatos misisse ad Aureliũ,qui est præpositus ab Hircio,se,quod imperatũ esset,esse facturos.Quid quæris? Omnia plena pacis,aliter ac mihi Caluena dixerat.Hucusque Cicero.Nec prorsus uanum fuit quod ad Balbum perscriptum erat,hinc nato rumore,quod Remi qui proximi Galliæ ex Bel- Cic.locus

ex Belgis sunt, ad Cæsarem legatos Iccium & Antebrogiū primos ciuitatis suæ miserant, qui dicerent se suaq; omnia in fidem atq; potestatem populi Rom. permittere. Verū hoc Remi tantum fecere, cæteri Belgæ nō item. Multominus Germani illi qui ripas Rheni incolebant, id est, Triboci, Nemetes, Vangiones, & hijs propinqui, uidelicet, Sebusiani, Betasij, Atuæ, & similes. Nam de hijs Germanis loquitur Cicero qui in Gallia confederant. Redeo, inquit, ad Betasios, Atuas, Vangiones. hos tu existimas cōfidere se illa habituros stantibus nobis, in quibus plus putarunt uirtutis quàm experti sunt? pacis isti scilicet amatores, & non latrocinij autores. Hactenus rursum Tul. Sunt autem Betasij populi Germaniæ secūdæ nō procul ab amne Mosa habitantes. Horū meminit Tacitus lib. xx Hist. Augustæ, Accepta peditū, inquit, equitumq; modica manu, nihil apud Batauos ausus, quosdam Neruiorū Betasiorumq; in arma traxit. Rursum eodem libro paulo pòst, Occupatisq; Sunicis & iuuentute eorū per cohortes composita, quo minus ultrà pergeret, Claudius Labeo Betasiorum, Tungrorumq; & Neruiorū tumultuaria manu restitit, fretus loco, quia pontem Mosæ fluminis anteceperat. Plin. lib. iiij. Hist. Nat. Tungri, inquit, Rinuci, Frisiabones, Betasi. Tametsi illic pro Rinuci scribendū, Sunici. Cæterū Atuæ sunt, quos Cæsar Aduaticos appellat, Cimbrorum Teutonorumq; soboles. In Antonini itinerario legimus, Aduacū Tungrorū, ut Atuacum sit tractum ab Atuis pro oppido, quod Ptolemæus Atuatucum appellat. Vangiones uero notiores sunt quàm ut indicari debeant, quorum caput est Borbetomagus, quod Germani Vuormaciam nominant, quasi dicas Bormagū siue Vormagiam. Accipit autem Cicero Vangiones pro omnibus Germanis qui ripas Rheni incolebāt, sicut Betasios & Atuas pro nationibus ulterioribus. Recteq; colligit, nō statim sese Cæsari dedituros, quin potius fortiter repugnaturos. Id quod iterum atque iterum ab illis factum est. Cupiebant enim occupatarū regionum expulsis Romanis & Gallis liberam possessionem retinere. Sed fortuna Romanis fauit. Igitur Francorū nō factam Ciceroni mentionem sed Vangionum, & pro Theobassis & Sueuis Betasios ac Atuas reponendum, satis nunc puto liquere ex hijs quæ diximus. Nec uero Francones ullus idoneus autor uocauit, sed tantū Francos. nam hoc discriminis causa à recentioribus inuentū. Porrò Franconofurd scriptum reperimus, & in uerso Euangeliorū codice sæpe Franconon in genitiuo pluratiuo, quod hodie scriberemus Francken. Quando autem Francorū nomen orbi primū innotuerit, diximus libro præcedenti. In gratiam deniq; studiosorū hoc addere libet, cum locū in epi

Plinij locus

stola

ſtola Ciceronis ad Atticum quem nos reſtituimus, hæc uerba proxi mè præcedere, Tua tamē ὑπηνίμιος nauſea iam plane abijt. mihi qui dem ex tuis literis tum lætanti ita uidebatˀ. Quæ ſic legi debent, quē admodum uolumen manu ſcriptum teſtatur. Tua tamen ὑπηνίμιος nauſea iam ne planè abit? mihi quidem ex tuis literis coniectanti ita uidebatˀ. Sed innumeris erratis ſcatent Ciceronis ſcripta, quæ tamen Cic. locus propter diuinā illius copiā ac ubertatē nō ſentiuntur. Id quod & in Liuianis Decadib. accidit. Hoc uelut auctario lector cādide fruitor.

SPECIES, CVLTVS, ET ARMATVRA VETERVM FRANCORVM.

C Sollius Apollinaris Sidonius, uir clariſſimus, & multis honoribus ſub Maioriano & Anthemio Cæſaribus perfunctus, dum adhuc ethnicus eſſet: poſtea religionem Chriſtianā amplexus, & Aruernorum factus epiſcopus ſua liberalitate quatuor inopum millia famis tempore fouit, eius Apollinaris nepos qui Præfectus aliquando fuit Prætorio Galliarum. Is inquam Sidonius irruptionis Francorum & Burgundionum in Gallias nō ſolum auritus, ſed, quod maius eſt, oculatus teſtis, nam Remigij Remenſis cōtemporaneus fuit, formam, cultū, & dexteritatem bellicam ac cōſtantiam Francorum, elegātiſſime deſcribit in Panegyrico qui Iul. Valerio Maioriano dictus eſt. Quæ carmina libet hic apponere, declaratura qualis nam fuerit gens Francorum.

SPECIES.

Hic quoq; monſtra domat, rutili quibus arce cerebri
Ad frontem coma tracta iacet, nudataq; ceruix
Setarum per damna nitet. cum lumine glauco
Albet aquoſa acies, ac nutibus undiq; raſis
Pro barba tenues perarantur pectine criſtæ.

Quod uero dicit, Nudataq; ceruix Setarum per dam. nitet. accipiendum de uulgo. Nam ſolus rex cæſariem promittebat. Quā rem Agathius annotauit libro primo, cuius uerba ſunt huiuſmodi, Fas nō erat, inquit, Francorū regibus comā tondere, ſed à pueris intonſi manent, atq; adeo ut à tergo hijs defluant crines. nam à fronte diſcriminati utrinq; feruntur. Nec ſanè Turcarum more Barbarorumq; impexi & ſqualidi ſordidioresq; capilli hijs ſunt, uel aliâs calamiſtrati & indecenter perplexi, ſed uaria hijs ſuperinfundūt unguēta, & diligēter pectendo expoliūt. Idq; proinde præcipuū & regiū decus cōſtitutum eſt, ſolis ut regib. permittatˀ. Nam ſubditi circumtonſi ſunt omnes, nec prolixior hijs coma conceditˀ. Hæc ille. Porrò morē hunc uſq; ad Petri Langobardi Pariſiorū antiſtitis tempora aiunt duraſſe, quem is uelut indecentem & ineptum tollendum perſuaſerit.

CVLTVS

CVLTVS FRANCORVM

Strictius assutæ uestes procera cohercent
Membra uirûm. patet ijs artato tegmine poples,
Latus & angustam suspendit balteus aluum.

Nimirũ hoc est quod Tacitus de Germanis prodit, Locupletissimi, inquit, ueste distinguuntur non fluitante, sicut Sarmatæ ac Parthi, sed stricta & singulos artus exprimente.

AGILITAS FRANCORVM IN TRACTANDIS ARMIS.

Has bipennes de Gothis loquẽs, secures missiles appellat

Excussisse citas uastum per inane bippennes,
Et plagæ præscisse locum, clipeosq; rotare
Ludus, & intortas præcedere saltibus hastas,
Inq; hostem uenisse prius. puerilibus annis
Est belli maturus amor.

CONSTANTIA IN PRAELIIS

Si forte premantur
Seu numero seu sorte loci, mors obruit illos,
Non timor. inuicti perstant, animoq; supersunt
Iam propè post animam.

ARMATVRA FRANCORVM

Agathias libro secundo de Francis loquẽs, Huic nationi, inquit, tenuis est & neglectior armatura, & quæ non uaria ad ornatũ indigeat opificum arte, nisi eorum qui ea utuntur, si quid forte, ut fit, corrumpatur. Non enim thoraces hij uel ocreas norunt. plerisq; in bello detecta sunt capita, perpauci casside operti armis decernunt, sed pectore nudato & tergis ad infimos renes, amiculo prætera lineo partim, partim è corio succincti, & tibias cõtegunt. Equis haudquaquam utuntur præter paucos admodum, ut qui patrio more pedestri in pugna coaluerunt, itaq; exerciti egregie sunt. Ensis à femore leuo, ex latere scutũ dependet, Arcus, funda, & tormẽta eiusmodi cætera, tela saxáue torquẽtia, insueta hijs sunt. Sed dolabras secures ue ancipites gestãt, & breuia pro patria cõsuetudine tela, quę ipsi Ancones, ut diximus, uocãt, & quib. res magnas quũ opus est gerũt, ac tunc præsertim quum pede collato decertãt, aut in hostẽ incurrunt.

ANCONIS DESCRIPTIO
ains Frenckischen hackens.

Hvius teli pars maior ferro obducta est, ita ut ex hasta parũ aliquid præter capulũ totũ uix proferatur. In superiori autẽ parte circa ferri aciẽ ipsam, recuruæ extãt utrimq; tanquã hami, laminulæ quædã coarcuatæ peracutæq;, & ad ipsius teli partem inferiorẽ deuergunt. Id teli genus in ipso congressu emittunt, ita ut si altius fortè inheserit corpori, subeat mox, uti par est, & acies ipsa hamata.

unde

unde nec qui uulnus exceperit, nec alius quispiam queat id telum auellere, Vrget nanque recurua acies illa, ceruice latius hærens, doloresque affert acerbiores, atque adeo, etsi nõ aliàs hostis letali sit uulnere ictus, ex eo tamen emoritur. Quòd si impactum clipeo telum id fuerit, ex eo mox pendulum hęret, & circumfertur, per solumque trahit. Vnde ea est Francorum cõsuetudo, ut ubi affixum scuto telum id uiderint, impetu facto ac pede capulo cõculcato, hostis scutum umbone quassatum perfringant. Quo fit ut & gestantis manu depressa, caput illi nudet & pectus. Hoc pacto hostem quis nactus nulla parte munitum, siue frontem securi percutiat, siue gulam ferro traijciat, cõfestim obtruncat. Hactenus Agathiani interpretis uerba retulimus. De Gotthis agens Apollinaris uidetur lanceæ uncatæ nomine Anconem innuere. ein Hacken.

GOTTHORVM CVLTVS

Sidonius in Panegyrico Auiti, Gotthicũ cultum hijs uersibus describit, ubi de senatu Gotthorum loquitur,

Squalent uestes, ac sordida macro
Lintea pinguescunt tergo, nec tangere possunt
Altatæ suram pelles, ac poplite nudo
Peronem pauper nodus suspendit equinum.

A pellibus quas gestabãt, pelliti dicunt. Sidonius in Panegyrico Maioriani, Sub iudice nostro
Pellitus rauum præconem suscipit hostis.

Idem in epistola quadam cultum Gotthicum graphicè depingit, ubi Sigismeri iuuenis regij nuptialis pompa describitur, quam subdemus.

SIDONIVS DOMITIO SVO SALVTEM

TV cui frequenter arma, & armatos inspicere iocundum est, quã uoluptatem putamus mente cõciperes, si Sigismerem regium iuuenem ritu atque cultu gentilitio ornatum, utpote sponsum seu petitorem, prætoriũ soceri expetere uidisses. Illum quidem equus phaleris cõptus, imò equi radiantibus gemmis onusti antecedebant, uel etiam subsequebantur, quũ tamen hic magis sibi decorus cõspiciebatur, quòd præcursoribus suis siue pedissequis pedes & ipse medius incessit, flammeus croco, rutilus auro, lacteus serico. Tum cultu tanto, coma rubore cuti cõcolor. Regulorũ quoque sociorumque comitantum forma & in pace terribilis. Quorũ pedes primi, perone setoso talos adusque uinciebant. Genua, crura, suræque sine tegmine. Præter hęc uestis alta, stricta, uersicolor, uix appropinquãs poplitib. exertis. Manicę sola brachiorum principia uelãtes. Viridantia saga limbis mar-

ginata

ginata puniceis. Penduli ex humero baltei, uel gladij balteis supercurrentibus strinxerant clausa bullatis latera renonibus. Eo quo comebantur ornatu muniebantur, lanceis uncatis, securibusq; missilibus dextræ insertæ, clypeis leuam partem adumbrantibus. quorum lux in orbibus niuea, fulua in umbonibus, ita censum prodebat ut studium. Cuncta prorsus huiusmodi, ut in actione thalamorum non appareret minor Martis pompa quam Veneris.

Rursum Theodoricum Vuisogotthorum regem in epistola ad Agricolam describens. Si forma quæratur, inquit, corpore exacto, longissimis breuior, procerior eminentiorq; mediocribus. Capitis apex rotundus. In patulum à planicie frontis uerticem cæsaries refuga crispatur, Ceruix nō sedet neruis. Geminos orbes hispidus superciliorum coronat arcus. Si uero cilia flectantur, ad malas medias palpebrarum margo propè peruenit. Aurium legulæ, sicut mos gentis est, crinium superiacentium flagellis operiuntur. Nasus uenustissime incuruus, Labia subtilia, nec dilatatis oris angulis ampliata. Pilis intra narium antra fruticantibus cottidiana succisio. Barba concauis hirta temporibus, quam in subdita uultus parte surgentem stirpitus tonsor assiduus, genas adusq;, forficibus euellit. Isidorus in corpore propria gentium insignia recensens, Granos & Cinnabar Gotthorum annotauit.

BVRGVNDIONVM SPECIES ET MORES

EXtat apud Apollinarem Sidonium Hendecasyllabon epigramma ad Catulinum scriptū, quo se excusat quòd incultius Epithalamium miserit de Ruricij Hiberiæq; nuptijs, nimirū inter Burgundiones uersans homines Barbaros, uoraces, & immodicè proceros. Nam septipedes uocat, à pede Romano, quod notum est mensuræ genus. Vt & alibi quum canit,

Hic Burgundio septipes frequenter
Flexo poplite supplicat quietem.

Proinde clarum est, hoc carmen tum à Sidonio cōscriptum, quū in Galliam primum transissent Burgundiones, nō solum Sequanorum tractu, sed etiam penitioribus terris occupatis, ceu fuse suprà docuimus. Sed audiantur uersiculi Sidoniani,

Quid me, etsi ualeam, parare carmen
Fescennicolæ iubes Diones,
Inter crinigeras situm cateruas,
Et Germanica uerba sustinentem,
Laudantem tetrico subinde uultu
Quod Burgundio cantat esculentus,

Infundens acido comam butyro?

Sic Iulianus Aug. ait se uidisse Germanos inamœnè quidē canentes, sed mire placentes sibi, more cantorum, quorum quanto quisque molestior auditorio, tanto sibi suauior. Verba illius in oratione cui titulus ἀντιοχικὸς ἢ μισοπώγων, hæc sunt, Ἐθεασάμην τοι καὶ τοὺς ὑπὲρ τὸν ῥῆνον βαρβάρους, ἄγρια μὲν μέλη λέξει πεποιημένα παραπλήσια τοῖς κρωγμοῖς τῶν τραχὺ βοώντων ὀρνίθων, καὶ εὐφραινομένους ἐν τοῖς μέλεσιν. εἶναι γὰρ οἶμαι συμβαίνει τοῖς φαύλοις τὴν μουσικὴν, λυπηροῖς μὲν τοῖς θεάτροις, φύσει δὲ αὐτοῖς ἡδίστοις. Pergit Sidonius in carmine suo.

Vis dicam tibi quid poema frangat?
Ex hoc Barbaricis abacta plectris
Spernit semipedem stilum Thalia,
Ex quo septipedes uidet patronos. Septipedes Burgundiones
Felices oculos tuos & aures,
Felicem'que libet uocare nasum,
Cui non allia sordidæ'que cepæ,
Ructant mane nouo decem apparatus. Apparatus Burgundionum
Quem non ut uetulum patris parentem
Nutricis'que uirum die nec orto
Tot tanti'que petunt simul gigantes, Gigantes Burgundiones
Quot uix Alcinoi culina ferret. Culina Alcinoi

Idem in epistola ad Syagrium scribit Burgundiones æque corporibus ac sensu rigidos esse indolatiles'que.

SAXONVM SPECIES

SAxonum morem in tondendis crinibus nō multum dissimilem consuetudini Francorum quibus etiam olim uicini fuere, describit Apollinaris in carmine quod ad Lampridiū misit ex aula Theoderici regis Vuisogotthorum ad Burdegalam. Versiculi de Saxonibus hij sunt,

Istic Saxona cærulum uidemus
Assuetum ante salo, solum timere.
Cuius uerticis extimas per oras
Non contenta suos tenere morsus
Altat lamina marginem comarum.
Et sic crinibus ad cutem recisis,
Decrescit caput, abditur'que uultus.

Sic enim legendum, non additur'que uultus. Et subiungit exemplū, Sidonij locus

Sic tonso occipiti senex Sicamber,
Postquam uictus es, elicis retrorsum
Ceruicem ad ueterem nouos capillos.

De quo Sicambrorum more rursum alibi Sidonius ad Maiorianum Cæsarem,

Sic ripæ duplicis tumore fracto
Detonsus Vachalim bibat Sicamber.

HVNNORVM FORMA AC MORES

HVnnos, quod omnes testantur, Barbarorũ barbarissimos turpissimosq́, in Panegyrico quem Anthemio Cæsari dicauit, Sidonius exacte depingit, hijs uersibus,

Quod bellum non parua manus, necq́ carcere fracto
Ad gladiaturam tu Spartace uincte parasti,
Sed Scythicæ uaga turba plagæ, feritatis abundans,
Dira, rapax, uehemens, ipsis quocq́ gentibus illic
Barbara Barbaricis. cuius dux Hormidac atq́
Hunnus erat. quis tale solum esse inibiq́ genusq́
Credat? Hyperboreis Tanais quâ uallibus actus
Riphæa de caute cadit, iacet axe sub Vrsæ
Gens animis membrisq́ minax, ita uultibus ipsis
Infantum suus horror inest. Consurgit in arctum
Massa rotunda caput. geminis sub fronte cauernis
Visus adest oculis albentibus. acta cerebri
In cameram uix ad refugos lux peruenit orbes,
Non tamen exclusos. Nam fornice non spacioso
Magna uident spacia. & maiorem luminis usum
Perspicua in puteis compensant puncta profundis.
Tum ne per malas excrescat fistula duplex,
Contundit teneras circundata fascia nares,
Vt galeis cedant. Sic propter prælia natos
Maternus deformat amor, quia tensa genarum
Non interiecto fit latior area naso.
Cætera pars est pulchra. Viris stant pectora uasta,
Insignes humeri, succincta sub ilibus aluus.
Forma quidem pediti media est, procera sed extat
Si cernas equites. sic longi sæpe putantur
Si sedeant. Vix matre carens si constitit infans,
Mox præbet dorsum sonipes. Cognata reare
Membra uiris, ita semper equo seu fixus, adhæret
Rector cornipedum tergo. Gens altera fertur,
Hæc habet & teretes arcus, & spicula cordi.
Terribiles certæq́ manus, iaculisq́ ferenda
Motis fixa sudes, & non peccante sub ictu

Edoctus

Edoctus peccare furor. gens ista repente
Erumpens, solidumq; rotis transuecta per Histrum,
Venerat, & sectas inciderat orbita lymphas.

Porrò duritię huius gentis uel ex eo colligere queas, quod infantulos suos primo die excarnificant. Nam genas eorum nouacula discindunt, ut priusquam lac degustent, ad tolerantiam uulnerum initientur. Quæ res facit ut nō barbescant, ob crebros cicatricum in facie sulcos. Quòd si infans plorasset, occidebat̃ uelut adulterinus atq; degenerās. Hinc Apollinaris in Auiti Panegyrico indubie Hunnos innuit, quum inquit,

Vulnera uel si quis pangit, cui flesse perire est,
Ac ferro perarasse genas, uultuq; minaci
Rubra cicatricum uestigia defodisse.

Claudianus in Rufinum libro primo sic describit Hunnos.

Est genus extremos Scythiæ uergentis in ortus
Trans gelidum Tanaim, quo non deformius ullum
Arctos alit, tristes habitus obscœnaq; uisu
Corpora, mens duro nunquam cessura labori.
Præda cibus uitanda Ceres, fratresq; secare
Ludus, & occisos pulchrum iurare parentes.
Nec plus Nubigenas duplex natura biformeis
Cognatis aptauit equis. Acerrima nullo
Ordine mobilitas, insperatiq; recursus.

Idem in laudem Manlij Theodori, Nō uaga Hunnorū feritas. ſ. te terruit. Alludit autem ad id quod modo citatis carminibus dictum est in fine, uidelicet, Acerrima nullo Ordine mobilitas. Sic Sidonius uagam turbam dixit. nam equites erant pernicissimi. Turpeis alibi uocat Hunnos Claudianus sic scribens,

Iam formidata tyranni
Tempestas subeunda mihi, qui forte nephandas
Iam parat insidias, qui nos aut turpibus Hunnis
Aut implacatis famulos præstabit Alanis

Cæterum ex multis nationibus quas Hunni secum in cōmilitium traxerant, soli supersunt Vgri siue Vngari, Pannoniam secundā incolentes, ut antè diximus, nec ipsi admodum proceri si cum Sclauinis Bohemis aut Polonis comparentur. Nam in historijs legimus, Hunnos statura quidem exiguos, sed argutis motibus expeditos fuisse, & ad equitādum promptissimos, scapulis latis, & ad arcus sagittasq; paratis, firmisq; ceruicibus. Quin etiam multos scissis illis & nigris uultibus in cōgressu terruerunt. Siquidē potius informis quæ-

dam mola erat, quàm facies, habebatq; uerius puncta quædã quàm lumina. Subiecerunt primum sibi inter multas gentes, etiam Alanos ac Ostrogotthos, sed hij se separauere ab illis, sui rursum iuris facti.

FRANCI GERMANICA SVNT VSI LINGVA

Veteres Francos qui transito Rheno nobilissimum istud in Gallijs regnum cõstituerunt, & per duas familias priorem Merouingorum, posteriorem Carolingorũ, non Galliam solũ sed & Germaniam postea nõ paucis seculis rexere, Germanica usos fuisse lingua, quum innumera alia argumenta probant, tum uero manifestè cõuincit Liber ille insignis Euangeliorũ Francicè hoc est Germanicè uersus, quem nos nuper dum comitia Romani Imperij Carolus Cæsar celebraret apud Augustã Rhetię superioris, Fruxini in Vindelicis, quam hodie Frisingam appellant, in Bibliotheca D. Corbiniani obiter reperimus. nam Liuianarũ Decadũ gratia fueramus illuc profecti. Eius codicis hic est titulus, Liber Euangeliorũ in Teodiscam linguam uersus. Cõstat autem ex rithmis totus. Atq; ut antiquitatem eius tralationis nõ ignores, deprehẽdi librũ exscriptũ abhinc annos fermè sexcentos, ut tum cõpositum credam quũ Christo primum Franci nomen dedere. In fine enim ascriptũ erat, Vualdo me fieri iussit. Sigefridus presbyter scripsi. Numeratur autem inter Frisingẽseis episcopos Vualdo, ni fallor, decimus. Habet ipsum opus elegantissimã præfationem, cuius hoc est initiũ, nulla litera mutata,

Nu uuil ich scriban unser heil
Euangeliono deil,
So uuir nu hiar bigunnon
In Frenkisga zungun.

Qui Germanicè callet, satis intelligit ista uerba, nisi quòd hodie paulo aliter scribimus & proferimus, nõ addentes alicubi tot uocales, alicubi plureis adijcientes. nec bigunnen uerbum pro incipere familiare est omnibus Germanis. Item paulo post.

Hiar hores io zi guate
Vuaz got imo gebiete
Thaz uuir imo hiar sungun
In frenkisga zungun.
Nu freuues sihes alle
So uuerso uuola uuolle.
Ioh uuer si hold in muate
Francono thute.

Item Paulo pòst comparantur Franci Romanis animositate, nunquam hoc negaturis Græcis.

Sie sint

Sie sint so sama kuani
Selpso thio Romani.
Nu darf man thaz ouch redino,
Thaz kriachi nith es uuidaron.

Item alio loco prædicantur ad arma prōpti, & uiri fortes omnes. Nam hoc significat thegan Francis, unde Deganberti siue Dagoberti nomen & Degenhardi.

Zi uuasane snelle
So sint thie thegan alle.

Nec libet plura addere. nam ista satis euincūt, quod fortassis apud nōnullos controuersum esse poterat. Hoc omittere nequeo, uolumē istud egregium esse thesaurum antiquitatis. Solebat olim Maximilianus Cæsar proposita mercede suos prouocare ad quęrenda uel diplomata quæ ante quingentos essent annos conscripta. nam tantum Latini sermonis usus apud Germanos in conficiendis tabulis receptus fuit. id quod cum cæteris nationibus commune habuimus. Ab annis tamen centum & quinquaginta secus apud nos factum uidemus. Sic ungaricus sermo nostra ætate primum scribi cœpit. Itaq; si quis mōstrasset duntaxat talem codicem, nō indonatus abisset. nam princeps fuit liberalissimus. Huius generis Psalteriū uidimus apud Ioannem Huttichium nostrū Argentorati. Perpetua uero laus Francorum ueterum qui sacros libros in suam, hoc est Germanicam linguam uertendos curarint, quod nuper à Theologis quibusdam improbatum scimus. Huc pertinet quod Luitharius Francorum rex periclitanti in Saxonibus filio Dagoberto opem ferens quū ad Visurgim amnem uenisset, & detracta galea nudasset caput iam prorsus canum, nam agnosci cupiebat quo sui præsentia timorem hostibus incuteret, Berchtoldus Saxonum princeps rege statim agnito, ô uetulum, inquit, & canum iumentū ades'ne hic. Qua uerborū cōtumelia sic est commotus Luitharius, ut non expectatis copijs suis quas pręcesserat, cum cohortibus filij fluuium transiret, & conuiciatorem inuaderet, ac in fugam uersum tandem obtruncaret. Igitur Saxonū sermo linguæ Francorum affinis esse debuit, alioqui qui potuisset commoueri Luitharius, si conuicium nō intellexisset. Nam in annalibus Francorū expressum est, illum Barbara uoce inclamasse. Vulgo quoq; notum est, Carolum Magnum duodecim mensibus uocabula iuxta propriam linguam imposuisse. Nam Ianuarium appellauit Vuintermonat. Februarium, Hornung. Martium, Lentzmonat. Aprilem, Ostermonat. Maium, Vunnemonat. Et sic de cæteris. Porrò Romanus & Prouincialis sermo quo etiamnū interior utitur Gal-

Maximilianus Imp.

Carolus Magnus

lia, complusculas dictiones ab ista Germanica Francorũ lingua mutuatus est, quas hodieq́ retinet. Eas enumerare longum fit.

BVRGVNDIONVM POPVLARIS SERMO FVIT GERMANICVS

SIdonius Apollinaris ridet Syagrium quendam Gallũ, quòd homo Prouincialis, & Cõsulis pronepos, ac insignis poetæ semine natus, atq́ egregiè literis excultus ipse, tamen Germanicã Burgundionum linguam addidicisset. Hoc illi interprete utebantur, si quas forte Latinas literas uel à Cæsaribus uel à ciuitatum Prouincialium præfectis accepissent. Et cõsilijs etiam sanctioribus adhibebant. Proinde festiuè nouum Burgundionum Solonem illum appellat, & nouum Amphionem in citharis sed trichordibus temperãdis. Id quod dicit propter trium linguarũ peritiam, Germanicæ, patriæ, hoc est prouincialis, & Latinæ. Sed libet epistolam ipsam ascribere.

SIDONIVS SYAGRIO SVO SALVTEM

QVum sis Cõsulis pronepos, idq́ per uirilem successionem, quãquam id ad causam subijciendam minus attinet: quũ sis igitur è semine Poetæ, cui proculdubio statuas dederunt literæ, si trabeæ nõ dedissent, quod etiam nũc autoris culta uersibus uerba testantur, à quo studia posterorũ, ne parũ quidem, quippe in hac parte, degenerauerũt: immane narratu est, quantũ stupeam sermonis te Germanici notitiam tanta facilitate rapuisse. Atqui pueritiam tuam cõpetenter scholis liberalib. memini imbutã, & sæpenumero acriter eloquẽterq́ declamasse coram oratore, satis habeo compertũ. Atq́ hęc quũ ita sint, uelim dicas unde subito hauserũt pectora tua euphoniã gentis alienæ, ut modo mihi post ferulas lectionis Maronianæ, postq́ desudatam uaricosi Arpinatis abundantiam loquacitatemq́, quasi de ilario uetere nouus falco prorumpas? Æstimari minime potest, quanto mihi cæterisq́ sit risui quoties audio quòd te præsente formidet facere linguæ suę Barbarus Barbarismũ. Astupet tibi Epistolas interpretanti tacitus Germanorũ senatus, & negocijs mutuis arbitrũ te disceptatoremq́ desumit. Nouus Burgundionũ Solon in legibus disserendis, nouus Amphion in citharis sed trichordibus temperandis, amaris, frequentaris, expeteris. Oblectas, adhiberis, eligeris. Decernis, audiris. Et quanquam æquè corporibus ac sensu rigidi sint, indolatilesq́, amplectuntur in te pariter & discunt, sermonem patrium, cor Latinũ. Restat hoc unũ uir facetissime, ut nihilo segnius, uel quum uacabit aliquid lectioni operæ impendas, custodiasq́ hoc, prout elegantissimus es, temperamentum, ut ista tibi lingua teneatur ne ridearis, illa exerceat ut rideas. Hactenus Sidonius. Idem

Germanicꝰ sermo

Euphonia gentis alienæ

Germanorum senatꝰ

Nouus Burgundionũ Solon

ad Ca-

ad Catulinum, quem locum & antè citauimus,
Inter crinigeras situm cateruas
Et Germanica uerba sustinentem,
Laudantem tetrico subinde uultu
Quod Burgundio cantat esculentus
Infundens acido comam butyro?

LANGOBARDI GERMANICA LINGVA VSI

EXtant leges Langobardorũ quæ manifestè declarant eam gentem usam sermone Germanico. Fuere uero nobilissimi Germanorũ Langobardi. In legibus quia uocabula nostrę linguæ sunt passim inserta, uideas Iuris interpretes Italos se miserè torquẽtes, & tandem omnib. tentatis neq; cœlũ attingere neq; terram, iuxta prouerbium. In Græcis & Hebraicis cõsulendi sunt earũ linguarũ periti: in Langobardicis erant adhibendi Germani. Diximus suprà de Schala Langobardorũ uocabulo pro patera, ac qualama pro scaturigine & piscium uiuario. Opinor Bardunuuigũ urbem illam ab Henrico Leone euersam Langobardorũ retulisse nomen, & sedes illorũ ueteres indicasse. Nam Augusti Tyberijq; principatu illic habitarũt, uel attestante Velleio, qui cis Albim positos docet Langobardos à Rheno uenienti, Chaucisq; uicinos facit. Postea fortassis in insulas Germanici maris concesserunt pulsi ab aliqua ualidiore gente.

PROVINCIARVM LINGVA

TRansdanubianæ prouinciæ Rhetia prima & secũda, Noricũ, ac Pannonia prima & secunda, atq; cisrhenanæ prouinciæ, Rhetię primæ pars, pars Maximę Sequanorũ, Germania prima atq; secunda, postquàm à Romanis subactæ sunt, sermonem Romanũ omnes accepærũt. Nam studio fuit Romanis, ut Prouinciales Romane addiscerent, quo per linguæ præsidiũ obsequentiores & fauentiores haberent nationes. quæ cũ inter dissimilis linguæ homines amicitia cõalescere queat? Similem rem aliquando moliri in Insubribus dicebat Ludouicus Gallorũ rex, Frãcisci qui nũc regnat, socer. Nec tantũ de uulgari lingua soliciti erant Romani, sed & Latinã tradi Prouinciali bus curarũt, unde municipales illæ scholæ apud Visontionẽ & Lugdunũ, & illa apud Cliuiũ in Germania secũda, cui pręfuit Eumenius Rhetor. Hoc ẽm pacto feritatem animorũ paulatim abstergebant. Vocabãt hæc lingua Romana. Proinde quidam Galli se Romanos etiamnũ uocant, quũ propter ueterem ditionem, tum multo magis ob uernaculũ sermonẽ quem adhuc retinent. Fl. Vopiscus etiã Latinam appellat, quum ait Apolloniũ illum Tyaneum Aureliano Cæ-

sari recipienti se in tentorium ea forma qua uidetur subito astitisse, atque haec Latinè, ut homo Pannonius intelligeret, uerba dixisse: Aureliane si uis uincere, nihil est quod de ciuium meorum nece cogites. Fuit autem Aurelianus natione Pannonius apud Sirmiũ ortus. Et utebantur Romano sermone Panoniæ, quippe Prouinciæ. Sanè Velleius de bellis loquens à Tiberio Cæsare gestis adhuc Augusto superstite, Pannonios scribit nõ solũ disciplinæ, sed & Romanæ linguæ notitiam habuisse. Intelligit autem disciplinam militarem. Verba illius hæc sunt, In omnib. autẽ, inquit, Pãnonijs nõ disciplinæ tantummodo, sed linguæ quoque notitia Romanę, plerisque etiam literarũ usus, & familiaris animorũ erat exercitatio. Porrò Rhetos, Noricos, & Pannonios, quamlibet gentem proprium habuisse sermonem à Germanico diuersum, nemo dubitare debet. Heluetij Gallicè loquebantur & Raurici, Mediomatricique. Verũ Tribocos qui in Mediomatricorum tractu cõsederunt, ubi hodie est Elsatia, Nemetes, Vangiones, Vbios, Tungros, Betasios, & similes populos qui è Germania transgressi in Galliam Rheno propinquos agros occupauere, libenter crediderim bilingueis fuisse. Certe eos qui ipsam Rheni ripã colebant, nihil ambigo Germanicũ sermonem retinuisse propter assidua cum transrhenanis Germanis commercia. Hinc Margam pro Medulla apud Plinium legimus, in Belgico habitantiũ Germanorũ uocabulũ. Tametsi dictiones quædam etiam diuersissimis populis communes nõnunquam existunt. Vnde etiam Hebraicas uoces reperias in nostrate sermone. Nam puto hodie linguas omneis nõnihil esse mixtas, & puram nullã. Admonet me hic locus ut uocabulũ utriusque Germaniæ tam Prouinciali quàm postea ueteri fortassis olim commune, restituam apud C. Plinium. Is enim naturalis historiæ libro xv cap. xxv de Cerasorum generibus loquens, Principatus, inquit, Duracinis, quæ Campania Pliniana appellat, In Belgica uero Lusitanis. In ripis etiam Rheni. Tertius ijs colos è nigro ac rubenti uiridique, similis maturescentibus semper. Minus quinquennio est, quod prodiere quæ uocant laurea, non ingratæ amaritudinis, insitæ in lauro. Porrò cõtuli in hoc capite uulgatã æditionẽ cũ manu descripto codice, mihique uisus sum hanc è qualibuscunque uestigijs & mendis eruisse lectionem. Principatus Duracinis, quæ Cãpania Pliniana appellat, in Belgica uero Lusitanis, in ripis etiã Rheni Cersis. Iis colos è nigro ac rubenti uiridique, similis maturescentib. iuniperinis. Subaudi, baccis. Quinquenniũ est, quod prodiere. Et quæ sequunt. Id uero Kersorũ uocabulũ adhuc apud Germanos durat, à Prouincialib. indubie mutuò sumptũ. nam ut arbor ipsa, sic quoque fructus

Plinij locus

nomen

nomen Germanis peregrinũ eſt. Auſonius Burdegalenſis Moſellã amnẽ Belgicæ primę,quã olim,ut cõijcio,diuidebat à prima Germania,deſcribens,& tractum eum miris extollens laudibus, tandem ab eo quoq; cõmendat,quòd Romano ſermone utatur,ſic autem canit,

Æmula te Latiæ decorat facundia linguæ.

Vocat,ut uides,Prouincialem ſermonem,æmulũ Latinæ linguę. Verũ hodie Moſellana regio cis Mediomatricos Germanicam linguam recepit,poſtquàm eſſe prouincia deſijt Germanis terras iſtas occupantibus.Porrò non modo linguam Prouinciales mutabant, ſed inſtituta quoq; & cultum,Alioqui Tencteri non dicerent apud Tacitum Vbijs in corpus nomenq; Germaniæ redeuntibus,inſtituta cultumq; patrium reſumite,

GALLORVM VETVS LINGVA

SErmo quo peculiariter Gallia fuit uſa priuſquã in Prouinciæ formam redigeretur à Romanis,prorſum putatur abolitus.Non ſecus ſuum amiſere & Hiſpaniæ.O miram Romanorum dexteritatẽ, & indicibilem felicitatem.Et non miretur quis eripi potuiſſe Romanis prouincias,quæ nõ minus Romanę erant quàm ipſa Roma.Sed habent regna ſuas periodos.Cæterum non deſunt qui putent ueterem Gallorum linguam nõ abſimilem fuiſſe Britannorum dialecto, quos Anglia Vualos uocat.Nam in uita Agricolæ Tacitus de Britannis agens, In uniuerſum tamen,inquit, æſtimanti, Gallos uicinũ ſolum occupaſſe credibile eſt. Eorum ſacra deprehendas ſuperſtitionum perſuaſione. Sermo haud multum diuerſus.Hęc ille. Equidem ſatis conſtat, prouincialem Gallorum ſermonem, ex peculiari illa ueterię; lingua multas adhuc habere uoces immixtas, ex Germanica quam Franci intulere,quamminimum,ſed tamen aliquid. Autor eſt Iulius Cęſar,Belgas,Aquitanos,& Celtas,lingua,inſtitutis, legibus inter ſe differre.Auſonius de Narbonenſi Gallia,

Quis memoret portusq; tuos,montesq;,lacusq;?
Quis populos uarios diſcrimine ueſtis & oris?

Porrò D. Hieronymus quum Galatarũ linguam Treuericæ ſimilem eſſe dicit,indubiè de ueteri lingua ſentit.Sed hãc diuerſitatem ſuſtulere Romani.Porrò ueterẽ Gallorũ linguam diuerſam à ſermone Germanico fuiſſe,ſatis indicat Cęſar,quũ ſcribit Arioviſtũ ex lõginqua cõſuetudine nõnihil Gallicę linguæ percepiſſe. Eius uerba ſunt Cõmentariorũ lib.primo,Cõmodiſſimũ uiſum eſt M. Valeriũ Procillum C. Valerij Caburi filiũ ſumma uirtute & humanitate adoleſcentem, cuius pater à C. Valerio Flacco ciuitate donatus erat, & propter fidem,& propter linguæ Gallicæ ſcientiam, qua multa iam Arioui-

Ariouistus longinqua consuetudine, & quod in eo peccandi Germanis causa non esset, ad cum mittere, & M. Titium, qui hospitio Ariouisti usus erat.

GERMANORVM LINGVA

SErmo Germanicus longe lateq; fusus est. Habet tamen sua idiomata. Gaudet uocibus primigenijs monosyllabis. ac nonnulla à Prouinciali lingua mutuatus est. Olim nō scribebāt, ut diximus. proinde nihil nostratium dictionum temere reperias in uetustis spectationibus aut libris, exceptis codicibus illis Francicè uersis, quorū antè memini. Vnicum duntaxat apud Plinium occurrit uici uocabulū germanè Germanicum, nam etymologiam habet nostræ linguæ. uerum ita deprauatum est ut à nemine hactenus sit intellectū. Hermolaus enim ibi frustra sudauit, è Ptolemæo nomina quædam oppidorum citans. Est autem locus apud Plin. lib. ix. cap. xv. in hęc uerba, Silurus grassatur ubicunq; est omne animal appetens, equos innatantes sæpe demergens, præcipuè in Mœno Germaniæ amne propter Lisboum, & in Danubio. Deprehendi uero è uestigijs manuscripti codicis, sed deprauatissimi, legendum, præcipue in Mœno Germaniæ amne pro Erlisborni, & in Danubio. Est autem Erlisbornis, sic enim inflectit Plin. uicus ille in ripa Mœni fluuij situs qui hodie Erlenbrunnen dicitur, tantundem Germanis significans, ac si dicas Alnorum fontem. Dixereq; Mœni ueteres accolæ bornen, sicut Saxones & Elsatici mei pronunciant pro fonte, non brunnen cæterorum Germanorum more. Apud Erlisbornim etiamnum traiectus est, & uadosus locus pro equis abluendis & potu reficiendis: quos illic Plinij tempestate, qui sub Vespasiano, ni fallor, militauit in Germania prouincia, Siluri pisces magni demergebant, à qua nō ita multum abest is uicus. Suspicor autem Plinium apud Maguntiacum agentem, hanc rem cognouisse. Sic uero dictū pro Erlisborni, ut dicimus pro rostris, & pro templo. Porrò Germanorum litoralium quos uetustas Vuigeuonas appellauit, & Insularium, lingua mollior, ut Francorum ueterum qui Cauchorum pars fuere, Saxonum, Phrisiorūq;, ac Scotorum & Danorum. Mediterraneorum uero, id est Heriuonum durior, ut Sueuorum, Quadorum Marcomannorum, & Hermundurorum, quos in transdanubianis hodie regionibus Pannonia prima, Norico & Rhetia utraq; loquentes audimus.

Plinij locus

Rerum Germanicarum Libri secundi finis.

BEATI RHENANI SELESTADIENSIS RERVM GERMANICARVM LIBER TERTIVS.

C. PLINII SECVNDI CAPVT XIIII. EX LIBRO quarto repurgatum à mendis atq; explicatum.

VANDO hoc tertio uolumine quædã de populis & oppidis dicturi sumus apud diuersos obseruata scriptores, operepręcium & ad rerum Germanicarum illustrationem in primis conducibile uidetur à Plinio feliciter auspicari, quo loco Germanorũ genera quinq; recenset. Nam arbitror multis iam seculis à nullo mortalium ibidem uerba Plinij intellecta, quæ tamen ab omnibus scriptoribus tum ueteribus tum nouis nusquam nõ inculcantur. In causa est quòd illic sunt uocabula quæ Germanicæ linguæ scientiam requirant. Itaq; nõ miror hæc à nullo exterorum deprehensa. Alia autem insunt errata quæ miror castigatores omnes fefellisse. Sed apponemus ipsa Plinij uerba quemadmodum uulgo leguntur.

CAPVT XIIII.

RHetiæ prope unius maiore latitudine, sanè citra excessum eius subactæ. Nam Germania multis postea annis nec tota percognita est. Si coniectare permittitur, haud multum oræ deerit Græcorum opinioni, & longitudinis ab Agrippa traditæ. Genera Germanorum v. Vindelici, quorum pars Burgundiones, Varini, Carini, Guttones. Alterum genus Ingæuones, quorũ pars Cimbri, Teutoni, à Cauchorũ gente. Proximi autem Rheno Isteuones, quorũ pars Cimbri mediterranei: Hermiones, quorũ Sueui, Hermunduri, Catthi, Cherusci. Quinta pars Peucini, Basternæ, supradictis cõtermini Dacis. Amnes clari in Oceanũ defluũt, Guttallus, Vistillus siue Vistula, Albis, Visurgis, Amisius, Rhenus, Mosa. Introrsus uero, nulli inferius nobilitate, Hercynium iugum prætenditur. Hactenus Plin.

Primum nõ magnopere me hoc offenderet, quòd tota periodus usq; ad ista uerba, Genera Germ. v. eius oscitantia qui Pliniũ in capita secuit huc fuit inepte translata, adijcienda præcedentib. si mendis careret. Nam hæc clausula, Si cõiectare permittitur, haud multũ oræ deerit Græcorũ opinioni, & lõgitudinis ab Agrippa traditæ, nullo sensu dicitur, imò cõtrario. Siquidem paulo antè dixit, haud explicabilem Plinij loci

bilem esse Germaniæ mensuram propter immodicã pudentium discordiam, ubi lego tradentiũ. Et interpretãs hoc ait, Græcos & quosdam Latinos XXV miliũ passuũ oram Germaniæ tradere, Agrippã cũ Rhetia & Norico longitudinẽ D CLXXXVI. M. passuũ, latitudinẽ CCLXVIII. M. Itaq; maxima discordia est inter Græcos & Agrippam. Cur igitur Plinius hic nõ multũ oræ Græcorum opinioni deesse dicit? Locus haud uacat mendis. E uestigijs exẽplaris manu scripti, sed deprauatissimi uisus mihi sum hanc eruisse lectionem, Nam Germania multis postea annis nec tota percognita est. Coniectare permittitur. Vt multũ absit Græcorũ opinio à lõgitudine ab Agrippa tradita, Aut, ut multũ detraxerit G. opinio. Sequitur, GENERA GERMANORVM V. VINDELICI. Quid hic faciũt Vindelici, qui Prouinciales fuere subiecti Romanis. nam Rhetiam secundã inhabitarũt. Scribendũ, Vandili. Nam Cor. Tacitus inter Germanicæ gentis appellationes & uera ac antiqua nomina Vandalios siue Vandilos recenset. Hij fuere Germanorum ultimi uersus Gotthos & Gepidas, à quibus postea sunt in Scythiam propulsi, quemadmodum ex Procopio liquet. Nam Vandalos Gotthi miris modis exagitarunt, ut Burgundiones Vandalorũ nationem in Alemanniam ire coegerint, qui in Sequanos postea sunt trãsgressi, quemadmodũ libro primo fuse demonstrauimus. Hinc apparet illorum fœda hallucinatio, Vandalos nobis ex Vuinidis, hoc est Germanos ex Sclauinis Scythis facientium. Ita quibusdam nõ labor, nõ animus deest, sed iudicium. Vandili quibusdam etiam Vindili dicuntur. Porrò quos Plinius hic Guttones appellat, Tacitus libro secundo Hist. Aug. uocat Gotones. Scribit enim Catualdã nobilem iuuenem ui Marobodui profugũ, ad Gotones uenisse. Videlicet ex Marcomannis ad extremam Germaniam cõcesserat, in Gotones Vandalorũ nationem. In libello De situ & moribus Germanorũ. Trãs Lygios, inquit, Gotthones regnant. Nec sunt Gotones pro Gotthis accipiendi. Quin ipsi Procopio nõ habeo fidem, Vandilos Gotthicæ nationis facienti, nisi nationes horum aliquot à Gotthis subactas intelligamus, quibus ut uicinis permixti fuere. Sed circa Mæotidem consedisse constat, à Gotthis pulsos ut arbitror. Cæterũ amplum fuit Gotthorum & Getarum nomen apud ueteres. Nam orbis descriptio facta Theodosio Cæsare iubente, docet Germaniam omnemq; Gotthiam ad Huistiã amnem usq; extendi, qui Dacorum etiam Alanorumq; sit terminus, Tibiscum intelligo. Sequitur, ALTERVM GENVS INGAEVONES. Quidam scribunt Ingenones. Sed neutrum recte. Nam Germanica dictio est, quemadmodũ ostendam, innuens eos qui sinus

maris

maris accolant. Itaq; sciendum Vuic siue Vuig lingua Saxonum & eorum Germanorū qui circa mare habitant, significare sinum maris aut fluuij, quod superior Germania Vuog appellat, & uuonē est habitare. Vnde Vuigeuuones dicti qui sinus maris incolerent, quos una atq; altera litera omissa, nam geminatis nos gaudemus, Romani Vigeuones appellarūt. Hos scribæ etymologiam uocabuli ignorantes in Ingeuones uerterūt, pro ui nobis in depingentes, qui lapsus in ueteribus scripturis creber est. Proinde satis liquet Vigeuones scribendum. Hoc etiam ipsi populi probant, Quorū, inquit, pars Cimbri, Teutoni. Notum enim est istos Septentrionalis Oceani sinus accoluisse. Sequitur, A CAVCHORVM GENTE. Tu repone, Ac Chaucorum gentes. Nam Tacitus ait Cauchos à Frisijs incipientes, partem littoris occupare. Sed & insulas incoluere Cauchi. Quare sunt inter Vigeuones numerandi. Nec sine causa dicit Plin. Cauchorum gentes, populi magnitudinem ostensurus, quem Tacitus asserit immensum terrarum spatium nō tenere tantum, sed & implere. Ex hijs Cauchis Franci prodiere sine dubio. nam Cauchorum nobilissimam gentem Francos fuisse reor. Igitur olim Franci Vuigeuones erant. Tacitus, Proximi, inquit, Oceano Vigeuones. sic enim legendum. Plin. noster capite præcedenti de Septentrionali Oceano loquens, Incipit, inquit, inde clarior aperiri fama ab gente Ingæuonum quæ est prima. Inde Germaniæ Seuo mons, ibi immensus, nec Riphæis iugis minor. Quæ uerba sic legi distinguiq; debent. Incipit deinde, subaudi Septentrionalis Oceanus, clariore aperiri fama ab gente Vigeuonum quæ est prima. Inde Germania. Mons Seuo ibi immensus. &c. Transcripsit hunc locū Solinus, Mons, inquit, Seuo ipse ingens, nec Riphæis minor collibus, initiū Germaniæ facit. Hunc Ingæuones tenent, à quibus primis post Scythas nomen Germanicū cōsurgit. In manu scripto Plinij codice legit, Mons Ebo. Sequitur, PROXIMI AVTEM RHENO ISTAEVONES. Præcipuum Germanorū regnū fuit ad Oceanum Septentrionalem. Illic enim Teutonorum sedes inclytæ gentis quibus ipse Tuiscon olim imperasse uideatur. Hij igitur eos qui ad Rhenū & Danubium habitabant, tanquam ultimos & remotissimos cultores, Isteuuones uocarunt, quod superior Germania durius loquens, dic vsserstenuuoner diceret. Ac attendendū hic, fieri respectum ad maritimos illos & insulares populos. Tacitus cæteros scribit Istæuones uocari. hoc est, qui medij non sunt neq; Oceano proximi. Sequitur, Quorum pars Cimbri. Quid hic nobis delirat Plinius, Cimbros Isteuonibus annumerans, quos antè Vigeuones esse dixit? Hanc ob causam omnes le

Plinij locus

gunt Cimbri mediterranei. de quibus suaue est legere uarias autorũ recentium cõiecturas quo loco ponendi sint nescientiũ. Nec animaduertunt quum Istæuones plane ripenses sint, nihil cum hijs cõuenire mediterraneos uel Cimbros, uel alios quosuis. Ingens hic mendum est, & locus pessimè deprauatus. Tu sic castiga, Quorum pars Sicambri. Et colon adde, nam hic sententiæ finis est. Sequitur, MEDITERRANEI HERMIONES. Tacitus, Medij, inquit, Hermiones. Dicti sunt Hernuuones mediterranei Germaniæ populi inter Rhenũ & Danubium habitantes: Nam Her Septentrionalium Germanorum lingua terram significat, nos hic addimus literam t, uel d, dicimus enim Herd, appellaturi istos mediterraneos Herduuoner. Facillimũ uero fuit Heruuones siue Hernuuones in Hermiones uel Herminones per errorem mutare. Scribit Põponius Mela ultra Cimbros & Teutonos ultimos Germaniæ esse Herminones. Nec dubium est, inter Cimbros Vigeuones & Quados Isteuones ad Danubiũ, Heruuones extitisse. nam illic priscis admodum temporib. Vandalorũ gẽtes fuisse locatas arbitror, proximè Peucinos & Bastarnas qui Dacis cõtermini sunt. Iam Vigeuonib. & Frisij debent accenseri, Isteuonibus post Sicambros in Galliam traductos, Tencteri, Vsipij, Bructeri, Chamaui, & Angriuarij, ac priusquam Rhenum transirent olim Vbij. Tandem uero Franci quoq; è Vigeuonib. facti sunt Isteuones, occupatis ad Rhenum locis, quemadmodum ostendimus libro primo: Saxonesq; postea Isteuones propter Vestphaliam, & Heriuones propter interiores regiones, qui prius Vigeuones fuerant. Cęterũ quod Tacitus tradit, Mãno Tuisconis filio tres filios assignari, è quorũ nominib. isti populi sic fuerint appellati, intellige Mannũ in hanc formam testamentum cõdidisse. Maximo natu Vigeuones, hoc est, littorales insularesq; populi parento. Minimus natu Heriuonibus, hoc est, mediterraneis imperato. Mediũ inter hos, Isteuones, hoc est, ripas Rheni Danubijq; accolentes, regem habento. A subiectis quisq; populis nomen accipito. Sequitur, VISTILLVS SIVE VISTVLA, ALBIS. Quid discriminis est inter Vistillũ & Vistulã, ut uocẽ repetat Plinius? nihil certe. Locus est uitiatus. Tu repone, Vistillus, Sueuus, Albis. Errori causam dedit prior syllaba sequentis dictionis quam ineptè bis scripsit librarius, alius transpositis eius syllabæ literis legit Sueuila, alius emendauit, Siue Vistula. Sueui fluuij meminit Ptolemæus. Quidam hodie Zuenum uocari putant. Sequitur, NVLLI INFERIVS NOBILITATE. Hic leue erratum est, sed tamen de hoc lectorem admonere uoluimus, ut totũ caput perpurgatum habeat. Itaq; scribendum, Nullo inferius nobilitate, Hercynium

nium iugum prætenditur. Porrò uidere facile est quātus labor sit emendare Plinium, & quàm res necessaria: ut pessime de literis mereantur, qui hoc agenteis non solum rident, sed & conuicijs proscindunt.

DE DIOECESIBVS EPISCOPALIBVS

Romanorum magistratuum diœceseis (sic enim etiam illi uocarūt quas administrationes dicere possumus) apud Christianos episcopi, imitatione Ethnicorum gubernandas susceperunt. Vnde uolumen Præfecturarum Romanarum enumerat Vicarium diœceseos Asianæ, Vicarium diœceseos Ponticæ, & Vicarium diœceseos Thraciarum. Sic uir illustris Præfectus prætorio Italiæ multas diœceses sub se habet. Nec pauciores præfectus prætorio Galliarū. Constat autem primum in Græcia floruisse Christianismū, unde & hoc nomen est mutuata antiquitas. Sed ut appareat quomodo prophanam Romanorum ditionem Ecclesiastica ditio propemodum sit æmulata, rem exēplo manifestabimus. Raurici siue exteriores Sequani præter magistratum Rauricensis Augustæ, Præsidem Maximæ Sequanorum olim agnoscebant, qui apud Vesontionem habitabat. Et hodie Rauricis Sequanisq; cismontanis omnibus à Vocetio mōte usq; ad riuum Eckenbachum Sequanorum Tribonorumq; siue Germaniæ primæ discriminatorem qui miliario supra Selestadium uisitur, Basiliensis antistes præest, archiepiscopo Vesontino subiectus. Simili pacto Tribonos siue Tribocos ab Eckenbacho riuo terminali Saletionem usq; regit Argentoratensis præsul, antiqua Tribonorum oppida summum, Elcebum, aut huius ruinas potius, & in fimum, Brocomagum sub se habens: ab Argentorato uero quod etiam olim Tribonorum caput fuit, nomen sortitus; nō secus ac Comes ille militaris apud Romanos, cuius meminimus suprà, ac in sequentibus sæpe mentionem faciemus. Dixi nō sine causa, propemodum, quòd fines alicubi uariatos uideam. Nam nō dubito quin Comes Argentoratensis totam Tribonorum regionem siue Germaniæ primæ partem quæ ad Sequanos cismontanos, Leucos, & Mediomatricos olim pertinebat, sub se habuerit. Siquidē Marcellinus Ararim scribit inter Germaniam primam fluentem Sanconnam uocari. quem fluuium cōstat in Lotharingia in extremitate Vosaginarum Alpium oriri in diœcesi Leucorum siue Tullensi. Proinde cernis hic fines mutatos. Neq; enim libuit Francorum regi Dagoberto, Mediomatricorum & Leucorum Ecclesias occupatis iam finibus prorsus spoliare. Idq; etiam in alijs diœcesibus accidit, de uariatione finiū loquor. sed hæc demōstrare nimis lōgum esset. Nemetes Spirensi e-

piſcopo parẽt, Vangiones Borbetomagẽſi ſiue Vuormacienſi: Magonciacenſis territorij homines, Magonciacenſi: Vbij, Agrippinenſi: Neruij quondam Nouiomagenſi tantum, unde Nouiomagũ Neruiorum caput fuiſſe colligo, nunc etiam Tornacenſi: Treuiri Treuirenſi, Mediomatrici Mediomatricenſi, quẽ nũc Metenſem uocant, Remi Remenſi. & ſic de alijs. Ac rurſum ſicut Comes Argẽtoratenſis, Præfectus militũ apud Nemetas, & Præfectus militũ apud Vangionas, Ducem Maguncia cẽſem agnoſcebãt, & Cõſularem ipſum: ſic hodie Præſules iſtarũ urbiũ Archiepiſcopo Maguncia cenſi ſubiecti ſunt. Et priuſquam cõſtituerentur, id quod ſub Francorum regibus Dagoberto & Pipino factũ arbitror, illæ eccleſiæ dubio procul in diœceſi Magunciacẽſis præſulis erant. Sic Lugduni in Lugdunẽſi prima, Rotomagi in Lugdunenſi ſecunda, Turonorum in tertia, Senonum in quarta, Treuirorum in Belgica prima, Remorum in ſecunda, Biturigum in Aquitanica prima, Burdegalenſium in ſecunda, Narbonenſium item in Narbonenſi prima, & Aquenſium in ſecunda, antiſtites, propter ciuitatum ueterem primatum, Metropoles enim ſunt, ſuæ quiſque regionis epiſcopis imperant. Atque hoc eſt quod Lucius papa dicit apud Gratianũ, diſt. LXXX. Vrbes, inquit, & loca in quib. primates præſidere debent, nõ à modernis ſed multis ante aduentum Chriſti ſtatutæ ſunt temporibus. quorum Primatus etiam pro maioribus negocijs appellabant. Hæc ille. Quod autẽ de primarijs Flaminibus ibidem ex Clemente refertur, minus placet. Vides igitur, ut opinor, quemadmodum eccleſiaſticæ diœceſes prophanas Romanorũ diœceſeis imitatæ ſint. Porrò quũ etiã transrhenana Germania ad Chriſti religionem conuerteretur, magna facta eſt acceſſio diœceſi Magunciacenſi è Francis & uicinis aduenis gentibus: Vuormacienſi, Spirenſi, & Argentoratẽſi, ex Alemannis qui ſerius Chriſtianiſmũ ſunt amplexi, nõ niſi inducti per Francos, ceu tradit Agathias, ſed tamen ante gentes iſtas aduenas quarũ mox meminimus. niſi uelimus dicere, Magunciacenſem antiſtitem Alemannorum aliquam cuilibet eccleſiæ partem adieciſſe. nam arbitror Alemannos ad religionem noſtram lõge antea fuiſſe cõuerſos priuſquam Argentorati ſedes epiſcopalis erigeretur. Cuius rei ſupra mentio nobis facta eſt. Baſilienſis eccleſia Rauricis & Sequanis ſuis cõtenta manſit, nec quenquam externũ populũ ſub ſuam recepit ditionem. At Cõſtantienſis quæ Vindoniſſenſi ſucceſſiſſe putat, propterea quòd olim Rhetiæ primæ fuerit attributa, eam ob cauſam magis ad Italiã quàm Galliam pertinens, præter magnã Rhetiæ primæ portionẽ, etiã neophytis Alemãnis inſigniter aucta eſt. Eccleſia Auguſtana

gustana Rhetiæ primæ uetustissima est. quod docēt martyres qui illic ob professionem Christiani nominis occubuerunt. Etenim, ut supra quoq; diximus, Prouinciæ Romanorū, ut Galliæ, quibus etiam cisrhenana Germania annumerata quondam est, Pannoniæ, Noricum, & Rhetiæ, statim Christi doctrinam acceperunt, quemadmodum Italia. Non quòd regiones totæ Christianismū publice amplecterentur, sed quòd priuatim sacratissimæ religioni complures nomen darent. Soli Germani, & pertinaciusculè quidem Alemanni in paganismo perstabant. Porrò Franci Christiani facti, quod post illorum in cisrhenanam Germaniam & penitiorem Galliam immigrationem accidit, etiam Alemannorū gentem sibi subiectam paulatim Christianis sacris imbuendam curarunt, uelut ex Agathia liquere potest. Proinde quoniam Francorū reges Alemannis imperabant, qui diu antea Rhetiam primam quæ Lico fluuio, Alpibus, & Danubio terminatur, occupauerant, uerisimile est doctores Christianæ religionis ad illos ex Magunciaco fuisse transmissos. Nam quis nō credat Alemannos quum tantopere abhorrerent à Christianismo, sæuisse etiam in Christianos quoscunq; in Rhetia reperissent. Hoc itaque pacto Ecclesia Augustana Rhetiæ primæ uidetur sub ditionem uenisse Maguncíacensis episcopi. Id quod de Curiensi quoq; ecclesia sentiendum. Nam de recentioribus, Vuirtziburgensi, Eistetensi, & Babinbersensi, res satis constat. Nam omnino Francorū regibus Alemanni Christianismū debent, & ab Alemannis occupatæ regiones, in quibus si non nouū & qui illic antea non fuisset, induxerunt, saltem instaurarūt extinctū, atq; rudem ac tenuem ad incrementa solida prouexere. Nec hoc omittendū, uideri tum Maguncíacensem Ecclesiam tum Agrippinensem, priusquam Metropoles fierent, id quod D. Bonifacij tempestate factum est, sub Treuerensi fuisse. nam hoc nobis præminentia loci planè persuadet.

EXPOSITVS ET EMENDATVS APVD CAESAREM locus de ortu syluæ Hercyniæ, ubi uulgò legitur, oriri id nemus à Nemetū & Tauracorū finibus.

C Iulius Cæsar Commentariorū libro sexto de Hercynia sylua loquens, Oritur, inquit, ab Heluetiorū, & Nemetū, & Tauracorum finibus, rectaq; fluminis Danubij regione pertinet ad fines Dacorū, & Anartiū. Sed quid hic Nemetes faciūt, quos hodie pro Spirensis diœceseos cultoribus omnes accipiūt, & quidem rectè. Qui uero sunt isti Tauraci, siue ut in sinceriorib. codicibus legitur, Tauriaci? Cur autem ab Heluetijs statim ad Nemetas transilit Cæsar, populos intermedios omittēs, Rauracos, Sequanos, Tribocos siue Me

diomatricos, qui potius erãt nominandi? An memoria lapsum dicere uolumus? Crede mihi lector, locus iste mendo nõ caret apud Cæsarem. Ego scribo pro Nemetũ, Venetũ. Sunt autem Venetes Rhetiæ populi sui parte ad inferiorem lacũ pertinentes, à quibus Venetus dictus est. Pomponius Mela: Rhenus ab Alpibus decidens, propè à capite duos lacus efficit, Venetũ & Acromũ. Istos Venetos arbitror apud Pliniũ dici Vennotes & Venonetes, ubi recensentur in inscriptione illa Trophæi Alpiũ, apud Cl. Ptolemæũ in descriptione Rhetiæ Vennontes. Vnicæ uero literæ inuersio nobis istũ errorem peperit. Ex Nenetum enim doctus aliquis fecit Nemetũ. Porrò nomine Tauriacorũ accipio, Turgauos. Siquidem suspicor Taurũ siue Tauriam fluuiũ illum fuisse dictũ, quem hæc ætas Turũ uocat. à quo Turgauiæ uocabulũ quam uideo tam latè protensam olim ut Turegũ etiam cõplecteretur, ab amne quoq; Turo siue Turgauia nominatũ, nimirum quòd Tauriaci tractus uelut angulus & extremitas esset, ut primo libro docuimus. Turegũ autem in Turgauensi pago situm sub administratione Ducis Alemanniæ, docet diploma Ludeuuichi regis Francorũ. nam ab Alemannis Tauriacus tractus totus occupatus est cũ uicinis regionibus, ut suprà tradidimus. Nec uero me latet, Tauracos à quibusdam autoribus usurpari pro Rauracis. Cæterum Acromi lacus alterius nomenclaturam, ut arbitror, refert uiculus ille in lacũ excurrens, quem uernaculus sermo Romershorn appellat, quasi dicas Acromi cornu siue promontoriũ. Videtur autem Hercynium nemus ætate Iulij Cæsaris ad lacum Venetũ usq; pertinuisse, priusquam uidelicet inter Alemanniam & Rhetiã superiorem limes constitueretur eo tractu ubi hodie Tuieliã arcem & Cregiam uidemus, indubiè munimenta Romanorũ, Iuliomagũ uersus, quod ego corrupte Pfullendorff dici conijcio, & Brigobannem, ad fontem Danubij declinando. Nam ea loca Romani repurgari curarunt, syluæ parte recisa.

Cæsaris locus

MARTIANA SYLVA

Martianam syluam uocauere Romani superiorem partem Hercynij nemoris, quã uernaculo sermõe Germani den Schuartzuuald appellant, hoc est, si quis interpretationem requirat, nigrã syluam. Sed dubium est an à Marte uernaculũ istud nomen sit deductũ olim, quandoquidem à Germanis lucos & nemora consecrari consuesse, deorumq; nominibus appellari secretũ illud quod sola reuerentia uidebant, Tacitus tradit: an potius, quæ mihi probatur opinio, Orczuuald, hoc est Hercyniũ nemus, addita litera, s, mutatũ sit à nouis cultoribus Alemannis in Schuuartzuuald. Solet eñ uulgus incogni-

incognitas uoces detorquere in aliquod forte significatū quamlibet absurdum. Nam Mars, ut arbitror, apud Germanos suum habet nomen. Ammianus lib. xxi. de Iuliano Cæsare loquens, Profecturus itaqꝫ per Martianas syluas, uiasqꝫ iunctas Histri fluminis ripis. De Martiana sylua meminimus in Alemannis libro primo.

ORCYNHEIM

QVam syluam Græci Latiniqꝫ Hercyniam uocant, Germani ueteres appellabant Orcyniam, autore Iulio Cæsare. Proinde quod oppidum sermo uernaculus Pfortzheim nominat, Orcynheim fuit dictum ab Orcynio nemore, in cuius meditullio situm est. Sicut Boiohemum à Boijs. Nam quæ de Phorcyde Phrygiæ narrantur, ad librum Luciani pertinent, cui ille titulū fecit ἀληθοῦς ἱστορίας. Porrò Orcynium nemus, quæ postea Martiana sylua dici cœpit, Iulianus Augustus perlustrauit, ex Rauracis ad Danubiū profectus, ubi hæc ætas Vlmam conditam uidet. Itaqꝫ meminit huius nemoris alicubi citante Suida, in hæc uerba, πρὸς τὴν ἑρκυνίαν ὕλην ἐθέομεν. καὶ εἶδον ἐγὼ χρῆμα ἐξαίσιον, ἰδοὺ γοῦν σοι θαρρῶν ἐγὼ ἐγγυῶμαι μήποτε ὦφθαι τοιοῦτον, μηδὲ ὅσα ποτέ γε ἡμεῖς ἴσμεν ἐν τῇ ῥωμαίων. ἀλλ' εἴτε τὰ θετταλικὰ τέμπη δύσβατα νομίζει τις, εἴτε τὰ ἐν θερμοπύλαις, εἴτε τὸν μέγαν καὶ διωλύγιον ταῦρον, ἐλάχιστον ἴστω χαλεπότητος ἕνεκα πρὸς τὸν ἑρκύνιον τοὔνομα. Quorū uerborum hæc est sententia, Ad syluam Hercyniam accurrimus. Ac uidi ego rem insigniter mirificam. Ecce enim confidenti animo tibi polliceor, neqꝫ te tale nemus uidisse, neqꝫ quantum ego sanè nouerim, in Romano orbe extare. Verum siue quis putet Tempe quæ in Thessalia sunt, siue syluas Thermopylis proximas, aut uastū illū & ingentem Taurum, plurimū incommoditatis ad iter habere, minimum sanè fuerit quantum ad difficultatem asperitatemqꝫ attinet, si comparatio fiat cum sylua cui Hercyniæ nomen est.

NICER.

NIcer amnis est quem uulgus eruditorū hodie Neccharum appellat. Oritur in Martiana sylua. Panegyristes ad Constantinū Magnum, Sed pulchrum, inquit, tibi uidetur, & reuera pulcherrimum est, ut Rhenus ille non solum superioribus locis, ubi aut latitudine uadosus, aut uicinia fontis exiguus, sed & ibi nouo ponte calcetur, ubi totus est, ubi iam plurimos hausit amnes, quos hic noster ingens fluuius, & Barbarus Nicer, & Mœnus inuexit. Loquitur autē de ponte Agrippinensi. Ausonius in Mosella.

Hostibus exactis Nicrum super & Lupondum,

Fl. Vopiſcus in uita Probi Cæſaris, de Germanis agens, Et quum iam in noſtra ripa, inquit, imò per omnes Gallias ſecuri uagarentur, cæſis propè quadringentis millibus qui Romanum occupauerant ſolum, reliquos ultra Nicrum fluuium & Albim remouit. Sic enim utrobiq; legendum docuimus capite De ſtatu Germaniæ ueteris libro primo.

DANVBIVS.

Martianus Capella ſatis innuit, Danubium à monte Abnoua ubi fontem habet, nomen inueniſſe, quum inquit, Hiſter fluuius ortus in Germania de cacumine montis ad nouem ſexaginta amnes aſſumens, etiam Danubius uocitatur. Tu ſcribe, de cacumine montis Abnouæ. nam librarij uitium eſt. Nec curandum Abnoba ſcribatur an Abnoua. pro b enim u ſcimus uſurpari. Germani D litera articuli loco addita dicebant Daunou pro die Abnau, Romani Danubium. Equidem Germanicum Abnouæ uocabulum collem terrenū & campum paſcuū quem noſtrates augiam uocant, potius inſinuat quàm montem ſyluoſum. Et tali loco Danubij fons eſt. Proinde Tacitus molle & clementer æditum montis Abnobę iugum aſſerit. Cæterum Herodotus ex ciuitate Pyrrhene Danubium fluere ſcribit, & è Celtis. Alludit uero uernaculum tractus Porienſis uocabulum ad Pyrrhenem. Ac Celtarum appellatione more ueterum autorum Hecatæi uidelicet, Phylarchi, Hermippi, & Diodori Siculi, Germanos intelligere oportet. Illius uerba Græca hæc ſunt, ἴςροσ τε γὰρ ποταμὸς ἀρξάμενος ἐκ κελτῶν καὶ πυῤῥήνης πόλιος ῥέει μέσον σχίζων τὴν εὐρώπην. id eſt, Siquidē & Danubius fluuius initio ſumpto è Celtis & Pyrrhene ciuitate fluit, mediam ſecans Europam. Marcellinus lib. xxij. Amnis uero Danubius, inquit, oriens prope Rauracos montes, limitib. Rheticis per latiorē orbem protentus, ac ſexaginta nauigabileis penè recipiens fluuios, ſeptem oſtijs per hoc Scythicum latus erumpit in mare. Hæc ille. Tam propinquus autem fuit limiti Rhetiæ Germaniæq; Danubij fons, ut quidam dixerint Danubium oriri in Rhetia. Claudianus,

Sublimis in Arcton
Prominet Hercyniæ confinis Rhetia ſyluæ,
Quæ ſe Danubij iactat Rheniq; parentem.

Capellæ locus

NOMINA FLVVIORVM GERMANICORVM

Nomina fluuiorū Germanica pleraq; in aha deſinunt, ut in ſylua Martiana, Kuntzaha, Schiltaha, Vuolfaha. In ſaltu Voſagi, Lebraha, Andelaha, Haſelaha. Apud Ruuacum, Ruuaha, quæ nomen oppido & arci dedit. Suartzaha apud Cœnobium eiuſdem appella-

appellationis in tractu Badensi. Proxime Augustam in Rhetia prima, Vuertaha qui Virdo olim dictus est, ac sub nemore Bohemico, Marauaha huius quoq; desinentiæ fuisse credo fluuium quem lacus Turegiensis emittit. Fæaha in suburbio Selestadiēsi, sed mutato prius nomine, Ello amni miscetur.

GERMANICAE LOCORVM APPELLATIONES QVAEDAM

APud Germanos uicis & arcibus nomina plerumq; familiæ nobiles indiderunt, ut Quendelingi in Saxonia Quēdelingeburgo. Tubingi, Reutelingi, Ezelingi, Geppingi, Geiselingi in Alemannia memoriam sui reliquere uicis cōstructis, quæ hodie oppida uidemus. Nordlingi in Nordgauia habitantes, unde & nomē nacti sunt, conlatis domicilijs Nordlingen oppidum cōstituerunt. Et sic de multis alijs. Non aliter oppidulū Selestadio proximū hodie Gemar dictum, in diplomate Caroli Magni quo Lebrahensis cœnobij institutionem à Volrado factam, approbat, nominatur Gamaringa, à nobili aliqua gente Gamaringorū. Arbitror uero Colmariam primū Colmaringam appellatam à Colmaringis. Nam hac terminatione gaudebant olim Franci & Alemanni, imò Germani omnes.

IVHONVM CIVITAS APVD TACITVM

COR. Tacitus in ipso calce libri decimitertij Historiæ Augustę, Sed ciuitas Iuhonum, inquit, socia nobis malo improuiso afflicta est. Nam ignes terra æditi, uillas, arua, uicos, passim corripiebāt, ferebanturq; in ipsa conditæ nuper coloniæ mœnia. Neq; extingui poterant. Nō si hymbres caderent, nō si fluuialib. aquis, aut quo alio humore niterentur. donec inopia remedij, & ira cladis, agrestes quidam eminus saxa iacere. dein residentib. flammis propius suggressi, ictu fustiū, alijsq; uerberibus, ut feras absterrebant. Postremo tegmina corpori direpta injciunt, quanto magis prophana usu & uilior polluta, tanto magis oppressura ignes. Hactenus Tacitus. Ciuitatem hic usurpat, quod & Cæsar subinde facit, pro toto agro omniq; ditiōe. Coloniā pro oppido ciuitatis. Verbi gratia, si Respublica Selestadiensis uicos circumquaq; sitos pleno iure possideret, omnes illorū habitatores essent de ciuitate Selestadiensi, sed nō de oppido. Hoc obiter annotare placuit, ut sciatur inter ciuitatē & oppidū differentia. Suspicatus aliquando sum ciuitatem istam Iuhonū in Nordgauia fuisse, & coloniam ipsam esse quod illic oppidū hæc ætas Ala uocat, propterea quòd sciebā Hermunduros semper fauisse Romanis, & apud illud municipiū Romani imperij subterraneos muros extare

Ciuitas & oppidum quo differāt

extare lōgiſſimo ſpatio uetuſtatem admirandam arguenteis. Et iactatur uulgo oppidum Alahenſe primum libertatem nactum. Sed poſtquam in mentem mihi uenit, Tacitum eius ciuitatis libro quoq; ſecundo meminiſſe, de Germanico Cæſare loquentem qui in Chaucorum terram tempeſtate maris tandem delatus, nihilominus poſt inſignem eam in mari cladem acceptam, in Chattos & Marſos exercitū duxerit, re feliciſſimè geſta, deprehendi Inhionum ciuitatem eſſe Friſijs & Chaucis propinquam circa amnem Amiſiam. Verba Taciti eo loco ſunt hæc, Reductus inde Inhiona miles. Tametſi in æditionibus uulgatis ſcriptum eſt, in Hiona diuiſis dictionibus, ac aſteriſcus appoſitus, arbitrante Beroaldo legendum, in hyberna. Cæterùm apparet apud Inhionas militum ſtatiua fuiſſe & hybernacula.

PALAS SIVE CAPELLATIVM REGIONIS NOMEN unde Palatini Comitis appellatio.

EA regio quam hodie uernacula lingua Pfaltziam, indoctè Palatinatū uocamus, olim Capellatij uel Palas nomen habuit. Am. Marcellinus lib. xviij. Quum uentum fuiſſet ad regionem cui Capellatij uel Palas nomen eſt. Ab hac itaq; priſca uoce Palatini uocabulū deſcendit, & nō à palatio uel imperatoris, uel regis Francorum. nam ſunt qui Palatinum eſſe putant, qui à Francis olim Maior domus fuerit appellatus. Iulianus Cæſar poſt Argentoratenſem pugnam qua Alemannorum copias penitus deleuit, quum ſuſpicaretur eam gentem tanto amiſſorum damno ciuium affectam, minime quieturam, ſed aliquid auſuram hoſtile, ut cæteris quoq; terrorem incuteret recenti etiamnum nuper acceptæ cladis memoria, Maguncíaci per pontem illic cōſtitutum tranſire uoluit. Obſiſtunt Alemanni pontem obſeruantes. At Iulianus noctu trecentos milites uſuarijs nauibus quadraginta impoſitos, adeo tacitos tranſire Rhenum iubet, ut etiam remi ſuſpenderentur. Hij quum Reges & Regales, ſunt autem Regales Regum filij, & Regulos, ab Hortarij Regis conuiuio iam multa nocte uenientes, in fugam uertiſſent, & è ſeruis qui pedibus illos ſequebantur, quoſdam occidiſſent, tandem cognouere Alemanni tranſiſſe Romanos, & metu perculſi quem nocturnum tempus augebat, diffugiunt. Mox ponte conſtrato, per Hortarij regna Iuliano fauentis tranſitum eſt in terras infeſtorum regum. Quibus hoſtiliter tractatis, uentum eſt ad regionem cui Capellatij uel Palas nomen eſt. Vbi Macriano & Hariobaudo, Vadomario, Vrio, Vrſicino, & Verſalpo Alemannorum regibus pacem obſecrantibus, pax eſt conceſſa. In hæc fermè uerba Am. Marcellinus libro xviij. Et meminimus nos in Alemannis libro primo. Palatinæ ditioni

ditioni imperat hodie clarissimus princeps Ludouicus ex familia Bauariæ ducum, cuius partem obtinet ad Danubium. Vnde Comitis illinc, hinc uero Ducis habet titulum. Huius Herois gloriæ nō parua facta est accessio superioribus annis profligato Francisco Siccingio nobilissimo illo equite. quam rem confecit non absque Theseis suis, hoc est, Archiepiscopo Treuirensi Richardo Griphencloio, & Philippo Catthorum Principe, expeditionis eius & fœderis consortibus.

TRAIANI BVRGVM, TRANBVRG, HODIE CRONBVRG.

MVnimentum illud quod in Alemannorum solo cōditum Traianus dum Germaniam prouinciam procuraret, suo nomine uoluit appellari, reparatū à Iuliano Cæsare, locato ibi præsidio, suspicor esse ex descriptione Marcellini, Cronburgum prope Francofordiam. Huius quoq; meminimus in Alemannis. Traianæ meminit Ptolemæus prope Maguntiacum, sed in parte diuersa.

BVDORIS.

BVdorim potius credam esse Durlacum, quàm Heidelbergam, quod ueteris nominis partem referat. Et præ se fert alioqui mirandam antiquitatem Durlacū. In causa potest esse, quod quicquid inter Rhenum est & Nicrum, uelut in Prouinciæ formam redactum aliquot annos Romanis paruit. Hinc tantum uetustatis reperias nō solum in Nicri litore, sed in intermedijs etiam locis. Vnde manauit illa apud Vuaibilingam inscriptio, CLODIVS HOC FECIT VXORI SVAE. Nec de Francorum rege debet intelligi, quod præfectus aliquis Romanus posuit. Sed uulgus historicorum nescio cuius familiæ cum Francis affinitatem hoc argumento persuadere conatur. Hinc apud Ettelingam tabula lapidea fuit reperta, cui Neptunus erat insculptus, quam nos Sebusij uidimus, quò Maximilianus Cæsar afferri suo sumptu iusserat. Hodie possidet insignis ille Baro Ioan. Iacobus à Mersburgo, Præfectus Cæsareus apud Hagenoiam.

SALINGOSTADIVM.

A Salo fluuio Salingi dicti Franci in ripa amnis Mœni nominatum à se Salingostadium oppidum construxerunt. Hos Romani Salios appellarunt, ut ex Marcellino liquet qui hac utitur uoce. Gallicani scribæ Salicos dixere, & Legem eorum Salicam. De hoc mentionem fecimus in Francis.

FRANCOFORDIA.

HVnc traiectum Mœni fluminis Franci possidebant, à quo oppido nomen datū per eam occasionem nato. Sed cogitandum

an in

an in huius quoq; ripa amnis oppida sita Schueinsfurdia & Ochsenfurdia, à Sueuis & Fosis populis potius sint dicta, quàm à significatarum bestiarum transitu, uel conditorum cognominibus.

CATTIMELIBOCI.

CAtteleboci quos hodie Germani Catzenelebogios uocant, de quo uocabulo mirari quis possit qui ueram etymologiam ignoret, Catthi sunt Melibocum montem cuius Ptolemæus meminit, accolentes, Annotauimus & hoc in Hessis libro primo.

BOIEMVM TACITO, VELLEIO BOIOHEMVM, Bubiemum siue Buiemum Straboni, pro loco. Ptolemæo Bemi, gens ipsa.

FAbula est quod uernaculi Sclauinorum Bohemorũ annales produnt de regionis eius uocabulo, propterea uidelicet appellatam Bohemiam, quòd Sclauini hac uoce eis uaticiniũ significante, ex nuper occupatis Illyrici finibus quum ea prouincia nõ omneis caperet, in medios istos Orcyniæ syluæ saltus transgressi ob repertam illic fatidicam mulierem nomine Libyssam, huiusmodi nomenclaturam regioni indiderint. Nã Cornelius Tacitus in libro De situ moribusq; Germanorum, ualidioribus olim Gallorum rebus existentibus, D. Iulio teste, etiam Gallos in Germaniã transcendisse docens, de Boijs Gallica gente dat exemplum, quos scribit ulteriora Hercyniæ syluæ tenuisse: mansisse sua quoq; tempestate, hoc est, Fl. Vespasiano Principe, Boiemi nomen, & significare loci ueterem memoriã, quamuis mutatis cultoribus. Id quod ipse exponit paulo pòst in eodem libello, Marcomannos tradens pulsis Boijs Boiohemum occupasse, quũ inquit, Præcipua Marcomannorũ gloria uiresq;, atq; ipsa etiam sedes pulsis olim Bois uirtute parta. At Velleius Paterculus antiquior scriptor, ut qui sub Tiberio Cæsare Præfectus equitũ fuerit in Germania, regioni quam Maroboduus Marcomannorũ rex incolebat, Boiohemo nomen fuisse dicit. Maroboduo nãq; duce Marcomannos excitos sedibus suis, quæ magis ad Danubium uergebant, atq; in interiora refugienteis, incinctos Hercyniæ syluæ campos inhabitasse, eo magis etiam timendos quòd quum Germaniam ad læuam & in fronte, Pannoniam ad dextram, à tergo sedium suarũ haberent Noricos, tanq; in omneis semper uenturi, ab omnibus timebantur. Sic nobis Bohemiam Marcomannorum sedem describit Velleius, quam in hoc Maroboduus occupauit, ut auocata procul à Romanis in Danubij ripis perpetua præsidia agentibus gente sua potentiora quidem arma uitaret, sua autem faceret potẽtissima. Nactus sanè Bohemiam Maroboduus, finitimos omneis, puta Catthos, Cheruscos, Bructe-

Bructeros,& ab altera parte uersus Danubium Hermũduros, Quados,& uicinas Sueuorum nationes, aut bello domuit, aut cõditionibus iuris sui fecit. Sed & Strabo qui sub Augusto & Tyberio floruit, Bohemiam signanter describit, ostendens à Maroboduo sua ætate occupatam. Sic autem inquit lib. septimo, Ἐν ταυτῇ δ' ἐστὶ καὶ ὁ ἑρκυνίος δρυμὸς, καὶ τὰ τῶν σουήνων ἔθνη, τὰ μὲν οἰκοῦντα ἐντὸς τοῦ δρυμοῦ καθάπερ τὰ τῶν κολδούλων, ἐν οἷς ἐστι καὶ τὸ βουβίεμον τὸ τοῦ μαροβόδου βασίλειον. εἰς ὃν ἐκεῖνος τόπον, ἄλλους τε μετανέστησε πλείους, καὶ δὴ καὶ τοὺς ὁμοεθνεῖς ἑαυτῷ Μαρκομμάνους. ἐπέστη γὰρ τοῖς πράγμασιν οὗτος ἐξ ἰδιώτου μετὰ τὴν ἐκ ῥώμης ἐπάνοδον. νέος γὰρ ἦν ἐνθάδε, καὶ εὐεργετεῖτο ὑπὸ τοῦ σεβαστοῦ. ἐπανελθὼν δὲ ἐδυνάστευσε καὶ κατεκτήσατο πρὸς οἷς εἶπον, λουίους τε μέγα ἔθνος καὶ ζούμους καὶ βούτωνας καὶ μουγίλωνας καὶ σιβινοὺς, καὶ τῶν σουήνων αὐτῶν μέγα ἔθνος σέμνονας. Quæ uerba sic possunt Latinè reddi, In hac (s. Germaniæ regione) est etiam Hercynium nemus & Sueuorum nationes, partim sanè habitantes intra nemus, quemadmodum Coldulorum gentes. In quibus extat & Bubiemum Marobudi regia. In quem ille locum quum alios complureis traduxit, tum etiam populareis suos Marcomannos. Siquidem hic quum antè priuatus fuisset, post reditum ex urbe Roma, rebus administrandis præfectus est. adulescens enim illic uixit, & beneficijs ornatus est ab Augusto. Reuersus autem in patriam regnare cœpit, & præter gentes quas nominaui (uidelicet Marcomannos, Coldulos, & quos alios in Boiohemum transtulit) etiam Luios magnam gentem, & Zumos, Butones, Mugilones, Sibinos, & ipsorum Sueuorum populosam nationem, Semnones, imperio suo adiecit. Porrò deprauatus est, nec hic tantum, Asulanicus codex Græcus, in quo βουιάσμον legitur. Emendatius exemplar habuit Guarinus Veronẽsis Strabonis interpres, qui Bubiemum uertit. Quanquam fortassis βουΐεμον legendum fuerat. sed fieri potest ut ipse Strabo Germanicam dictionem sic corruperit, ut sunt in peregrinis etiã in Latinis incuriosiores Greci. Et alio qui quælibet natio suo more externa profert. Rursus de Bohemia loquitur Strabo, quum paulo post inquit, ὁ δὲ ἑρκυνίος δρυμὸς πυκνότερός τε ἐστὶ καὶ μεγαλόδενδρος ἐν χωρίοις ἐρυμνοῖς κύκλον περιλαμβάνων μέγαν. ἐν μέσῳ δὲ ἵδρυται χώρα καλῶς οἰκεῖσθαι δυναμένη, περὶ ἧς εἰρήκαμεν. Hoc est, Hercynium nemus admodum densum est, & in locis desertis eximiæ magnitudinis arboribus præditum, ambitum magnum cõplectens. In meditullio uero collocata est regio quæ cõmode inhabitari potest. de qua locuti iam sumus. Porrò Ptolemæus in hoc tractu Bemos ponit, cõcisum uocabulum usurpans, qui etiã uulgo nostrati mos est. Nec uero Græci in medijs dictionibus nisi per

Strabonis locus

illas suas duplices, uocalibus aspirant, Latinis etiam spiritum subinde respuentibus. unde Tacitus Boiemum nominauit, nō Boihemū. Cæterum urgentibus Marcomannis apparet Boios cessisse priusquam rerum potiretur Maroboduus. Nam sub Augusto præfectum habenis regni Strabo tradit. At exules Boij cum Heluetijs aduersum Iulium Cæsarem longe antea pugnauerant. Diximus uero suprà, uideri nobis Marcomannos cū uicinis nationibus puta Nariscis & Hermunduris, à uetustis Boiorum Gallorū sedibus nomen sibi Boierorum induisse, qui postea Noricū & Rhetiam secundam occuparint cum Alpibus usque ad Athesim amnem.

PYRENAEVS HODIE GERMANIAE MONS

INter Alpes Rheticas Pyrenęus mons est, quem occupata Rhetia Germani Prennerū uocant. Plinius Cæcilius in Panegyrico quē dixit Traiano Cæsari: Germaniamque, inquit, quum plurimæ gentes ac propè infinita uastitas interiacentis soli, tum Pyrenęus, Alpes, immensique alij montes nisi hijs compararentur, muniunt dirimuntque. Huius montis Dionysius in carmine suo De situ orbis mentionem facit. Nam exorsus à Septentrione Germaniā describere, sic canit,

Τοῖς δ' ἐπὶ πυρηναῖον ὄρος, καὶ δώματα κελτῶν
Αγχόθι πηγάων καλλιρόου ἠριδανοῖο. hoc est,
Pyrrhenes sequitur mons, Post hunc Celtica tellus
Eridani fontis contingens rauca fluenta.

Nomine Celtarum Gallos Togatos intelligit, qui Italis Cisalpini sunt. Huius Pyrenæi meminit poeta quoque Bassus in epigrammate quodam quod in laudem Germanici Cęsaris scripsit cuius. cum Germanis pugnas quos ipse uocabulo Celtarum innuit ueterum more Græcorum, Pyrenæum istum ait aspexisse. Retulit id carmen in primum librum Epigrammaton Maximus Planudes. Sunt autem huiusmodi uersiculi,

Οὔρεα πυρηναῖα, καὶ αἱ βαθυάγκεες ἄλπεις
αἱ ῥήνου προχοὰς ἐγγὺς ἀποβλέπετε,
Μάρτυρες ἀκτίνων, γερμανικὸς ἃς ἀνέτελλεν
ἀστράπτων κελτοῖς πουλὺν ἐνυάλιον.

Saxa Pyrenæi, & depressæ uallibus Alpes
Quæ Rheni fontes haud procul aspicitis,
Vidistis radios, Cæsar Germanicus ædit
Quos cum Teutonibus fulgure belligerans.

Pyrenæis montibus nomen inditum aiunt à crebris fulminum ignibus.

CAMPI CAVINI IN RHETIA PRIMA

DE campis Cauinis mentionem facit Sidonius in Panegyrico Iulij Valerij Maioriani Cæsaris, hijs uersibus,

Conscenderat Alpes
Rhetorumq́ iugo per longa silentia ductus
Romano exierat populato trux Alemannus,
Perq́ Caui quondam dictos de nomine campos
In prædam centum nouies dimiserat hostes.

Ammianus Marcel.lib.xv.de Constantio Augusto loquens, qui pagis Alemannicis bellum indixerat, ex Insubribus in Rhetiam primam mouens, Ad quem, inquit, procinctum Imperator egressus in Rhetias, camposq́ uenit Cauinos. Cogitandū autem an oppidum Rhetiæ primæ quod Caufburen hodie uocant, ab Cauinis istis campis habeat nomen, uel quasi Cauinus fons dictū, uel potius à rusticis ædibus Cauinorū camporū sic appellatum. de Cauinis campis obiter meminimus in Alemannis lib.primo.

ARBOR FELIX

ARbor felix, oppidulū est in ripa lacus Acromi situm, quem ueteres Brigantinum dixere, medio ferè loco inter Brigantiū & Constantiam. Hodie sermo uernaculus Arbon appellat. Vnde monachi D.Galli qui nobis aliquot diuorū uitas conscripsere, uetustatis ignari, Arbonam dixere. Meminit Arboris felicis Antoninus in Itinerario. Liber Præfecturarū Romanarū ostendit Tribunum cohortis Herculeæ Pannoniorū aliquando statiua sua habuisse Arbore, sub dispositione uiri spectabilis Ducis Rhetiæ primæ & secundæ. Sic apud Brigantiam siue Confluentes præsidium agitabat, Præfectus numeri Barbaricariorum.

FINES.

IN ripa Turi siue Tauriæ fluuij castellum extat, Ad fines à Romanis appellatum. Hodie Germani uocant Pfin. Nec frustra nomen habuit, uelut limes fortassis inter Rhetiam primam & tractum Tauriacum. Mentio fit huius & Antonino.

CONSTANTIA.

SCribit Marcellinus Sequanam prope Castra Cōstantia fundi in mare. Quo loco hodie Cōstantiam urbem episcopalem uidemus attributam Nortmanniæ. Non aliter Constantia nostra ad effluentem ex Acromo lacu Rhenum & Veneto sese immergentem sita, à castris Constantijs originem habet, quæ Constantius illic exædificauit pro militum præsidijs aduersum Alemannorum incursiones excubantium. Vnde conijcere licet, limitem illum Rhetiæ & Ale-

manniæ nõ ita procul abfuiſſe à Cõſtantia. Hic ſtatiua militũ erant, hic hybernacula. Quum Ammianus ſcribit Alemannos Arbetione Romanarũ copiarum duce fugato ſublatis animis ferocib. incedentes cottidie prope Munimenta Romana ſtrictis mucronibus diſcurriſſe, frendendo minas tumidas intendentes, iſtum indubie locũ ſignificat, ubi Cõſtantiam hodie cernimus. Nam in mãdatis hoc ab Imperatore Cõſtantio acceperat Arbetio, ut margines lacus Brigantini legeret. Huc aiunt epiſcopalem ſedem ex Vindoniſſa translatam. De qua re diximus ſuprà. Tabula lapidea uetus, in qua mentio fit Impp. C. Aurel. Val. Diocletiani, & M. Aurel. Val. Maximiani, & Val. Conſtantij, & Gal. Val. Cæſ. uidetur ex Vituduro oppido propinquo Cõſtantiam aduecta. Fuit is Cõſtantius pater Conſtantini Magni. Extat epiſtola Leonardi Aretini qua Conſtantiam accurate deſcribit ad Nicolaum.

INSVLA LACVS VENETI, ID EST, BRIGANTINI INFERIORIS

LAcus Venetus inſulam habet quæ Maior augia à Chronographis monachis uocač. Sermo uernaculus Diuitem appellat. Cœnobio Benedictinorum antiquiſſimo ornatur. In hac Tyberius Cæſar aliquando caſtra habuit cũ Vindelicis bellũ gerens, autore Strabone, cuius hæc ſunt uerba lib. VII, Is habet, inquit, inſulam qua uelut arce ad inuadendos Vindelicos cõmodiſſime uſus in naualibus pugnis Tyberius. Et addit paulo pòſt, Cæterum, inquit, Tyberius à lacu unius diei progreſſus iter, Iſtri fontes aſpexit.

FORVM TYBERII ET GAVNODORVM

EO durante bello Tyberius in uico Heluetiorũ nõ procul à ripa Rheni hyemabat, cui Forum Tyberij nomen obuenit, quod illic ſuis etiam ius redderet. Germani Tribunal Cæſaris ſua lingua uocant. Ab hoc crediderim nõ multũ abfuiſſe Heluetiorũ alterũ oppidum Ptolemæo Gaunodurũ appellatũ. Sanè Zurtzaci nomen non penitus abludit, ſic dictũ Alemannis pro Duraco. Gaunũ autem uetere Gallorũ lingua qua ſunt uſi Heluetij, ſaxum ſignificat. Vnde Agauno uocabulum inditum in Octodurenſi tractu. Monendum id duxi, quo certius inueſtigari locus queat. Nam propter cataractas Rheni libenter id nomen Loufenbergo tribuerem. Sed ſunt & ſuperiores cataractæ.

SCHEFHVSIVM

NOuum oppidũ eſt Schefhuſium, à domibus nauiculatorũ nomen habens. Nam illic olim traiectus Rheni fuit, ubi pontem hodie uidemus.

CASTELLVM

CASTELLVM THERMARVM AC THERMAE HELVETICAE

COR. Tacitus lib. XVII historiæ Augustæ de Cæcina agẽs, qui Vitellianarũ partium, cũ Germanicis legionib. propiore transitu nempe Pœninis iugis in Italiam festinabat, Fabio Valente per Cottianas Alpeis & per Galliam ingrediente, sic scribit, Irritauerant, inquit, turbidum ingeniũ Heluetij Gallica gens, olim armis uirisq; (sic enim legendum est) mox memoria nominis clara, de cæde Galbæ ignari, & Vitellij imperium abnuentes. Initium bello fuit auaritia ac festinatio undeuicesimæ legionis. Rapuerant pecuniã missam in stipendiũ castelli, quod olim Heluetij suis militibus ac stipendijs tuebantur. Ægrè id passi Heluetij, interceptis epistolis, quæ nomine Germanici exercitus ad Pannonicas legiones ferebant, centurionem & quosdam militũ in custodia retinebant. Cæcina belli auidus, proximam quamq; culpam, antequàm pœniteret, ultum ibat. Mota properè castra. Vastati agri. Direptus longa pace in modum municipij extructus locus, amœno salubrium aquarũ usu frequens. Hactenus Tacitus. Arbitror castellũ id, cuius hic fit mentio, Badensem arcem esse: quam ampliorem olim fuisse, uestigia murorũ arguunt, antiquitatem erutis illic tabulis lapideis & inscriptis cõmonstrantibus, cuius rei fidem nobis facit Felix Hemmerlinus Turegensis in libello de Thermis. Hodie præter speculam in monte sitam parum super est. Alemannos puto, quũ Maximam Sequanorũ occuparent, aut paulo prioribus incursionib. ita uastasse. Porrò locus quem in Municipij modũ extructum, id temporis direptũ à militibus Cecinæ tradit, uicũ reor fuisse, qui à Thermis ipsis per accliuem monticulũ usq; ad Castellũ ipsum pertinuerit. Hodie uidemus oppidũ arci coniunctum, sed non minus quàm ea tempestate peramœno salubriũ illarũ aquarum usu frequens. Nam diuersoria habet elegantissima, populũ comem. Agnoscit hoc tempore uetustiorũ octo pagorum communem Aristocratiam, quolibet biennio nouũ præfectũ per uices substituentiũ. Proinde Castellũ Thermarũ dici poterit. Debemus Tacito, quod illius simulq; Thermarũ antiquitatem agnoscimus, quas quidam proximis seculis à pastore pecorum inuentas credit. Sed tamen fieri potest, ut aliquam multis annis intermisso illarum usũ latuerint prorsus ignoratæ.

Taciti locus

Castelli Thermarum antiquitas

VOCECIVS MONS

HEluetij propter uastatos agros, ut diximus, uicũ thermarũ direptum cõmoti in Cæcinam & Vitellium, lecto Claudio Seuero duce statuerãt legioni resistere. Sed quũ cogitarent exitiosum aduer

ſus ueteranos eſſe prælium, & intutā obſidionē Caſtelli dilapſis uetuſtate mœnibus, nō auſi tentare fortunā, arma abiecerūt inter Cæcinę exercitū & Rhæticas cohortes in medio uagabūdi. Magna pars ſaucij aut palantes in Voceciū perfugere. unde depulſi, cōſectantibusq; Germanis ac Rhætis per ſyluas atq; in ipſis latebris trucidati. In hāc fermè ſententiā Tacitus ſcribit. Voceciū mōtem, ni fallor, hodie Germanicus ſermo nominat den Bœtzberg, B pro V uſurpans. Iuraſſi pars eſt, infamis ob lamas & uoragines quas præſertim pluuio tēpore trāſire ſit difficillimū, adeo terra mollis eſt & uliginoſa. Habet adhęrētē in imo uiculū quē Voceciū uulgus appellat, uerſus Rauracos.

VINDONISSA

Vindoniſſa nobilis olim fuit legionū hybernaculis. Tacitus Hiſt. Auguſtæ lib. xx: Hyberna ſubuerſa cremataq;, ijs tantū relictis quæ Maguncіaci ac Vindoniſſæ ſita ſunt. Paulo poſt eodem libro, Atq; interim, inquit, una & xx legio Vindoniſſa, Sextilius Felix cū auxiliarijs cohortibus per Rhetiam irrupere. Porrò ſita fuit ad amnem Ruzam, ubi Arulam recipit: habuitq; magnā cōmoditatem à duobus illis nauigabilibus fluuijs duos traiectus ſortita, ac alteram quoq; Ruzæ fluuij ripam ædificijs olim cōplexa. Hanc Alemanni in Maximam Sequanorū irruentes, ante ſæpius uexatam primū deſtruxerunt ſub ruinam Romani Imperij. Porrigebat̄ uerſus Habiſpurgum arcem, quod nihil miri ſit ſi à Vindoniſſa quoq; nomen habeat. Ferunt hic epiſcopalem ſedem fuiſſe, quæ poſtea Cōſtantiam, proxima ciuitas erat, traducta ſit, per Hunnorū, ut arbitror incurſionem denuo omnib. euaſtatis ut uix hodie pagi nomē mereat̄. Duos epiſcopos Vindoniſſenſes in antiquis cōcilijs reperio, Gammatium in Lugdunenſi, in Epaonenſi Bubulcū. Poſſibile eſt diœceſeos Vindoniſſenſis partē uſq; ad Turi fluuij ripas pertingentē, qui Rhetiæ, ni fallor, & Maximę Sequanorū limes fuit, epiſcopo Conſtantienſi Rhetiæ primæ, qui magnā Alemāniæ portionē, magnā Rhetiæ primæ poſſidet attributā, alterā partē Lauſannenſi. Nā apparet in Heluetijs, Auētico gentis capite excepto, nullā ciuitatē fuiſſe celebriorē. In campis Vindoniſſæ uerſus arcē Habiſpurgiā Val. Cōſtantius Cōſtantini Magni pater numeroſas Alemannorū copias deleuit. Vnde Panegyriſtes clamat, Quid, inquit, cōmemorem Lingonicā uictoriā, & Imperatoris ipſius uulnere glorioſam? Quid Vindoniſſę campos hoſtiū ſtrage cōpletos, & adhuc oſſib. opertos? In libro prouinciarum Gallicarū, annumerat̄ Vindoniſſa caſtris Maximę Sequanorum, hoc eſt oppidis uulgaribus, & quæ epiſcopū nō habent. In hūc enim ſenſum Decreta Pontificum caſtri nomenclaturam uſurpant.

VALLIS

VALLIS POENINA

Vallē pœninā satis cōstat eā esse quā hodie priore uocabulo seruato Vallesiā dicimus. Regio est Heluetijs hoc tēpore fœderata, cuius caput Sedunū olim Octodorus erat. Sed uastato Octodoro sedes episcopalis è Veragris in ciuitatē Sedunensiū est translata, quemadmodū modo de Vindonissa factū meminimus. Nā tempore eodē & Octodorū floruit & Vindonissa. Cuius rei euidēs argumentum est, quòd in ijsdē cōcilijs utriusq; ecclesiæ episcopos affuisse reperi. Nā in uetusto quodā codice post decreta Lugdunēsis synodi in catalogo subscribentiū antistitum sic legit, Rufus episcopus ecclesiæ Octodorensiū. In Epaonēsi cōcilio sic, Cōstantius episcopus ciuitatis Octodorēsis. Et præcedit, Orbicius episcopus ecclesię Vesontiensis. Cōsidera q̃ multis ab hinc sæculis synodi istæ celebratæ sint. nā Vesontinus tāetsi metropolitanus episcopū se tantū nominat, nō archiepiscopū. Nec fit illic Lausannensis episcopi mentio, quē nondū, ut uidet, habebat ea ecclesia, Vesontinæ tantū parēs. Sed libet Octodori & Agauni descriptionem ex uita D. Mauritij paucis recēsere.

OCTODORI DESCRIPTIO

Maximianus Cæsar ad cōprimendam Bagaudarū factionem in Gallias properans, ad Alpiū Pœninarū aditum uenit. Transmeantibus iter Alpiū post arduam & horrendam uiam, subito ęqualis loci campestris occurit grata planicies: quo in loco oppidū factū est, quod Octodorus nomen accepit. Circa quod irrigua fluminib. prata atq; agrorū fertilis cultura porrigitur. Deinde Rhodani fluminis ualidus cursus offertur, qui more suo leniter fluens regionis ipsius prata grata amœnitate commendat.

AGAVNI DESCRIPTIO

Thebæa legio præteriens Octodorū oppidū, ad locū cui Agauno nomen est celeriter properauit, ut duodecim milliū spacio ab Octodoro separata, necessitatē cōmittendi sacrilegiū præteriret. Agaunū accolæ interpretatione Gallici sermonis saxū dicunt. Quo in loco ita uastis rupibus, Rhodani fluminis cursus artatur, ut transeundi facultate substracta, cōstratis pontibus uiam fieri itineris necessitas imperaret. Vndiq; tamē imminentib. saxis paruus quidē, sed amœnus irriguus fontib. campus includit: ubi fessi milites legionis Thebææ post laborem tanti itineris, resederāt. Ibi postea iussu Maximiani bis decimati sunt, & omnes tandem reliqui simul iugulati, quum ipse princeps apud Octodorū interim esset, quod duodecim milliū spatio distat ab Agauno. Deinde post multos annos ab ista cęde, Theodorus Octodorēsis siue Sedunēsis episcopus, ut cōijcio,

nam historia uocat illius loci Episcopũ, ego intelligo territoriũ, Basilicam Agauni cõstruxit, quæ uastæ nũc adiũcta est rupi. Proinde liquere potest Agaunense monasteriũ non esse id quod quidam hodie Octodorense uocandũ censent, nec Agaunũ & Octodorũ eiusdem esse loci uocabula, quũ duodecim milliũ inter se distent, & Octodorum, ut suprà didicimus, in plano campo situm sit, contrà autem Agaunũ rupibus undiq; cingatur ac saxis iuxta Rhodanũ. Porrò quum istam Agauni descriptionem lego, uenit mihi in mentem Loufenbergi, quod oppidũ in confinio Rauricorũ & Heluetiorum positum non sine causa arbitror Ptolemæo Gaunodurũ dictũ, ut & supra attigimus. Nam arx quam habet, munimentũ prouinciæ fuit aduersum Germanos transrhenanos. Describit Octodorũ Iulius Cæsar in initio tertij libri Commentariorũ. Galba secundis, inquit, aliquot prælijs factis, castellisq; compluribus eorũ expugnatis, missis ad eum undiq; legatis, obsidibusq; datis, & pace facta, constituit cohortes duas in Nantuatibus (sic enim legendũ est) collocare, & ipse cũ reliquis eius legionis cohortibus, in uico Veragrorũ, qui appellatur Octodorus, hyemare. Qui uicus positus in ualle non magna, adiecta planicie, altissimis montibus undiq; continetur. Quũ hic duas in partes flumine diuideretur, alteram partem eius uici Gallis ad hyemandũ cõcessit, alteram uacuam ab ijs relictã cohortibus attribuit. Hæc Cæsar. Octodorũ Alemanni qui in Vallem Pœninam immigrarunt, hodie Martenachũ appellant. Peninas Alpeis Cæsar Summas uocat, hoc est partem illarũ hoc donat nomine, quũ scribit se Seruiũ Galbã cũ legione duodecima, & parte equitatus in Nantuates, Veragros Sedunosq; misisse, qui à finib. Allobrogũ & lacu Lemano & flumine Rhodano ad summas Alpes pertinent. Vnde Antoninus in Itinerario suo inter Augustã Prætoriam & Octodorũ Summi Pœnini meminit. Idem Alpem summam alibi ponit in Alpibus maritimis. Tacitus Pœnina iuga nominat, tradens Cæcinam per superiorem Germaniam & Heluetios, propiore itinere in Italiã transcendisse, cõtrà lõgiore Fab. Valentem, nempe per Galliã & Cottianas Alpeis. Veniebãt autem ex Vbijs. Illius uerba hæc sunt lib. xvij. Ingens, inquit, uirib. opibusq; Vitellius, duos duces duo itinera bello destinauit. Fab. Valens allicere, uel si abnuerent, uastare Gallias, & Cottianis Alpibus Italiã irrũpere, Cæcina propiore transitu Pœninis iugis digredi iussus. Rursum paulopost. In Alpe Graia ipse paululum cõctatus, num Rhæticis iugis in Noricum flecteret, sed reputans Noricos incerta uictoriæ præmia cessuros, Pœnino itinere subsignanũ militem & graue legionũ agmen, hybernis adhuc niuib. traduxit.

Comment. Cæsaris locus

duxit. Hactenus Tacitus. Catalogus quo prouinciæ Gallicæ recensentur cum ciuitatibus episcopalibus, ciuitatem Vallensiũ, id est Octodorum, Alpibus Pœninis attribuit, Graijs Tarentasiam. Cęterũ Vallem Pœninam, Rhætiam, & Vindeliciam à Q. Cæcilio Cisiaco Septitio Prolegato, simul fuisse gubernatas inscriptio docet quę Veronæ extat apud D. Florianum, huiusmodi uerbis,

Q. CAECILIO CISIACO SEPTITIO PICAI CAICILIANO PROCVR. AVGVSTOR. ET PROLEG. PROVINTIAI RAITIAI ET VINDELIC. ET VALLIS POENIN. AVGVRI FLAMINI DIVI AVG. ET ROMAI C. LIGVRIVS L. F. VOL. ASPER. ↄ. CON. I. CR. IN GENVOR.

Sed tamen re exactius perpensa, malim hoc accipere de Valle Pœnina quę fontibus Athesis & Oeni uicina est. Nam scio quàm lõge porrigantur Alpes quæ Pœninæ uocari scriptoribus solent. Et Vallis Pœnina de qua nos agimus, magis ad Galliam pertinuit, Alpiũ Pœninarum Præsidi subiecta, qui Præfecto prætorio Galliarum parebat. Verum Rhetiæ erant iuris Italici. Rhodanum ex Pœninis Alpibus oriri Marcellinus autor est.

AVENTICVM HELVETIORVM

AVenticũ caput Heluetiorũ fuisse tradit Tacitus quũ de Heluetijs à Cæcina Vitellioq; profligatis loquens, Multa hominum, inquit, millia cæsa, multa sub corona uenundata. Quumq; direptis omnibus Auenticũ gentis caput iusto agmine peteret, missi qui dederent ciuitatem. Hæc ille. Liber prouinciarũ Gallicarũ, in prouincia Maximæ Sequanorũ ciuitatem Heluetiorũ recenset, cui additũ, id est Auenticũ. Ego Vindonissam ciuitatib. Maximæ Sequanorũ potius annumerauero, Castris Auenticũ attribuens. Nemo uero miretur Ptolemæũ Sequanis Auenticũ assignare. Siquidem is Romanorum administrationem respexit, qua nõ solum Auenticũ, sed tota Heluetiorũ regio Maximæ Sequanorũ annumerata Præsidem Vesontionensem agnoscebat. Sicut adhuc facit quantũ ad forũ Ecclesiasticum attinet, nisi quòd Vindonissensis diœceseos pars Constantię Rhęticæ est attributa. ceu supra meminimus. Vuiserij in Heluetijs extat inscriptio, qua Auenticenses incolæ T. Tertio Seuero ob eius erga se merita donum se posuisse testant. Ibidẽ Donatus exactor tributorum in Heluetijs, elogium habet. Inscriptiones quæ inter ruinas Auentici reperiunt, non uisum est apponere. Subditũ id hodie Friburgensiũ ditioni. Auenticensis pagi deuastati ab Alemãnis Ouarius semilatinus autor mentionem facit, quem in historia sua Paulus Æmilius inter primos secutus est.

NVITHONVM

NVITHONVM REGIO.

BVrgundiones Vandalici generis autore Plinio, quid uetat credere quũ meliores agros quæsitũ irẽt, rapuisse secũ Nuithones, quorũ nisi apud Tacitũ nulla amplius memoria, qui transgressi cum illis in Sequanos, citra Iuram consederint in Heluetijs ubi hodie Bernam & Friburgũ oppida cultiss. cernimus. Nã is tractus hodie Nuithlandia appellat, & Minor Burgũdia. Meminimus de hac re in Burgundionibus lib. 1. De origine uulgatæ istius appellationis multę cõiecturæ sunt, inter quas fortasse & hæc nostra locum habebit.

VERBIGENVS HELVETIORVM PAGVS APVD CAESAREM

IVl. Cæsar lib. 1. Commentariorũ suorũ, de deditione Heluetiorũ loquutus, Dum ea conquiruntur, & conferuntur, inquit, nocte intermissa circiter hominũ millia sex eius pagi, qui Verbigenus appellatur, siue timore perterriti, ne armis traditis supplicio afficerentur, siue spe salutis inducti, quod in tãta multitudine deditidorũ suam fugam aut occultari, aut omnino ignorari posse existimarẽt, prima nocte ex castris Heluetiorũ egressi, ad Rhenũ finesq́ Germanorũ contenderunt. Hucusq́ Cæsar. Dubiũ est apud eruditos quisnam iste Verbigenus pagus, aut ubi fuerit, Dicam coniecturam meam. Suspicor scribendũ, Vrbienus, ad uernaculam fortassis ueterũ Heluetiorum linguam. Alioqui mallem Vrbinus. Est autem Vrba antiquissimum oppidũ Heluetiorũ, in illa, ceu posterior ętas uocare cœpit, Cisiurana Burgundia, non minus uetustatis præ se ferens ruinis ædificiorũ quàm ipsum Auenticũ. Agnoscit hodie ciuitatem Friburgensem. Inter lacum Lausinnum, hoc est Lemanum & Arioricam Vrba Antonino ponitur.

SALODORVM

ANtiquitas Salodori in confesso est. Iacet in ripa Arulæ fluuij, qui Argauiæ nomen dedit. Meminit eius Antoninus. Salodori ferunt Vrsum & Victorem ex Thebæa legione pro Christo supplicium ultimum sustinuisse.

AVGVSTA RAVRICORVM

RAuricorũ ueterũ & Sequanorũ Cismontanorũ loca tenent hodie Alemanni, qui à tempore collapsi Imperij Romani diœcesim Basiliensem incolũt, hoc est à monte Vocecio incipiendo, Vricgauiã quæ Rauricorũ nomẽ refert, primorib. duabus literis ablatis, Cisgauiã, Sungauiã, & Elsatiã superiorẽ. Siquidẽ Rauricos & Sequanos Cismõtanos à Tribonis siue Tribocis fossa illa terminalis diuidit miliario supra Selestadiũ, p quã riuus fluit quẽ uocãt Eckẽbachũ. Sanè Ptolemęus inter Rauricorũ oppida Augustã Rauricũ recẽset

ac Argentuariam, quam addidit ideo quod Sequanis paruerit, quibus Raurici iuxta Prouinciarum à Romanis institutam gubernationem sunt unà cum Heluetijs accensiti. Est autem Argentuaria uicus ille quem hodie Horburgum quasi Argburgum dicimus proxime Colmariam quæ tribus milliarijs à Selestadio distat. Augusta uero Rauricorum inclyta illa quondam urbs, nunc ad miserum uicũ, imò uix uici nomine dignum, redacta est, primũ per bellicam hostilemq́ue uiolentiã excisa, deinde per iniuriam temporũ paulatim tota cõsumpta, adeo ut propemodũ nihil supra terram appareat, quod priscam magnificentiã indicet. Quin ipsos Rauricos indicat Cæsar Heluetiorum exemplo, omnia sua oppida uicosq́ue, & quicquid ædificiorũ habebant exussisse. At sub terra, mirũ dictu, quàm plena muris ac ruderib. omnia. Visuntur adhuc in colle nõ procul à molendino geminę structuræ cauæ ex silicib. quadratis cõpositæ hemicycli figura, quas cuinam usui ueteres ædificarint, nemo diuinare potest, quũ nec cisternę fuerint pro cõseruanda aqua, nec apta quarũlibet rerũ receptacula, multo ueròminus ad propugnandũ ualuerint. Subterranearũ ruinarum uestigia passim apparent Liechtstallũ usq́ue, ubi puto speculã fuisse Romanorũ in mõte. Vnde cõijcere possumus Augustæ magnitudinẽ, tũ quàmamplis suburbijs cincta fuerit. Nihil aut admirabilius quàm fornices subterranei toto fermè spacio quod modo diximus, è quadratis lapidibus extructi. Vulgus diuerticula Romanorũ fuisse credit per quę ueluti cuniculos quosdã, hostilẽ illi uim metuẽtes, uel lõga obsidione fatigati, sese subducere cõsueuerint. Verisimilius est aquæductus fuisse, nõ quidẽ aquæ fontanæ, cuius illic, ut est montiũ natura, crebræ sunt ubiq́ue scaturigines, sed fluuialis potius quæ sordes ciuitatis ablueret. in quẽ usum Basilea plurimas sub terra testudines habet, quæ res ad mundiciẽ urbis in primis cõducit. neq́ue ẽm Argentorato quicq́ue aliud magis officit, quàm quod huiusmodi egestorijs structuris caret. Venit mihi ruinas illas cõtemplanti in mentẽ aliquãdo Romanorũ aquæductuũ, de quib. Procopius, Romæ, inquit, aquæductus quatuordecim sunt, cocto ex latere per priscos homines illos ædificati, ea latitudine ac simul profunditate, ut equester uir aliquis, ipso cũ equo per eos supernè euadere liberius queat. Hęc ille. Iactat aũt uulgus mirabilẽ fabulã, esse uidelicet hic gazophylaciũ quodda sub terra q̃d magnã auri uim cõtineat à Romanis ibi depositã, ad quẽ locũ ijs cryptis perueniat. Hanc camerã ferrea ianua claudi, cane peruigili tuente, qui in eos qui propius suggressi fuerint, rictum uelut deuoraturus diducat. Itaq́ue nullus adhuc cõpertus est tam audax, qui cum hac belua congredi sustinuerit. Ac proximis annis (non

narro

narro fabulam) quũ quidam extrema paupertate laboraret, & omnibus tentatis etiam ad mediocrem uitæ sustentationem nihil suppeteret, erat autem uxor alenda cum liberis, & annona magno uendebatur, nec opificiũ ipse nouerat, statuit secum experiri fortunam, satius esse ducens semel occumbere, quàm tantam miseriam quotidie perpeti, cui nullum uideret remediũ. Proinde huius thesauri potiundi spe testudines illas subterraneas penitissime solus ingressus diu quidem in ipsis errauit. Quum uero prope gazophylaciũ accessisset, ut ipsi uidebatur, cõspectis illic humanis ossibus quæ discerptos aliquando homines fortassis similia ausos indicabant, & uisis nescio quibus spectris, ita statim subito quodam pauore exanimatus est miser, ut diu iacuerit mortuo similis. Tandem uix sibi redditus aliquantulum, lento gradu uiribus corporis omnibus destitutus erepsit, domum reuersus, postridie mortuus est. Crediderim ego, imaginationem illorum terriculamentorum antè cõceptam, misero tantum metum inuexisse. Quanquam etiam secretarum artium periti negant se unquã penetrare potuisse, quamlibet magnis incantamentis instructos. Sed ijs rebus nulla adhibenda fides. Inueniũtur passim in agro Rauricẽsi nomismata ærea, nõnunquam etiam argentea ac aurea, atque gemmæ signatoriæ. Nec dubitarim quin longe plura reperirentur, nisi locus esset desertus, & ædificia subterranea partim uepres, partim agri frugiferi cõtegerent. Augustam Rauricorũ hodie Germanica lingua Augst appellat. uicina est Rinfeldiæ, cuius arcẽ à Basiliensibus ab hinc annos plus minus quinquaginta demolitam Rauricorum propugnaculum fuisse crediderim. Attinetq; ad ditionem Austriæ ducis. Eius magnitudo uix cõijci potest, quod paucis locis terra aperiatur eruendorũ duntaxat è muris lapidum gratia, quibus tamen nõ magnopere opus habent hodie Raurici, quippe qui in tuguriolis degunt argillaceis & stramentitijs. Quòd si hic essent qui ædificarent, & pro fundamentis ædium locandis terram altè effoderent, haud dubie mira uetustatis argumenta scrutantibus occurrerent, & uideri posset quousq; fuisset protenta. Fidem tamen mihi faciunt aquæductus illi subterranei, de quibus dixi, separatam aliquantulum à Rheno, quod in alijs etiam ueteribus urbibus obseruare licet, Liechtstallũ uersus fuisse porrectam. Habuit autem indubiè munimentum Rheno flumini imminens. Sanè extant adhuc in cõtraria ripa arcis ualidissimæ uestigia, qua se primum aduersus Germanos, deinde cõtra Alemannos aduenã gentem tutati sunt Romani. Quin etiam Vuallenburgum quod uocant oppidulũ ad excisam illam rupem an dem Houuenstein situm, Rauricorũ propugnaculum fuisse

reor

reor ac uallum. Vnde nominis origo. Magis enim hoc placet, quàm quod ab Alemānis postea sic sit appellatū, qui Italos lingua sua Vualos uocant, quorum hic præsidia semper erant. Nam Augusta Rauricorum, colonia fuit Romanorum. Hucq́ deduxit eam orator ille clarissimus L. Munatius Plancus, uir Consularis ac Prætorius, M. T. Ciceronis discipulus, qui Lugdunum item coloniam traduxit, quemadmodum indicat inscriptio uetus, quæ Caietæ uisitur sic habens,

L. MVNATIVS L. F. L. N. L. PRONEP. PLANCVS. COS. CENS. IMP. VIIVIR EPVL. TRIVMPH. EX RHAETIS AEDEM SATVRNI FECIT DE MANVBIIS, AGROS DIVISIT IN ITALIA BENEVENTI, IN GALLIA COLONIAS DEDVXIT LVGDVNVM ET RAVRICAM.

Vnde etiam antiquitatem Rauricorū colligere licet. Siquidem necesse est oppidū stetisse, quò colonia fuerit deducta. Neq́ enim idē est urbem condere, & condere coloniam. Cōditur urbs dum extruitur ubi antè non erat. Condit colonia, dum missis colonis occupat. Fuit autem Augusta Rauricorū colonia militaris ab Augusto sic cognominata, cuius auspicijs res gesta est, qualē Græci uocant σεβαστὴν, quòd illis σεβαστὸς sit, quē nos augustū dicimus. Porrò destruxerūt Augustam Rauricorū haud dubie primū Alemanni, quibus tandē sub Valentiniano eius nominis tertio Theodosij iunioris successore contigit, quod ante toties maximis etiam periculis frustra tentauerant, nempe ut Germaniam primam cū Elcebensi regione, & Rauricensem tractū ac Heluetiorū terras tum occuparent, tū pacifice possiderent. id quod illis nūquam antè contigerat. Nam quanquam in Ripensem Galliam sæpe transgressi sunt, & ad tempus in ea habitarūt, non fuit tamen hoc illis perpetuū & stabile. Equidem Gallia Ripensis quæ utranq́ Germaniam & Rauricos Heluetiosq́ continet, Romanis paruit usq́ ad hoc tempus. Siquidem Germania prima & secunda Consulares habebant, ac Maxima Sequanorū siue Prouincia Sequanici, in qua præter Sequanos ipsos & Vesontios Raurici sunt & Heluetij, regebatur à Præside. Præterea tractū Argētoratensem, hoc est Tribonorū regionem, quorū oppida sunt Argentoratū, Brocomagus, & Elcebus, pro quo hodie Slecestadiū habemus, unde totam prouinciam postea Elces uernacula simplicitas appellauit, quidam Alsatiam uocare ausi sunt, Comes Argentoratensis, uir spectabilis administrabat nomine Romanorū. Et item uir spectabilis Dux Magonciacensis sub sua dispositione habebat Præfectos militū, apud Saletionem, apud Tabernas, apud Vicū Iuliū, apud Nemetas, apud Altam ripam, apud Vangionas, apud Magonciacū, apud Bin

n gium

gium, apud Bodobrigam, apud Confluentes, & apud Antonacum. Itaque quum primū Alemanni labente iam imperio Romano, dictas regiones ad Gallicam Rheni ripam uergentes inuasissent, quicquid erat munimentorū, & quicquid erat urbium exciderunt, ueriti ne si redintegratis uiribus reuerterentur Romani, & ipsos depellerent, quod ante sæpissime cōtigerat, recuperatisque arcibus & oppidis terras eas rursus facerent inexpugnabiles. Tum igitur Concordia, munimentum Romanorū, & alterū cui Tribonis nomen fuit, in tractu Argentoratensi, Argentoratū, Saletio, Brocomagus, Elcebus, Argentuaria, Vindonissa, Forum Tiberij, Auenticum, & ista nostra Augusta, sed & interiores aliquot urbes, ut Diuodorū in Mediomatricis, Tullū & Nasiū in Leucis, & similes euersæ sunt, præcipuam tamen uiolentiam ijs expertis quæ in ripa Rheni uel proximis Rheno locis sitæ erant, quo ipsis per uim Romanorum repulsis facilior in futurum esset transitus. Quanquam si quis à Burgundionibus, & forte Nuithonibus quorum Tacitus meminit, euersam putet Augustam Rauricorum, Vindonissam, & Auenticum, nolim ei magnopere refragari. Nam Burgundiones, autore Plinio, originis Vandalicæ, ex Alemannia, ubi paucis annis precario consederant, primi fermè Barbarorum transito Rheno Sequanorum interiorum, & eorum Heluetiorum qui Iuræ monti propinquiores sunt, loca occupauere.

BASILEA

NOn desunt qui tradant Augustam Rauricam ab Vngaris fuisse deletam, & Basileam ab Henrico Germanorum rege, qui Othonis primi pater fuit, conditam & templis exornatam abhinc annos sexcentos & amplius aliquanto. Quorum prius nō inficior, ut si quæ superfuerint reliquiæ Augustæ Rauricorum, eæ sint ab Vngaris cōsumptæ, quos docet Regino Prumiensis & Luitprandus Ticinensis, Germaniam, Italiam, Baioariam, Alemanniā, & Galliam ipsam crebro plusquàm hostiliter uexasse. Quod imprudentiæ Arnulphi Imperatoris debet, qui truculentissimæ genti primus in nostras regiones aditum patefecerit, quū huius opera aduersus Zuentebaldum Marauanorum Principem subigendum uteretur. Et fit mentio castri Rauricensis in libro Prouinciarum Galliarum, ubi ciuitates & castra Maximæ Sequanorum recensentur. Alterū nō credo. Neque enim qui uel mœnibus cingit oppidum, uel ampliat, aut ædibus sacris exornat, statim cōditor dici meret. Nam sic Vuolphelinus Cæsareus præfectus tum Selestadij, tum Colmariæ extructor foret, qui utrūque uicum muro circumdedit. Et Vuerthrada regina Caroli Magni mà-

gni mater, Salodori, Colmariæ, Constantiæq; esset autor, quarum templis de prouentibus prospexit. Ac Himelgardis Sueuiæ Duxissa Selestadij extructrix dici deberet, propterea quòd illic templum in honorem dominici sepulchri curarit ædificandum, quod postea diuæ Fidei uirgini dicatum est. Nec magis conditoris nomen meretur, qui priuilegijs donat. Ego longe aliam opinionem de Basilea habeo. Nam puto Basileam dictam, non ἀπὸ τοῦ βασιλέως, quòd à rege Henrico cõdita sit, sed à traiectu quem lingua Romanensis, hoc est Gallica, passum uocat. Vnde etiam Bassella Mosellanica quã uulgo Passel appellamus, sibi nomen uendicauit, ut sit dicta Basilea quasi Passilea. Traiectum enim hoc loco fuisse uerisimile est etiamdum stante Augusta, quòd hic propter uallem per quam torrens è Birsa ductus fluit, ripa sit humilior, & ob multas causas ad transitum aptissima, apud Augustam autem prorsus abrupta. Proinde consentaneũ est hic transmittere solitos quibus cum Rauricis res esset, ut Germanorum Tacito teste, & dubio procul postea Alemannorum, in ripa tantum cõmercium. Huc facit, quòd in Olinone perpetuum præsidium habebat Dux Sequanici tractus, non tam ob defensionem prouinciæ, quàm ad tuendum istum præcipuè traiectũ, ad quem locus ille rectè respondet, Antiquam uillam exiguum uiculum attingens, & nunc prorsus syluescens retento tamẽ nomine. Et quia munimento opus habebat traiectus aduersum Germanos, & mox Alemãnos, ideo duo propugnacula erexere Romani, quorum fundamentis turres istas duas impositas credo quas hodie uidemus, alteram in capite pontis, alteram paulo inferius à sale hodie nomen habẽtem quod in ea asseruatur. Iam post triumphabundam illam Alemannorum in Galliam immigrationem, primum domus utrinq; ædificatæ sunt nauiculariorum & pandochiorũ, initiũ futuræ duobus oppidis. Mox uero locus frequentior fieri cœpit, ut etiam mercatores illic habitarent. nam circa traiectus omnis generis hominũ turba confluere solet. Nec alia res pluribus oppidis originem dedit, ut Schefhusiæ ad Rhenum à nautarũ casis sic appellatæ, Vlmæ apud Danubiũ, Heidelbergæ apud Nicrũ, Selestadio apud Ellum fluuiũ, & innumeris alijs. Quanto uero magis minui cœpit Augusta, tanto Basilea auctior indies facta est, noui populi qui nuper ex Germaniæ finibus Rhenum transierat, noua ciuitas, quũ illam omnes fugerent uelut inauspicatam, & semirutam, hanc autem propter multas cõmoditates non solũ traiectus ipsius, sed & facilioris omniũ rerũ importationis, & melioris agri uiciniam, omnes adamarent. Si quid igitur post multa excidia miseræ Augustæ superfuit, hoc totũ uelut colonia quædã

Basileam commigrauit. Hinc nos in Munatij Planci memoriam, & illustrationem Basileæ Alemannorum coloniæ, huiusmodi inscriptionem composuimus, quæ in foro frumentario sub imagine Munatij legitur.

L. Munatio Planco, ciui Romano, uiro Consulari & Prætorio, oratorique, ac M. Ciceronis discipulo, q post deuictos Rhetos, æde Saturni de manubijs extructa, non modo Lugdunum, sed & Rauricam coloniã deduxit, quæ Augusta fuit appellata, ab Octauio Augusto tum rerum potiente, S. P. Q. Basiliensis tametsi Alemannorum transducti coloni subactis ac depulsis Rauricis, amore tamen uirtutis quæ etiam in hoste uenerationem meretur, uetustissimo tractus huius illustratori, culpa temporum prorsus abolitam memoriam postliminio renouarunt. Anno M. D. XXVIII.

Porrò opinionis meæ argumentũ est, quod senes indigenæ narrare solent, ita à maioribus suis edocti, ubi hodie Basilea est, olim nihil fuisse nisi traiectum Rheni duabus istis turribus quæ etiamnum uisuntur, cõmunitum. Et addunt, eam uiam quæ à Rheno ducit ad forum piscariũ, ab institoribus illic habitantib. inuenisse nomen, adhuc antiquioribus notũ. quæ uetus loci celebritas, confirmat eam urbis partem cæteris antiquiorem. Proinde qui Basileam dictam putant quòd regia ciuitas sit, me non habebũt ὁμόψηφον. Ostendimus enim modo quænam fuerit illius origo. Ac indubiũ est eo nomine uocatũ locum priusquam aliquid extructũ esset, quod regiũ dici mereret. Nec mos erat Romanis Græcanicas oppidis siue munimentis à se conditis appellationes indere, multo minus Alemannis. Concordiam apud Tribonos agnoscimus Romanorũ opus, agnoscimus Tabernas, Vicũ Iuliũ, Altam ripam, & quod ijs omnibus Basileæ uicinius est Tyberij forum. Nisi concedere uelimus eos qui huic loco uocabulũ primi imposuere, fuisse diuinos, ut qui præscierint exorituram ibi posteriorib. seculis ciuitatẽ quæ regia nomenclatura digna foret. Nam siquis hodie Basileam cõtempletur, an nõ regiã uocabit? quando ea est uiarũ mundicies, ac ædiũ in cõmune æqualis ordo, quarundam etiam magnificentia atque amœnitas, præsertim quibus à tergo uiridariũ est D. Petri, & Prædicatorũ cœnobiũ, amplas areas & hortos elegantissimos habentibus, & quæ Rhenũ aspectant, ut etiam ijs qui Italiam uiderunt, placere possit. nisi quòd hypocaustorum usus multos offendit nõ assuetos, & pandochiorũ sordes. id quod cum tota Germania commune habet. Cœli rara quædam ac grata temperies. Ciues, humani. Templorũ satis magnus numerus. Episcopale

repara-

reparatum olim fuit à D.Henrico Augusto,quũ terræmotu cõcidisset,siue ut quidam uolunt,post Vngaricam uastationẽ,multisq́ donarijs ab eodem condecoratũ.adeo semper Basileæ bene uoluerunt Henrici.Inter quæ eminet lamina illa aurea ligneæ tabulæ adhęrens septem millibus florenorũ æstimata,qua ipse priuatim in lerario suo quum uiueret usus est. Vnde & tutelareis diuos refert quos ille pręcipuè coluit,nempe quatuor angelos,Michaelẽ,Gabrielem, Raphaelem,Vrielem,& Benedictũ, ac in horum medio stantem Christum cuius pedibus ipse cum uxore Cunigunde aduoluitur.Apud D. Petrum sacerdotum sodalitium est,quod collegium appellant.Martini phanum parochiale est duntaxat. Leonardi uero etiam Canonicos instituti D.Augustini habet quos regulareis cognominant. Ii Ezelinum Canonicum episcopalis templi suũ iactant autorem . Ego per similem occasionem institutos puto,quemadmodũ eos qui in monte Turegiensi degũt,à Turegiensibus canonicis,& eos qui apud D. Arbogasti uiuunt ab Argentoratensibus cœnobiticam uitam deserentibus natos prædicant.Parochia D.Vdalrici uicina est ædi episcopali, Albani uero & Ioannis suum quæq; suburbium claudit. Illic Benedictinorum quos Hasenburgius Basiliensis episcopus acciuit,hic uero Ioannitarum domicilium.Prædicatores in suburbio D. Ioannis amplissimum possident cœnobium,ædificijs multis ac spaciosissimis hortis, præsertim autem Græca Bibliotheca spectabile. Ea potiti sunt post mortem Ioannis prius Argensis Episcopi, deinde Cardinalis Ragusini,qui in synodo Basiliensi in obeundis negocijs non postremas tulit.Franciscani ad mœnia ueteris urbis habitant insignes amplissimo templo. quem locum Ezelinus Præpositus illis dedit. Augustinianis post hos receptis locum præbuit senatus Basiliensis,cui adhuc plus cæteris obnoxij sunt.Cœnobia puellaria maius oppidum duo habet,& minus item duo præter monasterium Cartusiensium & Parochiale D.Theodori templum ex aduerso situm.Vbi hodie Cartusia est,aiunt magnificam olim domum stetisse quæ Episcopi fuerit Basiliensis,quum illi id oppidum adhuc pareret.quod aliquando pignori datum Duci Austriæ propter stipendia non soluta,senatus Basiliensis redemit.Academia quo minus floreat,in causa est prouentuum tenuitas,& nimia gymnasiorũ in Germania multitudo. Præstaret esse pauciora,& frequentia. Vrbs ipsa abhinc annos plus minus ducentos ampliata est, & suburbia nouo muro latissime circundata. Huic magnum decus nec minus commodi concilium attulit œcumenicum hic propemodum decem & octo annis celebratum. Illustrat etiam hodie Typographorum solertia

ac diligẽtia, quorũ facile princeps Ioannes Frobenius. Quòd ſi quis ſiue uiridarium D. Petri cõtempletur tum amplũ, tum ob arborũ copiam elegantiſſimũ, cuius pars olim humãdis Iudæis ſeruijt, ſeu põtem duo oppida cõiungentem, & ad proſpectũ in amnem cõuenienter accõmodatũ, facile fatebitur etiam cũ amœniſſimis urbibus certare poſſe Baſileam. Si uero ſalubris cœli dotem expendat, proculdubio, palmam dabit. Igitũ qui talem ciuitatem Βασίλειαν, hoc eſt reginã uel regiam domũ ludens uocarit, nõ multũ aberrabit. Abſurdior eſt illorũ opinio qui à Baſiliſco hic reperto nomen traxiſſe uolunt, propterea quod uidẽt nõnunquam appingi baſiliſcũ qui inſignia urbis teneat. Nam nõ cõſiderant hoc fuiſſe ſolenne pleriſq; ciuitatib. ut inſignia affingerent ad ſuum quæq; nomen in propria lingua alludentes. Sic florem præfert Florentia, Colmaria clauam, Schafhuſia arietem. Id quod hodie paſſim fit ab ijs qui natalibus reſtituuntur à Cæſare, dum imagines ſiue inſignia affingunt quæ Princeps approbet. Sic inuenimus nuper in antiquis picturis Oliuerium illum quo familiariter uſus eſt Carolus Magnus, pro inſignibus habuiſſe puellam quæ oliuæ ramuſculum in manu ferret, uelut ab oliua ferenda nomẽ haberet. Magis ferendi ſunt qui à Baſilio quodam Romano duce cõditam & appellatam cõmemorant. Nam in antiquis codicibus ubiq; per i ſcribitur Baſilia, nõ per e, quemadmodũ etiã indicat liber Prouinciarũ & urbium Graiarum, Pœninarũ, ac Gallicarũ, quem uel ob hoc liquet nõ eſſe uetuſti autoris, quòd ciuitatem Baſilienſiũ inter ciuitates Maximæ Sequanorũ recẽſeat, cuius nec Ptolemæus, nec Antoninus Aug. in Itinerario ſuo fecerint mentionem, ut quæ tum Auguſtæ Rauricæ fuerit annumerata, cuius erat traiectus & pars. Sed creſcebat Baſilea, ac ab habitatorib. indies magis atq; magis frequentabatur, Auguſta Vindoniſſaq; euaneſcebant, quas tamen liber ille inter caſtra recenſet, hoc eſt oppida minuta, uerũ nõ liquet quo tempore ſit cõſcriptus. Et inſulciuntur etiam antiquis interdum recentia, dum libri deſcribuntur. Itaq; Baſileæ primum epiſcopum præfuiſſe tradunt Pantulum eum quem hiſtoria diuæ Vrſulę narrat cum illa uirginum ſodalitate Romam profectum, & redeuntes Agrippinam uſq; fuiſſe proſequutum, ibiq; unà cum illo puellarum examine ab inimicis Chriſtianæ religionis trucidatum. Id quoniam ſine teſtimonijs dicitur, quibus refragari nõ liceat, neſcio an apud omneis fidem mereatur. Veriſimile eſt hunc Pantulũ è Veſontione Baſileam deſtinatum, ut nouæ eccleſiæ præeſſet. Quanquam apud Rauricam quoq; nihil dubito fuiſſe Chriſtianos aliquos. Siquidem Galliarũ prouinciæ citius Chriſtianiſmum ſunt amplexæ. Cæterum quemadmodum

Liber prouinciarum [margin, beside "per i ſcribitur Baſilia"]

Pantulus primus epiſcopus Baſilienſis [margin, beside "tia, dum libri deſcribuntur"]

admodum prophana potestas apud Sequanos & Vesontionem erat, cui Raurici Heluetijq; parebant, habebant enim Præsidē & Ducem, de quo suprà disseruimus, ita etiam ecclesiastica autoritas illic primatum obtinuit. Mallem ego dicere Rauricensiū episcopum fuisse Pantulū, si modo eo tempore Romā profecta est Vrsula, quod illius historia indicat, nasutioribus parū satisfaciens. Neq; enim putant, ut de alijs taceamus, Francos & Alemannos facile passuros fuisse, ut aduerso Rheno opera equorum usæ Basileam nauigarent, quum illi in ripam Gallicam semper oculos intentos haberent prædæ gratia. Quod si dicamus iam ad Christum fuisse conuersas istas gentes quæ transissent pridem in Gallias, adhuc uix credat aliquis homines assuetos militiæ potuisse prorsus ab iniurijs manus abstinere. Ostenduntur adhuc Basileæ gradus quibus ad templum ascenderit quod à D. Martino nunc cognominant, tum, ut uidetur, si nō episcopale, certe primariū, & fortassis unicum. Nam Burgum quod hodie uocant, ubi ædes episcopalis extructa cernitur, nihil aliud fuit quàm locus præsidio recipiendo idoneus, ad tuendum traiectum. Post Pantulum Basiliensis sedes multis seculis uacauit usq; ad tempora Caroli Magni, aut circiter. Nam catalogus episcoporum Basiliensium primum recenset Vualamum qui tanto interuallo Pantulum sit subsecutus. Ego meo fretus iudicio malim dicere Basiliensem tractum in Vesontinæ ecclesiæ diœcesi siue administratione fuisse, donec iuxta sanctionem quæ in uolumine legum Francicarū extat, in hunc sensum, Singulæ ciuitates suos episcopos habento, proprium episcopum acceperit. Sic olim Argentoratensis ecclesia sub Mediomatricensi fuit. Sed iam satis de Basilea disputatum est. Nos hic, ut in cæteris, ingenue nostram opinionem aperuimus, in nullius certe præiudicium, liberum esto cuiq; sentire quodlibet. Quid enim stultius quàm de ijs rebus friuole digladiari, quæ nō certis testimonijs, sed solis coniecturis nituntur. Verum nos ad Rauricos nostros reuertamur, quandoquidem magis nobis animus est antiquitatem excutere quàm noua stilo persequi. Raurici fuerūt sub Præside Prouinciæ Maximæ Sequanorum, quemadmodum & Heluetij. Docet id nos uolumen De magistratibus Romanis, & liber Prouinciarum ac urbium Gallicanarum modo citatus à nobis, qui sic habet, Prouincia, Maxima Sequanorum, Ciuitas Metrop. Vesontiensium, Ciuitas Equestrium, id est Nouidunus, Ciuitas Eluetiorum, id est Auenticum, Ciuitas Basiliensium, Castrum Vindonissense, Castrum Ebrudunense, Castrum Argentariense, Castrum Rauracense. Erat autem Præses Maximæ Sequanorum sub dispo-

ſitione uiri ſpectabilis Vicarij ſeptem Prouinciarum. Sed & uirũ illuſtrem Præfectum prætorio Galliarum hæc Maximæ Sequanorũ diœceſis agnoſcebat. Habebat præterea Ducem militarem uirũ ſpectabilem, ſub cuius diſpoſitione Batauienſes milites erant apud Olinonem, qui locus ſubductus aliquantulum eſt à traiectu Baſilienſi, ne pueris quidem ignotus. Proinde etiamnũ Baſilienſis eccleſia Veſontienſi tanquam metropolitanæ ſubiecta eſt, euidentiſſimo argumento, pertinuiſſe quondam Rauricos ad Sequanorum ditionem. Hoc poſtremo obſeruandum, Rauricos nunc pro gente ipſa, nunc pro loco uſurpari. Poſteriores enim Mediomatricos dixerunt pro Diuoduro Mediomatricorum, Treuiros pro Auguſta Treuirorũ, Pariſios pro Lutetia Pariſiorum, Morinos pro Taruana Morinorum. Et ſic de alijs.

OLINO

OLinonem hodie Baſilienſes uocant Holé. nam amant aſpirationes Germani. Protenditur uerſus uicum Altſchuileriũ. Ibi nõ ſolum nomiſmata Romana reperiuntur, ſed & ſepulchra ac ſarcophagi. Vulgi commentum eſt illic habitaſſe regem. Olinonis ſuprà plus ſemel meminimus.

DITTASIVM

PTolemæus inter oppida Sequanorũ ponit Dittaſiũ. Cogitandum an Haſenburgũ Sequanorum arx Tulingis proxima hinc nomen habeat, ſic dicta, quaſi Taſenburg. Siquidem Germani non deſinunt externas uoces torquere donec detortæ ſignificent ſibi aliquid. Vidi inſignia aliquando Comitum Haſenburgenſiũ, qui nũc ſunt extincti, nec leporem habebant. Eſt in eo tractu uicus quoque Tachsfelden, non abludens à Dittaſio.

CAMBETIS

CAmbetis quam Antoninus Aug. indicans iter à Mediolano per Alpes Pœninas Magunciacum, poſt Auguſtam Rauricorũ proximo loco ponit, pagus eſt ad nemus Rauricorũ ſitus quà ad Rhenũ uergit cõtra tergũ montis Suſenhardi, adhuc ueterem nomẽclaturam etiam apud Alemannos ſeruans. nam Cæmps appellatur. Eſtq; Cambetis maior ac minor. Illa cis rhenana, hæc trans Rhenum ſita. Præſidiorũ loca fuerunt aduerſum Germanos. Supra maiorem Cambeten & in ipſo uico mira ueſtigia murorũ ſubterraneorũ apparent. Videt autem ſic dicta, ſi modo à Romanis inditum nomen eſt, quòd illic Campi Raurici incipiant ſe pandere, quos Alemanni noui incolæ, die Hart appellarunt propterea quòd ſteriliores ſint. Sed tamen nõ ignoramus Cambodunũ, & ſimiles appellationes. Ii campi uſq;

pi usq; ad montem Brisiacũ porrigunť, à Sungauis Raurico tantũ ne more dirempti. Quid autem uetat Campos Rauricos & syluam Rauricam dicere eo modo quo Marcellinus Rauricos montes uocauit? Tametsi Cæsar Sequanicos potius appellasset, positurus etiam Basileã in Sequanis, quorũ uocabulũ in Sungauos detortũ ab Alemannis uideri queat. Sunt enim Sungaui, Sequani Campestres, siue exteriores. Nam interiores Sequani montana loca ac ualles incolunt. Vnde Sequanorũ inuia dixit Ausonius. Inter Cambeten & Argentuariam ponit Antoninus Aug. Stabula, ac in Rauricis siue potius campis istis Sequanicis alicubi Arialbimiũ & Vruncos, hauddubie Rauricorũ siue Sequanorũ inferiorũ loca: tamen quia nõ semper rectum iter sequitur, sed oppidorũ cõmemorationis gratia à regia uia sæpe declinat, difficile sit, ista ut pleraq; alia certò indicare.

ARIALBIMIVM

NOn possum tamen omittere quin de Arialbimio dicam coniecturam meã. Id uideť mihi esse exiguus ille uicus, qui in Sequanicis campis rectà contra traiectũ Nouoburgensem iacet, proxime pagũ qui ab Othomaro nomen possidet. Illic enim tantũ uetustatis indiciorũ reperire est, ut nõ liceat palũ infigere terræ quin aliquid occurrat. Porrigebatur autem usq; ad publicam illam in campis uiam quam altam uocant. Nam agri illi ruinas tegunt, ubi subsidens quoq; terra sarcophagos lapideos sæpe demonstrat. Alicubi in Antonini Itinerario legitur Artalbinnum. Alemanni Pantzenheimum appellarunt.

MONS BRISIACVS

MOntem Brisiacũ uocat Antoninus Aug. oppidũ quod hodie Brisacũ appellamus. Is autem nullas transrhenanas urbes commemorat in Itinerario suo, sed tantũ Prouincialeis, puta Rauricas, Germanicas Germaniæ primæ & secundæ, Rhæticas & Pannonicas, & aliarũ Prouinciarũ Romanis subiectarũ. Vnde & titulus libello factus, Itinerariũ prouinciarũ omnium. Quare uel hoc argumento liquet alueũ Rheni hic mutatũ, qui ab altera parte quondam prætercurrerit oppidũ quũ adhuc in Gallica ripa staret. Cuius rei indiciũ est adhuc eius loci humilitas per quem olim Rhenus fluxit. Hinc inundãte fluuio nõ secus ac stagnũ quoddã siue lacus, aquis repleri solet. Pręterea aliquatenus Basiliẽsi episcopo obnoxius est etiamnũ Mõs Brisiacus, propter nescio quã annuã pẽsitatiunculã. Nã quãdo olim Gallię dubio procul accẽsebať, hoc est Rauricorũ siue Sequanorũ inferiorũ tractui, cui dubiũ esse possit, ad Basiliẽsem olim dioecesim id oppidũ pertinuisse. Luitprãdus Ticinẽsis, q sub Henrico Ger maniarum

maniarum rege uixit,& huius filio Othone primo, Montem Brisiacum Alsatiæ tribuit,& insulam Rheni fuisse docet, quanquam uocabulũ quod prouinciæ est, per errorem oppido assignat, ut homo Italus & in Germania quidem uersatus, sed nescius linguæ. Sic eñ scribit libro quarto. Est, inquit, in Alsatiæ partibus castellũ Brisecgaue patrio uocabulo nuncupatũ. quod & Rhenus in modum insulæ cingens, & naturalis ipsa loci asperitas munit. Hæc ille. Ergo Montem Brisiacum Rhenus illinc circũdedit. Proinde ualidissimũ haud dubie fuit Romanorum munimentum, hinc aduersus Alemannos Rauricorum siue Sequanorum ac Tribonorum prouincias assidue propugnantium. Montem Brisiacum obsedit olim Otho Germaniarum rex, postea Augustus, eius nominis primus, quũ Eberhardus Comes illum occupasset, & Elsatiam ac circumiacentes regiones nouo Principi fauentes, hostiliter uexaret. Is cõspirauerat contra Othonem Henrico patri in regno succedentem, cum Henrico iuniore regis fratre, & Gisleberto Lotharingorum Duce. Memorabilis in ea obsidione uox Othonis audita est. Nam quum Friderici Maguncia censis Archiepiscopi consilio, destituissent illum episcopi complures & principes, Comes quidam in ea expeditione militans, ratus se nactum opportunitatem etiam quiduis à rege impetrandi cui hoc rerum statu non uideretur negligendus, subornat qui Laureshei mensis monasterij prouentus, id est in diœcesi Vangionũ circa mõtanam trans Rhenum uiam tum opulentissimum, ipsum expetere nuncient. Otho statim rem sentiens, mentem meam illi, inquit, coram ipse exponam. Id quum precatores homini renunciassent, statim ad regem aduolat, putans negocium ex animi sententia successurum. Hic pius ac magnanimus princeps, audiente turba astantium, Obedire magis, inquit, deo oportet quàm hominibus. Docet autem Christi doctrina, quod sanctum est, non esse dandũ canibus. Id quod sanè facerem, si quæ sacerdotibus & pauperum alimoniæ dicata sunt, tibi homini prophano largirer. Proinde quando prorsus iniqua est hæc petitio tua, scias nihil unquam ex me tibi sperandum. Inuitum retinere nolo. Si libet, ad desertores transi. His uerbis pudefactus Comes, ad pedes regis prouolutus est, & illicitæ postulationis ueniam orauit. Othonibus semper negocium fuit cum Monte Brisiaco. Siquidem quum Otho huius nominis quartus, qui Philippo Cæsari successit, illic ageret, & aulici per domos singulas, ut fit, à ciuibus hospitio recepti, intemperantius se gererent, quod huic hominum generi non est insolitum, oppidani inito consilio suos quisque hospites domi per insidias trucidant.

Qui

Qui effugerant extra ædes uiso periculo unà cum ipso Cæsare ex oppido sunt proturbati. Poterant Brisiacenses uideri iura hospitij fregisse, nisi filiarum & uxorum pudicitia bonis uiris uita propria charior esset. Hoc annotatū reperi in Chronicis monasterij Senoniensis. Seruat Mons Brisiacus inclytorum illorum martyrum Geruasij & Prothasij reliquias, eò perlatas è Mediolano, quū Fridericus Ænobarbus ex Italia domitis Insubribus uictor rediret. Arcem Brisiacensem, in cuius area Maximilianus Aug. elegantissimam domum proximis annis extruendam curauit, Bertholdus Zarigensis, Dux Cisiuranæ Burgundiæ in qua tam Friburgum quàm Berna censentur, ædificauit, quemadmodum epigramma docet saxo incisum. Porrò Montem Brisiacum esse uocandum nō Brisacum, docet Brisigauorum appellatio, de quibus mox dicet. Olim Montem Brisiacum Harelungi possidebant. Vuenceslaus Cæsar, ni fallor, Caroli quarti F. Montem Brisiacū, Schifhusiū, Nouum burgū, ac Rinfeldiā oppida libera atq; ad regnū Germanicū siue imperium Romanum pertinentia, Austriaco Duci pro mutuo sumpta pecunia pignori dedit.

BRISIGAVI.

PArs Alemannorum quū Germaniam transrhenanam occupasset, uicinam Monti Brisiaco terram, Brisigauiam appellauit. Ipsi Brisigaui dicti. Hij in Seniores & Iuniores diuisi, sub Romanis signis meruerunt, quemadmodum indicat liber Præfecturarum Romanarum. Nam inter sexaginta quinque Auxilia Palatina numerantur & Brisigaui quum Seniores tum Iuniores. Intra Italiam sub uiro Spectabili Comite Italiæ Brisigaui iuniores militabant. Seniores uero sub Comite Hispaniæ intra Hispanias. Et Iunioribus quidē caput humanum hispida barba ac capillitio per floccos sursum uerso præditum, insignium uice fuit. Senioribus, circulares lineæ coloribus distinctæ.

RVFACVM.

HOc Elsatiæ superioris oppidum hodie, Henricus Cęsar eius nominis quartus hac occasione euastauit. Primum inter aulæ Cęsareæ ministros, & ciues ipsos nescio ob quale iniuriarum genus nata turba, fit utrinq; magnus cōcursus. Nec deest Cęsar suis. Sed quū ciues multitudine præualerent, hospites isti fuga sibi cōsulere coacti sunt. Non pauci in ea cōflictatiuncula ceciderunt. Interim sarcinas & regia scrinia plebs intercipit, in quibus Cæsareus cultus seruabatur. Hanc prædam non antè restituerunt, quàm impunitatem & iniurię ueniam sibi impetrasse uiderentur. Sed ulturus Cæsar illorum rebellionem, exercitu contracto nec opinanteis obruit, & oppido

potitus

potitus, cædibus & incendio cūcta deformauit. Adhuc apparent ruinæ & areæ uacuæ multis locis, ut demirer eam iacturā tanto æui spacio nondum resarciri potuisse. Huius oppidi calamitas nihil uicinæ Colmariæ nocuisse uidetur.

ARGENTVARIA.

HOrburgū hodie est quæ fuit olim Argentuaria, uicus non magnus Ello flumini imminens, & sacello diuæ uirginis uulgo notus. Ibi pontem adhuc habet amnis, ueteris traiectus argumentū. Ad hanc sortem uastationib. Alemannorū recidit. Hij primū more suo primore uocis antiquæ syllaba retenta Arburgū dixere siue potius Argeburgū. Id addito spiritu posteris in Horburgū uersum est, originationem ignorantibus. Fuitq; Comitatus olim insignis, qui post eius familiæ interitū ad Comitem Vuittenbergēsem hæreditatio iure peruenit. Argentuariam nobilem reddidit Gratiani Aug. uictoria, quam illic de Alemannis reportauit, cæsis ipsorū xxx. millibus, modico suorū sanguine. Castri Argentariensis meminit liber ciuitatum Gallicarum in Maxima Sequanorum. Vnde adhuc Basiliensem Episcopum & Vesontionem Metropolim agnoscit huius propago Colmaria.

COLMARIA.

EXcidiū Argentuariæ nobis Colmariam peperit Alemannorū opus, non multis passibus distantem, & paululū ab Ello flumine subductam. Hanc suspicor primū Colmaringam fuisse dictam. de qua re suprà memini. Collegiū canonicorū D. Martini illic, Prioratus, ut uocant, quondam fuit Benedictinorū, ad Monasteriū uallis D. Gregorij pertinens, ut alter ibidem qui D. Petri dicitur, ad Paterniacum. Institutricem memorant Bertham reginam, ad cuius iurisdictionem nonnulla ex parte spectarit olim Colmaria. Vnde magni illinc Constantiensi Præpositurę prouentus, quos ei ecclesiæ hæc nobilissima matrona donauit. Cœnobia habet, Minoritarū, spaciosissimum: Prædicatorū, amplum & opulentū: Augustinianorū, exiguū. Monialium item titulo Sub tilijs, maximū, & alterū diuæ Catherinę dicatū aliquanto minus. Colmariam muro cinxit Vuolphelinus Cæsareus apud Hagenoiam Præfectus imperante Friderico Aug. eius nominis secūdo, testimonio Chronicorū Senoniensium, quum antè uicus fuisset mediocris. Habuit insignem in literis uirum patrū memoria Sebastianū Murrhonem, & huius filiū eodem nomine, qui iuuenis perijt. Habuit etiam Apellem suū Martinū illum qui ob singularem pingendi gratiam Belli cognomen meruit, & huius germanos fratres duos Paulū atq; Georgiū aurifices æquè præstantes. Homines aiunt

nes aiunt illic ter mille & quingentos numerari qui singulis annis ad sacram Eucharistiæ mensam accedant, uulgus Communicanteis appellat. Vnde ciuitatis modus colligi potest.

ELCEBVS.

Elcebum, Græcè ἔλκηβον, Ptolemæus Tribonorum oppidum esse dicit, ponens id supra Argentoratum. Ego stetisse suspicor inter Selestadium & Ebersheimum, quod sic appellatum conijcio, quasi Ebsheimum. Idq́ꝫ deinde uulgus in Ebersheimum suo more detorsit, quod apri domicilium significat. Atqꝫ statim commenti sunt quidam illic Sigebertum Dagoberti regis filium excussum de equo quem inusitata occurrentis apri species terruerat. non quòd inficier id factum, sed an in isto loco factum sit, hoc uero dubiũ apud me est. nec enim quibuslibet historijs fidem habeo. Possibile est etiam Elcebensium partem ad superiorem Elli fluminis ripam commigrasse, ubi Selestadium hodie conditum uidemus. nec huius rei desunt argumenta, quorum præcipuum est quod in antiquis diplomatis plerũqꝫ scribitur Slecistat, in quibusdam etiam quæ apud diuam Fidem mihi inspicere contigit, Selcestat. In sigillo ciuitatis c in z mutatum est Slezestat. Vsqueadeo prodest ueterem scripturam seruare, etiam si non intelligas. S autem literam Alemannicæ linguæ proprietas adiecit solita locorum nominibus articulum Ze præponere. Sed sunt qui nequaquam in Romanam uetustatem inquirentes, credere malint à portu fluminis Elli dictum, quod nostrate lingua, area illa pro portu ubi res nauibus imponendæ siue è nauibus eductæ deponuntur, Ladhof appelletur. unde datum initium oppido uolunt. Assertionem suam hoc argumento confirmant, quòd Carolus Magnus in diplomate quodam hic in comitijs regni perscripto Selatistatum uocet. Porrò si quis Elcebum ab Ello fluuio & Cebo riuo dictum autumet, ut est ueri simile, Ebersheimensi cœnobio faciet uicinum, à quo nõ ita procul abest Cebi scaturigo. Vulgus Campsum uocat. Hinc illæ fabulę natæ. Stetisse templum illic Mercurio sacrum, in quod Iulius Cæsar aliquando sit ingressus litaturus deo, Nouientũ insulam appellatam. Ac D. Maternum apostolum Germaniarum prouinciarum effigies superstitionis ethnicæ sublatas illinc in nescio quam uoraginem abijci iussisse. Nec prorsus de nihilo est ea fama. Vidimus enim ipsi uestigia antiquitatis illic in nemorum collibus quos uulgus à paganis adhuc cognominat. Deniqꝫ quando dubium nõ est, uicinum Elli fluminis tractũ à dominante pago inter Ellum & Cempsum sito Elces denominatũ, rursus opinanẽ quidam nihil aliud esse Slecestat, quàm Elces Tadt, hoc est, Elcebi tractum. nam Tadt Ale-

manni Franciq́ꝫ tractum siue territorium uocarunt. Vnde Mandat circa Rufacum & Vuissenburgum, quasi dicas nobilium clientũ locum. quod nõnulli mandatum, quidam munus datum interpretantur. De quo suprà mentionem fecimus. Arbitror autem in Antonia-

Itinerarij Anton. locus

no Itinerario Helueto pro Elcebo passim legi, quod aliquis transpositis literis fortasse scripsisset Elueco. nam u pro b nõnunquam à scribis ponitur.

ELCES. ELSATIA. TRACTVS ARGENTORATENSIS.

AB Elcebo, quo gloriari possumus, Elces uernaculũ regionis nomen deductum est, aut ab hoc ille uocatus. Quod primo tantũ ei tractui qui circa Ellum fluuiũ est, tributũ fuit, deinde toti regioni, ueteri Tribonorum nomenclatura abolita. Nam Alsatiæ uocabulũ recens est, ætate Caroli Magni aut circiter natum, in cuius priuilegiarijs diplomatis quibus Lebrahense cœnobium exornat, scimus Alsatiensis pagi mentionem factam. Multos Alsas nouimus in alijs regionibus, sed de hoc nostro fluuio nihil nobis cõstat. Vernaculus sermo uocat Illũ & prouinciam Elses. quorum utrumq́ꝫ magis alludit ad Ellũ & Elcebum siue Elces, quàm uel Alsa uel Alsatia. ut omittam quod Elsas à posteriori interpretant̃ quasi Alsæ sedem, id quod nõ satis scio an illi uoluerint significare, qui primũ uocabulo sunt usi. Argentoratensis tractus appellatur in uolumine de Præfecturis Romanis, Comiti Argentoratensi subiectus. Alsatiæ nulla mentio. Huius fines hodie multo sunt ampliores quàm olim. nam etiam partem Basiliensis diœceseos cõplectitur nobilibus uineis insignẽ, quas Probus Aug. Gallis & Pannonijs habere permisit.

VNDE MVTATAE LOCORVM APPELLATIONES, & euersionis causa.

ROmanorum magistratus multis annis post Christũ natũ in Cisrhenanis prouincijs manserunt usq́ꝫ ad tempora Valentiniani tertij, qui Theodosio Iuniori successit, quando tum Franci tum Alemanni, ceu suprà diximus, labascente iam Occidentis imperio Rhenum transeuntes non iterũ depellendi, quod sæpe prius acciderat, illas occuparunt. Erat tum hauddubie non ditione solũ, sed & sermone Romanensis ex magna parte Cisrhenana Gallia, præsertim Triboni, quos iam olim è Germania transgressos in Galliam Strabo docet, Tribochos eos uocans. Quo minus miror Alemannorum gentem omnis cultus expertem & subagrestem ex Elcebo pro barbarie sua Ebsheimum siue Slecestadium, ex Argentorato Stroratburgũ, Bromatium ex Brocomago, ex Argentuaria Argburgum, è Sale-

tione

tione Seltzam fecisse. Cæterum arbitror Elcebum ipsum & cæteros tractus Argentoratensis uicos, ut Hellum, & alios quorum nomina uel mutata sunt uel interciderunt, ab Alemannis misere uexatos, quum sub Constantio Aug. & Iuliano Cæsare hanc primæ Germaniæ prouinciam hostiliter incursarunt. Nam quid non igni ferroq; depopulatos esse credis Alemannos, quos in campis Argentoratensibus Iulianus Cæsar innumeros cum paucis militibus fudit? An nõ putas rursum Elcebum & si quid in Argentoratensi tractu floruit, ab Alemannis illis, digresso Cæsare, solo odio Romani nominis cui hæc regio deuota erat, funditus euersum? Quanquã uero misera ista Cisrhenanæ Germaniæ oppida ab Alemannis sæpe sunt excisa, sed tamen semper Romanorũ quibus parebant beneficio resarta. Nũquam illa grauius læsa puto, quàm postremis temporibus sub Theodosio Iuniore, & Valentiniano eius nominis tertio, quãdo collabente funditus Occidẽtis imperio deessent qui Prouincialeis aut armis tuerentur, aut sumptibus subleuarent in reparãdis munimentis quę sæuitia Alemannorum destruxisset, & hĳ multo crudelius grassarentur propter acceptas sub Iuliano Gratianoq; popularium suorum clades. Ad hæc nihil magis oderant Alemanni quàm oppida quæ sine magno detrimento non poterant expugnare, & in hĳs præsidia Romanorum erant ad prohibendas illorum liberas incursiones disposita. Sed & reculas ac fortunas suas, infelices Cisrhenani oppidis committebant. quæ res admodũ Alemãnos urebat, sola prædandi causa toties in Galliã trãsgressos. Planè eñ patiebant olim Cisrhenani propter Gallias ab Alemãnis, quod tot annis propter Mediolanũ ab omnib. propemodũ rationib. tulerũt Insubres. Quinetiã territoria deuictarum gentiũ habitabant Alemãni, ipsa oppida uelut circũdata retibus arbusta declinantes, ut scribit Ammianus Marcellinus. Amabant enim in liberis campis consistere, quo melius congregari possent ingruentibus Romanis, & facilius elabi. Inclusi muris & uallis obsidionis mala ferrę coguntur, nec in sua potestate pugnam habent ad loci defensionem adstricti. Proinde circa singula ferè oppida Alemanni pagos cõdiderunt oppidis nõ restitutis, ut apud Elcebũ, Ebersheimum, Antiquam uillam, Burnarium, & Slecistadium, Iuxta Argentoratum, Kunigshofen, nõ procul ab eo loco ubi hodie sacellum D. Galli uisitur & monacharũ cœnobiolum citra Cartusiã, Apud Argentuariam, Colmariam & Denheimum. Proximè Hellũ, Benfeldium, & uicos alios. Porrò non debet hoc oppidis quibusdã adimere uetustatem, quòd non ubiq; Romanorum inscriptiones occurrunt, & antiquorum ædificiorum murorumq; insignia uesti-

 gia. Nam

gia. Nam talium rerum longum tempus multum absumit, ut nō cōmemorem, Romanis etiam stipites magnos in terram defixos, & cōnexos, loco limitum in mediterraneis regionibus aduersum Barbaros fuisse, quemadmodum Spartianus in Hadriano tradit. Hoc uero cōstare puto, nō fuisse priuatim apud ueteres in ædificādo luxum, quem hodie uidemus apud omnes receptum. Alioqui si Augusta Rauricorum tot è quadratis lapidibus domos habuisset, quot habet uel Basilea, uel Berna, uel Friburgū in Nuithonibus, alia crede mihi ruinarum uestigia apparerent. De hoc nemo dubitabit, qui legerit Argentoratense templum quod primum illic cōdidit Ludouuichus rex quem Clodoueum Galli uocant, ligneum fuisse. Meo iudicio sic illi habitabant in oppidis, ut nunc in pagis habitatur. Siquidem quem iuuisset opes suas in ædificium expendere, cui Germanorum primum, deinde Francorum & Alemannorum irruptiones perpetuò timendæ erant? Nec magnopere excolebant uel muniebant quælibet loca Romani, nisi in quibus crebro uersabantur, & quæ ad tuendos præsertim limites erant idonea. Quòd si locus uetustus nō est, ubi nō extant inscriptiones, & hoc genus antiquitates, nec Argentoratum erit uetus, apud quod nihil Romanarū structurarum prorsus, quod sciam, aut inscriptionum occurrit, una sola lapidea tabula excepta quā uidimus olim in ædibus Vuolphij iunioris sed mutilam, tum recens effossam & ab illo emptā. Hoc autem cōsiderare oportet, in ijs locis in quibus certa militum statiua fuerunt, multa Romanæ uetustatis monimenta plerumque reperiri, ut Vindonissæ, Helli Tribonorū, Brocomagi, Saletione ubi erant statiua Præfecti militum Pacensium: Tabernis, ubi Præfectus militum Menapiorū agebat: apud Nemetas, ubi milites Vindices: apud Vangionas, ubi milites secundæ Flauiæ uersabantur. Et tamen rursus uno loco plura reperias quàm alio. Tabernis omnia plena sunt uetustatis indicijs, apud Spiram Nemetum, præter unicam Cōstantij, ni fallor, inscriptionem, nihil obuium est quod Romanam antiquitatē arguat. Maguncíaci ueterum inscriptionum magna copia est, ideo quòd Romani ibi semper sint uersati limitem Rheni tuentes, & sub posterioribus Augg. præfectus militum armigerorum, & præterea Dux militaris qui multas insuper militum Præfecturas gubernabat, illic sedem suam habuerint. Iam tradit Cornelius Tacitus nullas Germanorum populis urbes habitari: & tamen Cl. Ptolemæus qui non ita multo post uixit, plurimas urbes Germaniæ recenset, sed quarū nullam hodie digito facile demonstrare queas. Verisimile est, ut Tacito libenter credo, uicos potius fuisse quàm oppida, & tamen urbium

bium uocabulo dignatus eos est Ptolemæus. Quid igitur mirũ si ita ciuitatis appellationem Elcebo tributã credamus, ut subinde Germanorum ciuitates uocat Tacitus, quos tamen negat uel urbes uel oppida habuisse. Itaq; fieri potuit, ut quãdo Triboni in hanc Galliæ partem è Germania transisse ferunt ab autoribus, partim sic habitarint ut habitabãt Germani, ædificijs nõ cohærentibus, sed hortorũ & agrorum spacio discretis. Vnde cõijcio, circumiacentes pagos nõ tam Elcebi colonias esse quàm portiones.

SELESTADIVM

EXcidio ueteris Elcebi Selestadiũ debemus, ut Colmariam Argentuariæ euersæ. Sed quia patria est, libet paucis describere. Iacet itaq; Selestadium ad Ellum fluuiũ meridionali latere ripam eius attingens, à quo etiam syluam ab eo amne cognominatã propinquiorem habet. Oppidi figura ad circularem accedit. Mœnia habet elegantissima ex coctili latere cum ambulacris ubiq; fermè intectis, ut ij qui nocturnas excubias agunt, cõmodius ambulent, aduersus celestes iniurias aliquanto tutiores. Turres habet nõ aspernandas. Fossis cingitur aquam perennem cõtinentibus alicubi quatuor, ut circa portam quam inferiorem uocant, alicubi duabus, & tertia quæ est intima, sicca. Per portam Elli fluuij Rhenum aditurus priusq; nemus proximum emensus fuerit, hoc est, ad uillam cui Schnellonũ colli nomen est, peruenerit, xxxiiij. pontes transire coget. In Hollandia putares te esse. Propter huiusmodi munimenta tum naturalia tũ arte facta, castrũ diceres esse uerius q̃ oppidũ. Alioqui nihil est hic eximiũ præter munitionem. Quũ olim Elsatia superior uineas sola coleret, quicquid uinorũ inferiori Germaniæ cõmunicabat, id per Ellũ fluuium Argentoratũ usq; deuehebat, Selestadij nauibus impositũ, ubi portus erat, & adhuc est, etiam quondã hauddubie traiectus priusquam pons illic constitueret. Is apud portã est quæ nomen à fluuio habet. nam uel hoc antiquitatem oppidi demõstrat, quòd ex Brisigauia & transrhenanis tractibus hac rectà in Transellanam Elsatiã, & Lotharingiam, ac Galliam itur. Tametsi nõ desunt qui uiam eam haud frustra nouam appellatam credãt. Itaq; ueteribus principibus ex Ellensi illo teloneio luculentũ emolumẽtum fuit. Intelligo autem Francorũ reges primũ, ante diuisionem regni, deinde Austrasiorũ, tandem etiam Germaniarũ. Nam hoc cõstat, Othones Saxonicos, Henricos, & Chunrados Impp. hoc telonion partim possedisse, quũ ad fiscũ regium, mox Imperialem pertineret. Nec hoc uectigal duntaxat Augustorũ iuris fuit, sed & aliqua Selestadij pars. Fiscalinos tales appellarũt Francicorũ regũ tempora. Alteram partem maiorem

duces Sueuiæ tandē à Francis, ut puto, nacti sunt, ex cōnubio, quātum apparet, ac hæreditaria per uxores successione. Alodiū eṁ fuisse reor. Leonis insigne quo senatus in obsignādis cōtractuum tabulis etiamnū utitur, uetustiorē aliquē dominū arguit. Sic Colmaria olim Berthæ reginæ obtigerat, dotis, ut uidet̄, nomine. Inuenio tū Kirchensi Comitatui Selestadiū annumeratū. Siquidē iuxta Francorū consuetudinē omnes prouinciæ Comitatibus distinctæ erant. Extruxit postea templū hic Hildegardis Ducissa Sueuiæ, primū Dominico sepulchro, cuius figurā crypta quæ sub adyto est, præ se fert: mox diuæ Fidei uirgini dicatū. Exemplū literarū cōditricis est huiusmodi,

In nomine sanctæ & indiuiduæ trinitatis, Felicius agi res putamus humanas, si nostris ex facultatibus res adiuuemus diuinas. Quā sententiā ego Hildegardis in Christo pauper & modica, cū filijs meis uidelicet Othone Argentoratensis ecclesiæ episcopo, Sueuorūq; Duce Frederico, Ludouico, Vualthero, Cōrado, & filia mea Adelheida charissima, ante oculos ponentes & pia cōsideratione attendētes, ecclesiā in Slezestat adinstar dominici sepulchri factā, & à præfato filio meo Othone episcopo cōsecratam, S. Fidi in Cōcha, cū curti monachorū officinis apta, & cū certo prædio subnotato, legali stipulatione tradidimus, eaq; ratione cōfirmauimus, ut ibidē deo monasticè seruiat̄, & à Conchensis cœnobij abbate regulariter regat̄. Tradidimus etiā monachis ibidē deo seruientibus duos Mansos in Vuittenckheim marcha in pago Alsatia, & uineā unā in Onolteszuuile, & duo mancipia. Eiusdē traditionis liberā potestatē illorū utilitati cōcessimus, cōcedendo firmauimus, & quicquid huic traditioni deo adiuuante addere poterimus, una eademq; cōfirmatione stabiliuimus. Adhuc etiā eandē ecclesiā & eius atriū ab omni seruitutis iugo absoluimus, Et tali libertati sub præfati episcopi Othonis anathema te ascripsimus, ut etiā ab episcopali sit libera seruitio, Et atriū ipsius ecclesiæ, neq; Baptismalis ecclesiæ presbyter, nec aliquis clericorum aut laicorū, aut sepultura, aut alia aliqua occasione inquietare præsumat. Acta sunt autē hæc & feliciter cōsummata, Anno ab incarnatione domini nostri Iesu Christi Millesimo XLIIII. Inditione secūda, regnante Henrico Imperatore IIII. Sub Othone Argentinensi episcopo, Sueuorūq; Duce Friderico cæterisq; subnotatis testibus, Burchardo maioris ecclesiæ Præposito, Heroldo Cantore, Vuernhero Camerario, cæterisq; fratribus. De S. Thoma, Cunone Præposito, Mannone, cæterisq;. De S. Petro, Hezelino Præposito, Cumberto, Ioanne, cæterisq; quāplurimis eiusdē ordinis. Anshelmo aduocato, cæterisq; quamplurimis, eiusdē ordinis. Porrò obseruandū quòd diploma

diploma Baptismalis ecclesiæ meminit, quæ multis seculis istud tem plū antiquitate superat. nec em̄ ullū unquā ius in parochiam habuit diuæ Fidei Præpositus tēpore posterior. Sed pergamus. Isti iam nō templo uerū nouo monasteriolo haud ita diu pòst Hildegardis illius filij, Fridericus, Ludouicus, Vualtherus, & Otho episcopus Argentoratensis, de prouentibus prospecturi, quum prius prodigioso quodam terriculamento olim factæ promissionis admoniti fuissent, & iam antistes monasterioli Bertranus Conchensis fame laboraret, frigente Dominici monumēti quæstu, quo solo uitam annis aliquot tolerauerat, ut sunt incōstantes plebis affectus, quicquid ad ipsorū ditionem Selestadij pertinebat, liberaliter donauerūt. Et Præpositura opulenta statim facta, quæ misera uere monachi, nempè unici, cella pauloante fuerat. Hinc præficiendorū magistratuū ius aliquādiu fuit apud Præpositū diuæ Fidei. Sed Cæsar cui hic etiā nōnihil ditionis esset, ut antè diximus, facile impetrauit, id aliunde cōpensans, ut in cōsortium reciperet. Is fuit Fridericus Aug. eius nominis secūdus, sub quo Selestadiū muro cinctū est. Sicq; amborū pari potestate respublica administrabat. par utrinq; senatorū numerus quū Imperialium tum Præpositianorū, & uectigal æqualiter diuidebat. Prætorem autē quem Scultetū uocant, alternis annis per uices dabāt. Id durauit usq; ad tēpora Rudolphi Cæsaris, qui sui præcessoris approbata cōmutatione, uectigalis dimidiū ad Elli portam, ipse largitus, totā iurisditionem Imperio Romano uendicauit. Huius rei testem epistolam à Rudolpho Cæsare reperi, cuius hoc exemplum. Rudolphus dei gratia Romanorū Rex semper Aug. prudentib. uiris Sculteto, Cōsulibus, & uniuersis ciuibus de Seltzstat, dilectis suis fidelibus gratiam suam & omne bonū. Quia inter nos & honorabilem uirum Maurum præpositū Sanctæ Fidis in Seltzstat dilectū deuotum nostrū, taliter permutatio interuenit, ut nos totū Iudiciū, & ipse plenum & integrum telonium apud Seltzstat debeamus perpetuò, ex permutationis causa, sine turbatione qualibet obtinere, fidelitati uestræ firmiter præcipiendo cōmittimus præcise uolentes quatenus prædictū præpositū uel ipsius nuncios in integra perceptione seu collectione telonij prænotati impedire nullatenus præsumatis, sed eos studeatis potius fauorabiliter promouere, si nostram indignationem regiam uolueritis euitare. Datum Hageñ. x Kalendas Decembr. Indictione x. Anno domini M. CC. LXXX primo, Regni uero nostri anno nono. Deinde Alberti Cæsaris principatu quū inter Præpositū Mironē & senatū esset nata discordia, Præfectus Cæsareus Ioannes à Liechtenbergo sic rem transegit, ut ciui-

tas tertiæ partis medietate de uectigali foret cōtenta. Nam adhuc dimidium accipiebat. Et telone cōmuni utebantur. Sic eñ cōuenerat, Chunrado Vuernhero ab Hadeſtat prætore, & Friczemanno Nauaro Cōſule. Anno M. C C. X C nono. ſub Epiphaniam. Porrò ob ea beneficia quibus à Friderico Aug. & Rudolpho ſunt affecti ciues Seleſtadienſes, tale monimentum illis ſtatuere.

Impp. Cæss. Friderico eius nominis ſecundo, & Rodolpho Habiſpurgio Augg. ſyncerioris ac plenæ libertatis uindicibus, S. P. Q. Seleceſtadienſis beneficiorũ memor, inclytis patronis & ueris patriæ parentib. poſt ueteres Frãciæ huius Germanicæ, quæ & Auſtraſia dicta eſt, benignisſimos reges ac Romanorũ Imperatores, Dagobertũ, Carolũ Magnũ, Arnulphum, & qui hos ex Saxonibus, Baioarijs, ac Sueuis, inſecuti ſunt, monumentũ hoc gratitudinis ergô poſuit. Poſteri diligenter conſeruanto.

Tum uero Prætoris munus, Imperiale beneficium factum eſt, & additum inſigne, crux quadrata, quam à diuerſis unacum ſuperficie aliter atq; aliter colorum diſcrimine uariatam cōſtat. Quod ſane munus diu in manibus fuit Vuaffclariorũ ab Eccerich, à quibus adhuc nomen habet area quæ ante curiam eſt, deinde à Botzhemijs obtentum nō ſine ciuili ſtrage, quod per Angarianam portam quæ Ioannitarum domui attigua, muro hodie clauſa eſt, clanculũ irrumpens Blopzenheimius quidam ex Heimburgiorum familia nouũ ſucceſſorem per uim eiecturus, nō citra ſanguinem repreſſus eſt, ingẽti ſeditione cōmota, ſed præualentibus ijs qui Botzheimij partes ſequebantur. Id accidit anno M. CCC. LII. Multis poſt annis Prætoriũ munus ad ius ciuitatis hac occaſione deuenit. Ioannes Botzheimius cuius adhuc pictura uiſit̃ in tẽplo Parochiali, quũ pro tribunali ſediſſet, ob neſcio quã cauſam cōmotior factus, Prætoritiũ baculũ, quem ius dicẽs ſolet habere in manib. indignabũdus in terrã abiecit. Videbat̃ iniuria facta Cæſareæ Maieſtati, cuius id inſigne eſſet, Itaq; ex aſſeſſorib. quidã ſurgens, Nomine Cęſaris, inquit, hunc ſcipionem de terra leuo. Quod uindicatæ iniuriæ ſtudiũ, Sigiſmundo Aug. adeo gratũ fuit, ut ius deſignandi prætoris ad ſenatũ trãsferret. Tum primũ ciues ſenatores ad hũc magiſtratũ aſſumpti, cui tantũ nobiles antè præficiebant̃, de quib. decretũ ne in ſenatũ alleganť. Adminiſtrat̃ Reſpublica per VIII. uiros. Annue ꝑ ęquales uices quatuor præſunt. Senatores ex ſodalitijs ſiue ciuiũ collegijs deligunt̃. Ea ſunt XII. In magnis negocijs etiam Centum uiri adhibentur. Nobilitarunt bellicam Seleſtadienſium uirtutem Armeniacenſes illi Rauricorum, ſiue

siue Sequanorum & Tribocorum uastatores in Vosagi semitis non modo opimis spolijs quæ secum abeuntes ferebant, sed & uita priuati. Fortiter illic pugnauit Chunradus minister publicus cui Longo cognomentum fuit. Vexilla Gallica adhuc in æde Parochiali uisuntur. Sed hoc nō absq; uicinorum auxilijs gestum est. Non minorem illis gloriam attulit quod proprio Marte paulopost gesserūt, Herleshcimum oppidum quatuor milliarijs distans pulcherrimo stratagemate capientes, & hostem suum Grephum raptum inde secum uinctum abducētes. Is multis annis Selestadienseis uexarat, nō præter nobilium quorundam Germanicorum morem. Verum hic hæreo dubitans an à fortitudine Selestadienseis prædicem, an potius à clementia, qui hostem ultimo supplicio dignum, non modo captiuitatis tempore humanissime tractarint, sed duntaxat mille aureis multatum, datis tamen obsidibus non commouendæ in posterum ullius tragœdiæ, liberum ac incolumem suis restituerint. Hoc fuit illius senio & procerum quorundam precibus tributum. Ea uictoria cōtigit die qui Marco Euangelistæ sacer est. Exierant pridie quadringenti ciues incipiente nocte cum uehiculis & armis, itinere quidem rurestri secundū nemus Elli fluuij, prætetitaq; Colmaria ad solis ortum hostili loco uicini latebant. Vehiculum erat ad fraudem cōpositum, in quo uiri sedebant sed cultu muliebri. Id mane simulatq; porta hostilis municipij fuisset aperta, præmissum, substitit in ponte prętextu uectigalis numerandi. Proferebantur nummi incogniti. Hos quum accipere nollet portæ custos, oborta expostulatione deturbatus est in fossam. Sicq; occupata porta mox prosilire cœpit exercitus qui se humi in propinquo occultauerat. Dictū oppidanis ut bono animo essent, néue rebus suis timerent. Ipsos enim non peti, sed hospitem duntaxat Grephum. Is ad primum tumultum in fumariū se quoddam abdiderat, unde statim extractus est. Ex filijs alter nempe iunior cū patre cōprehensus fuit. alter nudus aufugit interula tantum tectus. De hac re huiusmodi memoria reperitur.

Fortitudini & Clementiæ
dicatum.

Quando contra grassanteis ac prædabundos hostes uti uigilantia solertiáq; cōuenit, Græci στρατήγημα appellant, ciues Slezestadienses circiter quingentos, ex autoritate senatus cum carris suis ac armis collegiatim exeuntes pridie D. Marci Euangelistæ sub noctem per nemus Ellense & agrum qui ad fluuium Ellū uergit, postridie summo mane ingenio uehiculi persona-

tos

tos muliebri cultu uiros uehentis oppido Herlesheimio potiti sunt, & hoste suo Henrico Grepho capto cum altero filio, nam alter nudus fuga elapsus nostros fefellit, eodē die pleni uictoria ac triumphabundi domum sunt reuersi tota ciuitate ob congratulationem obuiam effusa. Et ô magnam maiorum nostrorum clementiam, eum senem sibi ac filio suo de extremo supplicio misere metuentem, è carcere qui Herlini cognominatur paucis post diebus exemptum, in ædibus honestissimi ciuis adhibitis tamē custodibus humanissime fouerunt, & procerum ac nobilium huius regionis precibus satisfacientes mille tantum aureis multa tum cautione & fideiussoribus de more acceptis, in columem & ob insperatum beneficium præ gaudio lachrymantem non ita post multos menses dimiserunt. Anno M. CCCC. XLVIII.

Porrò familiæ claræ & antiquæ Selestadij fuerunt, Vuasselariorū, Monetariorum, Schurphesaccorum, Schnellonum, quorum ædificium, uilla ad Ellense nemus cui Schnellonum colli nomen est, præterea Botzheimiorum, Rappencophiorum, & Obrechtorum. Habet hoc oppidum parochiale templum & unicum & omnium antiquissimum, cuius lapidea structura unacum turri satis quidem magnifica est sed recentior. Olim haud dubie simplicius fuit & angustius sanctæ Cruci diuæq; Catherinæ dicatum. Sed postea D. Georgius & Agnes in adyti, quod chorum uocant, tutelam asciti soli nūc regnant, ueterū nulla memoria, præter picturam. Ab hoc prima est ædes dominici sepulchri quæ nunc diuæ Fidei Præpositura uocatur, Benedictinorum religionis ab Hildegardi Sueuiæ Ducissa multis post seculis constructa, ac ab huius filijs amplis prouentibus dita ta, quemadmodum paulo ante diximus. Cuius reditus & census impetrauit ætate nostra Albertus Argentoratensis episcopus à Romano Pontifice, quum antea Cardinalis Neapolitanus Oliuerius hoc cœnobium sibi obnoxium habuisset. Visuntur illic fenestræ uitreæ Friderici Ænobarbi iussu factæ, in quarum margine hoc asscriptum est epigramma.

Tempore quo redijt superatis Mediolanis
Nos rex Romanus fieri iussit Fridericus

Cœnobium Prædicatorum, quod mediocre est, multū debet Hessoni Monetario, qui sumptū suppeditauit quū Chorus quē uocāt, extrueretur. Franciscani sepultura Elsatiæ Landgrauiorū Ioannis & Simonis insignes, qui templi conditores quibusdam existimantur, in

loco

loco quidem eleganti habitant, ſed re parum lauta, quod ei familiæ propemodũ peculiare eſt, uel ob cœnobia nimis multa quibus hæc ſecta cæteras ſuperat, uel quòd D. Franciſcus egenorum ἀρχηγὸς ſuos uelit eſſe pauperes. Ioannitæ ad mœnia habitant loco ſaluberrimo, qui uitæ ſanctimonia ſemper cõmendati fuere. Sequunt̃ hi proprium quoddam inſtitutũ, cuius tantũ tria cœnobia numerant̃, hoc uidelicet quod diximus, & unũ Argẽtorati, tertiũ in Agrippina Colonia. Sanctimoniales apud Silon incluſæ humilius habitant, ut mirer non pluribus morbis obnoxias illas eſſe. ſed bona diæta nihil ſalubrius. Cœnobiũ habent amplum & frequens. nam plerumq; non pauciores quadraginta in eo degunt. Traductæ ſunt in oppidũ anno M. CC. LVIII. è monte circa Rapoldiſuilerium ſito, quũ à Comite Horburgenſi ſubinde uexatæ fuiſſent, eo quod huius germanus frater opes ſuas ipſo præterito his eſſet dilargitus. Obſeſſum fuit Seleſtadium à Bertholdo de Buochecg, & mox à Ioãne Liechtenbergio antiſtitibus Argentoratenſibus nec diu, & fruſtra. Sæuijt hic uulgus in Iudæos ſub Carolo Aug. eius nominis quarto, incertũ ob quam cauſam. Hi diu poſt prorſus ſunt eiecti per Heluetios Lotheringorum duci Reinhardo ſuppetias ferentes, approbante deinde factum hoc Friderico Aug. Ex ſchola literaria multum celebritatis acceſſit oppido, cui quinq; inſignes uiri per uices præfuere, Ludouicus Dringenbergius, Crato Hofmannus Vdenheimenſis, Hieronymus Gebuuilerius, Ioannes Sapidus, & Vitus Rotenburgius. Encomium Seleſtadij ſcripſit Eraſmus Roterodamus elegantiſſimo carmine, rogatu Iacobi Vuimphelingij. Habet in ſumma homines bis mille & ſexcentos plus minus, qui ſacroſanctæ euchariſtię ſacramento ſecundum Chriſtianum ritum ſingulis annis participantur, quos Cõmunicantes appellant. Populus eſt ſimplex ac tenuis, ut uinitorum fert cõditio, pręterea comeſſationibus paulo addictior. Ruſticana cõiuratio ſeditioſorũ quorundam, direptionem diuitũ & legum nonnullarũ abrogationem molientiũ anno M. CCCCXCIII. clam Seleſtadio minabatur. Huius duo tantum ciues erant conſcij, tonſor alter, alter è conſulũ numero nuper ſubmotus, quæ illum ignominia ſtimulauerat ut tam ſceleratæ factioni nomen daret, non alienas opes ſed ultionem ſitiens aduerſariorum, quæ res in tempore deprehenſa eſt. Sed nunquã grauius periculũ imminuit quàm anno uiceſimoquarto ſupra ſeſquimilleſimũ, quũ Ioãnes Iacobus Schutz à Troubach patre ſcriba natus, Cõſulib. Seleſtadiẽſib. ſed præcipue Melchiori Ergersheimio, q tũ propter dexteritatẽ ſuã primas tenebat, certã perniciẽ adornauit. Videns enim hos aduerſari liberioribus

bus

bus istis cõcionibus quibus cõtrà plebs enixe studebat, cogitauit satis esse occasionis ut affectu quorundam simpliciũ ad fraudem abuteretur. Cõfingit literas uelut ab Ergersheimio ad Ducalem senatũ apud Ensisheimum scriptas, quibus ille nõ suo tantum nomine significabat, esse hic quosdam nouæ doctrinæ studiosos dignos qui illuc ad pœnas luendas abducantur, quod nemo sit prohibiturus. Et addidit ciuium quorundam nomina quos sciebat ob id studium senatoribus esse inuidiosos. sed & schedæ nomina mulierum inseruit. Eam epistolam sibi secreto communicatam à Materno Barto Ducalis senatus secretario mentiens, quibus uisum est legendam exhibuit. Facile erat ijs imponere, quos ante torquebat suspitio. Quare multis persuasit ipsam Ergersheimij manum esse, & sigillum illius agnoscere uidebantur. Quum animos omnium satis cõcitatos uidet ipse se subducit Argentoratũ. ubi quo gratior hospes esset ait se moniturum uenisse eam ciuitatem de cõsilijs quibusdam quæ aduersus illam principes quidã inijssent. Auditus est sed mera mendacia narrans. Interea monentur Consules Selestadienses esse nescio quid sinistræ suspitionis inter quosdam ciues de ipsis natum. Vocantur ad senatum unus & alter. Quæsiti quidnam ipsos male haberet, proferunt fictitiam illam epistolam. Re cognita mittuntur statim Argentoratum è consulibus duo ut hominem in ius uocent. nihil impetrãt. nam impostor publica se fide munierat quàm primum sensit se peti. Rursum mittuntur tres, Caspar Vuestermannus, Ioannes à Cogenheim, & Sebastianus Hertzogius, quibus adiunxit se Ergersheimius suo nomine causam persequuturus. nam commodum è Thermis Marchionis domum redierat. Horum hæc erat postulatio, ut in carcerem falsarius conijceretur. Diu disputatum est in senatu num in tali casu fidem publicam infringere liceret. Tandem quum iudices ipsos ambigere uiderent, addunt legati Selestadiensium, priusquã pati uelint abire calumniatorem, se ipsos in uincula libenter ituros. Idem ad rauim usq; Ergersheimius occinebat. Igitur ad tantas legatorum obtestationes decretum est, ut reus & actor in carcerem ducerentur neuter altero meliorem sortem habiturus, & è legatis Selestadiensiũ unus in ædibus nummulariorũ è regione curiæ custodibus adhibitis asseruaretur. Nam hoc erat persuasum Argentoratensibus, hominem esse sincerissimum qui pessimus erat sycophanta. Diu disceptatum est priusquam dignus iudicaretur ex quo per tormenta ueritas esset exquirenda. Nec ullis uero fidicularum cruciatibus ex illo quicquam elici potuit. Ita animum suum obfirmarat. Tandem hoc consilium prudentes dederũt, ut Colmariam deducerẽt, Materno quoq;
addu-

adducto quem illa sibi mysteria communicasse dicere perseuerabat. Non displicuit Ducalibus senatoribus consiliũ. Adsunt cũ suo captiuo quem ad extundendam ueritatem tormentis acerbissime exercuerant. Nec ibi tamen aliud quàm titubabat non clare fassus imposturam, altero gestiente in os & faciem eius manibus inuolare. Quũ uero uideret sibi cũ Ducalibus consiliarĳs abeundũ esse, maluit crimen confessus Argentoratũ redire, spe fautorũ quos illic non paucos habuerat, bonam illum causam agere putanteis. Quo cum esset reductus interceptæ sunt mox illius literæ quibus suos admonebat, deprecatores pararent, Comitem Vuirtenbergensem, Comitem à Furstenberg, uterum ferentes mulieres, & prestantissimũ quemq; pereundũ alioqui fore. Sed dictũ illi per magistratus, Omitteret talia, nã moriendũ esse. Timuit autem ne uiuus dissecaretur, nam id commeruerat. Huius atrocis supplicĳ illi gratia facta. Amputato capite, corpus in quatuor partes dissectũ est. A morte statim per sacerdotẽ productorem quem hactenus silere iusserat, alterũ facinus proditũ est, non quidem superiori comparandum, sed tamen planè nebulonieũ. Cathenam orichalceam hospiti suo seruandam dedit asserens aureã esse. deinde pecuniam ab illo mutuatus est. quam alter haud grauatim dabat putans se preciosum pignus habere. Quid factũ? Timens impostor ne fortassis deprehenderet cathena aurũ mẽtita, furtim sublatam in amnem Pruscam abiecit. deinde repetit depositũ ab hospite, de precio auri multa magnifice iactans. Ille non reperit, & de suis malam concepit suspicionem. Sed quũ de falsarĳ crimine conuictum cerneret, hæc etiam illi impostura suboluit. Verũ furcifer tametsi sæpe rogatus nihil de hac re fateri uoluit, donec iamiam procumbendum esset in genua carnificis ictum excepturo. Visum est senatui Selestadiensi monumento rem tantam ad posteros transmittere, quod sic habet.

CHRISTO LIBERATORI
ET
AETERNAE MEMORIAE SACRVM

Ob sceleratissimum falsi crimen, quo Ioannes Iacobus Schutz à Troubach Senatũ plebemq; Selecestadiensem seditionis & ciuiliũ turbarũ gratia seditiosissime inuoluit, illum proditionis insimulando, cõfictis quidem in hoc adulterinis literis & Melchioris Ergersheimĳ Prætoris manũ ac sigillũ ementitus, à quo tamen discrimine singulari Christi Opt. Max. fauore ciuitatem illæsam seruari contigit, autore ipso tanti sceleris apud Ar-

gentoratum post lõgas moras dum cottidie noua mendacia cõminiscitur, merita dissectionis pœna affecto, ne posteri talibus imposturis facile circũueniantur, aut falsis criminationibus & calumnijs unquam pronas aures adhibeant hoc memorabili perfidiæ exemplo commonefacti Senatusconsulto saxum hoc est positum. Anno M. D. XXIIII. Mense Decemb.

Porrò sæpius Selestadij fuit Carolus Magnus, ut Regino Pruniensis annotauit in Chronicis suis, & diplomata uetera testantur. Facit nõnihil ad antiquitatem Selestadij, quod inter quatuor uicos Romani imperij numeratur. Quanquam non habeam compertum quando nata sit illa ordinum imperialium distinctio, cuius multas quidẽ picturas, at nullum idoneum testimonium uidemus. Mihi sanè recentior uidetur. Quæ de Slettone gigante quidam affinxere, ea uulgo relinquemus. Nos sanè cõfugimus ad ipsam antiquitatem, atque illam scrutamur ac excutimus quantum possibile est. Nam cõmentarij mediæ antiquitatis hominũ plerumque monachorum nõ minus ineptiunt quàm uulgus ipsum, à quo magna ex parte haustũ est quod aduentitij ab aduentitijs edocti post tantas rerum ac populorũ mutationes in literas utcunque retulerunt. Hi fuerunt Scoti & Hyberni. Finem dicendi faciam, si unam adhuc inscriptionem recentem quidem illam, sed tamen ad Selestadij ornamentum & eorum quæ dicta sunt explicationem in primis pertinentem recensuero. ea est huiusmodi.

Respublica decori & ornamento sacri Romani imperij consultura nõ minus quàm suo, cuius municipium & uicus honoratior Slecestadium ob antiquitatem singularem & Elcebi illius ueteris apud Cl. Ptolemæum inter Tribonorũ oppida adnotati celebritatem à priscis Francorum Austrasianorumque ac Germanorum regum & imperatorum temporibus esse meruit, transgressarum olim melioribus tandem auspicijs è transrhenana Germania gentium sub calamitosissimam illam Attilæ uastationem noua colonia, pergulam istam fieri fecit Anno M. D. XXVIII.

HELLVM SIVE HELELLVM

Antiquissimus Tribonorum uicus est Hellum siue Helellum quem admodum in charta Theodosiana legitur, in Elli fluminis ripa situs, nomen suum adhuc retinens. Dici uero uix potest quantum Romanæ uetustatis illic appareat. Visuntur simulachra sculpta, Mercurij, Dianæ,

Dianæ,& aliorum deorum muris templi inserta. Ostendũt etiam sese testudines subterraneę rusticis agros arantibus. Sed nõ uacat pauperibus, nec frustra libet, terram altius scrutari, quorũ illic habitant pauculi piscatores & pauciores adhuc agricolæ. Nomismatis æreis illic nihil crebrius. sed & argentea aureaq́ꝫ narrant inuenta. Quòd si essent qui terram alicubi nũc dumetis & nemoribus obductam diligenter effoderent, miranda adhuc antiquitatis monumenta proferri in lucem possent, quæ manent hodie sepulta. In causa est quòd Romanorum militũ hyberna apud Hellũ fuere. Erat autem cõuenientissimus locus ad militare præsidium pro Tribonorũ tutela, primũ propter agri fertilitatem: deinde quod propemodũ in meditullio regionis cõstituti facile poterant ad limites excurrere prout res poscebat uel supra Elcebum uersus Sequanos, uel infra Brocomagũ, præsertim autem ad Rhenum propter Alemannos. Hi milites, ut uerisimile est, Præfectũ habebant, qui Comiti Argentoratensi parebat, ut is rursum Duci Maguntiacensi. Apud Hellũ, ut aiunt, D. Maternus quũ Tribonis Christum primus annunciaret, febri extinctus est, & terræ corpus mandatũ, siue potius illatum cõditorio quod etiamnũ ostendit. Valerius & Eucharius collegæ amisso patrono penitus cõsternati, Romam repetunt, D. Petro rem indicaturi, cuius auspicijs euangelicum munus obierant. Petrus baculum eis tradens, Hoc, inquit, scipione defuncti Materni corpus cõtingite, hæc uerba apprecati, ut in nomine Iesu Christi resurgat. Illi mox Hellũ reuersi, fecerũt quemadmodũ iusserat Petrus, & cõfestim Maternus reuixit. Verus est Christi sermo dicentis, suos, si fidem habuerint, maiora miracula designaturos. Christus Lazarũ quatriduanũ resuscitauit, Petri precibus Maternus iam menstruus uitæ restituit. Chronica monasterij Ebersheimensis tradunt hunc uicum Elegiam esse dictum, παρὰ τῶν ἐλέγων ἢ θρήνων, hoc est, ab elegis siue threnis, lugubres cantus existunt, qui illic circa Materni funus profusi sint. Quasi uero uiri apostolici qui ipsum Petrum audierant, ob sodalem ad meliorem uitam trãslatum, clamoribus omnia repleuerint, & more stultarum mulierculærum cœlum ac terram inclamarint: ac non potius si quid tale uel ab ethnicis tum fiebat, quod ego nõ credo, uel ab hijs qui recens in numerum Christianorũ erant recepti, illi modis omnibus repressesrint ceu rem indecoram, ijs præsertim qui uitam alteram expectant. O somnia monachorum. Video miram antiquorum libertatem in commodis affictionibus, ut historia certa uideatur esse, quod utcũqꝫ fama receptum fuit. Quũ monachus aliquis uicũ istum El appellari inaudisset uernacula lingua, sicut adhuc nominatur; Elegiam dictũ

ſtatim affinxit, ſed temere, propterea quòd nos neceſſarios noſtros deflere ſoleamus, argumento parum firmæ fiduciæ. Scilicet homines apoſtolici inſtar regum uocabula locis indebant. Aut Hellenſibus qui tum Romana lingua cœperant uti, quod toti Galliæ commune fuit, ſeu potius Romanenſibus militibus tanta propriorũ uocabulorum inopia fuit, ut Græcum uico ſuo nomen cogerentur aſciſcere, quaſi uel nullam antè habuiſſet appellationem, quod falſiſſimũ eſt: uel quaſi Maternus nouam inuehens religionem, & ueteres ſuperſtitiones depellens, tantam ſubito gratiam apud populum meruiſſet, ut priori uici uocabulo abolito, à threnodia ac nõ potius à ſanctiſſimo uiro nominari uoluerint. Sic quidã ſuperioribus annis quẽ adhuc audio ſupereſſe, D. Beatum anachoretam Helueticum, ut uulgus prædicat, Suetonium fuiſſe uocatum affinxit illius uitam deſcribens, & ſocium habuiſſe cui nomen eſſet Achatæ. Adij hominem quæſiturus undénam id aſſereret, putabam enim hæc illum abſque autore non dicere. Sed audi impudentiam. Propterea, inquit, addidi Suetonium fuiſſe uocatum, quod legerim è Suedia prodijſſe. & quia Æneæ Virgiliano fidus Achates ſemper adhæſit, ideo ſodalem illius hoc nomine donaui, alioqui anonymum futurum. Et tamen hæc hiſtoria, ſi ita uocare libet, nõ ſolum picta eſt in templis, ac ſcripta, ſed etiam typis excuſa. Video nõnunquam parũ præſidij eſſe à chronicis cœnobiorum, in quibus ita ueris fabuloſa aſſuuntur, ut uix appareat quid ſit credendum. Quare magis libet ad antiquitatem confugere, ſicubi datur. Et tamen ſunt qui illa tantumnon pro oraculis adorent.

TRIBONI, TRONIA, XIRCHEIM.

CHonodomarius Alemannorum rex quum popularium ſuorũ aciem iam profligatã uideret in campis Argentoratenſib. uincente Iuliano Cæſare, nõ rectà fugit ad Rhenum, quod alij faciebãt, ſed celerrimo curſu diuerſam partem petijt uerſus montes tendens. Et quia ducentos ſatellites ſecum habebat, & tres ſibi iunctiſſimos, intelligo neceſſarios, auſus eſt caſtra figere nõ procul à Tribonis & Cõcordia munimentis Romanorum, unde nequaquam fugienti ſimilis, paulatim ad Rhenum progreſſus eſt. Nam bonam euadendi ſpem habebat. Siquidem naues antea diſpoſuerat in hunc euentum ſecretis quibuſdã in ripa Rheni locis. Hic ſuccurrit Ariouiſtus, Rhenum item traijciens poſt infelicem pugnam, de quo ſic Iulius Cæſar libro primo Cõmentariorũ: In hijs, inquit, fuit Ariouiſtus, qui nauiculam deligatã ad ripã nactus, ea profugit. Hoc quod modo dixi prodigioſe corruptis uerbis apud Marcellinũ legiẽ, nempe hijs. Dũ hæc

rex

rex Chonodomarius reperta copia discedendi lapsus per funerum strues cũ satellitib. paucis celeritate rapida properabat ad castra quę prope Tribonos & Cõcordiã munimẽta Romana fixit intrepidus, ut accẽsis nauigijs dudũ paratis ad casus ancipites in secretis secessib. emendaret. Et quia nõ nisi Rheno transito ad tentoria sua poterat prouenire, uultũ, ne agnosceret operiẽs, sensim retulit pedem. Istam Marcellini periodũ ego sic lego distinguoq́ꝫ. Dum hæc gerũtur, rex Chonodomarius reperta copia discedendi lapsus per funerũ strues, cũ satellitib. paucis celeritate rapida properabat, castraq́ꝫ prope Tribonos & Cõcordiam munimẽta Romana fixit intrepidus, ut ascensis nauigijs dudũ paratis ad casus ancipites in secretis successib. euaderet. Et quia nõ nisi Rheno transito ad territoria sua poterat peruenire, uultũ, ne agnosceret, operiens, sensim retulit pedem. Vide quãtus labor sit ex tam deprauatis autorũ locis antiquitatem eruere. & quanto facilius sit hæc ridere, q̃ꝫ præstare. Tribonos arbitror fuisse quod postea Kircheim appellatũ est ab Alemannis, olim Dagoberti Francorũ regis palatiũ, nõ procul à Mollisheimo. Nam in uita D. Florentij Scoti, qui vij Argentoratensiũ episcopus fuit, sic legiť: Eo quoq́ꝫ tempore rex Dagobertus apud municipiũ tũc Troniam quasi Troiam nouam, nũc Kircheim dictũ, sibi domicilium fixerat. Ego Troniã nihil aliud esse puto q̃ꝫ uocabulũ uernaculi sermõis, quo uulgus à maiorib. suis accepto Tribonos per abbreuiationem exprimeret. Bonus uero pater ille qui uitam cõscripsit ignarus uetustatis ut tunc fuere secula, somniũ illud secutus est de Troia pulchram nobis interpretationem allaturus, quòd Francos à Troianis originem ducere in fabulosis historijs se legere meminisset. Sed Triboni Romanorum opus est lõge antequàm Alemãni & Franci in has terras trãsirent, conditũ. Vix autem extant ullo Elsatiæ loco maiora antiquitatis uestigia. Prominent adhuc inter ruinas altissimi muri turrium instar. Nec miror quur ueteres Francorum reges illic habitare uoluerint, nam agrum habet amœnissimũ. Hoc miror, quòd nullus antistitum Argentoratensiũ tam insigne non Romanorum modo sed Alemannorum & ueterũ Francorum domicilium, unquam reparandũ duxerit, in cuius ditione sitũ est, ni fallor. præsertim quũ ruinarũ subsidio quæ colles æquant minus sumptuosum esset ibi quiduis erigere. Tribonis inditũ nomẽ à Tribonis populis, ut apud Cl. Ptolemęũ legiť, qui alijs Triboci, hodie Elsatici dicũtur. Quod nomen ei loco nobilitatem ac præstantiam quandam uendicat. Crediderim id ego munimentũ tam amplũ fuisse tamq́ꝫ operosum, ut ab Alemannis adhuc hostibus totũ subuerti nequierit. Deinde quũ has regiones pa-

Am. Marcellini locus

cifice possideret, dubio procul ab aliquo regulo Alemannorũ restitui cœpit. Mox hac gente subacta, Francorũ regum factum est domicilium, quos uerisimile est pro usu suo multa astruxisse. Hoc admonere propemodũ fuerã oblitus, comitẽ Kircheimẽsem, in cuius comitatu Selestadiũ dixi me sitũ reperisse, nihil fuisse aliud quã comitẽ Tribonorũ. Et hinc eius ditionis antiquitas. Sic Horburgensis comes, fuit comes Argentuariensium, & Vindonissensium Habispurgius.

CONCORDIA, AC CONCORDIAE MONS.

ALterũ munimentũ Cõcordiam arbitror esse Cochespergiam arcem. nam Alemanni incognitam sibi Cõcordiæ uocem nihilq́ significantem tamdiu torserunt more suo donec in pharetram detorserint. Qui Germanice sciũt, intelligũt quid uelim. Fuit & hoc munimentũ à Romanis cõditum ad arcendas Alemannorũ irruptiones, qui subinde Gallias incursabant, hauddubie boni ominis causa sic dictum. Cõcordia ad ditionem antistitis Argentoratensis pertinet, sed hodie paret ciuitati cui speculæ uice est, olim pignori data. Mentionem Cõcordiæ facit itinerarium quod Antonino Aug. tribuit titulus. A cõcordia Cõcordiæ mons nomen habet lõge lateq́ diffusus. Sane Cõcordiensis tractus supra quàm dici potest frumentorum ferax est, & aliarum rerum quæ esui sunt. Vnde Hagenoiæ tanta annonæ uilitas, quum tamen illic propter arenas nihil proueniat. Sed & Argentoratũ magna ex parte fouet. Enimuero Cõcordienses ipsi uulgo ridentur tanq́ subrustici, propter linguam ineptiusculam & cultũ ueterem quo pertinaciter utuntur. Tametsi quantũ ad linguam attinet, nec ipsi irridentes derisis magnopere præstent. Est hoc uitiũ peculiare Tribonis, à quo tamen immunis nõ est bona pars Rauricorum inferiorũ siue Sequanorum, & Brisigauorum.

ARGENTORATVM

ARgentoratũ, occupata Germania prima quæ Romanorũ ante prouincia fuerat à suo Cõsulari gubernata, Alemanni primoribus duabus syllabis amputatis, & S litera sibili causa adiecta, de suo uero burgũ adnectentes, Storatburgũ & Stratiburgum appellauere. Id autem accidit sub Valentiniano eius nominis tertio qui Theodosio Iuniori successit, quũ Occidentale imperium à Barbarorũ incursionibus Romani nõ possent amplius tueri. Vnde legitur in Calendario ueteri quod in Bibliotheca maioris ædis illic asseruatur, ubiq́ Stratisburgũ, etiam altero S causa sibili in mediũ dictionis ascito. quod etiam in Augspurgo facimus, nõ à Strata siue Strasa, quæ uox Germanis uiam significat, quemadmodum uulgus opinaẽ Attilæ nobis allegans obsidionem, qui ita solo oppidum æquarit, ut ubi

domus

domus ante ſteterant, regia uia facta ſit, unde Stratisburgi nomen. Hæc interpretatio uulgaris eſt & à poſteriori, inter eas referenda quas propter alluſiones uocabulorum antiqui cõfinxerunt. Argentoratum olim mediocre fuit oppidũ, magis uerſus D. Galli ædiculã & locũ ſupplicij protentũ. Id ſub potentem illam Attilæ in Ciſrhenanas iſtas prouincias irruptionem, ſic ab Alemãnis hauddubie ira ctatũ eſt, ut Hunno parũ ſupereſſet quod excinderet. Sidonius Apollinaris Francis & Alemannis Germaniæ primæ, Tribonorumq́ & Rauricorum uaſtationem aſcribit, quum canit,

Francus Germanum primum, Belgamq́ ſecundum
Sternebat, Rhenumq́ ferox Alemanne bibebas
Romanis ripis, & utroq́ ſuperbus in agro
Vel ciuis uel uictor eras.

Quod ſi etiam demus euerſum ab Attila pauló antequàm maiores noſtri huc habitaturi tranſmigrarent, adhuc nõ euincit hoc, propterea appellationem iſtam Argentorato tributam eſſe. Vtrumq́ ſane ſub Valentiniano Theodoſij iunioris ſucceſſore cõtigit, & profligatus in campis Catalaunicis Attila Ætio duce, & poſt huius interitũ bona Galliæ pars quam primam Germaniam & Secũdam ueteres appellarũt, nõnunquam etiam ut nos hodie ſuperiorem & inferiorẽ præterea quam Sequanorũ regionem, Heluetiorũ, & Rauricorum uocarunt, Burgundionũ, Francorum & Alemannorum iuris facta. Nam uſq́ ad hoc tempus Romanorum prouinciæ fuerant. Proinde Comitem rei militaris Argentoratum habuit: unde dictus eſt ille Argentoratenſis. Et tota Tribonorum ſiue Tribocorum regio, quam hodie uocant Elſatiam, uernacula ſimplicitas Elces ab Elcebo, Tractus Argentoratenſis appellata, quòd ab illo uidelicet adminiſtraretur, quemadmodum indicat Liber De inſignibus Magiſtratuum Romanorum, in quo ſic legitur, Sub diſpoſitione uiri ſpectabilis Comitis Argentoratenſis, TRACTVS ARGENTORATENSIS. Sic olim Comites habuerunt Aphrica, Tingitania, Littus Saxonicum per Britanniam, Britanniæ ipſæ, & Italia. Tractum Italiæ circa Alpes intellige. Porrò Comes Argentoratenſis Magonciacenſem Ducem, ut uidetur, agnoſcebat, qui rurſus illuſtri uiro Præfecto prætorio Galliarũ, quantum cõijcimus, erat ſubiectus, quemadmodum etiam antè annotauimus. Satis autem innuit D. Hieronymus ad Gerontiam Argentoratenſeis olim Prouinciales & annumeratos Galliæ fuiſſe, quum illos ab Alemannis in Germaniam translatos deplorat. Qualem utramque Germaniam Ciſrhenanam tum primam tum ſecundam extitiſſe conſtat. Factam

autem uerè Germanicam, lingua uidelicet, moribus & ditione, post quàm à Francis & Alemānis Hieronymi seculo occupata est. Liber Prouinciarum & ciuitatum Gallicarū, in Germania prima, siue, ut illic scriptum est, in prouincia Germanorū priorum, inter cæteras ciuitates, Argentoratensiū quoq; ciuitatem recenset. Illic eam & Marcellinus ponit. Sed dicet aliquis, Mirū est Argentorati nomen tamdiu latuisse & tam sero cognitū. Nam ante Thomam Vuolphiū iuniorem eo uocabulo nullus usus est, tametsi is Argentoracū perperam uocabat, ex Ammiano opinor. In causa fuit fœdus librarij error, qui Cl. Ptolemæi codicem describens in Germaniæ superioris annotatione Argentorati uocabulū quod inter Tribonorū oppida statim post Brocomagū siue Breucomagū, ut Ptolemæus nominat, subdere debebat, ipse similitudine uocis deceptus inter Vangionum oppida post Borbetomagū addidit, Argentoratum Vormaciæ propinquam faciens, quam integre quōdam Borbetomagū appellatam, corrupte uero Vormaciam hodie dici cōstat, B litera in V mutata, quasi dicas Vormagiū, ceu suprà monuimus. Is itaq; qui tabulas chorographicas postea Ptolemæo addidit astronomicam rationem secutus, inscius erroris à librario cōmissi Borbetomago Vāgionum metropoli, hoc est, Vuormaciæ Argentoratum appinxit, quod inter Breucomagū & Elcebū Tribonorū oppida fuerat cōstituendum. Proinde hic nō Argentorati modo, sed & utrinq; uicinarum urbium quas modo nominauimus notitiam nobis ademit. Simili librariorum oscitantia, apud eundem Cl. Ptolemæum Vangiones in Nemetum locum, & uicissim in Vangionum locum Nemetes translati sunt. In campis Argentoratensibus Iulianus Cæsar multa millia Alemannorum deleuit, præter eos qui in Rheno partim trucidati sunt, partim suffocati. Et Chonodomarius rex captus. Eos campos fuisse puto, qui uersus Husbergam porrigūtur. Nam Iulianus è Tribus tabernis cum exercitu non admodum numeroso, sed animoso ueniebat, ubi hodie extructum oppidum uidemus Elsaticæ Zaberniæ uocabulo. Porrò Argentoratum in Argentinam nobis mutarunt monachi & notarij, quod hæc uox breuior sit, ac commodior suauiorq; pronunciatu. Iidem Magonciacum in Magonciam, & Cōfluentes in Cōfluentiam uerterunt. Nam quod Argentinam dictam quidam putant quasi argenteam tinam, ob pecuniam quæ illic colligeret aut cōseruaretur, uulgi semidocti fabula est, nō absimilis illi fabulamento quod apud Basilienses de Basilisco olim inuento iactatur. Reperio Romanos Rationalem summarū in Gallijs habuisse, & Præpositum Thesaurorū, apud Treuiros, atq;

illic etiam Procuratorem monetæ. De Argentorato nihil tale inue-nio. Si igitẽ Comiti Argentoratensi in stipendia militũ pecunijs opus esset, aliunde hauddubie suppeditabatẽ, uel è Magonciaco, uel à cõsulari Germaniæ primæ. Erat enim Argentoratum oppidũ mediocre, sed tamẽ Tribonorũ caput. Id felicissima illa Iuliani cũ Alemãnis pugna admodũ nobilitauit, tum ab hostibus liberatũ, à quibus extrema metuebat, ut Ammianus scribit. In Decretis quæ Gratianus cõsarcinauit Argentoratensis legendum est, nõ Argẽteæ retensis, distinct. XXXIII. q. II. Latorem. Decret. Gratiani locus

TRES TABERNAE

TRes tabernæ, munimentum fuit Romanorum ad prohibendas Alemannorum in Galliã interiorem incursiones, apud eum locum quem Zaberniam hodie uocamus, Argentoratẽsis præsulis domicilium. Hoc munimentum ab Alemannis dirutũ Ammianus scribit Iulianũ Cæsarem restituisse lib. XVI. his uerbis: Cõuersus, inquit, hinc Iulianus ad reparandas Tres tabernas, munimentum ita cognominatum, haud ita dudum obstinatione subuersum hostili, quo ædificato cõstabat ad intima Galliarum, ut cõsueuerant, adire, Germanos arceri, & opus spe celerius cõsummauit, & uictum defensoribus ibi locandis, ex Barbaricis messibus nõ sine discriminis metu conlectum militis manu, cõdidit in usus anni totius. De eodem munimento & Iuliano Cæsare loquitur paulopòst hijs uerbis, Quum, inquit, ille etiam perficiendi munimenti studio stringeretur, & cætera. Et mox, Retentis legatis adusq; perfectum opus castrorũ in eodem gradu cõstantiæ stetit immobilis. Porrò Iulianus Cæsar post Argentoratensem pugnam profligatis numerosissimis Alemãnorum copijs ad Tres tabernas redijt, autore eodẽ Marcellino, cuius hæc sunt uerba lib. XVIJ. Absolutisq; legatis, inquit, quos ante certamen superba quædã portasse prædiximus, ad Tres tabernas reuertit. Loquitẽ autem de legatis Alemannorum. Eas Tabernas hodie Elsaticas appellamus ad discrimen earum quæ inferius sitæ Mõtanæ uocantur, & item earum quæ in Nemetibus ad Rhenum sitæ Rhenenses nominantur. Apud Tabernas Rhenenses in cœmitorio duo simulchra uisuntur Mercurium referentia, & limes ingens ostenditur ex nemore uicino allatus, cum hac inscriptione,

N. H. DD. L. SILVANIVS PROBVS PONTES D. S. DD.

Hoc est, Neptuno hic dedicauit. L. Syluanius Probus pontes de suo dedicauit. Inueniuntur etiam illic ab hijs qui terrã effodiunt urnæ fictiles nobiliũ Romanorũ cinerẽ cõtinentes, & sarcophagi, sed & gemmæ signatoriæ, ac uascula figlini operis rubella. Quæ omnia

ſatis indicāt Romanos milites illic ſtatiua ſua habuiſſe. Vnde & Tabernarum nomen. Aſſignat autem hunc locum Liber de inſignibus magiſtratuum Rom. Præfecto militū Menapiorū, In quo ſic legitur, Præfectus militum Menapiorum, Tabernis. Eratq; ſub diſpoſitione uiri ſpectabilis Ducis Maguntiacenſis. Antoninus Aug. in Itinerario ſuo, Tabernas Rhenenſeis ſimpliciter Tabernas uocat. Meminit uero etiam Trium tabernarum inter Aritiam & Appij forum ſitarum, & aliarum non procul à Dirrachio

BROCOMAGVS, QVI PTOLEMAEO BREVCOMAGVS.

Brocomagum qui Ptolemæo Breucomagus uocāt, uernaculus Alemannorum ſermo Bruomat appellat, uicus hodie eſt duobus milliarijs infra Argentoratū ſitus ad montana magis uergens quàm ad Rhenum. Iulianus Cæſar quū apud Viſontionem collegiſſet exercitū, per Decempagos adgreſſus Alemānos, qui iam Argentoratum, Brocomagum, Tarbellos, Sebuſianos, Nemetes, Vangiones, & Magunciacum ciuitates poſſidebant, ſeu potius illarum territoria, nam ipſa oppida ut circundata retibus arbuſta Barbari declinant, primam omnium Brocomagum occupauit, captis nōnullis Alemannis, alijs in ipſo prælij furore truncatis, autor Marcellinus libro XVI. Adiacet Brocomago cœnobium ſacerdotū, quibus à Sancto ſpiritu titulus eſt, Brephotrophio nobile, hoc eſt, domo in qua pueri expoſititij aluntur. Eum locum Stephani campum uulgo uocant, ab inſtitutore, ut opinor. Vidimus aliquando in pago, ſi recte memini, Moresuilerio, qui Brocomago ualde propinquus eſt, præter ruinas ueteris ædificij ſupra nouem idola muris ſacelli cuiuſdam uice ſaxorum inſerta. Quæ res documento eſt, Romanos illic habitaſſe.

SALETIO

Hoc oppidum ſex milliarijs infra Argentoratum ſitum, Annales Francorum Saleſiam appellant. Nam primi illi Francorum reges multos hic ſæpe cōuentus celebrauere. Liber de Palatinis officijs oſtendit, apud Saletionem præfectum militum ſtatiua ſua habuiſſe. Germani Selzam uocant.

SEBVSII, SEBVSIVM, ET SEBVSIANI.

Ammianus lib. XVI. de Iuliano Cæſare loquens, ceu modo citauimus: Audiēs itaq; Argentoratū, Brocomagū, Tarbellos, Sebuſianos, & Nemetas, & Vāgionas, & Magunciacū ciuitates Barbaros poſſidētes, territoria earū habitare, primā omniū Brocomagū occupauit. Hęc Marcellin9. Dubiū eſt q ſint Sebuſiani. Satis apparet eos Brocomago Nemetibusq; uicinos eſſe uelut intermedios. Dicā quid

quid ego sentiam. Sebusiani sunt Vuissenburgenses. Nam Alemanni more suo Sebusium primore syllaba spoliantes, & V pro B usurpantes iam habebãt Vusium. Cui burgum adiecerunt, & factũ est Vuisunburgũ, quod hodie etymi istius ignari quod ego primus profero, Vuisenburgum omnes appellitant. putaturq́ castrum album significari. Itaq́ Vuissenburgum est Sebusium, ipsi ciues & accolæ erunt Sebusij, & Sebusiani, quemadmodum Marcellinus usurpat. Hinc apparet apud Cæsarem libro primo Commentariorum nõ Sedusios legendum, sed Sebusios. Vbi uulgata scriptura habet, Tribo ces, Vangiones, Nemetes, Sedusios, Sueuos. Comment. Cæs. locus

TARBELLI

EGo libenter Lutari legerem, pro Lutari fluuij accolis quorum colonia Lutariburgũ. Ptolemæo Tarbelli populi sunt, sed longe diuersi.

OBRINCANVS TRACTVS

MOsellam amnem Ptolemæus Obrincam uocat. Quod uocabulum miror apud nullum è ueteribus extare hoc autore excepto: ne apud Ausonium quidem, qui tamẽ Mosellam nobilissimo carmine celebrauit. Sed certum est Ptolemæum chorographicas schedas admodum antiquas secutum. Obrincam uidentur mihi qui huc immigrarunt Alemanni suo more tandem in Canis tergũ detorsisse. Nam addita aspiratio primũ est, & inserta litera S, ut fieret Hobsrincen, quam uocem incognitam nec aliquid significantem, imperitum uulgus in Hondsrucken uertit. Nec obstat quod ab huius nominis oppidulo deductum nomen uolunt. Nam quũ Prouincia fuerit, potius arbitror Obrincam quoq́ Prouincialib. ab Obrinca fluuio uocatum id castellum esse. Nisi fortassis ab ipso loco posterius ita cognominatum est. Cæterum planè reor Obrincæ nomen à uetustissimis temporibus in hac parte hæsisse notum accolis. Quæ si uera coniectura est, eleganter Obrincanus tractus uocari poterit.

CARACATES

TAcitus historiæ Aug. lib. xx. Tutor, inquit, Treuirorũ copias recenti Vangionum, Caracatium, Tribocorum lectu auctas, ueterano pedite atq́ equite firmauit. Hæc ille. Caracates uideo Vangionibus ac Tribocis uicinos fuisse. Sciendũ uero Tribocos magnã olim Lotharingæ partẽ tenuisse, fortassis ad Mosellã fluuiũ usq́ porrectos. Nã Marcellinus Germaniã primã extendit ultra Araris fontem. Hoc ideo dico ne quis miretur Tribocos in auxilium ascitos à Tutore in Treuiris agente. Suspicor ego Caracatium nomẽ referre & indicare sitũ, arcem Drackenfelsiã, quæ superiorib. annis destructa est

cta est, sic fortassis à loco dictam quasi Racatium, hoc est, Caracatiũ rupem. Detorquet autem multa uulgus, ceu sæpe monuimus.

MAGVNCIACVM.

MAgunciacum uetus quod D. Hieronymus captũ atq; subuersum testatur, & in ecclesia multa hominum millia trucidata, ab Hunis dubio procul, Francis, & Alemannis, paulo remotius à Rheno fuit. Nam ubi hodie est Magunciacũ, olim munimenta fuere Romanorum aduersum Alemannos, ad ipsam Rheni ripam. Magũ uidetur priscis Gallis domum significasse, & Cia fluuiolus est. Vnde Maguncíacum quasi Domicilium Ciæ coniunctum. Sic habes Rotomagum, Nouiomagum, Drusomagum. Nam Mœnus Germaniç fluuius nunquam eruditis uel Mogus uel Moganus dictus est. Et à loco Cõfluentium olim Magunciacum, ut dixi, pluſculum distabat. Crediderim in ruinis ueteris urbis hodie habitare leprosos. Imperãtibus Valentiniano, Gratiano, & Valente, Magunciacum cepit diripuitq; Rando cuiuspiam Alemannorum regis filius, nam Regalẽ Marcellinus appellat, occasionem nactus opportunam quòd festus Christianis dies erat populo religioni uacante. Quam rem Marcellinus describit XXVI. qui nondum typis excusus prodijt, hijs uerbis. Sub idem ferè tempus, inquit, Valentiniano ad expeditionem caute ut rebatur, profecto, Alemannus Regalis, Rando nomine, diu præstruens quod cogitabat, Magunciacum præsidijs uacuũ cum expeditis ad latrocinandum latenter irrepsit. Et quoniam casu Christiani ritus inuenit celebrari solennitatem, impræpedite huiuscemodi fortuna & uirilem & muliebrem sexum cum supellectile non parua indefensum abduxit.

MEDIOMATRICI

MEdiomatrici qui & Mediomatrices, populi sunt Metensis diœceseos, qui hodie ex magna parte Vuestrichi dicuntur, nouo ueterũ Francorũ & Alemannorũ uocabulo, quod uersus Occidentale regnum porrigantur, oppositi Osterichis, quos Austrasios eadem gens appellauit, ut Germanis solẽne est à uentis indere locis & etiam populis nomina. Sic enim à Quadis tandem occupatam Pannoniam primam Austriam puto uocatam, quam illi sæpius incursarunt autore Marcellino ueluti uicini, Danubioq; flumine tantum dirempti. Et notum est Nortmannorum nomen. Mediomatricorũ caput erat Diuodorum, cuius Antoninus Aug. Corn. Tacitus, & Ptolemæus meminerunt. Sed hoc scire debet studiosus, ut in Rauricis antè monuimus, populorum appellationes urbibus ipsis posterius tributas, sic Remorum, Nemetum, & Vangionum uocabulis, Du-

rocot-

rocottorum, Neomagus, pro quo Spiram hodie habemus, & Borbetomagus, siue, ut nunc dicunt, Vuormacia accipiũtur. Pro Diuodoro Mediomatricos usurpant. Idem in alijs fit. Quòd nisi quis hoc obseruet, frustra leget Ptolemæum, apud quem primò populus nominatur, deinde subduntur oppida, quorum tamen pauca reperias hodie populorũ uocabulis nõ nominata, proprijs appellationibus penitus abolitis. Nam quotus quisq; est qui Atuacum intelligat, quum Tungros norint omnes? Iulianus Cæsar post Argentoratensem pugnam humatis occisorum Alemannorum corporibus, & absolutis eiusdem populi legatis, ad Tres tabernas reuertit. & ulterius prædã cum captiuis omnibus Mediomatricos, seruandam ad reditum usq; suum, duci præcepit. Autor Marcellinus in initio libri decimiseptimi. Idem libro quintodecimo in descriptione Galliarum: Post has, Germaniam primam uidelicet & secundam, Belgica prima Mediomatricos, inquit, prætendit, & Treueros, domiciliũ principum clarum. Annotauit Cornelius Tacitus, quod quũ Aulus Vitellius Fabium Valentem Ducem ex inferiori Germania, nam apud Agrippinenses agebat, cõtra Galbam primum, mox Othonem itinere Gallico mitteret uersus Coctianas Alpes (codex impressus mendosè cotidianas, habet) quibus transiturus esset in Italiam, & ille è Treueris uenisset Mediomatricos, ac ibi Panicus quidam terror milites corripuisset, cæsa fuisse Diuodurensium quatuor millia, priusquàm furor militaris compesci posset. Sed libet ipsius Taciti uerba apponere, è libro decimoseptimo historiæ Augustæ. Diuoduri, inquit, Mediomatricorum id oppidum est, quanquam omni comitate exceptos; subitos pauor terruit, raptis repente armis ad cædem innoxiæ ciuitatis, non ob prædam aut spoliandi cupidinẽ, sed furore & rabie & causis incertis, eoq; difficilioribus remedijs, donec precibus Ducis mitigati ab excidio ciuitatis temperauere. Cæsa tamen ad quatuor millia hominum. Rursus apud eundem Tacitum, legiones à Nouesio Bonnaq; in Treuiros traductæ, Tullij Valentini declinaturæ furorem in Mediomatricos sociam ciuitatem discedunt, ac mox per Petilium Cerealem ad expugnandum Rigodulũ oppidum propinquum Confluentibus euocantur. Apud Cæsarem in septimo Commentario Galli cuiq; ciuitati certum numerum imperantes, Mediomatricis octona millia imperãt. Porrò nihil dubitationis habeo Mediomatricorum ditionem olim Rhenũ attigisse, ut intelligamus Nemetum fortassis, aut etiam Vangionũ fines partim illis fuisse subiectos, nimirum quum ualidiores essent res Gallorum, & priusquàm Germania prima & secunda ad ripam Rheni in Gallia constituerentur, id

Taciti locus

tur, id quòd post Iulium Cæsarem factum est. Imò priusquàm Vangiones, Nemetes, & Triboci è Germania traiecto Rheno huc immigrassent. Neq; enim aliter Cæsarem defendi posse uideo, qui uetustatem spectans scribat Rhenum ex Lepontijs ortum lōgo spacio per fines Nantuatium, Heluetiorum, Sequanorum, Mediomatricū, Tribocorum, & Treuerorum citatum ferri, nisi Mediomatricum uocabulo Rheni accolas intelligamus illorum imperio subiectos, quemadmodum per Sequanos Raurici inferiores innuuntur, quibus hij suberant, & Treuirorum nomine homines Treuerensis diœceseos ad Rhenum habitantes circa Cōfluentes & Bodobrigam, quam hodie Boppardiam dicimus. Vnde rursus colligere licet, Sequanorum Mediomatricorum, ac Treuirorum potentiam multo maximam olim fuisse, & Mediomatricos quantum ad ditionis amplitudinem attinet, Treuiris pares. Atq; id ante prouinciarū cōstitutionē, & Germanorum immigrationes. Putant quidam Mediomatricos dictos quòd medij sint inter Treueros & Leucos, & Metim à Metio quodam uocatam, de quo extent huiusmodi uersiculi in Catalogo Mediomatricensium Episcoporum.

Tempore quo Cæsar sua Gallis intulit arma,
Tunc Mediomatricam uicit Metius urbem.

Sed posset hoc carmen alicui fratrale uideri, & habet ubiq; uulgus fabulas suas. Mihi magis uidetur, longum & tantum nō sesquipedale Mediomatricorū uocabulum in Metis à uulgo breuitatis causa posterioribus syllabis amputatis quasi dicere uoluerit Medis. Sic Trecasses uulgus eruditorū hodie Trecas uocat, & Nouiomagū in Neruijs Nouiomum. In scripto codice De insignibus magistratuū Romanorū, ubi legitur, Sub dispositione uiri illustris Comitis sacrarū largitionum, Procuratores gyneciorum, Augustuduno, translatumentis: puto legendum, translata Metis. Nam arbitror hanc uocem barbarius usurpatam à uulgo Gallorum Romanensi lingua utentiū, ut Parisius in eodem libro scriptum inuenio.

Libri de insig. mag. Rōm. locus

TREVIRI

Treuiri sunt qui hodie cis Rhenū Treuirensem archiepiscopum agnoscunt. Horū fines olim Rhenū attingebant & etiamnū attingunt. Vnde Cæsar illos Rheno proximos esse ait. Treuirorū ciuitas eodē autore lōge plurimū totius Galliæ equitatu ualebat, magnasq; habebat copias peditum. Pōponius Mela clarissimos Belgarum tradit esse Treuiros, & horū opulentissimū oppidū Augustam Treuirorū uocari, cuius & Ptolemæus meminit. Corn. Tacitus coloniam Treuirorū subinde nominat. Scribit Cæsar Treuirorū ciuitatem

tatem propter Germaniæ uicinitatem, cottidianis exercitatam bellis, cultu & feritate nō multum Germanis absimilem fuisse, neq; imperata unquam nisi exercitu coactam, fecisse. Eburones & Cōdrusones Treuirorum clientes erant, quemadmodū Geneuenses hodie & Mulhusij Heluetiorū. Sic in clientela Heduorū multæ gentes erant. Quum in Aureliani locum Tacitus omnium imperatorum modestissimus suffectus esset, scripsit senatus Romanus ad plerasq; prouinciarum ciuitates & inter has etiam ad senatum Treuirensem, ius eligendi Cæsaris ipsis redditum, & licere iam ad Præfectū urbis prouocare à Procōsulibus & ordinarijs iudicibus. Exemplum eius epistolæ est huiusmodi,

SENATVS amplissimus, curiæ Treuirorum.

Vt estis liberi, & semper fuistis, lætari uos credimus. Creandi principis iudicium, ad Senatum redijt. Simul etiam Præfecturæ Vrbanæ appellatio uniuersa decreta est. Ex Fl. Vopisco. Quæ de Trebeta Augustæ Treuirorum conditore & de eius uetustate quidam afferunt, ut Taciti uerbis utar, neque confirmare argumentis, neque refellere in animo est. Scio hoc inesse Chronicis monachalibus, & multa licet uetustati, in quam inquirere sane nephas iudicatur. Habuerunt Romani posterioribus temporibus Præpositum thesaurorū apud Treuiros, Procuratorem monetæ, Procuratorem Gynceciorum Belgicæ secundæ, & Præpositum Branbarbaricariorum siue argētariorum, quemadmodum indicat liber De insignibus magistratuū Romanorum. Præterea Treuiris erat fabrica scutaria balistaria que. Tum etiam primæ Belgicæ caput facti sunt. Vnde metropolitanam ecclesiam habent, Mediomatricis, Leucis, & Virodunensibus præsidentem, qui inter primæ Belgicæ populos numerantur. Paulini Treuirensis, metropolitani Galliarum episcopi, qui contra Ariãos egregie pugnarit, Theodoritus meminit in historia quam Tripartitam uocant. Hic exulauit Athanasius Alexandriuus. Treuiros uocat Marcellinus clarum domicilium principum, aut potius nam corruptissimus autor est, claros domicilio principum, propterea quod Constātinus illic palatium extruxerit. cuius aliquot ruinæ etiamnum uisuntur, ubi non hunc modo sed & insecutos Cæsares habitasse uerisimile est, etiam quosdam ante Constantinū. Nam antiquam eius urbis celebritatem indicat quod curiam habuit, ceu modo diximus, qualis nunc uel apud Dolam in Burgundia uisitur, uel apud Parisios in Gallijs. qualem id temporis etiam Aquileia habebat & Mediolanum. Valentinianus Augustus hybernauit aliquādo Treuiris. Gratianus Augustus Valentinianum fratrem apud Treuiros agens Au

gustum dixit. Aetate Luitprādi Ticinēsis qui sub Othone Augusto eius nominis primo suam historiam absoluit, Treuirorū tractus uidetur Lotharingiæ fuisse attributus. Nam sic inquit ad calcem fermè libri, Quum hæc epistola in sancta synodo legeretur, aduenerūt qui prius defuerūt religiosi à Lotharingia, Henricus Treuirensis Archiepiscopus, & cætera. Sanè totam fermè Lotharingiam Treuirensis ecclesia sub se habet. Nam & Tullensis episcopus, Metensis, & Virodunensis Treuirensem agnoscunt, ut supra diximus. Vrbem Treuirorum Ausonius Burdegalensis hoc epigrammate celebrauit.

Armipotens dudum celebrari Gallia gestit,
Treuericæq; urbis solium, quæ proxima Rheno
Pacis ut in mediæ gremio secura quiescit,
Imperij uires quod alit, quod uestit, & armat.
Lata per extentum procurrunt mœnia collem.
Largus tranquillo prælabitur amne Mosella
Longinqua omnigenæ uectans commercia terræ.

Significat autem non solum fabricam armorum illic fuisse, quemadmodum ante meminimus, sed etiam uestiariam. porrò Treuirorum uicus est Ambiatis non procul à Confluentibus. Plinius Secundus, autore Suetonio Caium Caligulam in Treuiris genitū scribit uico Ambiatico supra Confluentes, atq; ibi pro argumento aras ostendi inscriptas,

OB AGRIPPINAE PVERPERIVM

VBII

VBij sunt quos cis Rhenum diœcesis archiepiscopi Coloniensis complectitur. Agrippina Augusta, inquit Tacitus libro duodecimo, quo uim suam socijs quoq; nationibus ostentaret, in oppidum Vbiorum in quo genita erat, ueteranos coloniamq; deduci imperat, cui nomen inditum ex uocabulo ipsius. Ac forte acciderat, ut eam gentem Rheno transgressam auus eius Agrippa in fidem acciperet. Bataui Claudio Ciuili Duce, quū aduersum Romanos & Treuiros rebellarent, ac trāsito Mosa Menapios & Morinos extremaq; Galliarum quaterent, nullos peius tractarūt quàm Vbios, quod hij genus Germanicæ originis eiurata patria, Romanorum nomine Agrippinenses uocarentur. Hij nimia erga Romanos fide tum dispersos in domibus Germanos partim trucidauerunt, partim largis epulis uinoq; sopitos, clausis foribus igne iniecto cremarunt. Ex Tacito. Colonia Agrippinensis secundæ Germaniæ siue inferioris caput est. Marcellinus: Secunda, inquit, Germania ab Occidentali exordiens cardine, Agrippina & Tungris munita ciuitatibus amplis & copiosis.

copiosis. Tradit Tacitus Agrippinenses puduisse Germanicæ originis, quũ inquit in De moribus Germanorum: Vbij quidem quanquam Romana Colonia esse meruerint, ac libentius Agrippinenses cõditoris sui nomine uocentur, origine erubescunt, transgressi olim, & experimento fidei super ipsam Rheni ripam collocati ut arcerent, nõ ut custodirentur. Victorinus inter triginta tyrannos, qui Gallieno principe inualuerunt quintum obtinens locum, quũ omnes militum & militariũ uxores permoleret, à quodam actuario cuius uxorem stuprauerat, facta cum militibus conspiratione apud Agrippinam confossus est. Et huius filius Victorinus qui sub mortem à patre & auia Victorina Cæsar fuerat appellatus, ibidẽ à militibus mox est occisus. Proinde circa Agrippinã extant sepulchra breui marmore impressa humilia, quorum alterum sic inscriptum est,

HIC DVO VICTORINI TYRANNI SITI SVNT

Autor Trebellius Pollio. Proculus & Bonosus, ut Fl. Vopiscus prodit apud Agrippinam in Gallia imperium arripuerunt, occupatisq; mox Britannijs, Hispanijs, & Braccatæ Galliæ prouincijs Germanorum auxilio sunt ab imperatore Probo superati. Apud Agrippinam nobilem Galliæ coloniã Traianus imperator factus est. Apud Cæsarem in fine primi libri Commentariorũ aduerbiũ ubi, positum legitur pro Vbij, uerbo senserunt perperam infulto, hoc modo: Quos ubi qui proximi Rhenum incolũt perterritos senserunt insecuti, magnum ex his numerũ occiderunt. Tu scribe, Quos Vbij qui proximi Rhenũ incolunt perterritos insecuti, magnũ ex his numerũ occiderunt. uerbo senserunt, exempto.

DIVITENSE MVNIMENTVM

IMp. Cæs. M. Fl. Val. Constantinus Diuitense munimentũ in terra Francorũ erexit, in ripa Rheni Germanica. nam lapideam tabulam quæ hoc indicaret illic aliquando repertam, autor est Rupertus ille Tuitiensis qui tot cõmentarios in sacras literas conscripsit. Quo nos supra argumento Frãcos ex maritimis accolas Rheni factos probauimus. Hodie uulgus eruditorũ Tuitiũ appellat, contra Agrippinensem Coloniam sitũ. Ab hoc præsidij loco, milites Diuitenses nomen traxere, quorũ Ammianus meminit lib. XXVII. Adscito in societatem, inquit, laboris Seueriano itidem comite inualido & longæuo, qui apud Calidona Diuitensibus præsidebat, etiam tunc Græcanis. Hæc ille. Solebant autem milites alicunde natũ nomen seruare, etiam alibi militantes. Nam liber uetus de Præfecturis Romanis, ostendit Diuitenses Gallicanos sub magistro militum per Thracias meruisse. Similis appellationis fuere Solenses, Fortenses, Stoben-

ses, Augustenses, & Daphnenses. Diuitense munimentũ posteriori bus seculis in usum cœnobij monachis Benedictinis cessit. Vide nũc quàm uera sint quæ uulgo de Tuitio narrantur, quũ ipsum loci nomen hactenus nemo sciuerit.

MARCODVRVM

MArcodurũ uicus est Vbiorum, hoc est, Agrippinensiũ, hodie Duram uocant, ubi diuæ Annæ numen adoratur. Eius diuæ caput ostentant, quod ex adytis templi sancti Stephani Maguncia-censis, ubi negligentius colebatur, per lapidarium opificem furtim sublatum, illic insignia ac innumera miracula ædere creditur. Magna pecunia Romæ eam ob rem delitigata est, dum illi reposcunt ablatum, hij uero restituere nolunt. In uico Marcoduro cohortes Agrippinensium cæsæ sunt à Batauis, quia procul ripa aberant. Autor Tacitus lib. xx.

ALISO

ALiso ueteris Germaniæ castellum est, adpositum Luppiæ flumini, ceu uidetur. Quum id obsideretur à Germanis, eò duxit sex legiones ipse Germanicus Cæsar. sed huic obsessores copiam pugnæ non fecere, ad famam aduentus eius dilapsi. Ipse uero cuncta inter castellum Alisonem ac Rhenũ nouis limitibus aggeribusq; permuniuit. Autor Tacitus. Scribit Velleius Paterculus L. Cæditium præfectum castrorum, & alios quosdam Romanos Alisone immensis Germanorum copijs obsessos fuisse, quum in Teutoburgiensi saltu Varus Quintilius fuit peremptus, sed tamen ferro sibi ad suos pe risse reditum.

TAVNVS

HIc mons uicinus est Catthis in ueteri Germania. Tacitus libro primo historiarũ Aug. de Germanico loquẽs: Positoq;, inquit, castello super uestigia paterni præsidij in monte Tauno expeditum exercitum in Chattos rapit. Idem rursus libro duodecimo, Et præda, inquit, famaq; onusti, ad montem Taunũ reuertuntur, ubi Pomponius cum legionibus operiebatur, si Chatti cupidine ulciscendi casum pugnæ præberent, quanquam uulgo Taurum legitur pro Taunum. Pomponius Mela scribit Taunum altissimum esse Germaniæ montium, ac Rheticonem. Porrò notus est hodieq; Chattorum fluuius Adrana, cuius Tacitus meminit libro primo. Sed Chattis, inquit, adeo improuisus aduenit, ut quod imbecillum ætate ac sexu statim captum, aut trucidatũ sit, iuuentus flumen Adranam nando transmiserit.

SEPTEM OPPIDA GERMANIAE PROVINCIALIA APVD MARCELLINVM

Oppida à Francis indubie excisa sed reparata à Iuliano cum Horreis ubi condi posset annona à Britannis sueta transferri, Marcellino recensentur lib. XVIII. supra Agrippinam coloniam, Bonna, Antennacum & Bingiũ, infra Nouesiũ, Vstricesiũ siue Vtricesium, Quadriburgiũ, & Castra Herculis. quanquam scriptura apud Marcellinũ prorsus est uitiata. Videtur autem Vtricesiũ esse quod sermo uernaculus Vtrechtum appellat. Nam alterius Traiecti meminit etiam Itinerariũ quod Antonini Aug. titulo circumfertur. Id reperio Vuilteburgum fuisse dictum, à Francis ut suspicor.

GESSORIACVM

De hoc uariæ sunt coniecturæ. Sed tollit omnem nobis ambiguitatem charta militaris quam apud Chunradũ Pcutingerũ nostrum Augustæ uidimus. In qua sic scriptum, Gessoriaco, quod nũc Bononia. Maritimam autem Bononiam intelligit. Cuius mentionẽ facit libro uigesimo Marcellinus, apud quem corrupte Bonna legit, De Lupicino loquens quem Iulianus Cæsar in Britannias cõtra Scotos & Pictos mittebat. Adulta hyeme Dux, inquit, antedictus Bononiam uenit, quæsitisq; nauigijs, & omni imposito milite, obseruato flatu secundo uentorum, ad Rutupinas sitas ex aduerso defertur, petitq; Lundonium. Sic enim legendum pro Lugduno, ut exinde suscepto pro rei qualitate consilio, festinaret ocyus ad procinctũ. Rursum meminit eius Bononiæ lib. XXVII. item Lundonij eodem loco, Tendentesq; ad Lundonium, inquit, uetus oppidum, quod Augustam posteritas appellauit.

GVNTIA, AC GVNTIENSIS TRANSITVS

Oppidum & fluuius est Rhætiæ primæ Guntia. Alemanni qui prouinciam eam occupauere, Guntzeburgũ appellarũt. Liber de Magistratibus Romanis, ubi de Duce Rhætiæ primæ & secundę agit, inter loca præsidiorum, Guntiam habet depictam. Et addita annotatio demonstrat præfectum militum Vrsariensium statiua sua apud Guntiam habuisse. Sic Augustanis, hoc est apud Augustam erant, equites Stablesiani Seniores. Apud Gũtiam transitus erat Danubij, qui Guntiensis Panegyristæ dicitur. Sic enim ad Maximianum Aug. ille, Et à ponte Rheni, inquit, usq; ad Danubij transitum Guntiensem deuastata atq; exhausta penitus Alemannia. Loquitur autem de ponte Maguntiacensi. Meminimus de hoc supra libro primo. Habet autem hodieq; pontem Guntia, quo Danubius transiri potest. In uulgato Panegyristarum uolumine perperam

q 4 legi-

legitur Continensem pro Guntiensem. In itinerario suo Gũtiam nõ omisit Antoninus Aug.

BRAGODVRVM

IN Rhętia prima sub Danubio ponit Bragodurũ Ptolemæus. Suspicor esse Roccenburgũ. Quæ si uera coniectura est, uidimus nuper Bragodurũ & Bragodurense nemus ex Boieris uenientes, Vlmam Landeberga profecti.

CASTRA AVGVSTANA, CASTRA PHEBIANA, CASTRA REGINA.

LIber Præfecturarũ Romanarũ ostendit Ducem Rhætiæ primæ & secundæ uirũ spectabilem, Augustanis habuisse equites Stablesianos seniores. Iuniores, Febianis. Per Augustana castra Augustam accipio, quam primariam Rhætiæ superioris urbem fuisse non ambigo, Ducis utriusq; Rhætiæ domiciliũ, ut apparet. nam commodissimo loco sita erat. Veterem uero dignitatem etiam amissa prouincia retinuit. Siquidem Alemanniæ metropolis posterius dicta est, quando hæc gens primam Rhætiam occupauit. Cæterũ Phebiana castra arbitror Alemãnis in Bebenhusiũ uersa. Apud Cl. Ptolemæũ Pheniana legimus: Puto Gręco homini imposuisse V pro B scriptũ, quod ille N esse censuerit. Nam in libro quem modo citaui, integra scriptura bis legit, Febianis, in ablatiuo, subauditur castris, aut simile quippiam. Castrorũ Reginorũ ibidem fit mentio. Libenter dicerem ab hijs nomen esse nactũ Reginoburgũ, nisi Regium adhuc superesse dicerent, sed alio loco.

CASSILIACVM

CAssiliacum Rhætiæ primæ locũ, quod hic habitassent Romani milites, Romakessel appellarũt occupatores Alemãni. In libro Præfecturarũ Rom. inuenio præfectũ legionis tertiæ Italicæ Camboduni, illic legit Cãbidano, locatũ fuisse, pro parte media prætẽdente à Vimania Cassiliacum usq;.

POETOVIO

NOricorũ oppidum est Pœtouio hodie Stiris attributũ, uulgus Pœtouiam uocat. Extant illic Romanorum inscriptiones innumeræ quæ declarant loci tum frequentiam tum celebritatem. Fuerunt autem illic Castra Romanorum, quod ibidem docet huiusmodi inscriptio.

IVLIAE AVG. MATRI CASTRORVM POETOVIENS.

Autor Tacitus lib. XIX. historiæ Augustæ, Duces Flauianarũ partium Pœtouionẽ in hyberna XIII. legionis cõuenisse, cõsultaturos expediret ne magis obstrui Pannoniæ alpeis dum expectantur auxilia Mœ-

xilia Mœsicæ uidelicet legiones, an ire cõminus & in Italia cum Vitellianis cõfligere. Apud Pœtouionem in Norico Gallus Cæsar qui cum Constantio Aug. regnabat, in Palatio quod extra muros est à Barbatione Comite, Constantij Imp. iussu obsidetur, & exutus regijs indumentis & communi paludamento tectus, priuato carpento ad Histriam prope oppidum Polam ductus est. Narratur Marcellino lib. XIIII.

SOLICOMMVM

FRagmenta penes me sunt uigesimi septimi libri historiæ quam Ammianus conscripsit. in his alicubi narratur Valentinianus Aug. cum Gratiano F. Cæsare transisse Rhenum ut Alemannos edomaret. nam iam Vindicabius Vadomarij illius Alemannorũ regis F. qui nullo genere potuit unquàm à Romanis superari, fraude proprij ministri precio corrupti ceciderat. Itaq; terras Alemannorũ per aliquot dies uastauit Romanus miles & pugnæ copiam nullus hostium faciebat. Post hæc inquit, leni gressu Princeps ulterius tendens, quum prope locum uenisset cui Solicommo nomen est, uelut quodam obice stetit, doctus procursantium relatione uerissima, Barbaros longe conspectos qui nullam ad salutem tuendam uiam super esse cernentes, nisi celeri defendissent occursu, Vnde locorum grauitate confisi, unum spirantibus animis, montem occupauere præcelsum, per confragosos colles undiq; præruptũ & inuium, absq; Septentrionali latere, unde facilem habet deuexitatẽ & mollem. Hactenus Marcellinus. Conijcio locum hunc Hercyniæ syluæ confinem esse circa Heidelbergam. Nec constat an fortasse legendum sit, Visolicon nomine. Nam Bilicon nouimus. Sed descriptio montis curiosum nonnihil adiuuabit. Arbitror autem Valentinianum Aug. ex Treueris uenientem apud Maguntiacum in Alemanniam traiecisse quæ inter Mœnum amnem, Rhenum & Danubium id temporis cõtinebatur. Certe Treueros redisse prodit Ammianus.

DE NOMINIBVS PROPRIIS VETERVM GERMANORVM

GErmani ueteres elegantissime compositis se nominibus appellabant, quæ tamen ob uariatã paululũ scripturam etiam hodie peritus huius linguæ nõ intelligat. Nã quotus quisq; nouit Philibertũ eũ esse propriè quẽ Græci πολύφημον uocãt, Pharamundũ à ueritate oris nomen habere, Chilpericum ab auxilij copia, à gloria strenuitatis Dagobertum, Grimoaldũ à sæua potestate, Romoaldum à plausibili, denicq; à precioso thesauro Bertradam? Verum si scriberemus

Villibrecht

Villibrechtum, Vuaramundū, Hilfrichum siue Hilperichū, Thegabrechtum, Grimuualdum, Ruomuuldum, ac Vuerthradam, nomen bonæ mulieri conuenientissimum uelut est & Vastrada, nemo non intelligeret Germanice peritus. Sit autem & Vuol, fardi uocabulū hoc est eius cui res recte succedit, aut qui feliciter pergit, in Vuolfhardum mutatur, & Vuolradi in Folradum. Nemo Lambertum intelligit, nemo Agaricum, at Laymbrechtum siue Landtbrechtum & Ackerrichum omnes. Quis uero credat Theutuualdum significare diuinam potentiam siue deum esse potentem, Thietrichū, diuinam copiam, Theutbrechtum diuinam gloriam siue deum esse gloria plenum, nisi cognoscat, Theut, Thiet, siue Diet Gothis esse deū, quod uocabuū scribæ semper uerterunt in θεὸν Græcam dictionem. nam Thiedonem siue Diedonem, uocarunt Theodonem quem Alemanni Gotzonem dixerunt, ut & pro Thietuualdo ac Theutbrechto Gotzuualdum atq; Gotzbrechtum. Rursus sciendum Anses ob uictoriam Gotthis proceres suos fuisse uocatos quasi semideos, unde Anshelmi uocabulum, & Ansegisi, quod nomen quum uulgus Angisum proferret & addita aspiratione Anchisum, exteri putarūt Anchisem illum Troianum Æneæ patrem significari. Siquidem hoc uocabulo fuit insignitus Arnulfi cuiusdam filius qui in Gallia sub rege Hildebrechto siue Luithario ni fallor, titulo Maioris domus quem Franci ceu est uerisimile, Husmerū appellabant den Husmeier, nam Meier in maiorem uerterunt scribæ, totum regnum administrabat. Sic enim Paulus Diaconus scribit, Hoc, inquit, tempore apud Gallias in Francorum regno Anchis Arnulfi filius, qui de nomine Anchisis quondam Troiani creditur appellatus, sub nomine Maioris domus, gerebat principatum. Hæc ille. Leges quasdam regū Francicorum, in unū uolumen collegit Ansegisus abbas in Gallia, quem admodum addita præfatio declarat, Hinc etiam Ansbrechtus nomen habet, & Ansuualdus quem politiores Ansoaldum appellant. Gisus uero quæ est altera Ansegisi pars cū multis cōponitur, ut Gisulphus, Gissebrecthus in principio, in fine Vuiligisus. Meier significabat ueterib. præfectū quemadmodū adhuc est in usu quibusdā nationibus ceu Saxonib. Anglis, & Scotis, qui omnes olim Vigeuones hoc est insulares & maritimi fuere non secus ac ipsi Franci. Itaq; Luitmeier est populi præfectus quem Gallicorū annalium scriptores in Lodomirim & postea Clodomirim uerterunt. Marcomerem Francorū regem priusquam in Galliam transirent, habes apud Claudianum. sic enim legendum primo libro docui. Huius appellationis sunt Ricimer, Vuilimer qui Paulo Diacono Bilimer, Gilimer, Vualdo-

Valdomiris qui & Baldomerus, Teutomares apud Marcellinum, apud Tacitū Catumerus re & nomine Cathorum princeps. Alemannorum siue Sueuorum lingua quæ crassior est uelut Heriuonū hoc est eorū qui interiora Germaniæ loca quondam incoluerint, mayer uocat. hinc habes Vadomarium, Sunomarium, Chonodomarium, der kuen siue Schon Otmar, ac similia regum nomina apud Marcellinum. Fictitius ille Berosus qui certe fragmentis Berosi ueteris quē Plinius & Iosephus citant, sua assuit somnia, si nō totum sub alieno titulo librum contexuit, is inquam Mancalei temporibus scribit apud Celtas regnasse Lugdum, à quo prouincia & homines cognomenta sumpserint. Huiusmodi reges ille comminiscitur quoties opus est, Catalaunum, Remum, Aruernum etiam nominaturus si locus requirat, & ita ueniat in mentem. Est autem Lugdunum non à Lugdo dictum. siquidem dunum talis est adiectio qualis apud Germanos Bergum uel Burgum. aiunt enim dunum ueteri Gallorum lingua montem significare. ut nihil sit aliud Augustudunum quàm Augusti mons. Sed audi quo pacto Berosum interpretetur Ioannes Anius, sic scribens, Quod uero ait ab eo cognominatam fuisse totam prouinciam & homines, ita intelligendum esse existimo, ut prouinciam intelligat totam partem Lugdunensem, homines autem Lugdouicos dictos quos postea g ablata Ludouicos dixerunt. Hæc Anius. Vide hominis iudicium qui putet Ludouicorum nomen tam antiquum ut etiam apud uetustissimos Celtas in usu fuerit. quod tamen in Gallia auditum nō est priusquam huc immigrassent e Germania Franci. nam quod quidam Litauicum apud Iulium Cæsarem Ludouicum esse putant, nescio an fidem apud omnes mereatur, nisi quod nomina propria uidemus etiam hodie diuersissimis populis esse communia, alienaq; pro gentilibus interdum usurpari. Ludouicus Germanicæ compositionis uocabulum est significans præstantissimum populi siue populis ualentem. nam Luit populus est, & uuich homo strenus in bonam ac malam partem, quemadmodum etiam schalcus usurpatur, ut Dietschalcus qui & Gotschalcus, atq; Marcschalcus, equorum magister, à Marca quod equum significat quem hodie Mareschalcum dicimus. A uuicho habes Radeuuichum qui consilio præstat, Altuuichum, Vualduuichū qui & Balduichus sicut pro Vualduuino Balduinus & Vuiliuualdo Bilibaldus, & nomina similia. Porrò nemo mirabitur talia Berosi figmenta qui sciat apud eundem legi, quo tempore Latinis Ascanius imperarit, Francum ex Hectoris filijs Celtarum fuisse principem. Vbi interpres Anius, Asserunt, inquit, eū esse à quo primo

Franciæ

Franciæ nomen. Hæc ille. Quis uero de Franco isto quicquam apud ullum unquam autorem legit? Cōmentum est impostoris. Proinde sciant studiosi in hijs quæ è Diodoro sumere potuit atq; alijs scriptoribus antiquis Berosus iste, esse quæ probari possint. uerū in ijs quæ uel ad Hispaniam, uel Galliam, uel Germaniam pertinent, impudentes plerunq; fabulas tradi. nam de his regionibus teste Iosepho aduersus Apionem prorsus nihil sciuere Græci, multo minus Chaldæi Ægyptijq;. Hinc Stephanus Parthenium Phocensem citat autorem, qui tradat, Francos Italiæ gentem esse prope montes quibus Alpibus nomen. Enimuero Francorum nomen qui inter Chaucos tamdiu latuerūt, etiam apud Germanos ueteres minus celebre fuit, ignotum Gallis priusquam incursionibus primum, deinde transmigratione cum liberis & uxoribus ea gens Gallis innotuisset. Tum annotatum est à Græcis φράγγους esse γερμανοὺς ἢ γερμανικούς. Et à Procopio scriptum atq; repetitum Nicephoro Germani, inquiunt, qui hodie Franci dicuntur. Similem fabulam asinus iste Cumanus subdit postea. nam quum sciret Bononiam urbem esse in Italia, post Felsinum agit regnasse regem alterum cui nomen fuerit Bon. quum omnes sciant Bononiam dictam quasi Boioniam à Boijs Gallorum gente quæ olim trans alpeis est profecta cis Apenninum considens, non à Bone rege. Eadem ratione potuisset plures fingere, Florentiū à Florentia, à Pisa Pisim, à Parma Parmen. Quod si post Lugdū apud Celtas defuisset regis nomen, scis quem erat substituturus? Viennum, à quo Viennensis Gallia. Sanè quæ de Sarrone & Bardo refert, quis non uideat à Diodoro mutuatum esse. Nec alios uero Germanorū reges enumerat quàm quos Taciti libellus suggessit, Tuistonē quē tamen Sarmatarum regem facit, Mannum huius filium, ex hoc natos Vigeuonem, & Heriuonem. nam Isteuonem nescio quā ob causam omisit, deinde Marsum, Gambriuium, Sueuum, atq; Vandilū. nam hos recenset hoc ordine Tacitus. Apud quem quia mox legitur, Fuisse apud eos & Herculem memorant, etiam ex Hercule facit regem, sed addito cognomine quod posterioribus seculis natū est. Alemannū enim uocat. Vnde liquet impostura quæ se tandem prodit. nam priora nomina narrationem planè fucauerant, ut autoris antiqui credi posset. Sed & in hoc errat, quod Vigeuonem Tuistonū omnium regem facere uidetur, qui tantum litoralibus maritimisq; ac insularibus imperauit, sicut Heriuon mediterraneis. siquidem horū nominum etymologiam explicuimus huius tertij libri initio. Cæterum nemo putet hęc à me dici ideo quod cupiam priscam barbariem restitui in scribendis nominibus istis proprijs, ut uidelicet deinceps

pro

pro Leodegario Luitgarium usurpemus qui Germanis Publium significat, quemadmodū Adelgarius omnino nobilem, sed ut ipsorū nominum cōpositiones quæ Germanicæ sunt aliquo modo studiosis innotescant. Et uidebar nihil abhorrens ab argumento operis suscepti fecisse, si hæc indicassem. Nec quisquā uero damnet quod in exponendis Germanicis, uernaculas dictiones in mediū affero. nam hoc est hic seruare decorum. quando lingua quæque conuenientissime seipsam interpretatur. Cuius rei uel hoc sit exemplum. Anius de etymo Viterbi disputans, ait Fatium Vbertinum tradere Viterbum dictum quasi uita herbum uidelicet à delicijs naturalibus, Alium docere sic appellatum, quasi ui Tibur hoc est paruū Tibur quod à Tiburtinis sit conditum, Alium, quasi ui Thebæ hoc est paruæ Thebæ propter Thebanum Herculem conditorem: Reimundum Marlianum putare uocatum, quasi uitam inermium, quod illuc emeriti milites dimitterentur, Alium, quasi ui thermulum, propter thermas Etruscas, Blondum Flauium asserere dictum, à ui turrium. Hermolaum Barbarum, à uita Heroum quasi Vitheroum, Alium, à ui trium urbium. Adhuc alium, à Terobo conditore. Audis uarias coniecturas. Sed tamen si quis cōsideret Longobardos fuisse Germanos, & usos lingua Germanica semper non secus ac ueteres Francos Merouingos atque Carolingos, deinde lecto Desiderij regis decreto, tria oppida, Longholam, Vetuloniam & Volturnam dictam Etruriam, sub uno muro cingi, totamq́ urbem adiectione sua Viterbum pronunciari iubentis, credat Viterbū Germanicam esse dictionem quæ nihil aliud significet, quàm amplam structuram, hoc enim Germāis ualet Vuiterbu, non multum ab errabit à uero, propius fortassis collimaturus quàm quisquam eorum quorum opiniones ante retulimus. Neque enim arbitror uel ipsum Desideriū Etruscæ uetustatis adeo peritum fuisse, uel quenquam in illius aula fuisse qui quicquam earum rerum teneret, quas hic docti quærunt, præsertim tam rudi seculo, quo hæc structura absoluta est, & nomen impositū. Nam quod addit in decreto, nostra adiectione, significat appellationem nouam, & Italis forte peregrinam ignotamq́. Mollius autem proferebant posteriorem dictionem monosyllabam Langobardi, qui Vigeuonibus olim proximi, postea prorsus Vigeuones insularesq́ facti sunt, quàm Sueui interiores uel Marcomanni uel Narisci quos hodie Boieros appellamus quidam Bauaros uocant uelut à partim occupatis Auarum sedibus sic dictos. nam hi bàuu pronunciant, Fecit olim Desiderius in Italia quod hodie fieri posset in Elsatia si Carolo Augusto uel Ferdinando Cæsari luberet tria oppida, Cæsaris mōtem, Amer-

suuilerium, atq; Ciensheimum uno muro claudere. Quod uero posteri nouum urbis uocabulum nõ intelligentes, Viterbum uetus uerbum interpretati sunt, nihil mirum, maxime quod ad huiusmodi cõiecturã adiuuaret diuinanteis uersiculus insignibus urbis adiectus.

Non timeo uerbum, leo sum, qui signo Viterbum.

Sed hoc carmen illius ætatis est, nõ alia de causa uerbum habens insultum, nisi ut finis medio responderet. est enim leonini generis, qua le uidemus in sigillo Heinrici Aug. eius nominis quarti.

Roma caput mundi, regit orbis frena rotundi.

Et item in Vuormaciensium insignium titulari inscriptione.

Digna bona laude, semper Vuormacia gaude.

LVTETIA

NOn est animus hoc opere externa persequi. sed tamẽ in gratiam Parisiensium apud quos aliquando uixi, libet aliquid uice coronidis de Lutetia adĳcere. Hanc Parisiorum castellum uocat Ammianus Marcellinus his uerbis, Matrona & Sequana amnes, inquit, magnitudinis geminæ, fluentes per Lugdunẽsem post circumclausum ambitu insulari Parisiorum castellũ Lutetiam nomine, cõsociatim meant, meantesq; protinus prope Castra Cõstantia fundũtur in mare. Hactenus illius uerba retulimus. Vnde liquet Lutetiam exiguũ oppidum olim extitisse, quippe quam insula tam modica totam fuerit complexa. Proinde duæ illæ ciuitates quæ in utraq; Sequanæ ripa ædificatę Lutetianam insulam cingũt, Suburbana illa sunt in quibus Iulianus Cæsar quum apud Parisios ageret, Decentio Tribuno & Notario, electissimam Auxiliarium Herulorum, Batauorũ, Tenchateriorum, Celtarum, & Iouinorum manum illac ad Cõstantium Augustum cõtra Parthos bellaturum ducenti, salutabundus occurrit, ut est apud eundem autorem. Crediderim autem eam urbis partem in qua hodie Scholæ sunt, altera multo uetustiorem esse. Quod indicat antiquum illud ædificium hortum pensilem gestans firmissimæ testudini superimpositũ. Id adhæret nouis ædibus abbatis Cluniacensis quas ingenti sumptu proximis annis ædificauit, Romanorum olim principũ haud dubie domicilium. Sed Lutetiam & Sequanam fluuiũ præfluentem elegantissime describit Iulianus Cęsar in oratione cui titulus ἀντιοχικὸς ἢ μισοπώγων. Vbi criminationibus quorundam respondens qui ipsi cõmessationes & uomitus obiecerant, ostendit qua causa semel Lutetiæ coactus sit cibum reĳcere, tum uidelicet quum Gallicæ cõsuetudinis impatiens qua cœnacula per fornaces calefiebant, illatis in cubiculũ uiuis carbonibus, eo nidore fermè extinctus est. Quæ nos docebit narratio obiter usum hypocaustorum

ſtorum qui Germaniæ peculiaris eſt, olim apud Gallos fuiſſe receptiſſimum. Alioqui ſi fumariū habuiſſet ille locus in quo Iulianus dormiebat, nihil mali ſenſiſſet, & notum eſt quid Græcis ſignificet *κάμινος*. Sed aiunt ueteris architecturæ periti, fumariorum uſum priſcis ignotū extitiſſe, qui tubulos habebant parietibus inſertos ad cœnacula uel calefacienda uel refrigeranda. Apponemus autem ipſa Iuliani Cæſaris uerba. ſic enim ad Antiochenſeis ſuos loquitur,

Ετύγχανον ἐγὼ χειμάζων περὶ τὴν φίλην Λουκετίαν. ὀνομάζουσι δὲ οὕτως οἱ Κελτοὶ τῶν Παρισίων τὴν πολίχνην. ἔστι δὲ οὐ μεγάλη νῆσος ἐγκειμένη τῷ ποταμῷ, καὶ αὐτὴν κύκλῳ πᾶσαν τὸ τεῖχος καταλαμβάνει. ξύλιναι δὲ ἐπ' αὐτὴν ἀμφοτέρωθεν εἰσάγουσι γέφυραι. καὶ ὀλιγάκις ὁ ποταμὸς ἐλαττοῦται καὶ μείζων γίνεται. τὰ πολλὰ δ' ἔσιν ὁποῖος ὥρᾳ θέρους καὶ χειμῶνος, ὕδωρ ἥδιστον καὶ καθαρώτατον ὁρᾶν καὶ πίνειν ἐθέλοντι παρέχων. ἅτε γὰρ νῆσον οἰκοῦντας ὑδρεύεσθαι μάλιστα ἔνθεν χρή. γίνεται δὲ καὶ ὁ χειμὼν ἐκεῖ πρᾳότερος, ἔτε ὑπὸ τῆς θέρμης τοῦ ὠκεανοῦ, στάδια γὰρ ἀπέχει τῶν ἐννακοσίων οὐ πλείω, καὶ διαδίδοται τυχὸν λεπτή τις αὔρα τοῦ ὕδατος. ἔοικε δὲ δοκεῖ θερμότερον τὸ θαλάττιον τοῦ γλυκέος. ἔτε οὖν ἐκ ταύτης, ἔτε ἔκ τινος ἄλλης αἰτίας ἀφανοῦς ἐμοὶ τὸ πρᾶγμα ἐστὶ τοιοῦτον, ἀλεεινότερον ἔχουσιν οἱ τὸ χωρίον οἰκοῦντες τὸν χειμῶνα. καὶ φύεται παρ' αὐτοῖς ἄμπελος ἀγαθή, καὶ συκᾶς ἤδη τινές εἰσιν οἳ ἐμηχανήσαντο σκεπάζοντες αὐτὰς τοῦ χειμῶνος ὥσπερ ἱματίοις τῇ καλάμῃ τοῦ πυροῦ, καὶ τοιούτοις τισὶν ὅσα εἴωθεν εἴργειν τὴν ἐκ τοῦ ἀέρος ἐπιγιγνομένην τοῖς δένδρεσι βλάβην. ἐγένετο δὴ οὖν ὁ χειμὼν τοῦ εἰωθότος σφοδρότερος, καὶ παρέφερεν ὁ ποταμὸς ὥσπερ μαρμάρου πλάκας. ἴστε δήπου τὸν Φρύγιον λίθον ᾧ ἐῴκει μάλιστα τοῦ λευκοῦ τούτου τὰ κρύσταλλα μεγάλα καὶ ἐπάλληλα φερόμενα. καὶ δὴ καὶ συνεχῆ ποιεῖν ἤδη τὸν πόρον ἔμελλε καὶ τὸ ῥεῦμα γεφυροῦν. ὡς ἐν τούτοις ἀγριώτερος ἦν τοῦ συνήθους. ἐθάλπετο δὲ τὸ δωμάτιον οὐδαμῶς οὗπερ ἐκάθευδον, ὅνπερ εἰώθει τρόπον ὑπὸ ταῖς καμίνοις τὰ πολλὰ τῶν οἰκημάτων ἐκεῖ θερμαίνεσθαι, καὶ ταῦτα ἔχον εὐπρεπῶς πρὸς τὸ παραδέξασθαι τὴν ἐκ τοῦ πυρὸς ἀλέαν. συνέβη δὲ οἶμαι καὶ τότε διὰ σκαιότητα τὴν ἐμὴν, καὶ τὴν εἰς αὐτὸν τρόπον ὡς εἰκὸς ἀπανθρωπίαν. ἐβουλόμην γὰρ ἐθίζειν ἐμαυτὸν ἀνέχεσθαι τὸν ἀέρα ταύτης ἐνδεῶς ἔχοντα τῆς βοηθείας. ὡς δὲ ὁ χειμὼν ἐπεκράτει, καὶ ἀεὶ μείζων ἐπεγίνετο, θερμῆναι μὲν οὐδ' ὡς ἐπέτρεψα τοῖς ὑπηρέταις τὸ οἴκημα δεδιὼς κινῆσαι τὴν ἐν τοῖς τοίχοις ὑγρότητα. κομίσαι δὲ ἔνδον ἐκέλευσα πῦρ κεκαυμένον καὶ λαμπροὺς ἄνθρακας ἀποθέσθαι παντελῶς μετρίους. οἱ δὲ καίπερ ὄντες οὐ πολὺ παμπληθεῖς ἀπὸ τῶν τοίχων ἀτμοὺς ἐκίνησαν, ὑφ' ὧν κατέδαρθον ἐμπιπλαμένης μοι τῆς κεφαλῆς. ἐδέησα μὲν οὖν ἀποπνιγῆναι. κομισθεὶς δὲ ἔξω τῶν ἰατρῶν παραινούντων ἀπορρῖψαι τὴν ἐντεθεῖσαν ἄρτι τροφὴν ἔτι μὰ Δία πολλὴν οὖσαν ἐξέβαλον, καὶ ἐγενόμην αὐτίκα ῥᾴων, ὥστε μοι γενέσθαι κουφοτέραν τὴν νύκτα, καὶ τῆς ὑστεραίας πράττειν ὅπερ ἐθέλοιμι. οὕτω μὲν οὖν ἐγὼ καὶ ἐν τοῖς Κελτοῖς κατὰ τὸν τοῦ Μενάνδρου δύσκολον,

αὐτὸς ἐμαυτῷ πόνους προστίθημι. ἀλλ' ἡ Κελτῶν μὲν ταῦτα ἄγροικον ἔφερεν ἀγροικία. Quorum uerborum hæc eſt ſententia. Hyemabam ego
Lutetia, Pariſiorum ciuitatula apud adamatam Lutetiam. Sic autem appellant Galli Pariſioru͂ op-
pidulum. Haud uero magna eſt inſula in fluuio iacens, qui ipſam in
circuitu totam cu͂ mœnibus complectitur. Vtrinq; ſunt lignei pon-
Inſula Sequana flu. tes qui ad illam ducunt. Amnis autem raro decreſcit & increſcit, ſed
plerumq; qualis æſtate conſpicit̃, talis etiam hyeme perdurat, aquam
amœniſſimã & limpidiſſimã uel aſpicere uel potare uolẽti præbens.
Nam illos ut qui inſulã incolãt hinc præſertim aquã haurire oportet.
Fit autem illic mitior hyems ſiue ob calorem Oceani. nongentis e-
nim ſtadijs abeſt nec amplius. Ac fortaſſis ipſa aqua tenuem aliquam
auram ædit. Videtur autem calidior marina quàm dulcis. Siue igi-
tur hanc ob cauſam ſiue ob aliam aliquam obſcuram mihi, res ita ha
bet, tepidiorem hyemem ſentiunt eum incolentes locu͂. Prouenitq;
egregia uitis apud illos, & ſunt iam qui ficus arte & ingenio illic alãt.
eas per brumæ tempus ſtipulis frumentarijs & hoc genus quibuſdã
quæ noxam cæleſtem arbores lædentem prohibere ſolent, non ſe-
cus ac ueſtimentis integendo. Fuit itaq; ſolito ſæuior hyems acri-
Phrygius lapis orq;, & fluuius ueluti tabulas marmoreas deferebat. Nouiſtis ſanè
Phrygium lapidem, cui propter albedinem præcipue ſimilis appare
bat amnis huius glacies ingens & quæ cumulatim una ſupra aliam
ferretur. Atq; ipſum alueum & fluxum inſtar pontis iamiam aſtri-
cturus erat. Hincq; ſolito uiolentior exiſtebat. Porrò cubiculum u-
bi dormiebam nequaquam calefiebat, quomodo pleraq; cœnacula
ſub fornacibus illic calefieri conſueuerunt, præſertim qu͂u appoſitu͂
ac inſtructum eſſet ad recipiendu͂ ab igne teporem. Accidit autem,
ut arbitror, tum quoq; per meam imperitiam, & quod morem illu͂,
ut par erat, auerſarer. uolebam enim aſſuefacere meipſum ad tole-
randum cœlu͂, qui tamen huiuſmodi præſidio opus habebam. Qu͂u
autem inualeſceret bruma ac perpetuo ſæuior fieret, nequaq; præce
pi miniſtris ut cubiculum calefacerent, ueritus ne latentem in pa-
rietibus humiditatem commouerem. Cæteru͂ iuſſi ut intro ferrent
ignem accenſum & titiones ac carbones claros deponerent omnino
pauculos. Hij uero quanquam non multi forent, è parietibus uapo-
res commouerũt. Qua re factu͂ eſt ut obdormiſcerem qu͂u mihi iam
caput oppletu͂ eſſet. Equidem futuru͂ erat ut ſuffocarer. Exporta-
tus autem foras qu͂u medici me ſubmonerent, ut reijcerem cibum
pauloante ſtomacho commiſſum, qui per Iouem modicus erat, re-
ieci, ſtatimq; melius habui, ſic ut mihi nox leuior redderetur, & a-
gere poſtridie poſſem quicquid liberet. Sic igitur apud Gallos a-

gens

gens ego, more Dyscoli quem Menander inducit, ipse mihi molestias superingerebam. Verum barbaries Gallorum facilius ista ferebat. Hactenus Iuliani Cæsaris uerba reddidimus. Porrò Lutetiam inuenio Prouinciæ Lugdunensi Senoniæ quam quidam quartam faciunt attributam, & præfectum classis Anderetianorum egisse Parisijs. Ibidemq́ue & Achoræ, Præfectum Sarmatarum gentiliũ mansitare solitũ. Id quod sub postremis Imperatoribus factum est.

LIBRI TERTII ET VLTIMI RERVM GERMANICARVM, AVTORE BEATO RHENANO SELESTADIENSI, FINIS.

BEATVS RHENANVS

CLARISS. D. PHILIPPO PVCHAIMERO R. D. CARDINALIS MAGVNCIACENSIS MEDICO ET CONSILIARIO S. D.

OMMENTARII illi in Pliniũ, de quibus quũ adhuc Augustæ essemus amicus ad te quidã ex Biturigibus scripserat,& commodũ me monuerat Claudius Pius Peutinger,heri,id est pridie Calendas Martias primũ ad me perlati sunt.Expectas quid de nouo opere sentiam,& ꝙ illis bellè mecũ conueniat.Accipe rem paucis.In primis ipsum uolumen nõ est exiguũ, ex uarijs congestũ autorib. q̃d usui pauperculis esse possit,qui nõ habent Bibliothecã instructã,puta Aristotelem & Albertũ de animalibus,Raphaelẽ Volaterranũ,ex quo integra fermè capita autor transcripsit bona fide,hoc est,unà cum ipsis mendis ne syllaba quidẽ mutata,Cœliũ Rhodiginũ, Columellã etiã Palladiumq́;,& similes scriptores.Nam hoc præcipuè habet studio citare testimonia autorũ qui cũ Plinio faciũt, de uerbis ipsis minimũ sollicitus,quod illi penitus puerile uidet.In summa liber talis est, qui si nõ magnopere iuuet excitet tamen literas, & Pliniũ ipsum uulgo fortassis cõmendet,quæ mihi res in primis grata est.Nec eñ tam malignus uicissim in illũ esse uolo,ꝙ ipse in me est.nam candor studiosos maxime decet.Sed hoc mirũ, quod quũ ex meis castigationibus nõnihil sit adiutus,nusq; tamen mei mentionẽ facit nisi quoties uult reprehendere.Siquidẽ apud Pliniũ libri septimi capite septimo,quo loco pro hijs uerbis,Tu cuius semper in uictoria mens, moneo legi posse, Tamen cura pertinaci æstuans,ipse citans hanc lectionem,Alij,inquit,paulo tersius hoc legũt modo. Vide candorẽ hominis. Alij,id est,Rhenanus.At infra capite xxij.Quã audenter me reprehendit nõ assecutus mentem meam.Nam planè existimauit magnam autoritatem suis cõmentarijs accessuram,si me strenue multis locis suggillasset.Ibi quũ offenderent me primũ duo uerba Cimbricæ uictoriæ,deinde uetustũ exemplar meũ supra Castores haberet Curs, scribo mihi uideri sic Plinij uerba legi posse. Nam Cimbricæ uictoriæ cursores,quiq; Roma &c.propterea quod nũcij illi cursorũ speciem induerint nõ deorũ,nam hoc ex Floro Valerioq́; liquet,alioqui Prætor adorasset eos,idemq́; P. Vatinius fecisset.Itaq; tum quũ literas in urbe exhibere uisi sunt,& extra urbem Vatinio occurrerunt nõ sunt existimati dij.sed postridie literis de uictoria acceptis à Dictatore, quũ illi nusquam amplius cõparerent,interpretati sunt omnes, fuisse de-

se deos. Atq; hoc est quod ego dicere uolo. Nec hoc pugnat cũ quoquam autore. Quod si quis sequatur meam lectionem, Quicq; Romam. nihilo minus de duobus istis iuuenib. intelliget qui posterius agniti sunt Castores fuisse. Itaq; hactenus nõ fuerunt Castores, quia Castorum speciem nõ repræsentabant sed nunciorum uulgariũ, & quia Plinius uisum spectrumq; fuisse testatur. Porrò nunciat etiã qui nunciandã curat, nec nunciũ ipse perfert. Hic deflet meã infelicitatẽ qui nõ sim in Pliniana lectione exercitatus, nec intellexerim quid sibi uellent Castores Romani, quũ tamen antè tester quid me potissimum offenderit. Auditus uocabulũ quod mihi uidebaẽ omitti posse, Castoribus accõmodat, quod uidelicet nõ solũ uisi, sed etiam auditi sint. Cur nõ dictionem hanc ad Cimbricas uictorias refert, ut uidelicet Castores Romani fuerint uisus, hoc est spectrũ, ac Cimbricę uictoriæ fuerint auditus, hoc est, auditio, quod priusq; literæ de superatis Cimbris Romã perferrenẽ, auditũ fuerit, Cimbros esse uictos?

Capite L. octaui libri, Quin & duces, scripsi cicures etiam posse legi, propterea quod domos suas petere singuli porci discunt. neq; enim greges suũ aluntur in urbe, quemadmodum ruri fit. Loquiẽ autem de solertia porcorum. Et sequitur, Feri. Quia uero uocabulũ, ue stigia, nõ erat in codice manuscripto quem fateor mendosissimũ fuisse, conatus sum aliam diuinare lectionem.

Quibus notata erat cœna. Hic monui scribendum & adhuc moneo, Quibus usitata quidẽ cœna seculi uitio bini ternicq; pariter mandantur apri. Nec ea re moueor, quod quibusdam propter nouitatem nõ placet, At placebit aliquando. Hunc locum tantum arrodit, ut habeat occasionem notæ in margine libri ponendæ, Contra Rhenanũ. Carpor autem magis in marginibus notis nusq; nõ appositis, quàm argumentis. Sane uulgatam illi lectionem nõ inuideo, quæ tamen etiam grammatico sensu caret, si citra mei calumniam ea frueretur.

Capite LII. pro se tergorantes legere malo stercorantes. Quia uero apud Aristotelem de suibus loquentem hæc uerba repperit, tergus inuictum contra ictus efficiunt, probat uulgatam lectionem, & ait, Tergorare esse indurare tergus. Quasi nõ idem accidat quoties se luto stercorant.

Capite LIII. ex autoritate & fide manu scripti uoluminis sic restitui Pliniana uerba, Qualiter natos antiqui Hibridas uocabant, ceu semiferos. Hic me rogat ille, Dic, inquit, bona fide si ita legas, quò re pones uerbum, suibus? Ego uicissim possem illum rogare, Dic bona fide, meámne an tuam ipsius inscitiam hic prodis?

Quãquam onerato capite uastis cornibus, gladiorumq; uaginis.)

Moneo legi posse, lateq; uagis pro gladiorūq; uaginis, item, In hæc se librant, nō in hijs se librant quemadmodū scripserat Christ. Lōgolius uir optimus, & bonarū literarū decus immortale, quē multi putabant istius operis maiorē cōfecisse partē, sed nondū librū uiderāt. Dicit uero me debacchari stilo in Longoliū, quod dixerim germanā Plinij lectionē ab illo mutatā in adulterinam. Quasi hoc nō ipsi Hermolao Barbaro sæpe accidat, & omnib. nobis qui nō solū in Plinio uerumetiā in alijs autoribus restituendis laboramus. Nō eñ semper succedit quod instituimus. Porrò uaginas corporis quibus unguiū mucro conditur, ad istas gladiorū uaginas trahere, quid habet simile? Quur uero nō citauit illū a Plinio quoq; ex Pontificum cōmentarijs relatū locū, lib. xviij. de uaginis frumentorū, Priusq; frumēta uaginas exeāt, & antequā in uaginas perueniāt? Nihil apud me eo ipso testimonio euinceret. Arbitror Pliniū dictrū fuisse, si uoluisset uti metaphora, Ac ueluti quibusdā gladiorū uaginis. Hoc uero iucundū quod post longā reprehensionē uidēs meā castigationem nō esse ita absurdam sic cōcludit, Nō enim hæc, inquit, disputo, quod uelim Rhenani lectionem futilem asserere, sed uulgarem posse defendi.

Capite LIII. Mira solertia uisco inungunt oculos, calcearíq; imitatione uenantiū tradunt.) Hunc locū ait a me peruersum quod restituerim eum ad fidē uetusti codicis hoc modo, Mira solertia, uisco inungi, laqueisq; calceari imitatione uenantiū tradunt. Ipse legit, uisco inungunt oculos, uocabulo laqueis expuncto, fretus autoritate Solini contra manu scriptorum codicum omniū fidem, Quasi uero qui se uisco inungunt, non etiam inungant oculos. Hic sibi ualere uult autoritatem Solini, me eius autoris testimonio tantum utentem supra manu scripti uoluminis argumentū paulo post penitus exibilat, quemadmodum commemorabimus. Porrò hoc sunt admonēdi studiosi, nihil magis perdidisse Pliniū quam quod eruditi insulserunt multa sumpta ex alijs autoribus eandem rem tractantibus, quū tamē nō ita Plinius scripsisset. Itaq; nō omnia sunt addenda, ea etiam quæ addita sensui nihil officiunt.

Quod mox nō nuces sed acies legam, scommate me ferit, diligentiam meam deridens.

Capite LV. Ait me tota hallucinatum fuisse diametro, quod nihil definiens, ceu uerba mea addita in fine manifeste testātur, proposuerim huiusmodi lectionem, cōditi liquescente niue gracilescunt, ubi uulgo legitur, candidi rutilescunt. Ibi ignorare me putat lepores etiā candidos reperiri. Quasi uero qui in alpibus cōditi indormiunt per brumæ tempus, nō possint esse candidi. Exemplar manu scriptū aperte

perte habebat, Cõditi. Videbam uero, quod ait Plinius, illis pro cibatu niuem esse, sic accipi posse, ut significet illos pingues esse alta dum niue, qua liquescente graciliores fiant. Atq; hactenus nihil de colore disputari, quũ tamen nõ negauerim esse candidos sed nõ propter niuem quæ pinguiusculos reddat. Obuersabatur animo meo carmen illud Martialis de glire,

Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo
Tempore sum, quo me nil nisi somnus alit.

Quin uidi mures alpinos allatos ex Valle Pœnina, qui sub brumę tempus effossa terra sub foco se domi cõdebant. Nescit Cõmentator quo uerterim oculos, huc uerti. Testantur autem uerba mea quæ illic subiungo, nõ pertinaciter me tueri cõiecturam. Itaq; nihil erat opus ut hic inclamaret candidatos literarũ. Nec em̃ periculi quicquã est, quoties inquirendi studio seorsim diuersa lectio proponitur, modo scripta autorum ac ipsi libri nõ statim mutent̃ uiolenterq;, quod tamẽ à quib. factũ aliquando sit ipse nõ ignorat. Sępe uero sua retractat etiam Hermolaus, nam in hoc scripti genere quod coniecturis ex magna parte constat, sæpe nos transuersos rapit nouitatis amor. Libro x Cap. xxiii restituo lectionem ad fidem ueterum codicum, quorũ uidi duos cõsentire, nempe hoc modo, Coturnicibus ueneni semẽ gratissimus cibus. Hic me rogat uelut obtorto collo tenẽs, dic, inquit, bona fide, si te interrogauero, quod semen sit id, quid præter ueratri semẽ? Pulchra me Hercle quæstio. Quis hoc negat? Ego uicissim possem illum rogare, Dic bona fide, nunquam ne genere soliti sunt autores uti, sed in quo speciẽ docto lectori relinquant intelligendam? Expostulet igit̃ hic cum Plinio quem planè reor sic scripsisse. Vide uero miram iniquitatem. Autoritate Solini contra fidem exemplaris scripti, contra Hermolai meamq; sententiam supra legit, Visco inungunt oculos, hic testimoniũ illius refutat quod Plinianus expilator nõ ijsdẽ uerbis utatur. De qua re supra meminimus. Atq; audi pulchram notam additam in margine, Rhenanus carpit̃ diligenter. Expone diligenter, id est calumniose. Post longas deniq; citationes sic cõcludit, His, inquit, collatis stat Rhenanum non bene sentire de lectione ueratri semẽ. Imò nõ nego de ueratro intelligẽdum, tametsi uetusti codices habẽt ueneni, quæ lectio optime consistit. Hermolaus admonuit tantũ pro ueneno ueratrũ legi posse, cuius hæc sunt uerba, Legi, inquit, potest Veratri semẽ, hoc est Ellebori. Et statim nescio quis pro Veneno Veratrũ supposuit, ut est uulgata Plinij lectio, plerũq; Hermolaica. Sed heus domine cõmentator, nõ meministi quomodo scribat Plinius infra Cap. lxxii, Venenis, inquit,

inquit, Capreæ & Coturnices, ut diximus, pinguescunt. Reducit in memoriam, ceu uides, hūc priorem locū, quū inquit, ut diximus. Reprehende nūc, qui quodam carpēdi morbo laboras, Plinium ipsum si lubet, aut calumniare potius. Vides quàm pulchrè de me triūphet, quem frustra impugnat. Felicē Plinium qui tam acutum nactus sit interpretem. Hæc fermè sunt eximie uir, in quibus ille contra nos argu tatur. Nam ubi dissentit tantum à nobis, quid hoc ad rem pertinet. Vnicuiq; liberum per me esto sequi quod uolet. Aspice uero communem, sed uere miseram omnium scribentium sortem, quibus tam malignè laus respondeat etiam feliciter labore functis, sin labantur alicubi, statim paratus immineat qui suggillet & notā inurat. In hoc sanè emaculandorum autorū negocio studiosi paulo benignius sese mutuo subleuare deberēt, quando res hæc est in primis laboriosa ac molesta, deinde perquam incerta, sed tamen necessaria. Siquidē hoc studiosi non ignorēt, nisi docti uiri sese ad hanc miseram prouinciam demittant, nūquam futurū ut historia Pliniana suo nitori restituat. nam infinitis adhuc erratis scatet. Nolim tamen interim non legi longe utilissimum autorem, quod ignorem quando studiosis ea sit obuentura felicitas. Idem de Cicerone & Liuio sentiendum, cuius aliquot libri prodigiose sunt corrupti. Quis enim hoc labore lubēs uelit implicari, qui uideat aberranti perpetuam contumeliam paratam, recte diuinantis laudem altera mox operis æditione finiendam. Porrò periculum ipsum in isto castigandi genere, nunquam dissimulaui. Proinde semper cohortatus sum ut talia seorsim legenda proponantur ipsis autoribus intactis. Vnde maturo iudicio rebus exactius perpensis cum tempore restitui possint ueterum monimenta. Aiebant id in Plinio se fecisse castigatius nactos exemplar, qui proximæ æditioni præfuerunt Basileæ, quum reprehenderem quod multa mutassent. idem antè Erasmo arguenti responderunt. Accipio uero loca restituta, quibus nec ego succurrere potuerim quamlibet annixus propter exemplar mendosum, nec item Budæus ipse. At feliciorem laborem sumpsit Aquæus noster, commentarios in Plinium procudens, audacior sanè Philippo Beroaldo qui maluisset in hunc scriptorem glossemata conscribere toties domi suæ studiosis prælectum, quàm in Apuleium Madaurensem nisi mendas ueritus fuisset. Propterea dixi feliciorem laborem, quod in commentariis infinita sunt quæ dici possunt, & loca deprauata aut non intellecta citra reprehensionem transiliuntur. Verbi gratia, Plinius libro x. capite xxiiij. sic scribit de hirundinib. loquēs, Cecina Volaterranus equestris ordinis quadrigarum dominus, comprehensas in urbem secum

afferens, uictoriæ nuncias amicis mittebat, in eundem nidum remeantes illito uictoriæ colore. Hactenus Plinius. Mirũ quid sibi uelint ista duo uocabula, quadrigarũ dominus. Raphael Volaterranus indubiè sentiens locũ uitiatũ esse, legit, Quadrigariorũ magister, nisi interpretationem esse dicere libet, ac quod hic de hirundinibus narratur ad belli tempora accõmodat. Sic enim scribit, A. Cecina Volaterranus, inquit, equestris ordinis, Quadrigariorũ magister, Pompeianarum partium tempore belli ciuilis, hirundines paruas è nidis Romæ cõprehensas nutriebat, quas postea nuncias belli mittebat amicis, ut Plinius refert. Hæc Raphael Volaterranus. Cæterum nec mihi placet, Quadrigarum dominus. Frigidum autem sit si quis equos alere elocareq́ʒ solitum putet. Conijcio legendum, aurigatum nido uiuas, hoc modo, Cecina Volaterranus equestris ordinis, aurigatũ nido uiuas cõprehensas in urbem secũ afferẽs, uictoriæ nuncias amicis mittebat, in eundẽ nidũ remeantes illito uictoriæ colore. Sensus est, Quũ ex Volaterris aurigatũ ab ludos uidelicet Circenseis Romam Cecina proficisceret, hirundines uiuas in ædibus amicorũ in nido cõprehensas secũ ferebat, & factionis uictricis illito colore remittebat ad amicos uictoriam eius diei Circẽsem significaturas. Nam hirundines in longinquũ bellũ cuius incerta sit uictoria, secũ ferre, ridiculum. Notum autẽ est quatuor olim factiones extitisse, Russatorũ, Albatorũ, Prasinorũ, & Venetorũ, quot sunt anni tempora, coloribus inter se distinctas, à quib. cognomina tracta sunt. Felicis cuiusdam aurigæ Russati Plin. libro septimo capite LIIII. meminit. Inuenitur in actis, inquit, Felice Russato auriga elato, in rogũ eius unũ è fauẽtibus iecisse se. Et addit causam, Friuolũ dictu, ne hoc gloriæ artificis daretur, aduersis studijs copia odorũ corruptũ criminantib. Loquitur autẽ de odoramẽtis quæ inter cuiusq́ʒ factionis homines spargebantur. Aurigandi uerbo Suetonius utitur in Caligula. Hic nõ inuerto uerba Plinij immo explico. Certe in tam corrupta scriptura nõ secus ac in deploratis ægrotis interdum sectionibus ac usturis opus est. Atq́ʒ hic Commentator noster prorsus silet. Proferemus adhuc unum ac alterum locum. In Prooemio libri decimioctaui nõ longe à principio sic legitur, Quoniam tamen ipsa materia intus accendit. Hæc uerba nullo sensu dicuntur. Vetus exemplar habet, Accedit. Hermolaus indicat potius Accendit scribendum, quàm Accedit. Itaq́ʒ uerbum hoc receptũ est in contextũ. Ego dico reponendũ esse Accedit, & pro intus legendum uitijs, Sic em Plinius scripsit, Quoniam tamẽ ipsa materia uitijs, accedit ad reputationem eiusdẽ parientis & noxia. Vide quantũ hactenus obstiterit unicum istud uocabu

lum uitijs in aduerbium intus deprauatum, quo minus multis iam se culis hic Plinij locus fuerit intellectus. Sim uero ualde ciuilis si hic Aquæum imitatus petulanter Hermolaum uirũ modis omnibus in comparabilem incessam. Sequitur ibidem, Atq; quum in arbores exacuant, limentq; cornua elephanti, & duro saxo rhinocerotes, & utroq; apri dentium sicas. Scribendũ primum, quũ arbore exacuant, s, litera ablata ac in præpositione expuncta. nam sequit, utroq;, item auferendi casu. Deinde pro & duro reponendum, & Vri. Nam sic Murbacense exemplar quod pridem penes me erat, manifeste conti net, Vt sic legamus deinceps. Atq; quũ arbore exacuant, limentq; cornua elephanti & Vri, saxo rhinocerotes, & utroq; apri dentium sicas. Parisiensis æditio quam epistola liminaris Beraldo uendicat, te statur legisse Longolium, & duro. Sed nos legendum cõtendimus, & Vri. Quis non alicubi labitur? Audi uero quid Aquæus hoc loco dicat, Legi, inquit, etiam potest scitè sicca, hoc sensu, Quũ apri liment sicca dentium, ut sicca sit substantiuũ. Alij legunt, utroq; apri dentes siccas, ut sensus sit, Apri dentes exacuãt in siccas arbores. Habes quod eligas, utere congruentiore sententia. Hæc ille. Pulchræ me hercle expositiones & argutæ. Longum autem esset tantum huius procemij uitia aperta adhuc narrare quæ sunt supra nouem, uerum non sinit hoc epistolaris angustia. Sic repurgato Plinio certi commentarij scribi possent, immo pluribus locis commentario minus autor egeret. Sed fungere tu labore hoc uere Herculeo, Augieq; stabula repurga, alio in insidijs interim intento, sicubi in negocio fallare mendosa scriptura auocante mentem tuam, qui te mox cõtumeliose traducat. Enimuero fortasse putas ista animaduersa Aquæo. Nihil minus. adeo exercitatus est in lectione Pliniana, argutiam eius scriptoris nusquam non assequens. Ego stipes qui subinde hæsitem. nam hoc imperitiæ temeritatiq; tribuit. An non argutũ, quod Columellæ uerba exponens docentis ægrotum pecus esse saliuandum, docet nos saliuare esse sanum facere. O si esset qui utriusq; caput saliuaret. sed tamen ego nolim conspui. Nisi sit expositio figurata nempè hysterologica, quòd per unctionem eam sanitas consequatur. Quàm pulchrè uero mendosa loca LIX Capitis lib. IX transilit, præsertim eum qui est in fine, At inter sargos. Ibi debebat exponere quænam uox esset Sargos, Latina, Græca, an Hebraica, tũ quid significaret. Est hoc interpretari Plinium? Et tamen audet aliquoties addere, Hoc caput nihil habet fuscedinis, nihil habet nubili. Sed nimium te moror uir ornatissime, tametsi scio te libenter audisse locorum istorum germanam Plinij lectionem, ac mihi gratias ha-

tias habiturũ.quid Aquæus facturus sit nescio.Nec de hoc sum soli-citus.Porrò nõdum obliuio me cœpit humanitatis tuæ qua me pro-secutus es apud Augustam, opera Christophori Virsungi in ædes Fuggerorum me perducens. Antonij domus quid splendoris nõ habet? Testudinata plerisq; locis,& columnis marmoreis suffulta,quarum epistilia ad antiquitatis exemplar exculpta sunt. Quid de cubiculis amplis & ornatis dicam,quid de hypocaustis,quid de ambulacris,quid de ipso domini cubiculo lõge cultissimo,tum ob deaurata laquearia,tum ob reliquũ ornatum & thalami ipsius non uulgarem elegantiam.Huic adhæret sacellum D. Sebastiano sacrum cum subsellijs ex preciosa materia faberrime factis.Omnia uero exornant insignes picturæ intus & foris. Et tamen quũ exquisitissima sint cuncta,pleraq; minimũ luxus præ se ferunt,multum uero ciuilis nitoris atq; frugalis munditiæ.Raimundi illa domus altera paulo semotior quàm est item planè regia amœnissimũ utrinq; prospectum in hortos habens, quorum alter ædibus cohæret, alter interstite uia publica, sed angusta separatur? quid plantarum nutrit Italia quod domesticus hortus non habet? quæ ibi topiaria, quæ pergulæ, quæ arbores, qui fontes fusilibus deorum simulachris ornati? quale balineum ea ædium parte? Minus iam placebant Ludouici Galliarum regis horti, quos olim Turonis & Blesis uidimus. Postquàm ascendimus, hypocausta latissima, aulas spaciosissimas siue cubicula coniuncta cum fumarijs, sed ornatissima conspeximus, respondentibus inter se ostijs in meditullio domus, quibus de cõclaui in cõclaue transitur.Hic passim uidimus exquisitissimas picturas ex Italia aduectas,multas etiam Iconicas tabulas manu Lucæ Cronacensis feliciter absolutas.Sed magis nos mouerunt in superius cœnaculum deductos tot ac tanta monumenta antiquitatis, ut uix ullo Italiæ loco plura crediderim apud unum hominem reperiri.Primũ ærea contemplati sumus & fusilia.Quis illic ueterum deorum nõ sæpe nobis occurrebat? Iupiter cum suo fulmine, Neptunus cum tridente, cũ sacculo petasoq; Mercurius, Pallas cum ægide. & erant quos uix præ uetustate licebat agnoscere. Nomismata deinde suo loco iacebant. Aderat tantum unum illic simulachrum lapideum. Circe fuit. ea nuda recumbebat innixa dextro brachio, circum se in margine tabulæ marmoreæ uarias bestias habens, & adhuc illa magica uirga sua quendam in brutum conuertebat, supereratq; pars hominis non amplius quàm dimidiata. In altero secretario quod saxeas tantum statuas continebat, uidimus, Dianam cum luna ac pharetra, uidimus Apollinem, Mineruam, Venerem cum Cupi-

dine

dine, Taurum qui uehebat nudam puellam tensis brachijs auxilium implorantem, & obscœnum illum deum pudenda sui parte prorsus impudentem, cui astabant effigies mulierum plenos phallis calathos gestantiũ. Apparebat hortorũ limites fuisse. Mirum uero potuisse ista tot seculis uspiam integra cõseruari. Fragmenta statuarum uix numerare erat. Placebat nobis Somni dei caput clausos habens oculos, & papauere reuinctũ. Bacchi capita multa arguebant serta ex racemis & pampinis. quædam Colosseam fermè corporum magnitudinem præ se ferebant. Narrabat uero nobis ex toto prope modum orbe cõuecta fuisse ea uetustatis monumenta, præcipuè tamen ex Græcia atq; Sicilia. Adeo nullius sumptus Raimundum pœnitet ob amorem quem literarũ minime expers erga antiquitatẽ gerit, modo possit talibus rebus potiri. id quod uerè nobilem & generosum hominis animũ ostendit. Sed de hijs plus satis. Ædidimus opusculum rerũ Germanicarũ inscriptum Cæsari Ferdinando. Expectamus aliquid ueterũ librorum à te, Ciceronem de gloria, Eundem de Vita beata, Quasdam eiusdem orationes hactenus nõ uisas, Medæam Ouidij. Fontianũ poetam, qui prouincias Romanas eleganti carmine descripserit, nisi tanto thesauro solus frui uis. An fabulam narrauit ille noster? Bene uale uir eximie. Selestadij, quinto Nonas Martias Anno M. D. XXXI.

BASILEAE PER HIERONYMVM FROBENIVM, ET
NICOLAVM EPISCOPIVM, MENSE
MARTIO M. D. LI.

FRO
BEN.

2.